

ОБСЕ

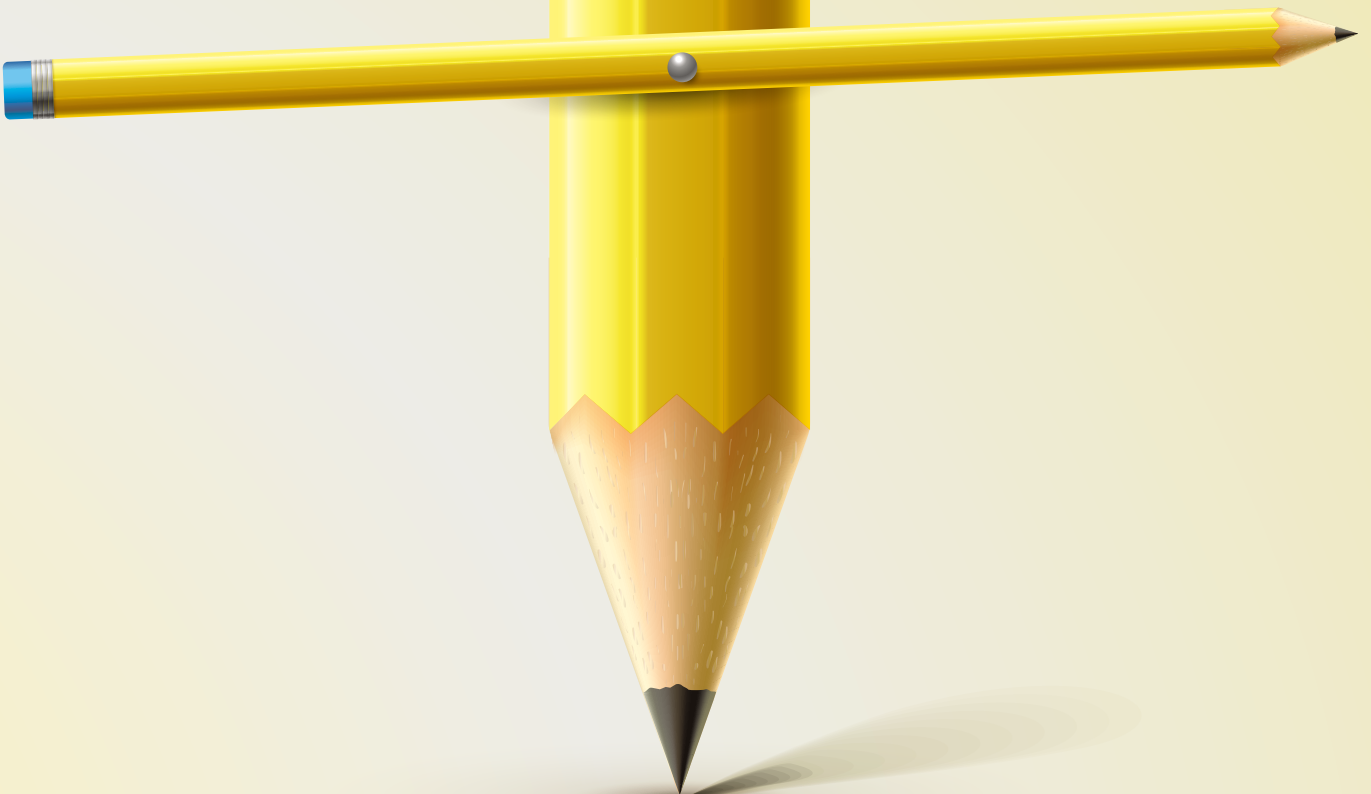
Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

АНАЛІТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
ОСВІТНІХ
ВИМІРЮВАНЬ

СТАН
ЮРИДИЧНОЇ
ОСВІТИ
В УКРАЇНІ

**Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань.
К.: Ваїте, 2018. – 168 с.**

Автор дослідження – **Мудрук С. О.**, експерт Координатора проектів ОБСЄ в Україні, президент Міжнародної громадської організації «Універсальна екзаменаційна мережа».

Упорядкування, редагування та передмова – **Іванків І. Б.**, національний менеджер проектів у сфері верховенства права і прав людини Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

Дизайн та верстка – **Мадінова Ю. І.**

ISBN 978-966-2310-93-1

Розглянуто стан юридичної освіти в Україні з огляду на якість освітньої послуги, що надається закладами вищої освіти, і на якість отриманих випускниками компетенцій (результатів їхнього стандартизованого оцінювання). Проаналізовано дані вступних кампаній на магістратуру (2017 та частково 2016 років) та правничий бакалаврат (2013 та частково 2012 років). Проаналізовано якість знань випускників і вступників у розрізі форм навчання, закладів вищої освіти, правничих предметів, способу фінансування навчання, попередньої спеціальності особи. Розглянуто освітню міграцію і перехресний вступ. Запропоновано обґрунтовані рекомендації для МОН щодо формулювання конкурсних оцінок при вступі на правничий бакалаврат і правничу магістратуру. Представлено методику кількісного визначення якості освітньої послуги як ступеня реалізації освітнього потенціалу студента в закладі вищої освіти. Вперше представлено об'єктивні дані щодо якості освітніх послуг більшості правничих шкіл України, які базуються на результатах стандартизованих освітніх вимірювань. Проаналізовано окремі психометричні якості тестувань ЗНО з огляду на їхню прогностичну цінність щодо успішності опанування особою вищої юридичної освіти. Надано результати психометричних досліджень ТЗНПК (тесту загальних навчальних правничих компетенцій), його важливості для прогнозування освітніх успіхів вступника в правничій школі.

Видання буде корисним для керівників правничих шкіл, осіб, відповідальних за організацію окремих предметних циклів, що включені до єдиного фахового вступного випробування, фахівців з освітніх вимірювань та усіх, хто цікавиться питанням якості правничої освіти в Україні.

Ця публікація розроблена та видана у межах проекту «Удосконалення юридичної освіти та освіти з прав людини» Координатора проектів ОБСЄ в Україні у співпраці з Міністерством освіти і науки України та МГО «Універсальна екзаменаційна мережа» (UENet).

Усі права захищені. Зміст цієї публікації можна безкоштовно копіювати та використовувати для освітніх та інших некомерційних цілей за умови посилання на джерело інформації.

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОСВІТНІХ ВИМІРЮВАНЬ
«СТАН ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»

АВТОР ДОСЛІДЖЕННЯ: **СЕРГІЙ МУДРУК**,
ЕКСПЕРТ КООРДИНАТОРА ПРОЕКТІВ ОБСЄ В УКРАЇНІ,
ПРЕЗИДЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«УНІВЕРСАЛЬНА ЕКЗАМЕНАЦІЙНА МЕРЕЖА»

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	8
ПЕРЕДМОВА.....	9
СКОРочЕННЯ.....	10
ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ВИКОРИСТАНИХ У ДОСЛІДЖЕННІ ДАНИХ.....	11
Освітні траєкторії («освітні досьє»).....	12
Неповнота об'єднаних даних і можливості генералізації.....	13
Кількість правничих шкіл в Україні.....	14
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЄДИНЕ ФАХОВЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ.....	17
1.1. Короткий огляд результатів пілотного проекту 2016 року.....	17
1.1.1. Порогові бали. Психометричні характеристики.....	18
1.1.2. Успішність вступників з трьох блоків вступного іспиту 2016 року.....	20
1.1.3. Освітня мобільність в рамках вступного іспиту 2016 року.....	22
1.2. Підготовка та проведення ЄФВВ 2017 року.....	24
1.2.1. Зміст блоків ЄФВВ.....	25
1.2.2. Встановлення порогових балів. Поріг сліпого вгадування.....	26
1.3. Статистичний портрет вступника до правничої магістратури у 2017 році.....	27
1.3.1. Етап середньої освіти вступників.....	27
1.3.2. Етап попередньої вищої освіти вступників.....	30
1.3.3. Гендерні характеристики вступників.....	32
1.3.4. Пропорційність представлення регіонів України серед вступників.....	32
РОЗДІЛ 2. ТЕСТОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯКОСТІ БЛОКІВ ЄФВВ 2017 РОКУ.....	35
Загальні висновки та рекомендації щодо тестологічної якості блоків ЄФВВ.....	49
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ЄДИНОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ 2017 РОКУ.....	50
3.1. Розподіл середніх результатів ЄФВВ за областями України.....	50
3.2. Результати навчання за бюджетні кошти та за кошти фізичних і юридичних осіб.....	54
3.3. Середні результати ЄФВВ випускників ЗВО.....	55
3.3.1. Середні бали ЄФВВ бакалаврів права: залежно від ЗВО, де отримано диплом бакалавра.....	55
3.3.2. Щодо використання рейтингів ЗВО за середніми оцінками.....	60
3.3.3. Відсоток правильних відповідей випускників ЗВО в тесті з фаху (блок «Право» ЄФВВ правничі дисципліни).....	61
3.3.4. Гендерний аналіз результатів ЄФВВ.....	69
Висновки і рекомендації за результатами Єдиного фахового вступного випробування 2017 року.....	71
РОЗДІЛ 4. ЯКІСТЬ ОСВІТИ vs ЯКІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ.....	73
4.1. Короткий опис методики.....	75
4.2. Реалізація освітнього правничого потенціалу особи. Успіхи в ЄФВВ осіб з різним освітнім потенціалом.....	77

4.3. Розкриття освітнього потенціалу студента в різних правничих школах.....	79
4.3.1. Досліджувані освітні результати.....	80
4.3.2. Результати дослідження.....	81
Висновки щодо рейтингів та оцінки успішності навчання.....	95
4.4. Єдиний показник рівня освітнього потенціалу вступника (стандартизований рейтинг).....	95
4.5. Показники рівня освітніх успіхів випускника бакалаврату.....	98
4.6. Освітній потенціал особи при вступі до магістратури. Спосіб формування рейтингу.....	100
4.7. Окремі недоліки способу формування рейтингової оцінки вступу до магістратури.....	100
4.8. Результати ЄФВВ випускників ЗВО різних типів.....	101
4.9. Результати ЄФВВ осіб, що отримали диплом бакалавра з відзнакою.....	102
4.9.1. Середні бали ЄФВВ власників дипломів з відзнакою.....	102
4.9.2. Подолання порогових балів володарями дипломів з відзнакою.....	103
4.10. Розкриття освітнього потенціалу випускників ЗВО різного типу.....	104
РОЗДІЛ 5. ПРАВНИЧА ОСВІТА НА ДЕННІЙ ТА ЗАОЧНІЙ ФОРМАХ НАВЧАННЯ: ВІД БАКАЛАВРАТУ ДО МАГІСТРАТУРИ.....	106
5.1. Вступ до бакалаврату на різні форми навчання.....	106
5.2. Випуск з бакалаврату.....	107
5.2.1. Фаховий рівень випускників бакалаврату різних форм навчання.....	107
5.2.2. Подолання бар'єрів (порогових балів) ЄФВВ залежно від форми навчання.....	108
5.3. Навчання за заочною формою: результати та особливості.....	109
5.3.1. Успішність у ЄФВВ випускників заочної форми навчання різних правничих шкіл.....	110
5.3.2. Реалізація освітнього потенціалу студентів на заочній формі навчання.....	112
5.3.3. Зарахування до заочної форми навчання в магістратурі.....	114
Висновки щодо результатів навчання за заочною формою.....	117
РОЗДІЛ 6. ЗАРАХУВАННЯ ДО ПРАВНИЧОЇ МАГІСТРАТУРИ. ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ.....	118
6.1. Освітні програми як відображення спеціалізації майбутніх магістрів.....	118
6.2. Вступники, що закінчили бакалаврат в ЗВО, які не мають магістратури.....	120
6.3. Зараховані до магістратури власні випускники бакалаврату.....	121
6.3.1. «Донори» і «реципієнти» освітньої міграції.....	125
6.4. Освітня міграція між ЗВО.....	126
6.4.1. Шляхи освітньої міграції між ЗВО.....	129
6.4.2. Міграція між формами навчання.....	132
6.5. Магістратури приватних ЗВО.....	132
6.6. Магістратури ЗВО різних типів.....	132
6.6.1. Міграція між різними типами ЗВО.....	133
Висновки щодо освітньої міграції.....	134
6.7. Перехресний вступ.....	134
Висновки щодо результатів перехресного вступу.....	137

РОЗДІЛ 7. ДОДАТКОВІ ПСИХОМЕТРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	138
7.1. Об'єкт тестологічних вимірювань. Поняття Grit	138
7.2. Спільність латентних параметрів різних тестувань	139
7.3. «Спорідненість» ТЗНПК і подолання порогу в тестуванні іноземної мови	142
7.4. Сертифікати з іноземної мови	145
7.4.1. Відповідність сертифіката балам блоку «Іноземна мова» ЄФВВ	145
7.4.2. Прогнозування оцінки блоку «Іноземна мова» ЄФВВ	147
7.4.3. Прогноз середньої оцінки для володарів сертифікатів.....	148
7.5. Прогноз оцінки блоку «Право» ЄФВВ. Вплив різних факторів.....	148
7.6. Вибір оптимальної моделі формування конкурсної оцінки (рейтингу) при вступі до бакалаврату.....	151
7.7. Формування конкурсної оцінки на базі ЗНО і середнього бала атестата	152
7.8. Важливість освітніх показників середньої школи для прогнозу успіхів особи	156
7.9. Щодо латентних параметрів ТЗНПК.....	157
Висновки за результатами додаткових психометричних досліджень.....	157
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	160
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	164
ВАЖЛИВІ ДОКУМЕНТИ ТА ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	165

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сьогодні в Україні відбувається процес становлення правничої освіти як системи стандартів змісту та методик викладання правничих дисциплін. Закладаються засади формування у студентів правничих навичок, обізнаності з питань етики та прав людини, розуміння фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини. На цьому етапі важливим постає також питання стандартів доступу до правничої професії.

У 2016 році Міністерство освіти і науки України ініціювало пілотний проект із запровадження єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) для вступу на навчання для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 «Право». У 2017 році цей досвід було поширено на всі заклади вищої освіти, що готують правників за цією спеціальністю.

Тож ЄФВВ стало важливим кроком до запровадження стандартизованого оцінювання у вищій освіті, яке є необхідним для забезпечення якості навчання та ефективного контролю його результатів. Завдяки незалежному тестуванню ми змогли реально оцінити, який рівень підготовки дають наші університети своїм випускникам за спеціальністю «Право».

Наші колеги з ОБСЄ провели велику дослідницьку роботу, під час якої спробували через освітні вимірювання встановити взаємозв'язок між потенціалом вступників, рівнем надання освітніх послуг та результатами ЄФВВ, оцінили прогностичну валідність результатів ЗНО та підготували низку рекомендацій як для Міністерства, так і для закладів вищої освіти з підготовки студентів правничих спеціальностей. Ми впевнені, що результати цього дослідження стануть «точкою відліку» для формування кращих політик у сфері правничої освіти.

МОН висловлює вдячність Координатору проектів ОБСЄ в Україні за багаторічну плідну співпрацю у сфері реформування та розвитку юридичної освіти.

ЛІЛІЯ ГРИНЕВИЧ,
Міністр освіти і науки України

ПЕРЕДМОВА

Реформування юридичної освіти¹ в Україні є однією з передумов сталості реформ не лише у сфері правосуддя, але й у більш глобальному державному вимірі. Правнича професія – це професія підвищеної суспільної довіри, яка вимагає належної підготовки студентів, формування якісних знань, цінностей, розвинутих практичних навичок.

Для сталості реформ потрібне розуміння, що верховенство права – це більше, ніж правова доктрина. Це дуже практичний набір принципів, які є основою справедливого суспільства та повинні бути основою організації держави. Правники східної Європи були тривалий час позбавлені доступу до освіти на основі гуманістичних цінностей ліберальних демократій. Україна є хорошим прикладом того, як сліпе копіювання законодавства не призводить до змін пострадянської системи цінностей та ставлення. Юридичні цінності не мають сенсу, якщо юристи не мають навичок і знань про те, як їх реалізувати в повсякденній практиці. Протягом останніх трьох років, незважаючи на складну економічну та політичну ситуацію, Україна зробила стрибок у своєму розвитку. Здійснюються суттєві спроби зробити верховенство права функціональним елементом системи правосуддя, однак, існує величезна проблема, яка є основною перешкодою для реформ: брак правників, підготованих не лише виконувати закони, а робити інституції життєздатними.

Традиції юридичної освіти в Україні глибоко вкорінені в радянську епоху, коли ця професія була суворо регламентованою та спрямованою на виконання своєї ролі: служіння державному апарату та здійснення інквізиційного судового процесу. Державні відносини не перебували у сфері права, позаяк відсутність демократичних процесів означала непотрібність права. Професія юриста, перш за все, означала роботу слідчого, потім прокурора, судді, і лише насамкінець – адвоката. Планова державна економіка не потребувала корпоративних юристів або юристів з міжнародним досвідом. Вочевидь, зі здобуттям незалежності та переходом до ринкової економіки попит на юристів зростав експоненціально, як і пропозиції різних навчальних закладів, що призвело до девальвації цієї професії. У 2017 році 103 юридичних факультети та заклади вищої освіти мали магістратуру з права. До порівняння – у Німеччині є лише 44 юридичні факультети. У цій ситуації кількість не означає якість.

Капітальний ремонт системи правничої освіти має першочергове значення для успішного проведення реформ в Україні. На додаток до всіх необхідних юридичних навичок та знань, сучасний правник повинен розуміти природу права та філософію прав людини, роль бюрократії, глибоке усвідомлення механізму розподілу державної влади, а також знання соціології, психології та етики. Більше того, українські правники мають розуміти принципи та функції верховенства права, а також знати шляхи розвитку держави та її переходу від держави, що розвивається, до розвинутої.

Величезний крок уперед був зроблений, коли Міністерство освіти і науки України запровадило єдине фахове вступне випробування для вступу до магістерських програм зі спеціальності 081 «Право». Значні корупційні схеми були знищені. Студенти отримали змогу обрати університет відповідно до їхніх навичок та інтересів у професійній спеціалізації. Більш того, це також є кроком до об'єднання юридичної освіти.

Після проведення пілотного правничого ЗНО у 2016 році та вже загальнонаціонального єдиного фахового вступного випробування у 2017 році, стало можливим проаналізувати результати навчання в усіх правничих школах країни, і відповідно – скласти їхній об'єктивний рейтинг. Це дослідження має на меті показати не тільки результати ЄФВВ, але й можливості реалізації освітнього потенціалу студентів, а також співзалежність шкільної освіти та успішності під час здобуття вищої освіти.

Координатор проектів ОБСЄ в Україні на запит Міністерства освіти і науки України підтримав проведення цього дослідження. Висновки, зроблені на підставі аналізу результатів ЄФВВ, можуть бути використані при виробленні державної політики, заснованої на конкретних аналітичних фактах (evidence-based policy) у сфері забезпечення якості вищої освіти загалом та юридичної освіти, зокрема, а також допоможе встановити зв'язки між результатами середньої та вищої освіти, що сприятиме комплексному розумінню взаємозалежності системи освіти у цілому.

ІРИНА ІВАНКІВ

Національний менеджер проектів у сфері верховенства права і прав людини
Координатора проектів ОБСЄ в Україні

¹ Тут і далі «юридична» і «правнича» освіта вживаються як взаємозамінні терміни.

СКОРОЧЕННЯ

UEnet	Міжнародна громадська організація «Універсальна екзаменаційна мережа»
ЄДЕБО	Єдина державна електронна база з питань освіти
ЄФВВ	Єдине фахове вступне випробування з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 «Право» в 2017 році
ЗВО	Заклад вищої освіти
ЗНО	Зовнішнє незалежне оцінювання
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МОН	Міністерство освіти і науки України
МЮ	Міністерство юстиції України
НАЗЯВО	Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
Правниче ЗНО	Те ж саме, що ЄФВВ
УЦОЯО	Український центр оцінювання якості освіти

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ВИКОРИСТАНИХ У ДОСЛІДЖЕННІ ДАНИХ

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ

Усі використані в цьому дослідженні початкові дані є або публічною інформацією, або результатами запитів на доступ до публічної інформації, або власними даними UEnet.

Зведена база даних дослідження є результатом об'єднання інформації з таких основних джерел:

- 1) знеособлені дані щодо ЗНО 2013 року і попередніх років (освітня передісторія вступників), отримані від УЦОЯО;
- 2) знеособлені дані ЄФВВ, отримані від УЦОЯО;
- 3) знеособлені дані з ЄДЕБО щодо зарахування на навчання на попередній освітній рівень в попередні роки осіб з числа вступників до магістратури 2017 року;
- 4) знеособлені дані з ЄДЕБО про видані в 2017 році дипломи бакалаврів зі спеціальності «Право»;
- 5) знеособлені дані з ЄДЕБО щодо зарахування до правничої магістратури в 2017 році;
- 6) психометричні дані UEnet по кожному запитанню тестів ЄФВВ і кожному знеособленому бланку відповідей.

Завдяки сприянню УЦОЯО у виділенні ключів даних вдалося об'єднати розрізнені і повністю деперсоніфіковані масиви даних, отриманих від ЄДЕБО, УЦОЯО з даними UEnet в єдину базу.

Аналіз пов'язаних з місцем проживання даних виконувався на основі відповідних розрядів кодів КОАТУУ², що містилися в отриманих від ЄДЕБО і УЦОЯО даних замість вступників.

ПІДГОТОВКА ДАНИХ

Отримана з ЄДЕБО інформація містить розподіл виданих у 2017 році дипломів бакалавра права по 130 ЗВО. Але наявна в поєднаній з кількох джерел базі даних інформація надає перелік ще кількох ЗВО, не згаданих у звіті з ЄДЕБО. Наприклад, ДП «Інфоресурс» не змогли надати окремі статистичні дані щодо випускників бакалаврату Національної академії внутрішніх справ (НАВС).

Це дослідження переважно ґрунтується на офіційній інформації з ЄДЕБО щодо 19422 виданих дипломів, куди не входить невідома автору роботи кількість дипломів, видана Національною академією внутрішніх справ, Академією Служби безпеки України та деякими іншими ЗВО, що не підпорядковані МОН. Персоніфікована інформація про осіб, що навчалися в цих ЗВО, через міркування безпеки не надходить до ЄДЕБО. Можна припустити, що кількість дипломів бакалавра зі спеціальності «Право», отриманих випускниками таких ЗВО у 2017 році перевищує 1000. У частині спостережень, де це було можливо, використовувалася доповнена інформація з об'єднаної бази даних цього дослідження.

Дані щодо форми навчання (денна/заочна/вечірня) та способу фінансування (бюджет/контракт) є досить неповними щодо ЗВО системи підпорядкування Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Прикордонної служби України. Неповними є також дані щодо спеціальностей випускників цих ЗВО.

В об'єднаних даних містилося 611 унікальних назв ЗВО, випускники яких взяли участь у ЄФВВ. Велика кількість варіацій написання назв ЗВО, викликана як об'єктивними обставинами, зокрема, змінами офіційних назв ЗВО впродовж часу (перейменування, об'єднання тощо), так і помітною кількістю неточностей, зумовлених людським фактором при роботі з ЄДЕБО. Для прикладу надаємо кількість варіацій назв 12 ЗВО, чії назви було додано в дані вступників у ЄДЕБО з найбільшою кількістю варіацій.

²Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України, uk.wikipedia.org/wiki/Класифікатор_об%27ектів_адміністративно-територіального_устрою_України

Таблиця 1. Кількість варіацій назв окремих ЗВО

Назва ЗВО	Кількість варіацій назви
Національна академія внутрішніх справ	25
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	15
Харківський національний університет внутрішніх справ	12
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка	11
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	10
Львівський державний університет внутрішніх справ	6
НТУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	6
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	6
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	5
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	4
Національний гірничий університет	4
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	4

Під час підготовки дослідження було виконано стандартизацію назв ЗВО: назви приведені до їхнього сучасного стану та присвоєно унікальні коди тим із ЗВО, коди яких не було надано з ЄДЕБО. У результаті з'ясовано, що учасники ЄФВВ 2017 року є випускниками 386 (а не 611) українських і зарубіжних ЗВО.

Для абсолютної більшості вступників була з'ясована спеціальність за попереднім дипломом. На жаль, для близько 9% вступників в об'єднаній базі дослідження інформація про спеціальність відсутня.

Усього виявлено 560 різних назв спеціальностей, які закінчили вступники. Деякі з назв були варіаціями однієї назви. Все різноманіття спеціальностей попереднього диплома було зведено до кількох груп:

- 1) Право, правознавство;
- 2) Правоохоронна діяльність;
- 3) Управлінсько-економічна група спеціальностей (фінанси, облік, менеджмент підприємств тощо);
- 4) Гуманітарна група спеціальностей (історія, політологія, філологія, філософія, соціологія тощо);
- 5) Природничий й інженерний група спеціальностей.

У деяких випадках в об'єднаній базі зберігались і старі, і нові назви ЗВО. Наприклад, Державний економіко-технологічний університет транспорту і Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного в 2016 році стали базою для створення Державного університету інфраструктури та технологій. У даних, що були отримані з ЄДЕБО, випускники правничих бакалавратів двох об'єднаних ЗВО прослідковуються окремо. Де це було доцільним, випускники обох ЗВО були об'єднані в одну групу. Наприклад, при з'ясуванні того, який відсоток зарахованих до магістратури Державного університету інфраструктури та технологій є власними випускниками бакалаврату. У більшості звітів Державний економіко-технологічний університет транспорту і Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного присутні окремо, оскільки більшу частину часу навчання в бакалавраті випускники провели саме в цих ЗВО, а не в Державному університеті інфраструктури та технологій.

У дослідженні використовується також класифікація спеціальностей на пов'язані з правом і не пов'язані з правом. До першої групи увійшли спеціальності «Право», «Правознавство», «Правоохоронна діяльність», «Юриспруденція». До другої групи увійшли всі інші спеціальності.

ОСВІТНІ ТРАЕКТОРІЇ («ОСВІТНІ ДОСЬЄ»)

Об'єднані дані дозволили сформувані деперсонфіковані «освітні досьє» майже 16 тисяч (15688) вступників до правничої магістратури. «Освітні досьє» містять інформацію про такі етапи освітньої траєкторії цих осіб:

- результати навчання в школі (середній бал атестата, місце розміщення і тип навчального закладу);
- результати ЗНО (всі оцінки);
- вступ до ЗВО (бакалаврат чи інший рівень, обрані для конкурсу оцінки ЗНО, конкурсний бал);
- навчання в бакалавраті (форма навчання, фінансування, зміни місця навчання);
- випуск (отримання звичайного диплома чи диплома з відзнакою);
- участь у фахових випробуваннях при вступі до магістратури (детальна інформація про успіхи вступника з усіх блоків ЄФВВ);
- результат участі у ЄФВВ: зарахування чи незарахування до магістратури (ЗВО, форма навчання).

НЕПОВНОТА ОБ'ЄДНАНИХ ДАНИХ І МОЖЛИВОСТІ ГЕНЕРАЛІЗАЦІЇ

Дані з кількох джерел об'єднувалися в єдину базу через послідовність перетворень з використанням низки знеособлених ключів. У процесі перетворення даних було виявлено неповноту деяких даних й окремі невідповідності, тому не всі види інформації в об'єднаній базі є повними, наявними по всіх вступниках. В аналітичному дослідженні завжди постає питання про можливість поширення його висновків на більш широку аудиторію. Поширення результатів дослідження на більш широку аудиторію називають генералізацією (в англійській літературі – generalizing).

Одним з найактуальніших питань при дослідженні стану правничої освіти в світлі результатів ЄФВВ є можливість узагальнення статистики ЄФВВ на всіх випускників бакалаврату, а не лише на тих випускників, що склали ЄФВВ.

Розглянемо можливості генералізації через аналіз вихідних даних:

- 1) кількості осіб, які подали заяви на складення ЄФВВ (16889) і які склали ці випробування (16081), є меншою кількістю зареєстрованих в ЄДЕБО дипломів бакалавра зі спеціальності «Право» 2017 року;
- 2) серед учасників ЄФВВ є певна кількість бакалаврів зі спеціальності «Право», які отримали дипломи у 2016 чи попередні роки;
- 3) близько 12% учасників ЄФВВ мають дипломи про попередню неправничу освіту;
- 4) в аналітичних даних цього дослідження враховано інформацію лише по 15688 особах (з 16081 учасників ЄФВВ), щодо яких виявилось можливим поєднати інформацію з більше, ніж одного використаного джерела. Наприклад, частину вилучених з дослідження осіб складають ті, хто складав іспити на додатковій сесії, дані щодо якої не оброблялися UEnet;
- 5) відсутні повні дані щодо дипломів бакалаврів частини ЗВО підпорядкування силових відомств (Національної академії внутрішніх справ, навчальних закладів Прикордонної служби і СБУ).

З перелічених вище фактів можна зробити такі висновки:

1. Позаяк вибірка дослідження складала більше 97.4% вступників до магістратури зі спеціальності «Право», його результати можна вважати повністю репрезентативними для учасників ЄФВВ і для тих, кого зараховано до магістратури.
2. Серед дослідженої частини учасників ЄФВВ випускники правничого бакалаврату 2017 року складають всього 68% від зареєстрованої в ЄДЕБО загальної кількості випускників 2017 року. Відсоток репрезентативності відрізняється по різних ЗВО. Виходячи з такого:
 - a. представлені у цій роботі результати адекватно описують тенденції бакалаврської правничої освіти в країні в цілому. Поширенню (генералізації) представлених статистик ЄФВВ на всіх випускників бакалаврату можливо бракуватиме кількісної точності, але якісну картину такі дані відображають адекватно;
 - b. випускники бакалаврату, що не взяли участь в ЄФВВ, у середньому є однією з найслабших груп випускників, тому описані в цьому дослідженні результати освіти в правничому бакалавраті потрібно вважати, можливо, трохи покращеною версією дійсного стану справ;

- с. дані по кожному ЗВО потрібно брати до уваги з урахуванням показника репрезентативності. Результати дослідження адекватно представляють картину результатів навчання в бакалавраті по більшості правничих шкіл не лише на якісному, але й на кількісному рівні.

Наявність даних з ЄДЕБО про кількість виданих кожним із ЗВО дипломів дозволяє порівняти їх з кількістю сформованих освітніх досьє випускників цього ж ЗВО 2017 року і прямо розрахувати ступінь репрезентативності результатів дослідження (а відтак, і похибку) для кожного ЗВО. У наступних розділах відповідно вказується ступінь репрезентативності по кожному ЗВО.

Випускники бакалавратів багатьох поважних ЗВО в переважній більшості взяли участь в конкурсі до магістратури. Результати дослідження по таких ЗВО є повністю репрезентативними для бакалаврату. Але є й ЗВО, по яких репрезентативність даних низька (малий відсоток випускників бакалаврату цих ЗВО вирішили спробувати йти на наступний рівень вищої освіти). Є також кілька ЗВО силових відомств, по яких неможливо встановити репрезентативність через відсутність точної інформації про кількість випускників бакалаврату.

КІЛЬКІСТЬ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ

2 січня 2018 року ДП «Інфоресурс» оновило інформацію в реєстрі навчальних закладів на своєму вебсайті³. За спеціальністю «Право» (081) до Реєстру включено 299 закладів вищої освіти.

Серед 299 ЗВО, включених до реєстру, 116 є коледжами. З назв 79 коледжів випливає, що вони входять до університетів чи інститутів, які також включено до цього переліку. Наприклад: Правничий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка, Коледж Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича тощо. 37 коледжів мають назви, що не містять в собі назв включених до реєстру університетів чи інститутів.

Аналізуючи перелік 299 ЗВО можна узагальнити інформацію:

- 13 ЗВО з 299 містять в назві «відокремлений підрозділ», інші 13 є відділенням чи філіалом;
- 19 ЗВО є частиною ПАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»;
- 18 ЗВО є частиною Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;
- 11 ЗВО входять до Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання;
- 11 ЗВО є частиною Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»;
- невелика кількість освітніх інституцій присутня в Реєстрі трьома чи двома своїми частинами. Наприклад, три ЗВО з реєстру є частиною Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет».

Дослідження веб-сайтів, включених до реєстру ЗВО показує, що помітна кількість з цих ЗВО мають ліцензії, отримані після 2013 року, тобто станом на початок 2018 року ці ЗВО ще жодного разу не випускали бакалаврів права. Значна кількість зі згаданих у реєстрі ЗВО не містять інформації про спеціальність «Право» чи «Правознавство» в переліку набору до бакалаврату на своїх веб-сайтах, тобто маючи ліцензовані об'єми не ведуть освітню роботу за цією спеціальністю. Частина ЗВО маючи ліцензії не має акредитації.

Відповідь на запитання про реальну кількість ЗВО в Україні, чиї випускники вже отримували дипломи бакалавра права неможливо отримати, аналізуючи публічний реєстр ДП «Інформесурс». Восени 2017 року ДП «Інфоресурс» надало статистичний звіт щодо осіб, які отримали дипломи бакалаврів права у 2017 році. У цьому звіті присутні 130 ЗВО. Аналіз даних ЄФВВ свідчить про більшу кількість правничих шкіл, чиї випускники взяли участь в ЄФВВ.

Серед близько 16 тисяч вступників до магістратури виявлено випускників 150 ЗВО, котрі отримали правничі дипломи в період 1987-2017 років. Під час порівняння переліку цих 150 ЗВО з переліком 130 ЗВО від ДП «Інфоресурс» було виявлено кілька українських ЗВО, що вже не випускають правників чи припинили своє існування, іноземні ЗВО та кілька

³<https://www.inforesurs.gov.ua/reestr/?ut=1&sp=081>

ЗВО силових відомств, що через секретність не надають повну інформацію до ДП «Інфоресурс» про випусників правників (Національна академія Служби безпеки України, Національна академія внутрішніх справ тощо).

Існує кілька ЗВО, що здійснюють підготовку магістрів, але досі не випускали бакалаврів права. Наприклад, Інститут управління і права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (м. Київ), Український католицький університет.

Підводячи підсумок можна стверджувати, що кількість ЗВО, що дійсно готують правників в Україні, чиїх випусників можна зустріти на ринку праці, не перевищує 136. Частина з цих ЗВО є невеликими відокремленими підрозділами з незначною кількістю студентів, які є повністю інтегрованими в стандарти «материнської» правничої школи, тому досить умовно можуть вважатися окремими правничими школами. Якщо подібні відокремлені підрозділи не враховувати при підрахунку кількості правничих шкіл, то в підсумку їх залишиться менше 130.

У наступній таблиці представлено розраховану по кожній з областей кількість осіб, що склали ЗНО в 2017 році, яка припадає на одну ліцензію (один ЗВО) на підготовку правників. Наприклад, на 12 ЗВО, розміщених у Кіровоградській області, що мають ліцензовані обсяги на підготовку правників, припадає лише 5797 осіб, що склали шкільне ЗНО/ДПА 2017 року в цій області. Серед 5797 осіб 4668 є випусниками закладів середньої освіти 2017 року. На кожну ліцензію правничої школи припадає 483.1 особа. В число цих 483.1 особи входять всі випусники закладів середньої освіти м. Кропивницького і Кіровоградської області в 2017 році в кількості 389 осіб, а також випусники інших років у кількості – 94 особи. Абсолютна більшість цих осіб не є потенційними вступниками до правничих шкіл. До згаданих кількостей входять в тому числі особи, що взагалі не мають планів вступати до закладів вищої освіти.

Якщо в окремих областях одна ліцензія на здійснення підготовки правників припадає на кожних 20-30 потенційних вступників, то кількість ліцензій в таких областях, можливо, є надлишковою.

Таблиця 2. Кількість осіб, що склали ЗНО, яка припадає на один правничий ЗВО (на одну отриману ліцензію)

Область	Осіб на один ЗВО	Область	Осіб на один ЗВО
Київ і Київська область	432.2	Житомирська область	1027.3
Кіровоградська область	483.1	Волинська область	1036.6
Миколаївська область	521.8	Івано-Франківська область	1049.5
Вінницька область	551.1	Одеська область	1057.1
Запорізька область	706.5	Сумська область	1078.0
Хмельницька область	719.8	Чернігівська область	1129.5
Полтавська область	736.6	Тернопільська область	1157.0
Херсонська область	781.3	Донецька область	1279.8
Луганська область	781.8	Закарпатська область	1310.9
Чернівецька область	870.7	Дніпропетровська область	1371.9
Черкаська область	904.3	Харківська область	1532.9
Львівська область	1007.8		

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗВО

Для потреб цього дослідження усі ідентифіковані 386 ЗВО, у яких вступники отримали попередню освіту, були розподілені на 6 типів:

1. Спеціалізовані правничі ЗВО :
 - 1) Національний університет «Одеська юридична академія»;

- 2) Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого;
 - 3) Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;
 - 4) Інститут управління і права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;
 - 5) Київський університет права Національної академії наук України;
 - 6) Рівненський інститут Київського університету права Національної академії наук України (немає правничої магістратури);
 - 7) Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України».
2. ЗВО силових відомств, багато з яких випускають в тому числі юристів, зокрема ЗВО системи Міністерства оборони, МВС, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби, СБУ, Державної прикордонної служби, Державної фіскальної служби. Усього 33 ЗВО, лише 10 з них мають правничу магістратуру.
 3. Класичні неспеціалізовані університети, що мають юридичні факультети. Усього 20 університетів, усі мають правничу магістратуру. Український католицький університет було віднесено до класичних університетів.
 4. Спеціалізовані неюридичні ЗВО, включно з галузевими університетами підпорядкування МОН. Усього 289 ЗВО, з яких лише 33 мають правничу магістратуру.
 5. Інші ЗВО відомчого підпорядкування (Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства культури України, два богословських ЗВО). Усього 23 ЗВО, три з яких мають правничу магістратуру.
 6. Іноземні навчальні заклади. Усього 14 ЗВО.

Крім розділення на згадані вище 6 типів, всі ЗВО, чиї випускники взяли участь у конкурсі, класифікувались також на:

- 1) приватні – 91;
- 2) всі інші (державні, профспілкові, кооперативні) – 295.

1

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЄДИНЕ ФАХОВЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

Із січня 2015 року ініціативна група почала працювати над ідеєю запровадження єдиного іспиту на вступ до магістратури з права. Тривалі обговорення призвели до того, що восени 2015 року ініціатива офіційно приймається МОН, формується робоча група МОН, до якої включено представників зацікавлених правничих шкіл, громадських організацій (UEnet), представників МОН та МЮ, Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО), Вищої ради правосуддя, міжнародних організацій (Координатор проектів ОБСЄ в Україні) і проектів (проект USAID «Справедливе правосуддя»).

Робочою групою МОН в 2015 і 2016 роках були напрацьовані рішення, що стали основою нормативних документів Кабінету Міністрів України і МОН щодо пілотного проекту (експерименту) із запровадження вступних випробувань з використанням технологій ЗНО. Посилання на нормативні документи надано далі. Результати пілотного проекту 2016 року було визнано позитивними МОН і правничими школами, що взяли участь в проекті.

Восени 2016 року створюється робоча група МОН з питань організації і проведення єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) для вступу на магістерський рівень вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». ЄФВВ стає обов'язковим для вступу. На основі ЄФВВ відбувається вступ до правничих магістратур 104 закладів вищої освіти підпорядкування МОН і інших міністерств і відомств. Більше 16 тисяч вступників беруть участь в ЄФВВ.

Вступна кампанія 2017 року з використанням ЄФВВ отримує позитивну оцінку і стає стандартом вступу до правничої магістратури в подальшому. ЄФВВ включено до умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2018 році. Крім того, досвід ЄФВВ розширено на ще одну спеціальність – 293 «Міжнародне право».

1.1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ ПІЛОТНОГО ПРОЕКТУ 2016 РОКУ

Восени 2015 року МОН звернулося до закладів вищої освіти з пропозицією долучитися до роботи над пілотним проектом. Інтерес виявили більше 20 правничих шкіл, представники частини з яких увійшли до робочої групи МОН. Дев'ять правничих шкіл взяли участь у пілотному проекті. Під час круглого столу в МОН 10 грудня 2015 року запропоновано план UEnet «12 кроків побудови зовнішнього незалежного оцінювання для вищої школи». Під час роботи круглого столу також були представлені пропозиції щодо моделі тесту і пропозиції групи розробників «Тесту загальних навчальних правничих компетенцій» (ТЗНПК).

Наприкінці 2015 року розпочато серію тренінгових заходів, завдяки яким упродовж 5 місяців більше 60 викладачів правничих шкіл України пройшли підготовку з основ тестології і розробки тестових завдань. Тренінги проводилися за двоетапною 5-денною програмою UEnet. Проведення тренінгів підтримувалося Координатором проектів ОБСЄ в Україні, проектом USAID «Справедливе правосуддя» і UEnet.

Офіційний розгляд концепції, програми та специфікації пілотного правничого ЗНО розпочато під час засідання робочої групи МОН 18 грудня 2015 року. Під час наступного засідання робочої групи МОН 27 січня 2016 року схвалено основні елементи нормативного забезпечення пілотного проекту, програма тестування, технічне завдання на розробку тестових завдань і пропозиції щодо апробації тестових завдань.

27 січня 2016 року було прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України № 121-р «Про проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання».

UEnet за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні в стислі строки організувала розробку і «сліпе» рецензування тестових завдань блоку «Право» силами підготованих викладачів правничих шкіл. Розробку тестових запитань, їхнє рецензування і апробацію проведено впродовж березня-травня 2016 року. За результатами апробацій кращі за психометричними показниками тестові завдання були включені до бази тестів для генерації екзаменаційних зошитів. Запитання для тестових зошитів добиралися випадковим комп'ютерним вибором з великої бази тестів, але тестові зошити проходили остаточну редакцію і затвердження делегованими робочою групою МОН експертами. «Сліпим» вибором уповноваженого представника МОН серед кількох опломбованих конвертів з підготованими різними тестовими зошитами обирався тестовий зошит для проведення основної сесії тестування. Матеріали передавалися до УЦОЯО з метою тиражування й подальшої організації адміністрування тесту.

Тестові завдання з англійської мови було розроблено за підтримки Британської Ради в Україні і передано до УЦОЯО. Тестові завдання блоку ТЗНПК було розроблено за підтримки проекту USAID «Справедливе правосуддя» групою експертів, що мали попередній досвід розробки і апробації тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК) для випускників середньої школи. При розробці ТЗНПК було враховано формат і підходи американського тесту LSAT (Law School Admission Test – тест для вступу до правничої школи).

Пілотне правниче ЗНО відбулося 23 липня 2016 року у ЗВО, що за власної ініціативи вирішили зробити його результати обов'язковими, а саме:

- Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Львівський національний університет імені Івана Франка;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»;
- Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
- Національний університет «Одеська юридична академія»;
- Одеський національний морський університет;
- Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;
- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

1.1.1. ПОРОГОВІ БАЛИ. ПСИХОМЕТРИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

У пілотному правничому ЗНО 23 липня 2016 року взяла участь 1751 особа. Пороговий бал з ТЗНПК було вирішено не встановлювати через експериментальний характер впровадження цього тестування в 2016 році.

Пороговий бал блоку «Право» рішенням фахової комісії було встановлено на рівні 19 балів з урахуванням двох балів, наданих кожному вступнику за дискваліфіковані запитання. При розгляді блоку «Право» фаховою комісією було прийнято рішення про дискваліфікацію двох запитань. Пороговий бал блоку «Англійська мова» рішенням фахової комісії було встановлено на рівні 8 балів.

Позаяк порогові бали були встановлені на рівнях, близьких до порогів сліпого вгадування, кількість осіб, що не подолали хоча б один поріг, склала всього кілька відсотків. Цей досвід враховано під час підготовки до ЄФВВ 2017 року.

Гендерний склад вступників: 59% – жінки і 41% – чоловіки.

Далі надано окремі психометричні характеристики трьох блоків вступного іспиту 2016 року.

БЛОК «ПРАВО»

Кількість осіб, що склали блок «Право» – 1750. Середній бал – 37.89 з 70 без врахування двох балів за дискваліфіковані запитання. Розподіл тестових балів (без врахування балів за дискваліфіковані запитання) надано на рисунку нижче. Розподіл досить близький до нормального.

На рис. 1 зазначено по вертикалі – кількість вступників, що отримали відповідний тестовий бал, по горизонталі – тестовий бал. Червоною лінією довідково надано нормальний розподіл.

Стандартне відхилення дорівнює 10.29 балів і складає 27% від середнього бала, що свідчить про високу розрізнявальну здатність тесту. Показник надійності, альфа Кронбаха, складає 0.887, що вважається свідченням високої надійності результату тестування. Див. про показник надійності далі, в частині, присвяченій розгляду результатів ЄФВВ 2017 року.

Психометричні показники вказують на достатній рівень якості тестових запитань блоку «Право» в цілому. Але серед запитань тесту є 2 запитання з недостатнім показником дискримінації (показник R_{ir} , див. про нього далі в розділі з аналізом показників якості тестових запитань ЄФВВ 2017 року). Крім того, рівень складності 5 запитань виходить за стандартні межі: одне запитання можна вважати занадто простим і 4 питання – занадто складними.

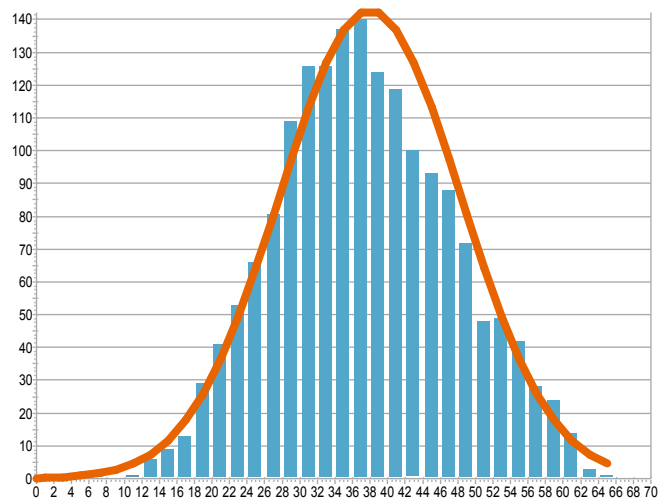

Рисунок 1. Розподіл тестових балів блоку «Право»

БЛОК ТЗНПК

Кількість осіб, що склали ТЗНПК – 1751. Середній бал – всього 11.2 з 30, що свідчить про високу складність ТЗНПК для пересічного вступника. Розподіл тестових балів досить близький до нормального.

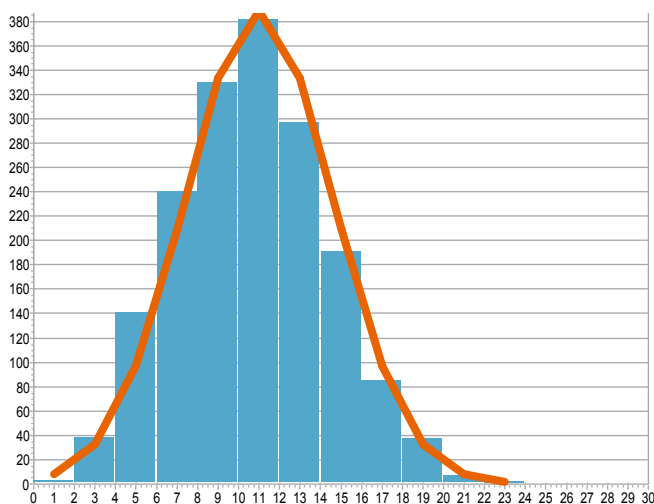

Рисунок 2. Розподіл тестових балів ТЗНПК

На рис. 2 зазначено по вертикалі – кількість вступників, що отримали відповідний тестовий бал, по горизонталі – тестовий бал. Червоною лінією довідково надано нормальний розподіл. Стандартне відхилення дорівнює 3.6 балів і складає 32% від середнього бала, що свідчить про високу розрізнявальну здатність тесту.

Показник надійності, альфа Кронбаха, складає 0.532, що вважається свідченням ненадійності результатів тестування⁴. Незважаючи на внутрішню неузгодженість тесту, про яку свідчить показник альфа Кронбаха, результатам ТЗНПК можна довіряти. Психометричні показники тестових запитань блоку ТЗНПК вказують на їхній достатній рівень якості в цілому. Але серед 30 запитань тесту є 8 запитань з недостатнім показником дискримінації (R_{ir}).

БЛОК «АНГЛІЙСЬКА МОВА»

Кількість осіб, що склали блок «Англійська мова» – 1612. Середній бал – 22.53 з 42. Стандартне відхилення дорівнює 9.68 бала і складає 41% від середнього бала, що свідчить про дуже високу розрізнявальну здатність тесту. Показник надійності, альфа Кронбаха, складає 0.926, що вважається свідченням дуже високої надійності результату тестування. Психометричні показники вказують на достатній рівень якості тестових запитань блоку «Англійська мова» в цілому. Але серед 42 запитань тесту є 6 запитань з недостатнім показником дискримінації (R_{ir}) і два запитання з занадто високим рівнем складності.

⁴ Див. про показник надійності і можливе пояснення його низького рівня у ТЗНПК далі, в частині, присвяченій розгляду результатів ЄФВВ 2017 року

Розподіл тестових балів блоку «Англійська мова» суттєво відрізняється від нормального і свідчить про наявність декількох груп вступників з дуже різним рівнем підготовки.

На рис. 3 зазначено по вертикалі – кількість вступників, що отримали відповідний тестовий бал, по горизонталі – тестовий бал. Червоною лінією довідково надано нормальний розподіл. За розподілом балів можна виділити групу слабо підготованих вступників із середнім балом близько 11, групу сильних – з середнім балом 32, і велику групу середньо підготованих з англійської мови осіб. Належність вступника до тієї чи іншої групи сильно корелює з тим, бакалаврат в якій правничій школі закінчив вступник. Це можна спостерігати за наведеними нижче даними середніх балів випускників різних ЗВО.

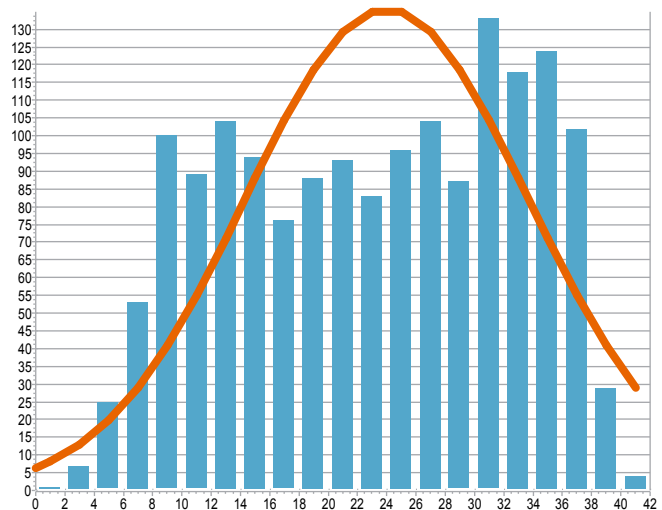

Рисунок 3. Розподіл тестових балів блоку «Англійська мова»

Спрощено кажучи, є правничі школи, в яких приділяється належна увага вивченню іноземної мови, а є й такі, що не надають внеску в розвиток володіння іноземною мовою успішним випускником.

Високими середніми балами з англійської мови виділяються вступники, що закінчили такі ЗВО:

- Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
- Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Низькими середніми балами з англійської мови виділяються вступники, що закінчили такі ЗВО:

- Буковинський державний фінансово-економічний університет;
- Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;
- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Рік потому, у 2017 році, коли ЄФВВ стане обов'язковим і уникнути його складення шляхом вступу в інший ЗВО стане неможливо, абсолютно домінуючою серед вступників виявиться група слабо підготованих. Сильні й середньо підготовані з іноземної мови вступники виявляться практично в такій самій кількості, як і в 2016 році, і не вирізнятимуться в помітну окрему групу.

1.1.2. УСПІШНІСТЬ ВСТУПНИКІВ З ТРЬОХ БЛОКІВ ВСТУПНОГО ІСПИТУ 2016 РОКУ

Гендерні відмінності успішності в кожному з блоків вступного іспиту є незначними. Середній бал офіційного результату блоку «Право» (в шкалі від 100 до 200): жінки – 146,7; чоловіки – 148,6. Блок ТЗНПК: жінки – 150,9; чоловіки – 151,9. Блок «Англійська мова»: жінки – 150,8; чоловіки – 150. Успішність суттєво залежить від того, бакалаврат в якому ЗВО закінчив вступник. У таблиці нижче наведено середні бали з трьох блоків вступних випробувань по випускниках тих ЗВО, що представлені серед вступників більше ніж 10 особами. Кольором відмічені найвищі і найнижчі рівні успішності. Відсортовано за кількістю осіб.

Таблиця 3. Середні результати вступних випробувань залежно від ЗВО, в якому вступник закінчив бакалаврат

ЗВО, який закінчили вступники	К-сть осіб	Право	ТЗНПК	Англ. мова
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	373	151.7	159.5	166.0
Львівський національний університет імені Івана Франка	251	160.9	153.1	153.6

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	251	138.0	141.2	129.1
Національний університет «Одеська юридична академія»	139	149.6	153.9	153.1
Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	131	145.7	148.5	136.1
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	65	165.1	162.5	164.4
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	52	130.9	149.2	148.7
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	46	159.6	165.3	173.0
Одеський національний морський університет	34	127.2	138.9	134.1
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	33	150.5	159.2	162.4
Буковинський державний фінансово-економічний університет	28	129.1	143.7	122.6
Київський університет права Національної академії наук України	28	135.5	142.2	138.4
Львівський державний університет внутрішніх справ	26	137.2	138.5	133.0
Університет державної фіскальної служби України	21	143.8	148.9	147.5
Хмельницький університет управління та права	20	155.8	155.0	142.6
Київський національний торговельно-економічний університет	15	139.7	148.1	157.8
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	12	120.2	131.9	125.9
Національний університет «Львівська політехніка»	12	137.8	139.3	139.1
Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»	11	125.4	145.5	139.9
Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	11	134.5	152.9	143.3
Усі інші (випускники 66 інших ЗВО)	192	141.6	146.8	145.4
У середньому по всіх ЗВО	1751	147.5	151.3	150.5

Необхідно застерегти від спроб будувати рейтинг ЗВО на основі наданих у таблиці даних. Ці дані 2016 року є репрезентативними лише для частини випускників бакалавратів відповідних ЗВО, а саме тих випускників, що вирішили вступати до одного з 9 ЗВО, що приєдналися до експерименту. Помітна кількість випускників, у тому числі цих 9 ЗВО, під впливом невідомої значеності вирішили не ризикувати і подали документи на вступ до магістратур ЗВО, що не приєдналися до експерименту. Показовими і репрезентативними є наведені в наступних розділах дані ЄФВВ 2017 року, коли всі охочі вступити до магістратури змушені були брати участь в ЄФВВ. Але навіть дані 2017 року по багатьох ЗВО мають недостатній рівень репрезентативності через те, що великий відсоток випускників бакалавратів цих ЗВО не наважилися взяти участь в ЄФВВ.

У наступній таблиці наведені середні результати вступних випробувань по вступниках до конкретних ЗВО. Дані ймовірно можуть містити невелику похибку, оскільки як єдиний обраний вступником ЗВО використано той ЗВО, в якому особа отримувала екзаменаційний листок. Як відомо, вступник міг претендувати на вступ до 5 ЗВО.

Таблиця 4. Середні результати вступних випробувань залежно від ЗВО, на магістратуру якого вступає особа

ЗВО, до магістратури якого вступають	К-сть осіб	Право	ТЗНПК	Англ. мова
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	477	146.5	156.4	160.2
Львівський національний університет ім. Івана Франка	365	155.5	150.1	148.9
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича	272	137.0	141.5	129.2
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	232	159.5	159.8	166.1
Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого	138	145.0	148.2	135.4
Національний університет «Одеська юридична академія»	107	147.8	152.7	148.2
НТУ «Київський політехнічний інститут»	64	131.6	148.0	145.8

Одеський національний морський університет	43	127.5	138.0	132.8
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	19	126.7	138.6	121.1
У середньому по всіх	1751	147.5	151.3	150.5
відсутні дані щодо обраного вступником ЗВО	34	151.6	154.9	

Таблиця 4 включає всіх осіб, що в 2016 році вступали в магістратури відповідних ЗВО, тому ці дані є повністю репрезентативними для вступників до магістратури, на відміну від табл. 3, що включає не всіх випускників бакалаврату, тому представляє дані, які не є репрезентативними для всіх випускників бакалавратів відповідних ЗВО.

1.1.3. ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ В РАМКАХ ВСТУПНОГО ІСПИТУ 2016 РОКУ

У попередніх двох таблицях присутні колонки з кількістю осіб, що є випускниками конкретних ЗВО і взяли участь у вступі до магістратур 9 ЗВО. Неважко помітити незбалансованість цих кількостей: випускники окремих ЗВО охоче ідуть на вступ до магістратур інших ЗВО. Водночас, інші ЗВО приваблюють набагато більшу кількість вступників до магістратури, ніж самі випускають бакалаврів. Можна навести кілька прикладів:

- у тестуванні взяли участь 46 випускників бакалаврату Національного університету «Києво-Могилянська академія», у той час як кількість вступників до бакалаврату цього ЗВО склала 232 особи;
- 139 випускників Національного університету «Одеська юридична академія» взяли участь в тестуванні, але кількість вступників до цього ЗВО в рамках експерименту склала всього 107 осіб, включно з випускниками інших ЗВО.

Можна умовно виділити серед ЗВО «донорів» і «реципієнтів» вступників. У наступній таблиці наведено дані про відтік випускників ЗВО на вступ до інших ЗВО і приплив на вступ випускників інших ЗВО.

Таблиця 5. Частка випускників, що вступають до інших ЗВО і частка випускників інших ЗВО серед вступників

ЗВО	Кількість випускників ЗВО, що склали іспит	Серед них % вступають в інший ЗВО	Кількість вступників до ЗВО	Серед них % є випускниками інших ЗВО
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	12	0.0%	19	36.8%
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	373	15.2%	477	34.6%
Львівський національний університет ім. Івана Франка	251	4.1%	365	35.3%
НТУ «Київський політехнічний інститут»	52	9.6%	64	26.6%
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	46	10.9%	232	82.3%
Національний університет «Одеська юридична академія»	139	25.4%	107	3.7%
Одеський національний морський університет	34	2.9%	43	23.3%
Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого	131	3.1%	138	8.7%
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича	251	7.6%	272	15.1%

Наведені дані відображають кон'юнктуру ситуацію, що одноразово склалася в 2016 році у зв'язку з запровадженням експерименту лише в частині правничих шкіл.

ПЕРЕХРЕСНА МІГРАЦІЯ ВСТУПНИКІВ МІЖ ЗВО

У таблиці нижче наведені дані про кількість випускників-бакалаврів одних ЗВО, що вступають до магістратур інших ЗВО. У нижній частині таблиці наведено найбільших «донорів» вступників серед ЗВО, що не долучилися до експерименту в 2016 році.

Таблиця 6. Кількість випускників бакалавратів ЗВО, назви яких розміщено в лівій колонці, що вступають до магістратур ЗВО, назви яких розміщено у верхньому рядку (заголовку)

ДОНОРИ ВИПУСКНИКІВ	РЕЦИПІЕНТИ ВСТУПНИКІВ	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Львівський національний університет імені Івана Франка	НТУ «Київський політехнічний інститут»	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	Національний університет «Одеська юридична академія»	Одеський національний морський університет	Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»		12								
Київський національний університет імені Тараса Шевченка			312	9		44				3
Львівський національний університет імені Івана Франка		1	2	236		6				1
НТУ «Київський політехнічний інститут»			2	2	47	1				
Національний університет «Києво-Могилянська академія»			3	2		41				
Національний університет «Одеська юридична академія»			18	8		7	103	1		1
Одеський національний морський університет				1				33		
Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого			2	1					126	1
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича		2		13		2			2	231
Буковинський державний фінансово-економічний університет		1	1	1			1			23
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого			16	4		39			4	2
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана			16		2	15				
Київський університет права Національної академії наук України			20	1	1	5				1
Університет державної фіскальної служби України			10			8				1
Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»			10			1				
Львівський державний університет внутрішніх справ				26						
Хмельницький університет управління та права			1	15		4				
Національний університет «Львівська політехніка»			1	10				1		

Найбільшими за кількістю осіб реципієнтами вступників в 2016 році були Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія» і Львівський національний університет ім. Івана Франка. Найбільшими донорами в 2016 році були Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого і Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана.

Найбільшими донорами вступників для магістратури Національного університету «Києво-Могилянська академія» в 2016 році були:

- Київський національний університет ім. Тараса Шевченка;
- Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого;
- Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана.

Найбільшими донорами вступників для магістратури Київського національного університету ім. Тараса Шевченка в 2016 році були:

- Київський університет права Національної академії наук України;
- Національний університет «Одеська юридична академія»;
- Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого;
- Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана.

Найбільшими донорами вступників для магістратури Львівського національного університету імені Івана Франка в 2016 році були:

- Львівський державний університет внутрішніх справ;
- Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича;
- Хмельницький університет управління та права;
- Національний університет «Львівська політехніка»;
- Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.

Результати конкурсу і зарахування до магістратури в 2016 році не аналізувалися.

1.2. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ЄФВВ 2017 РОКУ

Підготовка нормативних документів ЄФВВ здійснювалася за участі створеної восени 2016 року робочої групи МОН. Організацію розробки, апробації, фінального рецензування тестів блоку «Право» здійснила UEnet за активної підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. До розробки тестів блоку «Право» ЄФВВ було залучено кілька десятків підготованих з основ тестології і розробки тестових завдань викладачів, які добре зарекомендували себе в інших проектах UEnet.

Тестові зошити блоку «Право» уклалися на захищених сертифікованих робочих місцях УЦОЯО з бази тестів, переданої до УЦОЯО від UEnet. Укладання тестових зошитів відбувалося на основі згенерованих випадковим комп'ютерним вибором предметних блоків за участі двох делегованих робочою групою МОН незалежних експертів, які не мали стосунку до процедур UEnet з розробки тестів.

Розробку тестів блоку ТЗНПК здійснили експерти Програми USAID «Нове правосуддя». Тестові зошити блоку ТЗНПК уклалися на захищених сертифікованих робочих місцях УЦОЯО за участі делегованого робочою групою МОН представника авторського колективу ТЗНПК.

Розробку тестів блоку «Іноземна мова» (з англійської, німецької і французької мов) забезпечила Національна академія Служби безпеки України. Тестові зошити блоку «Іноземна мова» уклалися на захищених сертифікованих робочих місцях УЦОЯО за участі делегованих робочою групою МОН представників авторського колективу.

На спільній нараді робочої групи МОН і фахових експертних комісій з трьох блоків ЄФВВ 13 липня 2017 року експертами UEnet було проведено тренінг з технік встановлення критеріальних порогів. За результатами представлених UEnet і УЦОЯО доповідей щодо різних методів встановлення порогів, робочою групою МОН було обрано метод Хофсті (Hofstee), що належить до тієї ж групи компромісних методів встановлення порогових балів, що й метод Беука (Beuk), використовуваний УЦОЯО в шкільному ЗНО.

РЕЄСТРАЦІЯ, ЯВКА ВСТУПНИКІВ, АДМІНІСТРУВАННЯ ЄФВВ

Реєстрація вступників на складення ЄФВВ тривала з 12 до 25 липня 2017 року. Її здійснювали приймальні комісії закладів вищої освіти, в яких здійснювався конкурс до правничої магістратури. За результатами реєстрації кожен вступник отримав екзаменаційний листок.

Основна сесія ЄФВВ була проведена УЦОЯО 3 серпня 2017 року в багатьох пунктах тестування по всій Україні за участі великої кількості спостерігачів від міжнародних донорів, громадських об'єднань, правничих шкіл. Пункти тестування було створено в обласних центрах (крім міст Донецька та Луганська), місті Київ, містах Слов'янськ, Маріуполь Донецької області та Северодонецьк Луганської області. В окремих випадках спостерігачі відмічали важкі температурні умови проведення випробування. Адміністрування ЄФВВ виконувалося УЦОЯО в звичних для ЗНО аудиторіях, що забезпечували необхідні для тестування умови, проте, ЄФВВ проходило влітку, що зумовило проблеми через високу температуру. У цілому, умови тестування не спричинили впливу на конкурентні умови конкурсу.

На складання ЄФВВ зареєструвалися 16892 вступники. На основну сесію 3 серпня 2017 року на тестування з'явилися 16081 вступник. Саме така кількість складала перший з трьох блоків ЄФВВ – ТЗНПК. Частина вступників вирішила припинити участь в конкурсі після проходження блоку ТЗНПК, тому в другому блоці ЄФВВ «Право» взяли участь 16058 вступників.

У блоці «Іноземна мова» ЄФВВ взяли участь ще менше вступників:

- Англійська мова – 14909 осіб;
- Німецька мова – 703 осіб;
- Французька мова – 125 осіб.

Загалом 15737 учасників проходили тестування знань з іноземної мови в ЄФВВ, що на 321 особу менше, ніж кількість учасників блоку «Право». Зменшення кількості учасників третього блоку ЄФВВ відбулося в тому числі через те, що 289 учасників конкурсу мали право не складати цей блок, оскільки вони надали приймальним комісіям визнані сертифікати про володіння іноземною мовою.

Додаткова сесія була проведена УЦОЯО 14 серпня 2017 в м. Києві, при чому із зареєстрованих 56 осіб на вступне випробування з'явилися 46 осіб.

1.2.1. ЗМІСТ БЛОКІВ ЄФВВ

ЄФВВ складалося з трьох блоків.

Блок «Право» містив 70 тестових запитань з шести правничих дисциплін (адміністративне право, конституційне право, кримінальне право, кримінальний процес, цивільне право, цивільний процес)⁵.

Блок ТЗНПК містив 30 тестових запитань, розділених на 3 групи. Автори тесту надали назву «Критичне мислення» концепту, що вимірюється першими 12 тестовими запитаннями ТЗНПК, назву «Аналітичне мислення» – наступними 9 запитаннями тесту, і «Логічне мислення» – останніми 9 запитаннями. Варто зазначити, що ТЗНПК є відносно новим видом когнітивного тесту, розробляючи який автори консолідували власний досвід втілення ТЗНПК (тесту загальної навчальної компетентності) і доступну інформацію про LSAT (Law School Admission Test), що використовується в США і є стандартизованим тестом, результати якого визнають правничі школи як один з елементів вступу до них.

Ще остаточно не завершено психометричні і психологічні дослідження того, що саме відображають оцінки компоненту ТЗНПК. Зокрема необхідно з'ясувати перелік когнітивних і особистих якостей, що в дійсності вимірюються ТЗНПК. Для прикладу, наразі не відомо, які відсотки тестового бала відображають стресостійкість кандидата, його здатність адекватно планувати короточасні роботи (відповіді на питання тесту) в умовах жорсткого обмеження часу, а у вольовій сфері – здатність швидко ухвалювати рішення. Зауважимо, що надані як приклад особисті якості не є частиною критичного, логічного чи аналітичного мислення, не входять в Програму вступних випробувань, але є важливими в практичній роботі окремих правничих професій.

⁵ Перелік дисциплін визначений наказом МОН № 409 від 08.04.2016 року

Використання когнітивних тестів у доборі на посади, що обійматимуть випускники правничих шкіл (судді, прокурори, спеціалісти сфери підтримання правопорядку), вже є загальноприйнятою практикою в Україні. Тому використання когнітивних тестів у забезпеченні конкурсів в освітній сфері не є чимось новим і незвичайним.

Формат тестів **блоку «Іноземна мова»** повністю відповідав завданням тесту ЗНО, що складають випускники середньої школи в частині Бланку А. У тесті не використовувалися завдання з відкритим типом відповіді (у шкільному ЗНО такі завдання включають у Бланк Б), перевірялися лише компетенції «Читання» і «Застосування мови». Використані в блоці «Іноземна мова» тексти запозичені з нефахової зарубіжної преси, веб-сайтів університетів, і присвячені питанням, близьким до правничої професії.

ЗАТВЕРДЖЕННЯ КЛЮЧІВ І ДИСКВАЛІФІКАЦІЇ

Після проведення тестувань, фахові комісії МОН розглянули тексти завдань і визначили правильні відповіді (ключі), які було передано до УЦОЯО для здійснення перевірки екзаменаційних робіт і формування оцінок. У процесі розгляду екзаменаційних завдань і визначення правильних відповідей декілька тестових запитань було дискваліфіковано. Фахова комісія з ТЗНПК не проводила дискваліфікацій жодних тестових запитань основного екзаменаційного модуля. Фахова комісія з «Права» визнала таким, що підлягає дискваліфікації, запитання №47 (відповідно до нумерації запитань у першому варіанті тестового зошита) з цивільного процесуального права. Фахова комісія з іноземних мов визнала запитання №6 (відповідно до нумерації запитань у першому варіанті тестового зошита) тесту з англійської мови таким, що підлягає дискваліфікації.

1.2.2. ВСТАНОВЛЕННЯ ПОРОГОВИХ БАЛІВ. ПОРІГ СЛІПОГО ВГАДУВАННЯ

Окреме засідання фахових комісій МОН було присвячене встановленню порогових балів. МОН організувало онлайн трансляцію завершальної частини цього засідання фахових комісій. У блоці «Право» пороговий бал встановлено – 22, при чому поріг сліпого вгадування⁶ становить 18.25. Поріг сліпого вгадування для блоку «Право» ЄФВВ розраховується так: 69 запитань по 4 варіанти відповіді дають внесок у поріг $69/4=17.25$ балів, до яких додається один бал, що надається кожному вступнику за дискваліфіковане запитання №47. У блоці ТЗНПК було встановлено пороговий бал – 7, при порозі сліпого вгадування 6 балів (30 запитань з 5 варіантами відповідей кожна: $30/5 = 6$ балів). У блоці «Іноземна мова» пороговий бал було встановлено – 7, при порозі сліпого вгадування близько 9 балів. Розрахунок порогового сліпого вгадування у блоці «Іноземна мова»:

- у тестах з німецької і французької мов – 25 запитань по 4 варіанти відповіді, 17 запитань по 8 варіантів відповіді: $25/4+17/8 = 8.375$ балів.
- у тесті з англійської мови – 25 запитань по 4 варіанти відповіді, 16 запитань по 8 варіантів відповіді і одне дискваліфіковане запитання: $25/4+16/8+1 = 9.25$ балів.

МІРКУВАННЯ ЩОДО ВСТАНОВЛЕНОГО В 2017 РОЦІ МІНІМАЛЬНОГО РІВНЯ ВИМОГ

Смисловим навантаженням порогового бала є рівень межі некомпетентності. Вважається, що особи, котрі отримали меншу, ніж пороговий бал кількість тестових балів, є такими, чий рівень компетентності не дозволяє продовжувати участь у конкурсі й претендувати на навчання в магістратурі.

У 2016 році пороговий бал блоку «Право» було встановлено на рівні порогового сліпого вгадування. У 2017 році пороговий бал блоку «Право» було встановлено на 3.75 бали вище порогового сліпого вгадування. Таке рішення, з одного боку, варто вітати, оскільки воно демонструє підвищення рівня мінімальних вимог над порогом сліпого вгадування, але, з іншого боку, варто зауважити, що результату 22 тестових бали (21 правильна відповідь з 69) досягла досить значна кількість вкрай слабко підготованих вступників. Варто зауважити, що абсолютна більшість осіб, котрі надали всього 21-22 правильних відповіді на 69 запитань блоку «Право» і подолали бар'єри в інших блоках ЄФВВ, були зараховані до правничої магістратури і продовжили навчання на наступному освітньому рівні.

⁶Поріг сліпого вгадування – це середньостатистична кількість балів, що отримує особа, яка відмічає в якості правильних повністю випадково обрані відповіді, навіть не читаючи тексти запитань.

При здійсненні відповідальної освітньої політики в подальшому варто встановлювати вищий пороговий бал. Встановлення порогового бала з ТЗНПК є спірним з огляду на такі причини:

- ТЗНПК не є освітнім вимірюванням за результатами навчання з певного предмету, а також не відповідає жодному курсу навчання чи програмі навчання. Таким чином, ТЗНПК вимірює не освітні досягнення;
- відсутня визначеність щодо концепту, а відтак і змістовної валідності цього тестування. Для встановлення «межі некомпетентності» остаточно невідомо, які саме інтелектуальні, вольові й особисті якості вимірює цей тест та в яких пропорціях.

Попри наведені вище аргументи, у ЄФВВ 2017 року встановлення порогових балів було застосовано до всіх блоків ЄФВВ. Фахова комісія визначила пороговий бал ТЗНПК, що перевищує поріг сліпого вгадування, завдяки чому з конкурсу вибули особи, що вгадували відповіді, будучи не в змозі продемонструвати компетенцій, які фактично вимагає ТЗНПК.

Пороговий бал з блоку «Іноземна мова» було встановлено на екстремально низькому рівні, нижче порога сліпого вгадування. Можна припустити, що таке рішення дозволило зняти напругу в середовищі вступників, які переважно не мали необхідних компетенцій з іноземних мов. Пороговий бал було встановлено на рівні повного неволодіння іноземною мовою. Таку практику не можна рекомендувати для продовження її використання в подальшому.

Близько 300 осіб надали приймальним комісіям сертифікати про достатній рівень володіння іноземною мовою, що надало їм можливість зарахувати максимальний бал 200 з іноземної мови в ЄФВВ. Міркування щодо необґрунтованості такої практики викладено в окремому розділі, присвяченому сертифікатам з іноземної мови.

1.3. СТАТИСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ВСТУПНИКА ДО ПРАВНИЧОЇ МАГІСТРАТУРИ У 2017 РОЦІ

Як було зазначено раніше, у цьому дослідженні проаналізовано освітні досьє вступників до правничої магістратури, котрі охоплюють етапи закінчення отримання середньої освіти, вступ до бакалаврату, обмежений перелік параметрів періоду навчання на бакалавраті, його закінчення, і параметри вступу до магістратури (ЄФВВ). Нижче наведено загальні статистичні показники осіб на кожному охопленому досьє етапі навчання.

1.3.1. ЕТАП СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ВСТУПНИКІВ

Залежність середніх балів оцінок ЗНО бакалаврів зі спеціальності «Право» від місця основного проживання (області) повторюють загальні тенденції статистики ЗНО, опублікованої УЦОЯО, тому не наводяться в цій роботі.

Залежності середніх балів атестатів і ЗНО від типу населеного пункту і типу освітнього закладу не наводяться в опублікованих УЦОЯО звітах, тому має сенс їх розрахунок і публікація. У таблиці кольором помічено найбільші і найменші значення.

Таблиця 7. Залежність середніх освітніх показників середньої освіти бакалавра права від типу населеного пункту місця походження особи (основного місця проживання на момент складення ЗНО)

Освітній результат (оцінка)	Село, селище	Селище міського типу	Місто районного значення	Місто обласного значення	Обласний центр
Середній бал атестата	10.0	10.1	10.2	9.9	10.0
ЗНО – Українська мова і література	160.3	162.4	165.0	164.9	165.4
ЗНО – Історія України	164.7	166.1	168.5	169.1	168.5
ЗНО – Математика	152.3	153.6	155.8	157.2	155.2
ЗНО – Іноземна мова	142.7	145.4	150.0	154.2	157.0

ЗАКЛАДИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, ЯКІ ЗАКІНЧИЛИ БАКАЛАВРИ ПРАВА

Майже 98% бакалаврів права отримали документ про середню освіту в одному з 5 основних типів закладів середньої освіти: середній загальноосвітній чи спеціалізованій школі, гімназії, ліцеї чи навчально-виховному комплексі.

Таблиця 8. Заклади середньої освіти, які закінчили бакалаври права

Тип закладу середньої освіти	% бакалаврів	Тип закладу середньої освіти	% бакалаврів
середня загальноосвітня школа	49.23%	середня загальноосвітня школа-інтернат	0.48%
гімназія	13.94%	спеціальна загальноосвітня школа	0.25%
ліцей	12.73%	коледж	0.15%
навчально-виховний комплекс	11.46%	вечірня (змінна) школа	0.11%
спеціалізована школа	10.20%	загальноосвітня санаторна школа	0.06%
колегіум	0.79%	спеціальна загальноосвітня школа-інтернат	0.06%
спеціалізована школа-інтернат	0.52%	пенітенціарна установа	0.01%

У таблиці нижче надано порівняння показників випускників (з числа бакалаврів права) п'яти основних типів закладів середньої освіти.

Таблиця 9. Залежність середніх освітніх показників середньої освіти бакалавра права від типу установи середньої освіти, яку закінчив бакалавр

Освітній результат (оцінка)	Середня загальноосвітня школа	Гімназія	Ліцей	Навчально-виховний комплекс	Спеціалізована школа
Середній бал атестата	10.0	10.3	10.1	10.2	10.0
ЗНО – Українська мова і література	162.2	169.9	166.3	165.4	166.2
ЗНО – Історія України	166.1	172.5	170.8	168.7	169.8
ЗНО – Математика	153.8	159.7	159.9	156.6	157.1
ЗНО – Іноземна мова	146.8	159.6	154.8	154.0	157.6

Різниця середніх показників успішності випускників різних типів закладів середньої освіти серед бакалаврів права в деяких предметах є суттєвою (перевищує похибку оцінок ЗНО). Найбільшою є різниця оцінок ЗНО з іноземної мови, складає майже 13 балів при порівнянні успішності випускників гімназій і загальноосвітніх середніх шкіл.

ВИКОРИСТАНІ ДЛЯ ВСТУПУ ДО БАКАЛАВРАТУ РЕЗУЛЬТАТИ ЗНО

Рік вступу до магістратури і рік складення ЗНО співпадають, оскільки в 2013 році і в попередні роки при вступі до ЗВО можна було використовувати лише результати ЗНО того ж року.

Таблиця 10. Розподіл використаних для вступу результатів ЗНО по роках

Рік ЗНО	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
% бакалаврів	0.10%	0.20%	0.60%	0.70%	7.90%	90.40%	0.05%

Абсолютна більшість учасників ЄФВВ складала ЗНО в 2013 році. Цікавою є наявність результатів ЗНО 2014 року у 4 випускників 2017 року правничого бакалаврату одного з ЗВО (Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»). Наразі не відомо про можливість отримати правничу освіту бакалавра за 3 роки на основі атестата про загальну середню освіту, а не освітнього рівня молодшого спеціаліста.

КОНКУРСНІ ОЦІНКИ ЗАРАХОВАНИХ ДО БАКАЛАВРАТУ

Аналіз рівня підготовки при вступі до бакалаврату найпростіше здійснювати, використовуючи конкурсні оцінки. Проведення загального аналізу в масштабах країни ускладнюється тим, що різні правничі школи використовують різні способи формування конкурсної (рейтингової) оцінки. У наступних розділах представлено спосіб формування стандартизованої рейтингової оцінки для вступу до правничого бакалаврату (розділ «Єдиний показник рівня освітнього потенціалу вступника (стандартизований рейтинг»).

Стандартизована рейтингова оцінка формується на базі оцінок ЗНО і середнього бала атестата. Вона є максимально близькою до конкурсних оцінок більшості правничих шкіл. У середньому стандартизована рейтингова оцінка відрізняється від конкурсних балів ЗВО менше, ніж на величину похибки ЗНО. На рисунку нижче наведено розподіл бакалаврів за стандартизованим вступним рейтингом.

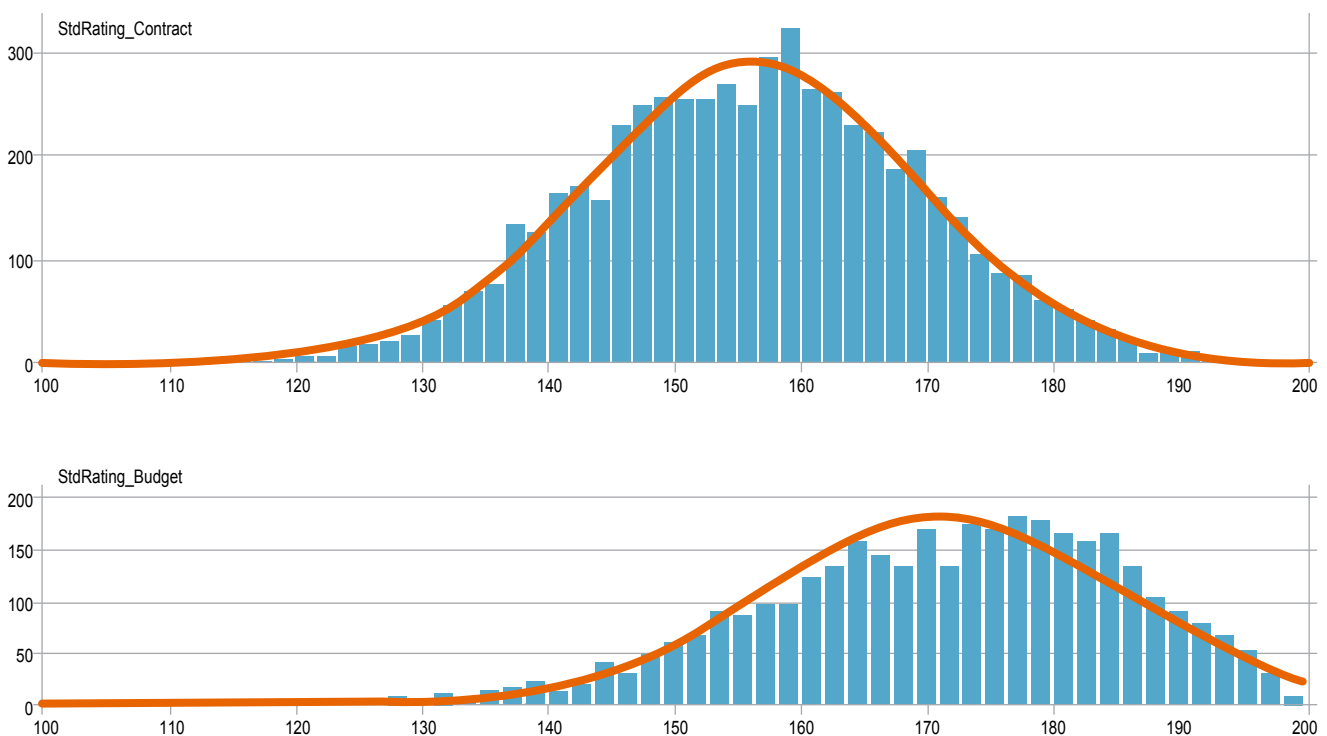

Рисунок 4. Гістограми розподілу стандартизованої рейтингової оцінки осіб, зарахованих до правничого бакалаврату на навчання за контрактом (за кошти фізичних та юридичних осіб – StdRating_contract) і за кошти бюджету (Std_Rating_budget) в 2013 і попередні роки

У 2013 і попередні роки найнижчою оцінкою ЗНО, з якою особа допускалася до конкурсу, була 124. Наявність серед зарахованих до бакалаврату осіб з рейтинговою оцінкою нижче 124 означає, що крім найнижчих з допустимих оцінок ЗНО, ці особи мали ще й вкрай низькі середні бали атестатів про середню освіту. Кожний четвертий бакалавр, що навчався за контрактом, був зарахований на навчання з конкурсним балом нижче 147. Варто відмітити, що сучасні оцінки ЗНО, за якими здійснюється вступ, мають допустимий для вступу до ЗВО діапазон від 100 до 200, а не від 124 до 200 балів, як це було у 2013 році і раніше. Оцінка 124 бали із ЗНО 2013 року відповідає сучасній оцінці 100 балів. Оцінка 2017 року 130 балів є приблизним сучасним еквівалентом конкурсної оцінки 150 балів в шкалі 2013 року.

Можна зробити висновок, що кожна четверта із зарахованих на навчання за контрактом (за кошти фізичних та юридичних осіб) осіб мала дуже низькі показники рівня підготовки. Також варто зазначити, що стандарти мінімальних вимог до вступників були вкрай низькими у помітній кількості правничих шкіл. На жаль, немала кількість правничих шкіл застосовувала низькі стандарти не лише при зарахуванні на навчання за контрактом, але й при зарахуванні на навчання за кошти бюджету.

ВСТУП ДО БАКАЛАВРАТУ З ДРУГОЇ СПРОБИ

Серед зарахованих в 2013 році до правничого бакалаврату було виявлено 343 особи, що не успішно намагалися вступити до правничої школи в 2012 році, але досягли успіху лише при повторній спробі в 2013 році.

Таблиця 11. Результати ЗНО повторних вступників, зарахованих до бакалаврату в 2013 році в порівнянні з середнім рівнем результатів ЗНО всіх зарахованих

Предмет	Результат другої (успішної) спроби вступу 2013 року	Середні результати всіх зарахованих в 2013 році
Українська мова та література	152.2	163.7
Історія України	159.3	167.8
Математика	144.2	155.3
Англійська мова	143.7	151.7

Результати ЗНО, на основі яких цих осіб зарахували до бакалаврату в 2013 році, є суттєво нижчими від середнього рівня. У середньому такі особи мали на 10 балів нижчі бали в порівнянні зі всіма зарахованими до бакалаврату в 2013 році.

На жаль, відсутня можливість дослідити, до яких правничих шкіл намагалися вступати представники досліджуваної групи осіб в 2012 році, але можна впевнено сказати, що більшість з них могли бути зараховані в 2012 році на навчання за контрактом до помітної кількості правничих шкіл, прохідні бали яких були достатньо низькими. Багато з них могли бути зараховані навіть на навчання за бюджетні кошти в правничі школи з низьким рівнем вимог. Помітна частина досліджуваної групи осіб в 2013 році була зарахована до правничих шкіл з не найнижчими прохідними балами.

СТАБІЛЬНІСТЬ ОЦІНОК ЗНО В ЧАСІ

Описана вище група з 343 осіб, які двічі послідовно склали ЗНО в 2012 і 2013 роках, є достатньо великою, щоб говорити про статистичну значимість порівняння результатів першого і повторного складення ЗНО одними і тими самими особами.

Можна було б очікувати зниження оцінок через рік після завершення середньої освіти, оскільки підтримання активного рівня знань для проходження тестування учбових досягнень (яким є ЗНО) вимагає чималих зусиль. Але результати «рік потому» виявилися у цілому такими ж. Погіршення оцінки з математики і покращення оцінок з української і англійської мов є несуттєвим, оскільки різниця є помітно меншою стандартної похибки вимірювання ЗНО. Підвищення на 6.5 балів середньої оцінки з історії України лежить на межі статистичної значимості і цілком гідне уваги дослідників.

Таблиця 12. Середні бали ЗНО одних і тих самих осіб в 2012 і 2013 роках

Предмет	2012	2013
Українська мова та література	151.9	152.2
Історія України	152.8	159.3
Математика	147.8	144.2
Англійська мова	141.2	143.7

1.3.2. ЕТАП ПОПЕРЕДНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВСТУПНИКІВ

ОСВІТНІ РІВНІ ПОПЕРЕДНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Абсолютна більшість вступників (94.3%) має диплом бакалавра, лише 1.5% мали диплом магістра, 4.3% – спеціаліста. Серед вступників є 113 осіб з двома дипломами про вищу освіту. Лише 12.3% володарів диплома спеціаліста мають спеціальність «Право» (9.5%) чи «Правоохоронна діяльність» (2.8%). Усі володарі дипломів магістра (крім одного випадку), що вступали до правничої магістратури, мають неправничі спеціальності. Зафіксовано лише один випадок вступу вже дипломованого

магістра права (випуск 2017 року Львівського національного університету ім. Івана Франка) до правничої магістратури Українського католицького університету за програмою «Права людини». Вступ був успішним. У випадку вступу до правничої магістратури володарів дипломів спеціаліста і магістра йдеться переважно про перехресний вступ.

ЧАС ОТРИМАННЯ ПОПЕРЕДНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Роки отримання вступниками дипломів про попередню вищу освіту знаходяться в широкому діапазоні від 1987 до 2017 року. 90.1% вступників з дипломами бакалаврів отримали їх в 2017 році. Серед вступників з дипломами магістрів лише 10.5% отримали диплом в 2017 році. Ще менша частина (6.7%) володарів диплома спеціаліста отримали диплом в 2017 році. Варто зауважити, що абсолютна більшість вступників до правничої магістратури, що мають дипломи магістра і спеціаліста, не є правниками.

Магістри і спеціалісти неправники складають близько 5% в загальній масі вступників. Більшість з них прийшли до рішення отримати ступінь магістра права через багато років після отримання диплома спеціаліста чи магістра іншої спеціальності (в середньому через 5 років після отримання диплома магістра та через 8 років після отримання диплома спеціаліста). Водночас, бакалаври – неправники, що взяли участь в конкурсі до правничої магістратури, розділені на дві цілком різні групи по швидкості зміни спеціальності: 42% з них вирішили змінити фах відразу після отримання диплома бакалавра в 2017 році. Інші 58% взяли участь в конкурсі до правничої магістратури маючи чималий стаж роботи – в середньому через 5.5 років після отримання бакалаврського диплома неправничої спеціальності.

Абсолютна більшість вступників (близько 88%) мають попередню спеціальність «Право» або «Правознавство». Як було раніше зазначено, серед вступників до правничої магістратури є випускники 386 закладів вищої освіти, з них 372 – це ЗВО України, 14 – іноземних ЗВО. 104 ЗВО проводили конкурс на вступ до правничої магістратури.

Виявлено 446 випадків отримання попереднього диплома від ЗВО, назва якого відрізняється від назви ЗВО, в який особа вступила в 2013 чи попередні роки. При детальному дослідженні цієї інформації виявлено лише два випадки реальної зміни місця навчання особою:

- перехід однієї особи на навчання з Національного університету «Києво-Могилянська академія» до Чорноморського національного університету імені Петра Могили;
- перехід однієї особи на навчання з Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого до Національного університету «Одеська юридична академія».

Всі інші 444 випадки відмінності назви ЗВО при вступі і при отриманні диплому пояснюються або реорганізацією ЗВО впродовж навчання особи, або перейменуванням ЗВО.

ІНОЗЕМНІ МОВИ, ЯКІ ВИВЧАЛИ ВСТУПНИКИ ДО МАГІСТРАТУРИ

Таблиця 13. Розподіл вступників до магістратури за іноземною мовою, яку вони склали в ЄФВВ, в порівнянні з розподілом учасників ЗНО 2013 року за обраною іноземною мовою

Іноземна мова	ЗНО-2013	ЄФВВ-2017
англійська	95.3%	94.7%
німецька	3.5%	4.5%
французька	1.0%	0.8%
іспанська	0.2%	0.0% ⁷

⁷Тестування з іспанської мови не проводилося у ЄФВВ у 2017 році

Статистика вибору вступниками до магістратури іноземної мови має практично повністю співпадати з вибором, зробленим ще в середній школі. У наступній таблиці наведена статистика вибору мови в ЄФВВ після закінчення бакалаврату і статистика по всіх випускниках середньої школи на момент вступу в бакалаврат в 2013 році незалежно від спеціальності.

Представлені розподіли практично відповідають одна одній. Єдиною статистично значимою відмінністю є збільшена частка тих, хто вивчає німецьку мову серед майбутніх магістрів права.

1.3.3. ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВСТУПНИКІВ

Гендерний склад вступників 2017 року є збалансованим із статистично не значимим переважанням чоловіків (50.1%) над жінками (49.9%). Цікавим є те, що в пілотному проекті 2016 року жінки помітно переважали чоловіків за кількістю серед вступників: 59% проти 41%. Гендерний баланс випускників дуже відрізняється в різних ЗВО.

Таблиця 14. Гендерний склад випускників ЗВО різних типів

Тип ЗВО	чоловіки	жінки
спеціалізовані правничі	48.4%	51.6%
ЗВО силових відомств	58.7%	41.3%
класичні університети	48.1%	51.9%
спеціалізовані неюридичні ЗВО	49.2%	50.8%
інші	34.8%	65.2%

1.3.4. ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ СЕРЕД ВСТУПНИКІВ

Переважна частина вступників до правничої магістратури 2017 року вступили до бакалаврату в 2013 році. У наступній таблиці надано порівняння розподілу вступників за їхнім основним місцем проживання з географічним розподілом основної категорії потенційних вступників до бакалаврату, осіб, що завершили середню освіту в 2013 році. Основне місце проживання особи бралось станом на момент складення ЗНО, тобто, на момент вступу до бакалаврату (2013 рік чи раніше).

Таблиця 15. Порівняння розподілу вступників за основним місцем проживання

Область	Розподіл вступників в магістратуру 2017 року	Розподіл випускників середньої школи 2013 року	% відхилення від регіональної пропорційності	Гистограма відхилення від регіональної пропорційності
Автономна республіка Крим	0.47%	4.47%	-89.5%	
Вінницька область	4.33%	3.74%	15.9%	
Волинська область	2.33%	2.50%	-6.6%	
Дніпропетровська область	7.26%	7.34%	-1.1%	
Донецька область	6.26%	7.68%	-18.4%	
Житомирська область	2.96%	3.36%	-12.1%	
Закарпатська область	2.65%	2.32%	14.3%	
Запорізька область	3.20%	3.78%	-15.4%	
Івано-Франківська область	3.24%	3.05%	6.5%	
Київська область	4.91%	4.30%	14.3%	
Кіровоградська область	2.84%	2.25%	25.9%	
Луганська область	2.94%	4.32%	-32.0%	
Львівська область	6.65%	5.79%	14.9%	
м. Київ	9.36%	6.37%	46.9%	
м. Севастополь	0.11%	0.78%	-85.7%	
Миколаївська область	2.39%	2.57%	-7.1%	
Одеська область	6.05%	5.13%	17.9%	
Полтавська область	3.27%	3.56%	-8.4%	
Рівненська область	2.70%	2.99%	-9.5%	
Сумська область	3.09%	2.69%	14.8%	
Тернопільська область	2.31%	2.40%	-3.9%	
Харківська область	6.67%	5.74%	16.2%	
Херсонська область	2.12%	2.61%	-18.9%	
Хмельницька область	3.53%	3.06%	15.4%	
Черкаська область	3.00%	2.86%	5.0%	
Чернівецька область	2.19%	1.66%	32.0%	
Чернігівська область	3.18%	2.69%	18.3%	

Через агресію Російської Федерації та тимчасову втрату Україною контролю над частиною території, найменше питоме представництво серед вступників мають Автономна республіка Крим, Луганська і Донецька області. Причини помітно низького представництва Херсонської, Запорізької і Житомирської областей ще варто з'ясувати.

Підвищене, суттєво вище середнього, представництво населення декількох областей і м. Києва серед потенційних магістрів права, ймовірно, пояснюється підвищеною кількістю місць для навчання юристів у перерахунку на 100 тисяч населення в цих областях.

У розділі «Розподіл середніх результатів ЄФВВ за областями України» далі відображено інформацію про невеликі відмінності успішності у ЄФВВ вихідців з різних областей. У результаті різної успішності в конкурсі відсотки зарахованих до магістратури серед вихідців з різних регіонів також відрізняються.

У наступній таблиці представлені дані питомого представництва регіонів серед зарахованих до магістратури і порівняння з розподілом кількості випускників середньої школи 2013 року, які теоретично могли би претендувати на отримання правничої освіти.

Таблиця 16. Порівняння розподілу за основним місцем проживання зарахованих до правничої магістратури осіб

Область	Розподіл вступників в магістратуру 2017 року	З них успішно зараховано до магістратури	% серед всіх зарахованих до магістратури	Розподіл випускників середньої школи 2013 року	% відхилення від регіональної пропорційності	Гістограма відхилення від регіональної пропорційності
Автономна республіка Крим	0.47%	64.2%	0.44%	4.47%	-90.1%	
Вінницька область	4.33%	66.7%	4.22%	3.74%	13.0%	
Волинська область	2.33%	69.7%	2.38%	2.50%	-4.8%	
Дніпропетровська область	7.26%	64.1%	6.80%	7.34%	-7.3%	
Донецька область	6.26%	67.0%	6.14%	7.68%	-20.1%	
Житомирська область	2.96%	72.5%	3.13%	3.36%	-6.8%	
Закарпатська область	2.65%	40.5%	1.57%	2.32%	-32.4%	
Запорізька область	3.20%	71.5%	3.34%	3.78%	-11.5%	
Івано-Франківська область	3.24%	71.3%	3.38%	3.05%	10.9%	
Київська область	4.91%	65.9%	4.73%	4.30%	10.1%	
Кіровоградська область	2.84%	68.9%	2.86%	2.25%	26.8%	
Луганська область	2.94%	70.2%	3.01%	4.32%	-30.3%	
Львівська область	6.65%	73.7%	7.16%	5.79%	23.7%	
м. Київ	9.36%	73.2%	10.02%	6.37%	57.3%	
м. Севастополь	0.11%	75.0%	0.12%	0.78%	-84.3%	
Миколаївська область	2.39%	69.8%	2.44%	2.57%	-5.2%	
Одеська область	6.05%	62.8%	5.55%	5.13%	8.3%	
Полтавська область	3.27%	75.8%	3.62%	3.56%	1.5%	
Рівненська область	2.70%	79.3%	3.13%	2.99%	4.9%	
Сумська область	3.09%	70.7%	3.20%	2.69%	18.8%	
Тернопільська область	2.31%	77.5%	2.61%	2.40%	8.9%	
Харківська область	6.67%	64.5%	6.29%	5.74%	9.5%	
Херсонська область	2.12%	67.5%	2.09%	2.61%	-19.9%	
Хмельницька область	3.53%	72.0%	3.72%	3.06%	21.6%	
Черкаська область	3.00%	67.8%	2.97%	2.86%	4.0%	
Чернівецька область	2.19%	59.1%	1.90%	1.66%	14.0%	
Чернігівська область	3.18%	68.3%	3.18%	2.69%	18.1%	

Порівнюючи наведені вище дві таблиці можна помітити, що через різний рівень успішності питома представництво окремих областей серед зарахованих до магістратури помітно відрізняється від питомого представництва серед вступників. Зокрема:

- через низьку успішність в ЄФВВ питома представництво Закарпатської області з підвищеного стало суттєво зниженим, нижчим ніж Луганської і Донецької областей;
- через низьку успішність вступників питома представництво Чернівецької і Одеської областей суттєво знизилася, але залишилося вищим, ніж у середньому по Україні;
- через високу успішність вступників питома представництво Полтавської, Рівненської і Тернопільської областей зі зниженого стало підвищеним порівняно із середнім по Україні рівнем;
- через високу успішність вступників питома представництво жителів м. Києва серед зарахованих до магістратури ще підвищилось.

ТИПИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ПОХОДЖЕННЯ ВСТУПНИКІВ

Цікавою є статистика розподілу вступників і зарахованих до магістратури за типом населеного пункту, з якого вони походять.

Таблиця 17. Розподіл вступників до магістратури за типом населеного пункту основного місця проживання

Тип населеного пункту основного місця проживання вступника	Вступники до магістратури 2017 року	Зараховані до магістратури 2017 року
село, селище	19.3%	18.2%
селище міського типу (СМТ)	8.2%	8.3%
місто районного значення	12.5%	12.6%
місто обласного значення	50.1%	50.4%
обласний центр	9.9%	10.6%

Близько половини вступників і зарахованих на навчання до правничої магістратури мають походження з середніх і великих міст (міст обласного значення). Вихідці з сільської місцевості складають всього 27.5% серед вступників (26.5% серед зарахованих до магістратури). Детальний аналіз питомого представництва за п'яти типами населених пунктів наразі не виконано, оскільки необхідні для порівняння статистичні дані УЦОЯО по типах населених пунктів проживання осіб, що складала ЗНО, доступні лише з розділенням на місто і село.

Таблиця 18. Відповідність пропорцій «місто/село» між вступниками до магістратури 2017 року і потенційними вступниками до бакалаврату 2013 року

Тип населеного пункту	Вступники до магістратури 2017 року	Зараховані до магістратури 2017 року	Потенційні вступники до бакалаврату (2013)
місто	72.5%	73.5%	63.7%
село, селище, СМТ	27.5%	26.5%	36.3%

Відсоток вихідців із сільської місцевості серед зарахованих на навчання до правничої магістратури є помітно нижчим, ніж серед тих, хто успішно склав ЗНО у 2013 році і, за бажання, мав можливість вступати до ЗВО для здобуття правничої освіти. Це є відображенням у першу чергу кон'юнктури уподобань тих випускників середньої школи, котрі проживають в селі, щодо вибору майбутнього фаху і щодо бажання отримати вищу освіту. Вплив трохи нижчої конкурсної успішності вихідців з села є не визначальним для їхньої зниженої питомої ваги серед майбутніх магістрів.

2. ТЕСТОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯКОСТІ БЛОКІВ ЄФВВ 2017 РОКУ

У цьому розділі представлено окремі важливі результати психометричного аналізу екзаменаційних даних ЄФВВ. Аналізувалися лише дані основної екзаменаційної сесії, яку було проведено 3 серпня 2017 року УЦОЯО. Дані додаткової сесії УЦОЯО і сесій, проведених університетами самостійно, не оброблялися. Загальна кількість вступників, що брала участь в цих додаткових екзаменуваннях, є статистично незначною.

НАДІЙНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТІВ

Надійність результатів тестувань оцінювалася за коефіцієнтом альфа Кронбаха, що характеризує внутрішню узгодженість тесту. Достатньо надійними вважаються тести, якщо значення альфи Кронбаха є 0.7 чи більшим. При значеннях альфи від 0.6 до 0.7 надійність результату тестування вважається сумнівною, а при значеннях альфи від 0.5 до 0.6 – надійність вважається поганою.

Розраховані значення альфи Кронбаха (α):

Блок «Право»: $\alpha = 0.798$

Блок ТЗНПК: $\alpha = 0.552$

Блок «Іноземна мова»:

Результати блоків «Право» й «Іноземна мова» (включно з англійською мовою) потрібно вважати надійними. Внутрішня узгодженість результатів ТЗНПК є недостатньою. Як правило, до ненадійності тестування приводить використання неякісних тестових запитань. Нижче буде показано, що тестові запитання блока ТЗНПК є достатньо якісними, тому корінь внутрішньої неузгодженості (ненадійності) ТЗНПК потрібно шукати в концепті ТЗНПК, що, ймовірно, пов'язує в одному тестуванні неузгоджені, занадто різні компоненти. Питання надійності цього блоку, концепту ТЗНПК, а також того, що саме вимірює цей тест, потребує додаткових досліджень.

Англійська мова $\alpha = 0.694$;
Німецька мова $\alpha = 0.746$;
Французька мова $\alpha = 0.71$

РОЗПОДІЛ ТЕСТОВИХ БАЛІВ

Середні тестові бали і медіани⁸:

Блок «Право»:
середній бал 30.27, медіана 29

Блок ТЗНПК:
середній бал 11.31, медіана 11

Блок «Іноземна мова»:

Розподіл отриманих вступниками тестових балів надано на рисунку нижче. Дискваліфіковані запитання були повністю вилучені з розрахунку, тому позначки на горизонтальній осі по блоках «Право» й «Іноземна мова» (англійська) є на 1 бал меншими через неврахування одного бала, наданого кожному вступнику за дискваліфіковане запитання. Жоден з розподілів не відповідає у повному обсязі нормальному (гаусівському) розподілу. Нормальні розподіли надано червоною кривою на кожній гістограмі. Відповідність розподілу балів до нормального і відсутність помітних неоднорідностей на розподілі є однією з ознак відсутності втручання в екзаменування чи його результати. Невідповідність оцінок блоків ЄФВВ нормальному розподілу, вочевидь, пояснюється незбалансованістю аудиторії ЄФВВ за рівнем підготовки.

Англійська мова:
середній бал 11.2, медіана 10;
Німецька мова:
середній бал 11.9, медіана 11;
Французька мова:
середній бал 12.44, медіана 12

⁸ Медіаною є така кількість балів, що виділяє у вступників дві рівні групи: тих, хто отримав бал вище медіани, і тих, хто отримав бал нижче медіани

Розподіли тестових балів по всіх трьох блоках є так званими лівозмещеними, що свідчить про підвищену частку:

- слабких вступників з блоку ТЗНПК;
- слабких і дуже слабких вступників з блоку «Право»;
- слабких, дуже слабких і взагалі не підготованих вступників з блоку «Іноземна мова».

Ступінь лівозмещеності розподілу характеризує коефіцієнт асиметрії (Skewness). Його значення: «Право» – 0.8; ТЗНПК – 0.4; Англійська мова – 1.48; Німецька мова – 2.06; Французька мова – 0.88.

Найбільш близьким до нормального є розподіл тестових балів блоку ТЗНПК. Цей блок вимірює компетентності, що не є результатом навчання в бакалавраті. Лівозмещеність розподілу балів блоку «Право», підвищену частку слабких вступників, не можна пояснити перехресним вступом, тобто тим фактом, що 12% вступників не отримували попередню правничу освіту в ЗВО.

Диспропорція розподілу тестових балів у бік менших балів свідчить про дію двох факторів, а саме:

- неочікувано низький рівень підготовки вступників;
- домінування складних запитань в тестах.

Виявляється можливим з'ясувати, який з цих факторів є домінуючим. Як буде показано далі (в розділі «Якість укладання тестів. Відповідність рівнів складності рівням підготовки») непропорційність складу запитань в тесті в бік превалювання складних запитань є більшою у ТЗНПК, ніж у «Права», але непропорційність результатів тесту в бік малих балів є більшою саме в блоці «Право». Таке порівняльне спостереження дозволяє зробити такі висновки:

- низькі значення середнього бала з блоку «Право» спричинені не складністю тесту;
- низькі бали є в першу чергу результатом превалювання слабо підготованих осіб у складі вступників.

Нижче, у розділі «Результати ЄФВВ випусників ЗВО різних типів», буде надано інформацію, що здатна пояснити лівозмещеність розподілу результатів ТЗНПК внеском випусників спеціалізованих неправничих ЗВО і ЗВО силових відомств.

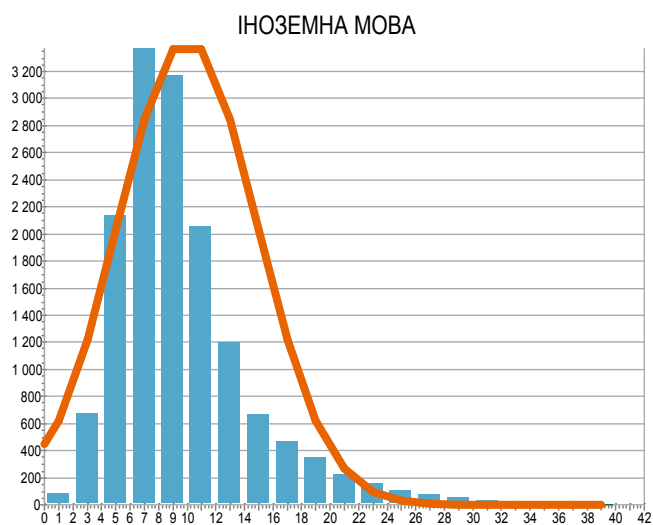
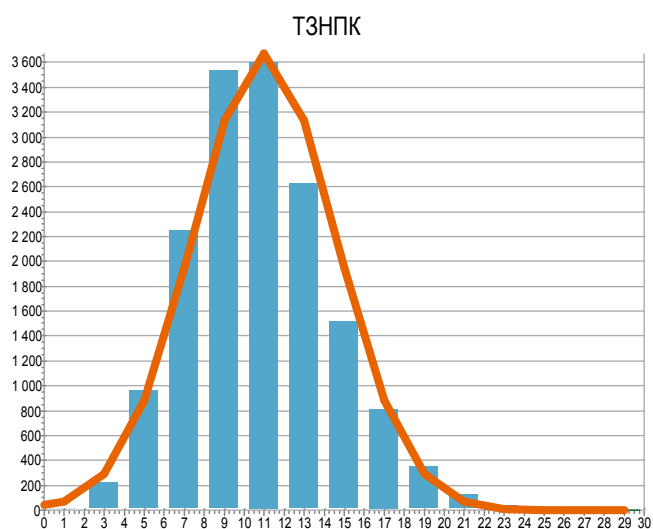
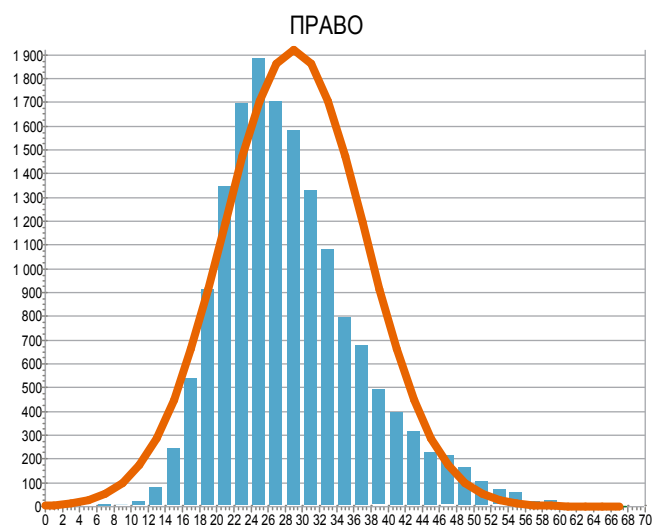

Рисунок 5. Розподіли тестових балів блоків ЄФВВ

Той факт, що оцінки з навчальних правничих компетенцій мають розподіл найближчий до нормального у порівнянні з розподілом оцінок блоку «Право», свідчить про пересічність навчальних правничих компетенцій бакалаврів права, без превалювання нездібних слабких осіб. Зі збалансованого за розподілом здібностей набору осіб, зарахованих до правничого бакалаврату, середня за якістю освітньої послуги система освіти мала би підготувати бакалаврів, розподіл правничих

знань яких мав би бути збалансованим (без превалювання найслабших). Натомість, значна частина бакалаврів з тих, хто наважився вступати на навчання на наступному освітньому рівні (магістра), має в своєму складі непропорційно збільшену, домінуючу частину осіб, рівень правничих знань яких є вкрай низьким чи низьким. З цього випливає невтішний для системи правничої освіти в Україні висновок про її неефективність.

Невтішними також виглядають знання іноземної мови бакалаврами за результатами тестування з англійської мови. Медіана результатів – 10 балів. Поріг сліпого вгадування – 9.25 балів. Останнє означає, що гіпотетичний розподіл балів, отриманих особами, що є повністю некомпетентними, які надавали би відповіді на навмання (навіть не читаючи запитання) мав би середнє значення тестового бала 9.25, а медіани – 9 балів. Звідси легко зробити статистичний розрахунок кількості вступників, чий рівень компетенцій з англійської мови є вищим від компетентності осіб, що дають всі відповіді на навмання. Кількість таких осіб серед вступників складає близько 1600 осіб, або ж 10.7% тих, хто складав тест з англійської мови.

Тобто майже 90% вступників не мають базових компетентностей володіння іноземною мовою. Відповіді більшості учасників ЄФВВ на запитання тесту з іноземної мови статистично не відрізняються від відповідей осіб, що взагалі не читали тексти запитань і надавали відповіді на навмання.

Розподіли отриманих вступниками офіційних результатів блоків ЄФВВ у шкалі від 100 до 200 (шкальованих балів) і підсумкової оцінки ЄФВВ надано нижче.

РОЗРІЗНЮВАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ ТЕСТІВ

Розрізнювальна здатність тестів – це показник того, наскільки різні тестові бали отримують особи з різним рівнем підготовки. Якщо різниця балів, наприклад, між середніми і слабкими вступниками є малою, то вважається, що тестування має малу розрізнювальну здатність. Відповідно, велика різниця балів свідчить про високу розрізнювальну здатність.

Розрізнювальну здатність тестів прийнято оцінювати за співвідношенням середнього бала з тим, наскільки бали відрізняються від середнього бала. У якості останнього використовують статистичний показник «стандартне відхилення». Розрізнювальна здатність тесту вважається прийнятною, якщо стандартне відхилення отриманих балів складає не менше 15% від величини середнього бала. Відповідний показник блоку «Право» складає 28%, блоку ТЗНПК – 31%, англійської мови – 48%, німецької мови – 49%, французької мови – 42%.

Загальна розрізнювальна здатність блоків ЄФВВ є хорошою у блоків «Право», ТЗНПК, і дуже хорошою у блоку «Іноземна мова».

ДИСКРЕТНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТУВАНЬ

Шкали тестових балів усіх блоків ЄФВВ не є неперервними. Отримання особою тестового бала, що є дробним числом (наприклад, 21.5) є неможливим. Тестові бали – це дискретні цілі числа з невеликим діапазоном значень: для блоку «Право» – до 70, для блоку ТЗНПК – до 30, для блоку «Іноземна мова» – до 42 балів.

Офіційним результатом кожного блоку ЄФВВ є оцінка в шкалі від 100 до 200 балів. При перерахуванні тестових балів у шкалу офіційних результатів тестування завдяки ефекту дискретності виникають великі прогалини у ряді значень офіційних результатів тестувань. Для прикладу: жоден із вступників не отримав результат ТЗНПК в діапазоні від 129 до 136 балів, від 138 до 144 балів тощо. При цьому такі значення балів, як 128, 137, та інші, отримала велика кількість осіб. Якщо в районі значення прохідного бала існують великі прогалини в шкалі балів і велика кількість осіб має однакові бали вище і нижче прохідного, то факт подолання особою прохідного бала визначається дуже неточно. Радикально зростає роль похибки тестування і так званого «лотерейного компонента» конкурсу. За результатами блоку «Право» ЄФВВ максимальна кількість осіб, що отримали однакові бали, є близькою до 800, за результатами блоку «Іноземна мова» це вже 1600, а блоку ТЗНПК – 1700 осіб.

На рисунку нижче наведені розподіли отриманих вступниками балів за кожен з блоків ЄФВВ. Розподіли є наборами окремих точок, а не неперервними залежностями кількості осіб від отриманого бала. На жаль, найбільші прогалини наявних значень балів спостерігаються в зоні найбільшої кількості осіб, саме в зоні значень балів, де відбувається вирішення питання зарахування чи не зарахування в магістратуру, де кожна одиниця бала є вкрай важливою і для ЗВО, і для вступника.

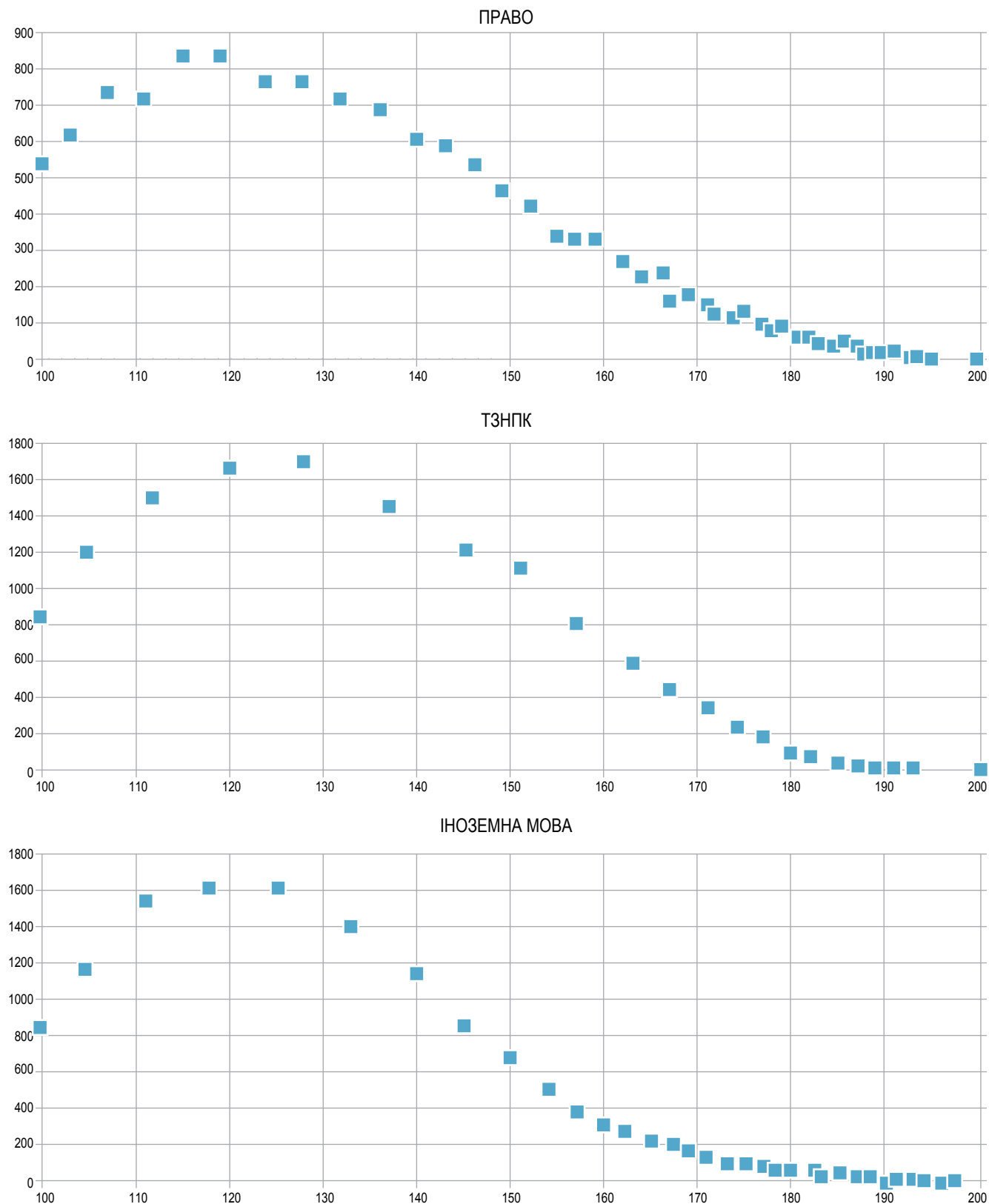

Рисунок 6. Кількість вступників, що отримали певний бал відповідного блоку ЄФВВ (вертикальні осі), залежно від величини цього бала (горизонтальні осі)

Конкурсний бал вступу до магістратури (рейтинг) є простою сумою балів за результатами трьох блоків ЄФВВ. Завдяки цьому відбувається розмивання високої дискретності складових цієї оцінки, але рейтинг залишається враженим ефектом дискретності. На рисунку нижче зображено розподіл конкурсних балів. На противагу плавному ходу розподілу кожного з тестових балів блоків ЄФВВ (див. рисунок вище), хід розподілу підсумкового бала ЄФВВ є вкрай несталим, з величезними відмінностями кількості вступників, що мають сусідні, найближчі один до одного значення конкурсного бала. У шкалі конкурсного бала залишилися прогалини: 30 значень бала в діапазоні від 300 до 600 балів не могло бути отримано жодним із вступників (наприклад, 309 балів, 565 балів і інших 28 значень). Це також є результатом дискретності підсумкових офіційних результатів кожного з блоків ЄФВВ. Кроки дискретності є різними і несталими.

На жаль, спричинена дискретністю несталість, поривчатість залежності кількості вступників від величини підсумкового бала є найвищою саме в області значень прохідних балів для зарахування до магістратур більшості ЗВО.

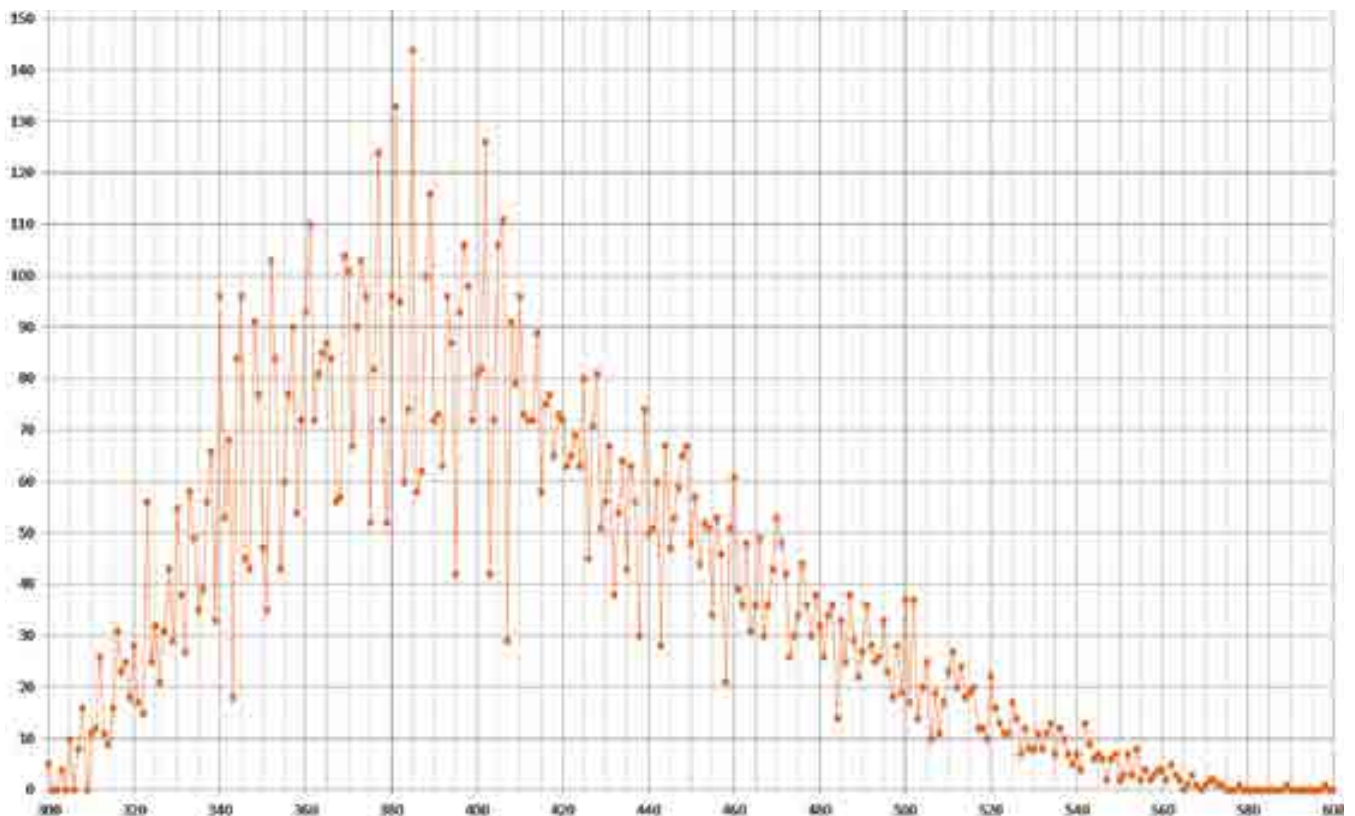

Рисунок 7. Кількість вступників, що отримали певний підсумковий бал ЄФВВ (вертикальна вісь), в залежності від величини цього бала (горизонтальна вісь)

Дискретність офіційної оцінки кожного з блоків ЄФВВ необхідно знижувати і зменшувати відмінності кроків дискретності між блоками ЄФВВ (гармонізувати дискретності). Найбільшою є дискретність блоку ТЗНПК, найменшою – блоку «Право». Досягти зменшення і гармонізації дискретностей можна одним з таких способів:

- Відмовитися від використання шкали 100...200 на користь використання тестових балів, хоча це призведе до незбалансованості шкали сумарного результату ЄФВВ. Прийняте в ЗНО перетворення тестових балів у шкалу 100...200 виконує функцію розрідження шкали в зоні найвищої концентрації результатів тестів і підвищує зручність використання офіційних (шкальованих) результатів тестів у порівнянні з використанням тестових балів.
- Пропорційно до максимальної кількості тестових балів зменшити діапазони офіційних оцінок блоків ТЗНПК (100...143) та «Іноземна мова» (100...160). Недоліком цього варіанту є те, що він автоматично змінює пропорції між внеском кожного з блоків у сумарному результаті ЄФВВ. Ці пропорції не є технічним питанням, вони є одним з найсуттєвіших елементів кваліфікаційних вимог, важливою частиною освітньої регуляції. Крім того, виникають незручності використання неокруглених значень максимальних балів, наприклад, 143 бали за блок ТЗНПК.

- с. Збільшити кількість елементів оцінки (кількість тестових запитань) у тестах, що підвищить точність і надійність результатів тестувань.

Отже, однозначною рекомендацією є збільшення кількості запитань. Рекомендована кількість тестових запитань:

- блоку «Право» – 100 запитань при збільшенні відведеного часу до 120 хвилин;
- блоку ТЗНПК – не менше 50-60 запитань при збільшенні часу до 100-120 хвилин;
- блоку «Іноземна мова» – не менше 50-60 запитань при збільшенні часу до 75-90 хвилин.

Ця рекомендація збільшує сумарний екзаменаційний час до 5-5.5 годин. В Україні є достатньо прецедентів тестувань дорослих осіб з подібною тривалістю тестів: 6 годин – тестування кандидатів на посаду судді (два практичних завдання по 3 години кожне в один день), іспити CFA⁹ (дві сесії по 3 години з перервою між ними); 5 годин тестування без перерви – іспит FA1 програми сертифікації CAP/CIPA тощо.

У наступних розділах цієї роботи обґрунтовується рекомендація використання ТЗНПК при вступі до бакалаврату, а не магістратури. При перенесенні використання ТЗНПК на вступ до бакалаврату правничої школи, сумарний екзаменаційний час при вступі до магістратури (блоки «Право» і «Іноземна мова») може бути встановлений на рівні 4 годин, що є типовою тривалістю фахових випробувань. При цьому може бути встановлена однакова кількість тестових запитань, по 100 в кожному блоці, що вирішить проблему вирівнювання дискретності оцінок за різні блоки.

ПЕРЕТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ БАЛІВ У ШКАЛЬОВАНІ. ПОХИБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТУВАНЬ

У рамках класичної теорії тестів можна розрахувати стандартні похибки вимірювання (SEM – Standard Error of Measurement). Стандартні похибки вимірювання для блоків ЄФВВ:

- Право: 3.69 тестових бала, що складає 12.2% від середнього тестового бала;
- ТЗНПК: 2.38 тестових бала, що складає 21% від середнього тестового бала;
- Іноземна мова:
 - англійська – 2.69 тестових бала (24% від середнього тестового бала),*
 - німецька – 2.75 тестових бала (24.8% від середнього тестового бала),*
 - французька – 2.84 тестових бала (22.9% від середнього тестового бала).*

У відсотковому виразі блок «Право» надав вдвічі точніший результат у тестових балах у порівнянні з іншими блоками ЄФВВ. Позаяк тестові бали не є офіційним результатом тестування, цікавить в першу чергу величина похибки офіційного результату кожного з блоків ЄФВВ. На жаль, класична теорія тестів дозволяє розрахувати лише похибку тестового бала. Шкальований результат у шкалі від 100 до 200 балів отримують в результаті нелінійного перетворення з тестових балів. На рисунку нижче наведено графіки перетворення тестових балів у шкальовані по кожному з блоків. Ці графіки поєднано з гістограмами кількості осіб, що отримали відповідні тестові бали.

Для приблизної оцінки похибки шкальованого бала можна оцінити його відхилення від найчастіше отримуваного значення, варіюючи тестовий бал від найчастіше отримуваного на величину стандартної похибки вимірювання (SEM) і скориставшись графіком перетворення тестових балів у шкальовані отримати діапазон похибки найчастіше отримуваного значення шкальованого балу.

За блок «Право» найчастіше отримували тестовий бал 26. Величина похибки 3.69 бала означає, що особа, яка отримала 26 тестових балів, у дійсності може мати будь-який рівень підготовки в діапазоні від 22.31 до 29.69 балів. Тестовий бал 26 відповідає шкальованому 115 офіційного результату. При відхиленні тестового бала від значення 26 на величину 3.39 бала вгору і вниз, шкальований бал відповідно до наведеного нижче графіка змінюється в діапазоні від 101 до 131. Тобто, особа, яка отримала 115 балів за блок «Право», в дійсності може мати рівень підготовки в діапазоні від 101 до 131 бала. Ширина діапазону похибки – 30 балів.

⁹ CFA і CAP/CIPA є міжнародними професійними сертифікаціями фінансових аналітиків (CFA), аудиторів, фінансових менеджерів і професійних бухгалтерів (CAP/CIPA).

Так само, за блок ТЗНПК вступники найчастіше отримували 11 тестових балів, що відповідає шкальованому балу 128. Зміна тестового бала на 2.38 (величину стандартної похибки вимірювання) приводить до варіювання шкальованого бала ТЗНПК в діапазоні від 109 до 149 балів. Ширина діапазону похибки – 40 балів.

Настільки великі похибки офіційних результатів ЄФВВ здатні розчарувати будь-кого і поставити під сумнів справедливості результатів конкурсу. Втім продемонстровані вище оцінки є вкрай грубими, виконаними в рамках застарілої класичної теорії тестів. У межах цієї теорії похибка є фіксованою величиною для будь-якого значення тестового бала. Але це не є так.

Похибки великих, середніх і малих значень тестових балів, як правило, суттєво відрізняються. Якщо похибка тестового бала є малою для середніх і великих значень, але великою для найменших значень, то шкальовані бали є достатньо точними. У такому випадку основні неточності тестового бала не відбиваються на шкальованому балі, оскільки знаходяться нижче порогового бала, і всім таким неточним тестовим балам відповідає оцінка «не подолав поріг».

У сучасній теорії тестів (IRT) розраховують стандартну похибку оцінювання (SEE – Standard Error of Evaluation), що є функцією, яка визначає величину похибки для кожного бала. Стандартна похибка оцінювання визначається так званою інформаційною функцією тесту. Інформацію в тесті надають тестові запитання різного рівня складності. Прості тестові запитання надають інформацію щодо рівня підготовки слабких осіб (в зоні низьких балів). Прості запитання практично не надають інформацію щодо рівня підготовки сильних осіб (в зоні високих балів). Складні запитання надають інформацію щодо підготовки сильних осіб, тобто в зоні високих балів, і не надають інформацію в зоні низьких балів.

У тих зонах балів, в яких тест надає мало інформації, похибка є великою, а в зонах з великою кількістю інформації, похибка мала. Якщо в тесті багато простих питань, то результат тесту є точним для малих балів. Якщо в тесті мало простих питань чи вони взагалі відсутні, то результати тесту будуть вкрай неточними для осіб, що набрали малу кількість балів.

Похибка в кожній зоні балів визначається пропорціями між кількістю простих, середніх і складних запитань, тобто композицією тесту.

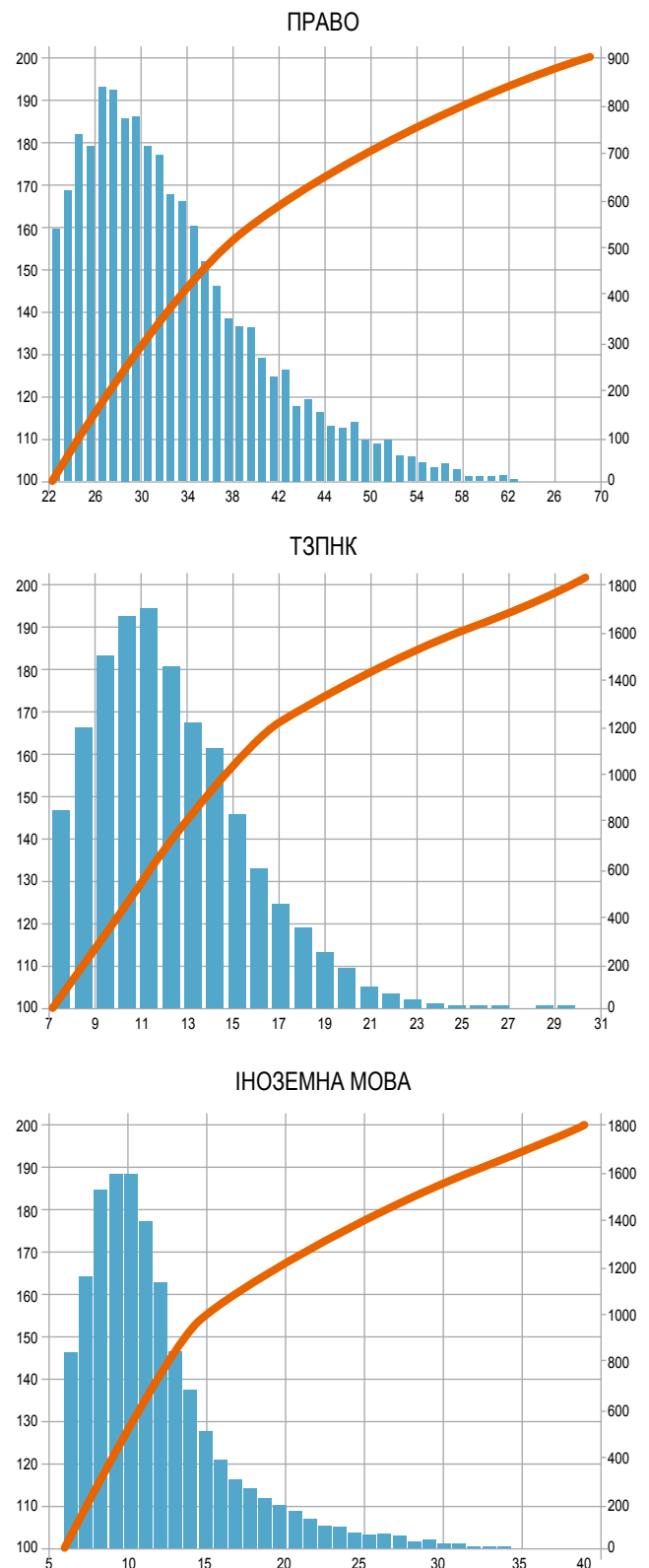

Рисунок 8. Перетворення тестових балів (горизонтальна вісь, червоний графік) у шкальовані бали офіційного результату (вертикальна вісь зліва), а також кількість вступників (блакитна гістограма, вертикальна вісь праворуч), що отримали відповідні тестові бали

У сучасній теорії тестів (IRT) використовуються логістичні шкали замість звичних для освітян балів. Пояснення щодо логітів і логістичних шкал можна знайти далі в розділі «Єдиний показник рівня освітнього потенціалу вступника». Рівень підготованості особи і рівень складності завдань в сучасній теорії тестів вимірюються в однакових одиницях – логітах. Для зручності сприйняття прихильниками шкал звичайних балів графіки нижче містять додаткові відмітки в тестових балах.

З наведених на наступному рисунку графіків видно, що похибки по всіх трьох блоках ЄФВВ мають максимальні значення в зоні нижче порогових балів, тобто в основному відповідають оцінці «не подолав поріг».

Найменшою є похибка в блоці «Право», найбільшою – в блоці ТЗНПК. Похибка в блоці «Право» тримається мінімальних значень в широкому діапазоні від порогового бала 22 до 53 балів (див. відмітки балів під горизонтальною шкалою логітів). Діапазон 22-53 тестових бали відповідає діапазону від 100 до 183 балів офіційного результату блоку «Право». Оцінки в діапазоні 183 – 193 бали мають допустимий рівень похибки. Оцінки в цьому діапазоні отримали менше 1.5% вступників, що подолали порогові бали. А оцінки вище 193 балів з блоку «Право» отримали всього 3 особи, тому вплив похибки на конкурс варто вважати відсутнім.

Похибка в блоці ТЗНПК є допустимою в діапазоні 16 – 21 тестових балів, що відповідає діапазону 163 – 180 балів офіційного результату ЄФВВ. Оцінки в цьому діапазоні отримали менше 14% вступників, що подолали порогові бали. Похибка ТЗНПК є великою для таких двох діапазонів балів:

- 1) 8 і менше тестових балів. На цей діапазон припадає всього два значення шкальованих балів офіційного результату: 100 і 105. Такі оцінки отримали більше 15% вступників;
- 2) 24 і більше тестових балів, що відповідає 187 і більше балів офіційного результату блоку ТЗНПК. Такі бали отримали менше 0.35% вступників.

Діапазон 2) не є проблемним через невелику кількість вступників, що отримали відповідні оцінки, але діапазон 1) є проблемним, оскільки факт подолання порогового бала ТЗНПК визначено з великою похибкою для помітного відсотку вступників. Похибка в блоці «Іноземна мова» є невеликою в широкому діапазоні від 13 до 31 тестових бали, що відповідає діапазону від 145 до 187 балів офіційного результату.

Більше 68% вступників, що подолали порогові бали, отримали оцінку з іноземної мови в цьому діапазоні. Похибка результату – 7 (і частково 8) тестових балів є великою. Оцінку 7 тестових балів отримали 8.6%, а оцінку 8 – 11.3% вступників, що подолали порогові бали. На жаль, потрібно констатувати значну похибку визначення факту подолання помітною кількістю осіб «порогу некомпетентності» в блоці «Іноземна мова». Похибка в блоці «Іноземна мова» в цьому розділі оцінюється по тесту з англійської мови, але ситуація з тестами з німецької і французької мов є аналогічною.

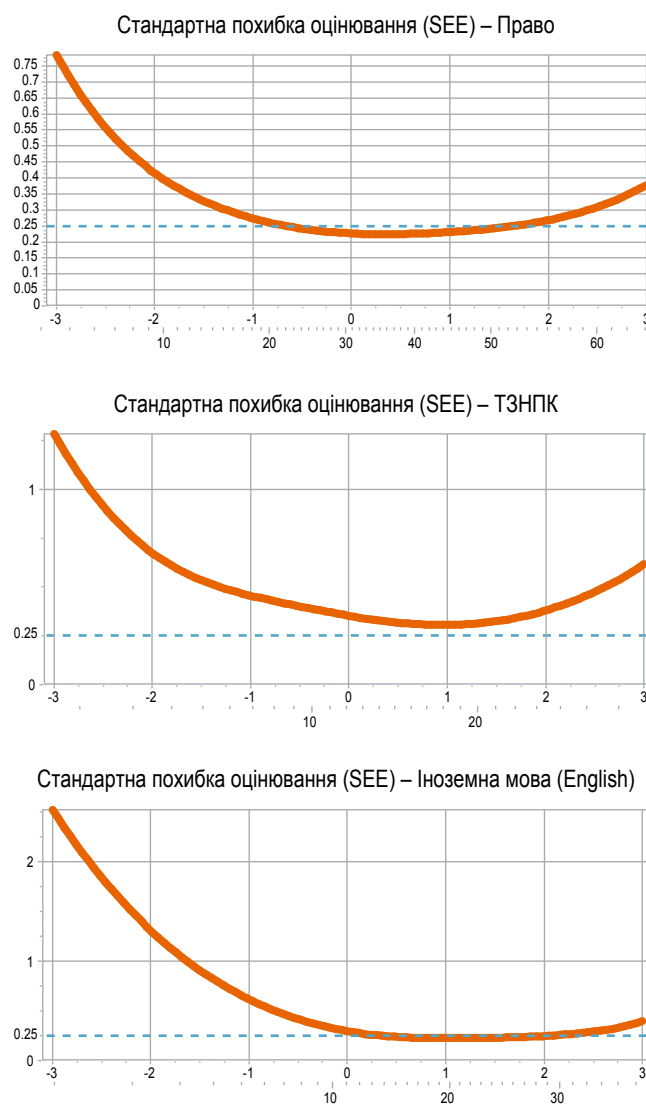

Рисунок 9. Стандартна помилка оцінювання (вертикальна вісь, логістична шкала) по кожному блоку ЄФВВ.

Пояснення до рисунку: горизонтальна вісь – рівень підготовки вступників, логістична шкала. Під горизонтальною віссю довідково надано відмітки в тестових балах. Також довідково зазначено рівень похибки 0.25 логіта – горизонтальною пунктирною лінією синього кольору. Розрахунки стандартної похибки оцінювання (Standard error of evaluation) і інформаційної функції кожного блоку ЄФВВ виконано з використанням програмного комплексу LYT в трипараметричній логістичній моделі (3PL). Модель 3PL працює з трьома параметрами кожного тестового запитання: складністю запитання, здатністю до розрізнення рівня вступників (дискримінацією) і рівнем вгадування відповіді вступниками.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОЧНОСТІ ЄФВВ

- 1) Похибки всіх трьох блоків ЄФВВ є прийнятними для діапазонів балів, що були найбільш визначними для конкурсів до магістратур провідних правничих шкіл, в яких спостерігалася висока конкуренція і достатньо високі рівні прохідних балів.
- 2) До магістратур правничих шкіл, що встановили низькі прохідні бали, імовірно, зарахована в тому числі помітна кількість осіб, рівень підготовки яких з блоків ТЗНПК та «Іноземна мова» є нижчим визначеної фаховою комісією нижньої межі компетентності (порогу). Це відбулося через високі похибки у блоках ТЗНПК та «Іноземна мова» в зоні порогових балів.
- 3) Високі похибки встановлення факту подолання порогів з ТЗНПК та «Іноземної мови» потрібно пояснювати більшою мірою низькими значеннями порогових балів, і в меншій мірі недоліками укладення тестів (див. про останнє в наступному розділі).
- 4) Рекомендовано встановлювати порогові бали на більш високому рівні. Категорично не рекомендованим є встановлення порогових балів на рівні, близькому до рівня сліпого вгадування.
- 5) Якщо планується залишати низькими пороги, як це було продемонстровано в 2017 році, то потрібно переглянути способи формування блоків ТЗНПК та «Іноземна мова» з метою забезпечення більшої точності цих тестів у зоні малих тестових балів, близьких до порогових значень.

ЯКІСТЬ УКЛАДАННЯ ТЕСТІВ. ВІДПОВІДНІСТЬ РІВНІВ СКЛАДНОСТІ ТЕСТІВ РІВНЯМ ПІДГОТОВКИ ВСТУПНИКІВ

Під якістю укладання тесту розуміється збалансованість включених до тесту запитань по групах складності і відповідність тесту поставленим перед ним завданням.

Основним завданням тестів, що входять до складу ЄФВВ, є якісна диференціація вступників за рівнем підготовки. Оскільки ЄФВВ є конкурсом на вступ до більше, ніж 100 правничих шкіл з дуже різними рівнями вимог до вступників, вищезгадана диференціація має бути забезпечена у всьому спектрі рівнів підготовки, що відповідає діапазону від мінімальних значень прохідного бала до його максимальних значень. Зниження виміральної якості тестів допускається поза межами цього діапазону, наприклад, для найсильніших, котрі гарантовано долають прохідний бал у будь-якій правничій школі, чи для найслабших, котрі не проходять до жодної правничої школи.

За результатами конкурсу виявилися зарахованими до магістратури досить багато осіб, які отримали порогові чи на одиницю більші порогових тестові бали з усіх трьох блоків ЄФВВ. Через це блоки ЄФВВ мають забезпечувати хороші розрізнявальні здатності і низьку похибку в широкому діапазоні офіційних результатів, починаючи безпосередньо від 100 шкальованих балів. Несуттєве зниження точності допускається для оцінок вище 180 балів. А для оцінок вище 190 балів йдеться про диференціацію всього кількох десятків осіб (близько 40 для іноземної мови і права, і більше 10 для ТЗНПК), тобто незначної частини вступників.

Нижче розглянуто інформаційні функції кожного з блоків ЄФВВ. Інформаційна функція вказує обсяг інформації, який забезпечують запитання тесту для кожного значення результату тестування. Інформаційна функція залежить від того, із запитань якої складності і якої якості укладено тест. Тест надає точний результат і хорошу диференціацію осіб за рівнем підготовки лише в тих зонах балів, в яких інформаційна функція тесту має високі значення.

На рисунку нижче вертикальна вісь означає інформаційну функцію (величина, що не має розмірності); горизонтальна вісь – рівень підготовки вступників (в логітах). Відмітки під горизонтальною віссю логітів – тестові бали, що відповідають рівню

підготовки; синьою двосторонньою стрілкою позначено діапазон рівнів підготовки вступників (діапазон балів), в якому тест надає мінімальний достатній рівень інформації (значення інформаційної функції не менше 10).

- Для блоку «Право» – діапазон від 14 до 60 тестових балів, що відповідає діапазону від 100 до 190 шкальованих балів офіційного результату.
- Для блоку ТЗНПК – діапазон від 16 до 20 тестових балів, що відповідає діапазону від 163 до 177 балів офіційного результату ТЗНПК.
- Для блоку «Іноземна мова» (English) – діапазон від 10 до 33 тестових балів або від 125 до 190 балів офіційного результату.

Вузкий діапазон балів з достатнім рівнем інформації у ТЗНПК зумовлений не стільки недоліками в укладанні цього тесту, скільки малою кількістю запитань в ньому. Для прикладу, якби кількість запитань в ТЗНПК була збільшена вдвічі при такому ж розподілі їхніх складностей і такій самій якості, то інформаційна функція пропорційно виростає би вдвічі. У результаті рівню інформації не нижче 10 відповідав би діапазон від 8 до 24 тестових балів (від 105 до 187 шкальованих балів). Таку гіпотетичну ситуацію зображено зеленою двосторонньою пунктирною стрілкою на рисунку вище.

Нижче представлено діаграми IPM (Item Person Map). Діаграма IPM демонструє відповідність складності запитань теста до рівня підготовки аудиторії, яка цей тест складала (вступників). Діаграми IPM прямо показують розподіл запитань тестів за складністю і розподіл аудиторії тестування за рівнями підготованості осіб. Наприкінці розділу надано висновки і рекомендації щодо укладення блоків ЄФВВ.

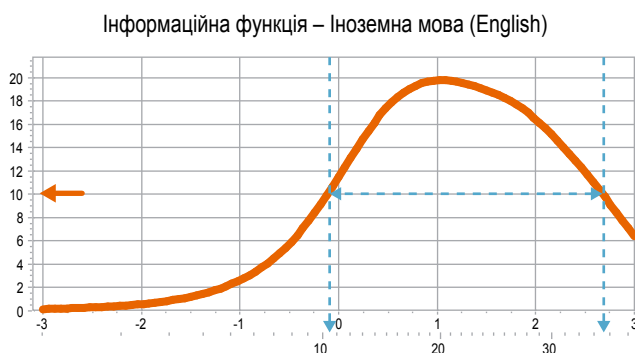
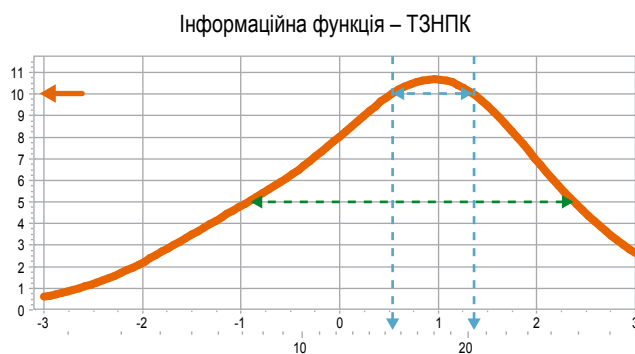
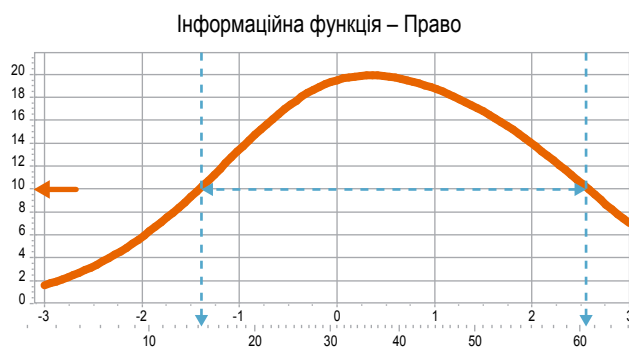
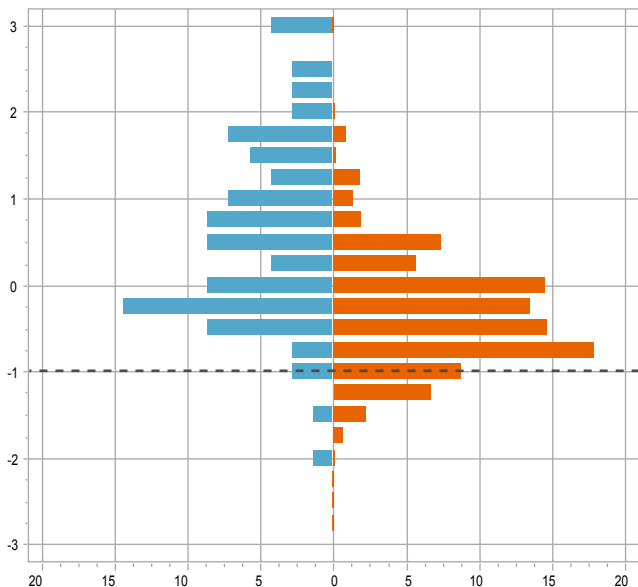
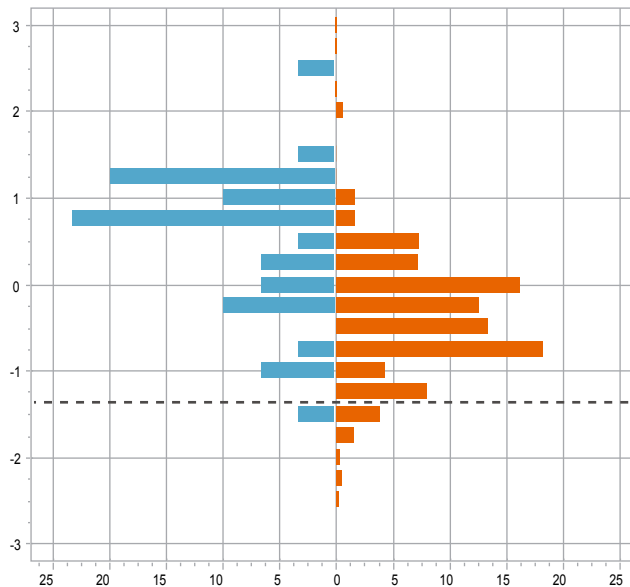

Рисунок 10. Інформаційні функції блоків ЄФВВ

Діаграма IPM – Право

Діаграма IPM – ТЗНПК

Вертикальна вісь – рівень підготовки і складність в логічній шкалі. Горизонтальні осі – відсотки від загальної кількості осіб (праворуч від нуля) і кількості запитань (ліворуч від нуля). Розподіл запитань по складності – ліворуч від вертикальної осі, блакитним кольором. Розподіл вступників по рівню підготовки – праворуч від вертикальної осі, червоним кольором. Горизонтальною пунктирною лінією схематично зображено рівень порогового бала.

Вступники продемонстрували в блоках «Право» і ТЗНПК переважно середній і слабкий рівні (праві частини діаграм IPM червоного кольору на рисунку вище). У блоці «Іноземна мова» вступники продемонстрували переважно слабкий рівень підготованості.

Найпростіші запитання блоку «Іноземна мова» надають інформацію для рівнів підготовки осіб, які отримали тестові бали, починаючи з 10-11 і вище. У тесті повністю відсутні запитання, що диференціювали б вступників із рівнем підготовки до 10 балів. Саме тому цей тест з великою похибкою визначає факт подолання мінімального порога компетенцій з іноземної мови і надає неточні оцінки в діапазоні від 100 до 125 шкальованих балів (від 6 до 10 тестових балів).

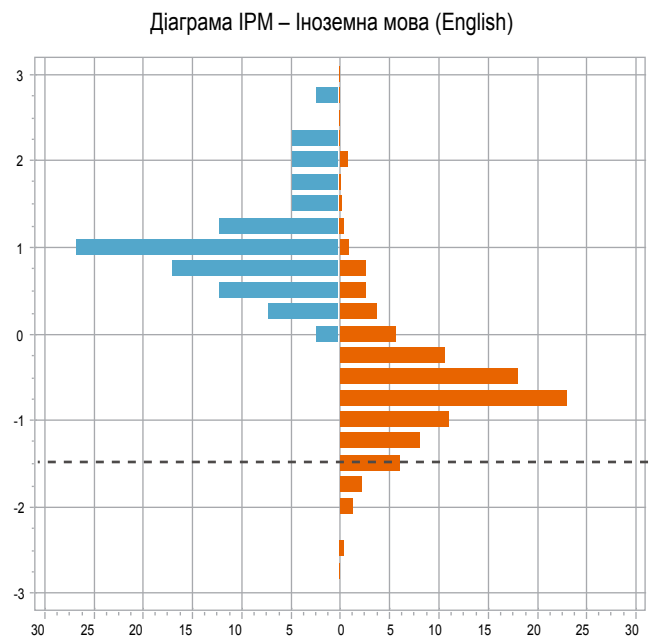

Рисунок 11. Діаграми IPM (Item Person Map) блоків ЄФВВ

У блоці «Право» основна маса запитань орієнтована на диференціацію середньо і сильно підготованих осіб. Десять запитань диференціюють слабких осіб, з них чотири запитання диференціюють вступників, що мають рівень підготовки на межі порогового бала. Два запитання диференціюють дуже слабких осіб з нижчим за пороговий бал рівнем підготовки. У блоці ТЗНПК основна маса запитань диференціює сильно підготованих осіб. Три запитання диференціюють слабких осіб і одне запитання диференціює осіб з рівнем, що відповідає пороговому балу. Пропорції запитань за рівнями складності в ТЗНПК добре підходять для вирішення питання: «Чи вступник є дійсно сильним?», за рівнем навчальних правничих компетенцій, за умови проведення межі між сильними і середніми на рівні близько 18 тестових балів. Завдяки тому, що 16 запитань з 30 в ТЗНПК найкраще розрізняють вступників саме в зоні 16-20 тестових балів, ТЗНПК 2017 року точно і якісно вирішує задачу виділення дійсно сильних осіб, попри недоліки щодо надійності тесту і величини загальної похибки для всіх інших значень бала. Правничі школи з найвищими прохідними балами на вступ до магістратури мають високо оцінити внесок блоку ТЗНПК в якість результатів конкурсу. Щодо конкурсів до правничих шкіл з невисоким рівнем вимог, то для них ТЗНПК, на жаль, виявився дуже неточним інструментом, як і блок «Іноземна мова».

ВИСНОВКИ ЩОДО УКЛАДАННЯ БЛОКІВ ЄФВВ:

- 1) Блок «Право» є збалансованим для конкурсної диференціації підготовки вступників. Цей блок відповідає потребам конкурсів у ЗВО з різними рівнями прохідного бала, тобто адекватно виконує свою функцію і для правничих шкіл з високим рівнем вимог до вступників, і для правничих шкіл з низьким рівнем вимог.
- 2) Якщо в наступні роки збережеться низький рівень порогового бала і такий же низький середній рівень підготовки, продемонстрований вступниками, як у блоці «Право» ЄФВВ 2017 року, то в подальшому рекомендується збільшити частку простих запитань в тесті «Право». Прості запитання краще диференціюють слабо підготовану частину вступників. Достатня кількість ЗВО продемонструвала дуже низький рівень вимог до вступників на магістратуру (вкрай низький рівень прохідного бала на контрактну форму навчання). Якщо така ж практика збережеться в подальшому, інструмент оцінки (тест «Право») повинен забезпечити підвищену точність для настільки масово представленої слабкої частини вступників.
- 3) Блок ТЗНПК добре виконує функцію диференціації вступників з підвищеним рівнем навчальних компетенцій (бали 163-177), але надає недостатньо якісну інформацію про всіх інших вступників і не надійно встановлює подолання порогу мінімального рівня компетенцій.

- 4) Щодо укладання блоку ТЗНПК рекомендується:
 - суттєве підвищення кількості запитань в блоці;
 - збільшення частки простих, середніх і найскладніших запитань за рахунок помітного зменшення частки складних запитань.
- 5) Блок «Іноземна мова» ЄФВВ 2017 року виявився розрахованим на принципово сильнішу за рівнем підготовки аудиторію, в порівнянні з фактичним складом вступників. Попри це, блок «Іноземна мова» надав достатньо точні результати для сильно і середньо підготованої частини аудиторії, забезпечивши якісний інструмент для конкурсів у ЗВО, що мали високі прохідні бали. Блок «Іноземна мова» виявився неточним інструментом для конкурсу більшої частини ЗВО, що зараховували на навчання на магістратуру осіб, які отримали за цей блок від 6 до 10 тестових бали (від 100 до 125 балів офіційного результату).
- 6) Якщо в наступні роки не очікується помітне підвищення рівня підготовки¹⁰ з іноземної мови вступників до магістратури, потрібно серйозно переглянути композицію цього тесту, включивши до нього помітну кількість простих запитань і зменшивши кількість складних.

ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ТЕСТОВИХ ЗАПИТАНЬ

У цьому підрозділі оглядово розглянуто кілька основних психометричних показників якості тестових запитань ЄФВВ 2017 року:

- складність (наявність занадто складних і занадто простих запитань);
- дискримінація (наскільки добре кожне з тестових запитань розрізняє слабше підготованих від сильніше підготованих вступників);
- вгадування (наскільки великий відсоток правильних відповідей зумовлений вгадуванням, а не свідомим вибором вступника, який базується на знанні).

Як і в інших розділах, аналіз блоку «Іноземна мова» представлено на прикладі тесту з англійської мови. Якісні показники тестів з німецької і французької мов у середньому не мають помітних відмінностей від показників якості тесту з англійської мови.

НАЙПРОСТІШІ І НАЙСКЛАДНІШІ ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ

Варто розглянути використовуваний у класичній теорії тестів параметр «Р» (від Probability) тестового запитання, що означає відсоток осіб, які надають правильну відповідь на це запитання. В освітньому нормо-орієнтованому тестуванні цей параметр широко використовується як характеристика складності тестового запитання. Якщо Р є меншим 20%, то запитання вважається занадто складним. Якщо відсоток правильних відповідей є більшим 80%, то запитання вважається занадто простим. Потрібно відразу звернути увагу на відносний характер параметра Р: його значення не є характеристикою лише тестового запитання, позаяк Р залежить не меншою мірою від рівня підготовки аудиторії, що відповідає на запитання. Якщо запитання середньої складності задати аудиторії з непропорційно високою часткою дуже слабо підготованих осіб, то параметр Р цього питання в аудиторії слабких осіб, може показати високу, а не середню складність.

Блок «Право»

Одинадцять запитань блоку «Право» мають нижчий від 20% відсоток правильних відповідей (параметр Р). Інформаційні функції цих запитань вказують, що вони надають інформацію, головним чином, про вступників з рівнем підготовки від 172 до 186 балів. Такі питання в тесті необхідні, оскільки інформація, яку вони надають, потрібна для забезпечення якості оцінок для конкурсів, що проходили в кількох ЗВО з найвищими прохідними балами на бюджетну форму навчання. Два запитання блоку «Право» мають параметр Р вищий за 80% (запитання №1 і №32 за нумерацією першого варіанта екзаменаційного зошита). Ці запитання надають інформацію для рівнів підготовки найслабших вступників, що отримують тестові бали, нижчі за встановлений фаховою комісією поріг. З огляду на останнє, наявність таких двох запитань в тесті є недоцільною.

¹⁰Підвищення рівня підготовки вступників з іноземної мови може відбуватися або завдяки перебудові освітньої роботи в правничих школах (результати чого ще не спостерігалися в 2018 році), або завдяки регуляторним змінам рівня вимог, підвищенню порогового бала і системній роз'яснювальній роботі тощо.

Блок ТЗНПК

Два запитання блоку ТЗНПК мають параметр P вище 80%. Аналіз інших психометричних параметрів цих запитань підтверджує доцільність їхнього включення до тесту за умови низького порогового бала, близького до порогу сліпого вгадування. Ці запитання, розраховані на найслабших вступників, підвищують точність встановлення факту подолання порогового рівня. Сім запитань з 30 мають параметр P менший за 20% і за формальною ознакою потрапляють до категорії занадто складних. Більшість з них розраховано на сильних і дуже сильних вступників. Ураховуючи необхідність для ЄФВВ надавати по можливості точні результати для проведення конкурсів, у тому числі в правничих школах з найвищими прохідними балами на бюджетну форму навчання, важко заперечувати доцільність включення до тесту таких складних запитань.

Блок «Іноземна мова»

Жодне з запитань цього блоку не належить до занадто простих. Натомість, 13 запитань мають параметр P менший 20%, що за формальними ознаками класичної теорії тестів свідчить про надмірну складність запитань. Попри це, наявність згаданих запитань в тесті є корисною, оскільки вони надають інформацію щодо вступників з високим і дуже високим рівнем підготовки. Диференціація таких вступників була необхідна для якісного забезпечення конкурсів до кількох ЗВО з найвищими прохідними балами. Серед найскладніших виділяється запитання №31 (за нумерацією варіанта №1 тестового зошита), яке диференціює осіб з найвищими балами (близькими до 190), що складають не більше 1-2% від загального числа вступників. Варто зазначити, що жодне з запитань тесту англійської мови не отримало правильної відповіді від більше ніж 45% вступників. Середній рівень правильності відповідей складає всього 25%, що вказує на невідповідність загальної складності тесту середньому рівню підготовки вступників.

Майже всі використані в ЄФВВ запитання мають складність в межах, що відповідають задачам ЄФВВ. Але варто відмітити диспропорцію за рівнем складності запитань з іноземної мови і наявність двох занадто простих запитань в блоці «Право».

ДИСКРИМІНАЦІЯ, ЯКУ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ

У сучасній тестології прийнято за допомогою параметра R_{ir} визначити, наскільки добре тестові запитання розрізняють рівень вступника. R_{ir} є лінійною кореляцією між правильністю відповіді на запитання і тестовим балом вступника. Позначення R_{ir} є аббревіатурою: *co*Relation *item to result*. Очікуваним значенням R_{ir} якісних запитань є 0.25 і вище. Втім потрібно враховувати, що параметр R_{ir} залежить не лише від якості самого запитання, але й від якості тесту в цілому і від аудиторії. Для прикладу: тестове запитання, розраховане на дискримінацію сильних осіб, може мати високий рівень R_{ir} в аудиторії сильних осіб, і низький R_{ir} , якщо на запитання відповідатимуть майже виключно слабкі особи. Якщо тестове запитання з високим R_{ir} , продемонстрованим у складі якісного тесту, використати в складі незбалансованого тесту, запитання якого мають погану внутрішню узгодженість, то R_{ir} якісного запитання в такому тесті буде низьким.

Враховуючи вищесказане, ставити під сумнів вимірювальну якість запитань (як таких, що не забезпечують належну дискримінацію), потрібно для значень R_{ir} нижче 0.15. Рішення щодо якості запитання з R_{ir} в діапазоні від 0.15 до 0.25 мають приймати фахівці-тестологи на основі більш широких психометричних даних, ніж лише значення R_{ir} . Коротко розглянемо інформацію щодо параметрів R_{ir} усіх запитань трьох блоків ЄФВВ.

Блок «Право». 13 запитань з 70 мають недостатній показник загальної дискримінаційної здатності. Інші психометричні дані 10 з цих 13 запитань, їхні характеристичні криві, говорять, що запитання мають достатні дискримінаційні характеристики, але для сильних і дуже сильних вступників. Оскільки в аудиторії вступників домінують слабо підготовані особи, то розрахована за їхніми даними дискримінаційна здатність таких питань дійсно є низькою. Це не є причиною вважати запитання неякісними. Інші 3 запитання з 13 дійсно варто віднести до проблемних. Так, запитання №1 (за нумерацією першого варіанта тестового зошита) є одним з двох вищезгаданих вкрай простих запитань, які дають внесок у дискримінацію лише вкрай слабо підготованих осіб, що не долають пороговий бал. Зауваження про недоцільність включення таких простих запитань в блок «Право» вже надано вище. Більша частина аудиторії ЄФВВ виявилася не готовою до запитань №31 і №33, присвячених фінансовому лізингу і позиції. Це і стало причиною низької дискримінаційної здатності запитань №31 і №33.

Блок ТЗНПК. Серед 30 запитань ТЗНПК є 3 запитання (№18, 28, 29), що мають малі значення R_{ir} в діапазоні 0.1 – 0.134. Малі значення дискримінаційної здатності згаданих запитань стосуються основної слабкої маси вступників. Вище надано пояснення, чому такі запитання не варто вважати неякісними.

Блок «Іноземна мова». 8 запитань мають R_{ig} нижче 0.15. Два з них мають негативну дискримінацію (чим сильніший вступник, тим з меншою імовірністю він правильно відповідає на запитання). Одне з цих запитань (№6 за нумерацією першого варіанта тестового зошита) було дискваліфіковано рішенням фахової комісії. Інше питання (№41) дійсно є проблемним з огляду на психометричну аналітику.

Загалом тестові завдання, використані в трьох блоках ЄФВВ, можна вважати такими, що мають достатню дискримінаційну здатність. Для врахування досвіду ЄФВВ в подальшому вище вказано на окремі тестові запитання, що могли бути покращені.

ВГАДУВАННЯ

Методи сучасної теорії тестів дозволяють кількісно оцінити відсоток правильних відповідей на запитання, забезпечений вгадуванням, а не свідомим вибором, що базується на знаннях вступника. У класичній теорії тестів вважається, що особи, що не знають відповідь на запитання, роблять вибір відповіді навмання, тому відсоток правильних відповідей у таких осіб складає 25% для запитань з чотирма варіантами відповіді, 20% для запитань з п'ятьма варіантами і 12.5% для запитань з вісьмома варіантами відповідей.

Ідеальне тестове запитання повинно містити привабливі навіть для некомпетентних осіб неправильні варіанти відповіді. Вважається, що у ідеального запитання рівень вгадування має бути 0%. Але факт застосування вгадування помірним відсотком вступників не вважається дефектом тестового запитання. Для запитань з чотирма варіантами відповіді тестологи не зважають на вгадування на рівні до 12%. Але більший відсоток вгадування (особливо більше 15%) часто сигналізує про проблеми якості запитання.

Блок «Право». 10 з 70 запитань мають рівень вгадування вище 14%. Інші 60 запитань демонструють або повну відсутність вгадування (22 запитання), або невелике вгадування від 1% до 14%. З 10 запитань, що мають найбільше вгадування, 9 запитань відносяться до найскладніших. Автори запитань розраховували на певний більш високий базовий рівень вступників. Масово представлена серед вступників 2017 року категорія дуже слабо підготованих осіб не змогла розібратися з предметом запитань і застосовувала вгадування. Одне з запитань (№21 за нумерацією першого варіанта тестового зошита) має дуже високий рівень вгадування, але не належить до дуже складних (як 9 вищезгаданих). Це запитання могло бути удосконалене для підвищення його вимірювальної якості. Текст запитання:

21. Який порядок оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення, яку було винесено судом?

А Постанову оскарженню не підлягає.

Б Постанову може бути оскаржено до апеляційного суду.

В Постанову може бути оскаржено до апеляційного адміністративного суду.

Г Постанову може бути оскаржено до місцевого адміністративного суду.

Блок ТЗНПК. Два запитання (№10 і №27 за нумерацією першого варіанта тестового зошита) демонструють помітне (12% і більше), втім не дуже велике вгадування. Інші 28 запитань або взагалі не мають вгадування (9 запитань), або мають невисокий рівень вгадування від 1% до 11%. Варто звернути увагу на те, що в ТЗНПК використано формат запитань з п'ятьма варіантами відповіді, отже поріг толерування вгадування є нижчим, ніж в блоці «Право», в якому використано формат запитань з чотирма відповідями.

Блок «Іноземна мова». 9 запитань з 42 мають рівень вгадування від 12% до 22%. Усі ці запитання мають формат з чотирма варіантами відповіді. Три з дев'яти згаданих завдань не є найскладнішими. Інші 33 запитання не мають вгадування (10 запитань), або мають низьке вгадування від 1% до 11%.

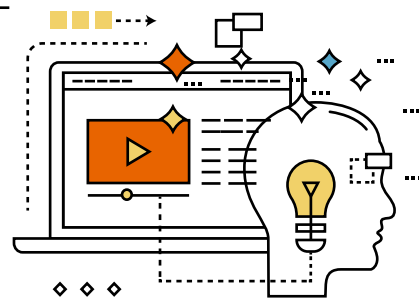
Загалом тестові запитання трьох блоків ЄФВВ мають задовільно низький рівень вгадування. Зниження наявного рівня вгадування в подальших тестуваннях можна досягти загальним підвищенням якості тестових запитань, зокрема їх відповідності таким вимогам:

- привабливість дистракторів (неправильних відповідей);
- гомогенність альтернатив (всіх варіантів відповідей);
- узгодженість альтернатив з основою (власне запитанням).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ТЕСТОЛОГІЧНОЇ ЯКОСТІ БЛОКІВ ЄФВВ

- 1) Психометричних ознак втручання в тестування чи його результати не виявлено.
- 2) Кожен блок ЄФВВ продемонстрував високу розрізнявальну здатність.
- 3) Результати блоків «Право» та «Іноземна мова» є надійними. Необхідно дослідити низькі показники надійності результатів блоку ТЗНПК, дослідити конструкт ТЗНПК і конструктну валідність. У проведенні конкурсу можна використовувати результати блоків ЄФВВ, включно з ТЗНПК, але необхідно враховувати похибку.
- 4) Похибки оцінок всіх блоків ЄФВВ є прийнятними для конкурсів у тих ЗВО, які встановили високі прохідні бали. Конкурси для зарахування на навчання за контрактом у великій кількості ЗВО відбулися з використанням результатів ЄФВВ в діапазонах значень, що містять високу похибку. Підсумкові бали з підвищеною похибкою були використані для прийняття рішення про зарахування чи не зарахування осіб з низькими конкурсними балами, близькими до прохідного.
- 5) Блок «Право» виявився збалансованим і відповідає потребам конкурсів у ЗВО з різними рівнями прохідного бала. Блок ТЗНПК добре виконує функцію диференціації вступників із підвищеним рівнем навчальних компетенцій і прийнятно диференціює вступників середнього рівня. Блок «Іноземна мова» виявився розрахованим переважно на сильну аудиторію.
- 6) Використані в ЄФВВ тестові запитання загалом є якісними, забезпечують належний рівень дискримінації і не спонукають до вгадування відповіді.
- 7) На основі порівняння об'єктивних показників доведено, що низькі тестові бали вступників з блоків «Іноземна мова» і «Право» є відображенням, у першу чергу, низького рівня компетенцій вступників, а не високого рівня складності запитань в цих блоках ЄФВВ.
- 8) Стан вивчення іноземних мов у правничих школах є критично низьким. Бакалаври, що вивчали німецьку і французьку мови, в середньому мають трохи вищий рівень володіння мовою, ніж ті, хто вивчав англійську мову.
- 9) Визначення факту подолання порогу некомпетентності в двох блоках ЄФВВ («Іноземна мова» і ТЗНПК) виконано з низькою точністю для помітного відсотка вступників. Цьому сприяли занадто низькі значення порогових балів і, напевно, сподівання укладачів цих двох блоків ЄФВВ на більш високий середній рівень підготовки вступників, завдяки чому виявилася високою похибка балів, близьких до порогового.
- 10) Рекомендовано підвищити мінімальний рівень вимог (рівень порогових балів) і категорично утриматися від встановлення порогового бала на рівні, близькому до порогу сліпого вгадування.
- 11) Не рекомендовано включення до блоку «Право» запитань, розрахованих на вступників, що мають рівень підготовки, нижчий рівня порогового бала.
- 12) Необхідно забезпечувати максимально точний екзаменаційний результат у всьому діапазоні балів для проведення конкурсів із вкрай широким діапазоном вимог (прохідних балів) різних правничих шкіл. Для цього рекомендовано:
 - підвищити кількість тестових запитань у всіх блоках: до не менше 100 у блоці «Право» і не менше 50-60 у блоках ТЗНПК та «Іноземна мова»;
 - переглянути принципи укладення блоків «Іноземна мова» і ТЗНПК, забезпечивши присутність в них достатньої кількості запитань, розрахованих на розрізнення слабо підготованих вступників.
- 13) Рекомендовано забезпечити однакову дискретність оцінок блоків ЄФВВ. Ця рекомендація є наполегливою, якщо конкурсна оцінка вступу в магістратуру, як і раніше, буде визначатися арифметичною сумою результатів блоків ЄФВВ без використання вагових коефіцієнтів. У випадку використання вагових коефіцієнтів, дискретності балів блоків ЄФВВ мають відповідати ваговим коефіцієнтам.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ЄДИНОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ 2017 РОКУ

У цьому розділі надано узагальнені статистичні результати ЄФВВ, середні значення рейтингового бала і середні оцінки за блоками ЄФВВ. Результати ЄФВВ окремо для різних форм навчання і для випускників різних типів ЗВО представлено в подальших розділах.

Для належного сприйняття представленої у таблицях інформації щодо середніх балів потрібно пам'ятати, що є декілька тисяч осіб, які склали ЄФВВ, але не подолали один чи декілька порогових балів і не отримали оцінку, виражену в балах (в діапазоні 100..200 для блоків ЄФВВ, і в діапазоні 300..600 для підсумкової оцінки ЄФВВ – рейтингу), отже, не мають балів, натомість мають оцінку «не подолав поріг». Низькі результати таких осіб і їхній відсоток не впливає на статистику середніх балів офіційних оцінок тестувань.

Опис результатів ЄФВВ навмисно починається із статистики розподілу середніх балів за регіонами реєстрації (офіційного постійного місця проживання) вступників. На прикладі географічних розподілів (див. далі про Київську область) нижче показана недоцільність і однокісність використання одного з критеріїв, наприклад, лише середніх рейтингових оцінок випускників конкретного ЗВО, для характеристики рівня викладання.

3.1. РОЗПОДІЛ СЕРЕДНІХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЄФВВ ЗА ОБЛАСТЯМИ УКРАЇНИ

Нижче наведено інформацію щодо середніх балів з кожного блоку ЄФВВ і сумарної оцінки ЄФВВ (рейтингу) залежно від місця постійного проживання вступників. Інформація розміщена в порядку зниження загальної оцінки ЄФВВ (рейтингу) зверху до низу таблиці. Довідково надано рядок з середніми по Україні значеннями відповідних балів.

Таблиця 19. Середні оцінки ЄФВВ та його блоків залежно від місця постійного проживання вступника

Область	ЄФВВ ↓	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Харківська область	418.9	139.3	135.9	137.2
м. Київ	418.7	134.5	138.0	141.0
Тернопільська область	417.4	138.8	136.1	138.2
Рівненська область	416.5	138.0	135.7	133.2
Луганська область	414.6	139.4	138.8	133.4
Хмельницька область	413.7	139.3	136.3	132.8
Полтавська область	413.4	142.0	135.5	132.9
Львівська область	413.0	139.6	132.8	135.6
Донецька область	412.5	137.6	136.1	134.0
Закарпатська область	411.5	137.5	131.1	136.0
Херсонська область	410.1	136.3	137.2	132.0
Запорізька область	409.1	135.7	135.8	132.8
Чернівецька область	408.6	133.7	132.8	132.8
Черкаська область	408.5	134.1	134.9	133.6
У середньому по всіх областях	407.6	135.4	133.9	133.2
Житомирська область	407.1	136.0	134.5	131.5

Волинська область	407.1	138.2	133.8	131.6
Одеська область	406.6	131.6	133.8	135.4
Миколаївська область	404.4	135.5	133.3	131.1
Сумська область	403.4	135.7	133.3	130.9
Івано-Франківська область	403.2	136.0	131.0	130.2
Кіровоградська область	402.2	135.1	130.8	132.0
Вінницька область	401.0	134.1	131.5	130.1
Дніпропетровська область	401.0	132.8	133.7	130.7
Київська область	397.7	131.6	130.8	130.0
Чернігівська область	395.8	131.9	130.5	129.5

Кількість учасників ЄФВВ з Автономної республіки Крим і м. Севастополь є незначною (47 і 12 осіб відповідно) для статистичного порівняння, тому дані щодо цих осіб не представлено в таблиці.

Результати вступників, що проживають у Київській області, належать до найгірших за всіма чотирма показниками, а вступників з Чернігівської області – за трьома з чотирьох. Проте, це не значить, що найгіршу юридичну освіту в бакалавраті отримали саме вступники з цих областей. Показники, надані в таблиці вище, не враховують результати осіб, що не подолали порогові бали (так звані «пороги некомпетентності»). Повну картину успішності в ЄФВВ по областях України можна сформулювати лише врахувавши ще й відсоток подолання порогових балів. У таблиці нижче надано відсоток подолання порогових балів по кожному з блоків ЄФВВ і по ЄФВВ в цілому (подолання порогів одночасно в усіх трьох блоках ЄФВВ) у розрізі місця постійного проживання вступників.

Таблиця 20. Відсоток осіб, які подолали порогові бали, залежно від місця постійного проживання вступника

Область	ЄФВВ ↓	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Полтавська область	86.8%	95.7%	93.8%	94.7%
Луганська область	85.2%	93.1%	96.2%	94.6%
Рівненська область	84.8%	90.6%	95.7%	96.2%
Житомирська область	84.1%	91.8%	94.8%	95.3%
Сумська область	83.2%	91.2%	93.9%	95.8%
Тернопільська область	82.8%	93.9%	93.3%	96.1%
Запорізька область	82.7%	88.4%	94.3%	97.1%
м. Київ	82.1%	90.1%	93.4%	97.5%
Донецька область	81.5%	90.1%	93.8%	95.3%
Херсонська область	80.9%	89.2%	94.2%	94.9%
Харківська область	80.7%	91.6%	93.2%	95.0%
Хмельницька область	80.6%	92.1%	91.7%	94.4%
Дніпропетровська область	80.4%	89.9%	92.3%	95.8%
Миколаївська область	80.3%	90.3%	92.2%	95.0%
Кіровоградська область	79.8%	90.1%	92.7%	95.1%
У середньому по всіх областях	79.7%	89.3%	92.7%	95.1%
Волинська область	79.0%	91.4%	93.6%	92.9%
Вінницька область	78.1%	87.4%	90.8%	93.9%
Львівська область	77.8%	88.7%	91.6%	95.5%

Одеська область	77.6%	85.9%	92.8%	94.5%
Чернігівська область	77.3%	87.9%	93.0%	92.8%
Черкаська область	77.2%	89.6%	91.8%	92.6%
Івано-Франківська область	76.2%	85.4%	91.3%	96.2%
Київська область	75.5%	86.6%	92.0%	94.4%
Закарпатська область	75.4%	88.1%	90.7%	94.0%
Чернівецька область	69.9%	82.1%	87.4%	94.4%

Як можна побачити у таблиці, вступники з Київської області не належать до найгірших по жодному з чотирьох показників.

Отже, для належного аналізу результатів ЄФВВ та вірогідних висновків важливо застосовувати комплексний підхід до тлумачення результатів тестувань. Особливо такий підхід є необхідним у питаннях так званих рейтингів ЗВО.

Порівняння двох різних видів інформації про результати тестувань (середніх балів і середніх відсотків подолання порогових балів) наочно демонструє обмеженість кожного окремого способу представлення результату тестування і недоцільність побудови рейтингів на основі офіційної статистики лише за однією з оцінок.

Досить комплексно відображає рівень профільних знань групи осіб середній рівень підготовки (так званий Proficiency), розрахований в техніці сучасної теорії тестів (IRT). Цей параметр є недостатньо наочним для широкого загалу, тому часто використовується інший параметр, що, попри свою простоту, здатен висвітлити більшість тенденцій. Таким параметром є середній відсоток правильності відповідей. Абсолютне значення цього параметра не говорить про рівень підготовки осіб, якщо не врахувати рівень складності конкретних використаних у тестах завдань. Але цей параметр можна використовувати для взаємного порівняння між випускниками різних правничих шкіл чи групами вступників з різних областей України. У наступній таблиці відсоток правильних відповідей безпосередньо відображає кількість правильних відповідей в екзаменаційних роботах вступників. Таблицю відсортовано за колонкою «Право».

Таблиця 21. Відсоток правильності відповідей вступників у тестах за блоками ЄФВВ

Область	Право ↓	ТЗНПК	Іноземна мова
Полтавська область	53.3%	48.8%	44.5%
Тернопільська область	51.3%	48.8%	47.2%
Луганська область	51.3%	51.1%	44.1%
Харківська область	51.0%	49.0%	46.5%
Хмельницька область	50.8%	48.5%	44.4%
Львівська область	50.7%	47.0%	46.1%
Волинська область	50.6%	48.2%	43.2%
Рівненська область	50.0%	49.4%	45.1%
Донецька область	50.0%	49.2%	44.7%
Закарпатська область	49.8%	46.3%	46.0%
Житомирська область	49.4%	48.7%	43.4%
Сумська область	49.3%	48.1%	43.7%
Херсонська область	49.2%	49.2%	43.7%
Кіровоградська область	49.1%	46.6%	44.0%
Миколаївська область	48.9%	47.8%	43.6%
по всіх областях	48.8%	47.8%	44.4%
Запорізька область	48.7%	49.0%	44.6%

м. Київ	48.4%	49.8%	48.2%
Івано-Франківська область	48.3%	46.2%	43.5%
Черкаська область	48.1%	48.3%	43.6%
Вінницька область	47.7%	46.1%	42.4%
Дніпропетровська область	47.7%	47.6%	43.3%
Чернігівська область	47.1%	46.5%	42.1%
Київська область	46.6%	46.5%	42.5%
Чернівецька область	46.5%	46.0%	43.8%
Одеська область	46.3%	47.6%	45.4%

При порівнянні представлених у таблицях вище показників у різних областях України виявляються суттєві статистично значимі різниці. Настільки помітні різниці неможливо пояснити лише тим, що зараховані до бакалаврату випускники середньої школи з різних областей відрізняються своїм рівнем розвитку чи потенціалу. Щоб впевнитися у відсутності радикальних географічних відмінностей освітнього потенціалу зарахованих до бакалаврату осіб, варто поглянути на стандартизовані рейтинги осіб з різним місцем постійного проживання. Стандартизований рейтинг базується на результатах освітніх вимірювань, використаних у зв'язку зі вступом особи до бакалаврату і використовується в цьому дослідженні для оцінки освітнього потенціалу особи щодо навчання у правничому бакалавраті.

Таблиця 22. Стандартизований рейтинг (ЗНО і атестат) випускників шкіл залежно від області проживання

Область	Стандартизований рейтинг (ЗНО і атестат)	Область	Стандартизований рейтинг (ЗНО і атестат)
Львівська область	166.4	Чернівецька область	160.6
Тернопільська область	164.5	Івано-Франківська область	160.4
м. Київ	163.3	Сумська область	160.0
Рівненська область	163.1	Кіровоградська область	160.0
Полтавська область	163.1	Закарпатська область	159.9
Луганська область	162.9	Чернігівська область	159.8
Волинська область	161.9	Вінницька область	159.3
Харківська область	161.6	Миколаївська область	159.2
Житомирська область	161.4	Запорізька область	158.8
Донецька область	161.4	Одеська область	158.7
Черкаська область	161.0	Херсонська область	158.4
У середньому по всіх областях	160.9	Дніпропетровська область	157.6
Хмельницька область	160.6	Київська область	157.3

Середні значення стандартизованого рейтингу по кожній області відрізняються від середнього по Україні значення не більше ніж на 3 – 5.5 балів. Величини цих різниць є порівнюваними з похибкою визначення стандартизованого рейтингу (така похибка спричинена головним чином стандартною похибкою вимірювання ЗНО). Поза тим різниця стандартизованих рейтингів між верхньою і нижньою частинами таблиці є суттєвою і статистично значимою.

Існують взаємозв'язки між успішністю в ЄФВВ вступників, що мають постійне місце проживання в конкретній області, та якістю освітніх послуг правничих шкіл, розташованих у тій самій області. Такі взаємозв'язки тут не висвітлюються через великий обсяг матеріалу, але вони є суттєвою частиною пояснення помітних відмінностей успішності в ЄФВВ залежно від місця постійного проживання вступників.

Відмінності в середніх результатах ЄФВВ випускників з різних областей пояснюються одночасною дією двох складних факторів:

- 1) об'єктивно наявних відмінностей освітнього потенціалу вступників з різних областей;
- 2) різним середнім рівнем якості освітньої послуги правничих шкіл, розміщених у різних областях.

3.2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА БЮДЖЕТНІ КОШТИ ТА ЗА КОШТИ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Аналіз результатів ЄФВВ осіб, що навчалися на бакалавраті за кошти фізичних та юридичних осіб (за контрактом), та тих, що навчалися за кошти державного бюджету, дає підстави зробити висновок, що їхні результати навчання помітно відрізняються за всіма блоками ЄФВВ. У таблиці нижче подано середні оцінки випускників бакалаврату залежно від форми фінансування навчання.

Таблиця 23. Середні оцінки тестувань за блоками ЄФВВ залежно від форми фінансування навчання

Форма фінансування	ЄФВВ (рейтинг)	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Контрактна	396.1	131.0	130.2	130.0
Бюджетна	441.1	149.0	144.4	144.4
У середньому	407.6	135.4	133.9	133.2

У наведених даних можна помітити, що середні бали тих, хто навчався на бюджетні кошти, і тих, хто навчався за контрактом, є суттєво відмінними:

- з «Права» відрізняються на 18 балів;
- з ТЗНПК відрізняються на 14.2 бала;
- з «Іноземної мови» відрізняються на 14.4 бала.

Середній рейтинг відрізняється на 45 балів.

Хоча нижчий рівень компетенцій осіб, що навчаються за контрактом, є явищем поширеним в усіх правничих школах, проте, у деяких ЗВО різниці результатів є дуже суттєвими. У наступній таблиці наведено репрезентативну статистику для випускників бакалаврату, а також виділено кілька контрастних прикладів серед ЗВО.

Таблиця 24. Середні оцінки осіб, що навчалися за контрактом, і осіб, що навчалися на бюджетних місцях; різниця оцінок між «бюджетниками» і «контрактниками» по кожному ЗВО

ЗВО	Право			ЄФВВ		
	бюджет	контракт	різниця оцінок	бюджет рейтинг	контракт рейтинг	різниця оцінок
Академія Державної пенітенціарної служби	123.4	122.6	0.8	370.5	362.6	7.9
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	139.9	134.5	5.3	421.1	401.2	19.9
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	134.1	127.0	7.1	410.6	370.6	39.9
Національний університет біоресурсів і природокористування України	132.2	119.9	12.2	415.2	370.5	44.8
У середньому по всіх ЗВО	149.0	131.0	18.0	441.1	396.1	45.0

Національний університет «Києво-Могилянська академія»	172.1	155.3	16.9	529.2	470.3	58.9
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	161.1	141.8	19.3	501.1	441.5	59.6
Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	166.9	144.7	22.2	480.5	409.5	71.0
Національний університет «Острозька академія»	164.3	140.0	24.3	488.5	407.7	80.8

Як можна побачити з наданих даних, найбільшою є різниця успішності бюджетників і контрактників серед випускників правничих шкіл з високою загальною успішністю і високою репутацією. На протипагу цьому невеликими є аналогічні різниці у ЗВО, випускники яких не показали високих результатів на ЄФВВ.

3.3. СЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЄФВВ ВИПУСКНИКІВ ЗВО

3.3.1. СЕРЕДНІ БАЛИ ЄФВВ БАКАЛАВРІВ ПРАВА: ЗАЛЕЖНО ВІД ЗВО, ДЕ ОТРИМАНО ДИПЛОМ БАКАЛАВРА

У таблиці нижче представлені середні бали ЄФВВ випускників 130 ЗВО. У таблиці не представлено більше 200 ЗВО чії випускники (більше тисячі осіб) взяли участь в ЄФВВ. Причини не надання інформації щодо цих ЗВО:

- більшість з відсутніх у таблиці ЗВО не випускають правників. ЄФВВ складала їхні випускники, що йшли на так званий перехресний вступ, не маючи бакалаврської правничої освіти;
- мала кількість учасників ЄФВВ, що закінчили відповідний ЗВО. У таблиці не представлено статистик по групах вступників, менших за 10 осіб.

Колонка «Кількість вступників» показує кількість осіб, що закінчили відповідний ЗВО, і результати ЄФВВ (бали) яких було враховано при формуванні середніх значень балів по ЗВО. Колонка «Репрезентативність» вказує, яка частина загальної кількості випускників-бакалаврів 2017 року брала участь в ЄФВВ. Чим вища величина репрезентативності, тим точніше статистика ЄФВВ відображає картину успіхів усіх випускників відповідного ЗВО.

Величина репрезентативності не надається для окремих ЗВО, якщо :

1) для її розрахунку не вистачає даних (наприклад, для розрахунку репрезентативності даних по Національній академії внутрішніх справ (НАВС) не вистачає інформації щодо кількості випускників правничого бакалаврату НАВС в 2017 році)

або

2) в ЄФВВ взяли участь менше половини випускників бакалаврату відповідного ЗВО. Для формулювання читачем власної думки про репрезентативність статистики ЄФВВ для всього бакалаврату ЗВО варто додатково використовувати дані з колонки «Кількість вступників».

Відмітка «***» в колонці «Репрезентативність» означає, що всі випускники відповідного ЗВО, що брали участь в ЄФВВ, не мають диплома бакалавра права (тобто, йдеться виключно про перехресний вступ). Інформацію щодо цих ЗВО надано в таблиці через статистично помітну кількість вступників, які закінчили ці ЗВО (від 10 до 20 осіб з кожного ЗВО). Рівень репрезентативності результатів для всіх випускників бакалаврату кожного з ЗВО відсортовано в порядку зменшення кількості вступників (передостання колонка).

Таблиця 25. Середні результати ЄФВВ випускників різних ЗВО

№	ЗВО	Середній результат ЄФВВ всіх випускників бакалаврату ЗВО	Середній результат ЄФВВ всіх зарахованих на магістратуру ЗВО	Право (випускники ЗВО)	ТЗНПК (випускники ЗВО)	Іноземна мова (випускники ЗВО)	Кількість випускників ЗВО серед учасників ЄФВВ	Репрезентативність
1	Національний університет «Одеська юридична академія»	415.6	414.7	137.9	137.2	135.6	2285	83%
2	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	435.6	434.7	150.1	141.6	140.9	2162	90%
3	Національна академія внутрішніх справ	380.2	380.5	125.4	126.2	125.6	815	--
4	Харківський національний університет внутрішніх справ	383.9	375.9	128	127.9	124.9	534	99%
5	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	461.8	453.0	148.2	148.8	160.9	500	97%
6	Університет державної фіскальної служби України	414.1	414.2	136.1	138	134.5	338	81%
7	Львівський національний університет імені Івана Франка	445.3	443.5	159	140.5	145.9	310	98%
8	Львівський державний університет внутрішніх справ	383.7	384.0	128.9	124.6	126.3	288	66%
9	Національний університет «Львівська політехніка»	388	389.1	127.5	128.3	128.6	282	83%
10	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	381.9	386.4	126.8	129.3	123.6	281	100%
11	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	406.9	412.0	137.4	132.3	132.9	272	75%
12	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	416.5	420.4	136	138.5	139.1	239	79%
13	Ужгородський національний університет	405.4	465.4	135.7	129.5	135.9	218	94%
14	Київський національний торговельно-економічний університет	403.5	407.2	131	134.6	134	215	74%
15	Одеський державний університет внутрішніх справ	378.3	379.5	123.3	126.5	123.8	207	100%
16	Сумський державний університет	398	393.1	131.7	133.1	130.1	201	83%
17	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	404.3	406.6	137.5	129.8	130.2	180	75%
18	Чернігівський національний технологічний університет	385.4	391.2	124.7	129	128.5	174	70%
19	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	421.7	424.2	148.6	137	134.6	173	77%
20	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	408.5	408.0	132.2	136.4	135.5	165	60%
21	Національний авіаційний університет	395.4	403.6	128.4	132.5	130.3	152	81%
22	Київський університет права Національної академії наук України	395.5	396.0	132.1	131.5	127.2	148	63%
23	Донецький національний університет імені Василя Стуса	405.7	406.7	137	133.6	130.7	140	74%
24	Запорізький національний університет	412.3	395.9	135.3	136.9	133.6	139	78%
25	Тернопільський національний економічний університет	396.5	391.3	129.6	132.4	133	130	56%
26	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	386.4	400.2	131.6	125.4	126.1	123	64%

27	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	412.2	410.5	131	138.9	139.7	121	90%
28	ТОВ «Академія адвокатури України»	420.8	411.9	135.7	136.6	137.5	121	78%
29	Хмельницький університет управління та права	418.9	405.7	142.8	138.4	131.1	121	78%
30	Національний університет біоресурсів і природокористування України	388	390.7	125.6	131.5	127.1	113	73%
31	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	404	417.1	137.3	131.2	132.7	112	50%
32	Національний транспортний університет	384.9	395.4	124.5	128.8	131.9	107	98%
33	Університет митної справи та фінансів	409.4	408.5	134.3	134.4	135.1	107	96%
34	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	392.1	388.7	131.7	127.7	127.3	103	76%
35	Академія Державної пенітенціарної служби	368.3	368.1	123.2	123.3	121.7	102	94%
36	НТУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	421.5	422.9	131.7	141.2	145	100	81%
37	Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	391.2	395.9	128.6	132.7	125.4	98	--
38	Національний університет «Острозька академія»	427.7	425.5	144.8	138.9	138.2	97	87%
39	Львівський торговельно-економічний університет	385.3	378.6	128.2	126.1	125.2	96	63%
40	ПАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	380.4	385.6	127.2	126.1	122.8	92	--
41	Державний університет інфраструктури та технологій (раніше Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного)	389.9	394.8	128	127	129.8	78	50%
42	Національний університет водного господарства та природокористування	377	380.1	125.4	123.9	123.8	78	81%
43	Приватний вищий навчальний заклад Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького	383.5	383.3	124.6	126.1	126.1	77	73%
44	Маріупольський державний університет	396.3	399.7	129.9	132.9	128.2	76	68%
45	Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая	375.2	374.3	122	123.9	122.1	70	--
46	Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»	390.5	388.7	127.1	133.8	127.4	67	100%
47	Запорізький національний технічний університет	379.5	386.4	119	128.2	126	66	79%
48	Білоцерківський національний аграрний університет	369.3	377.5	121.1	121.7	124	65	--
49	Університет економіки та права «КРОК»	389.2	--	130.5	128.6	127.2	64	57%
50	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	488.1	509.6	160.5	158.6	167.1	64	97%
51	Класичний приватний університет	383.2	379.9	127.5	129.6	123.3	62	--
52	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	391.6	444.3	130.6	131.8	126.6	62	100%
53	Херсонський державний університет	399.1	398.9	130.4	133.7	131.9	60	58%
54	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	370.1	372.7	122.1	125	120.9	56	--
55	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	389.1	402.9	125.2	129.3	128.9	56	72%
56	Вінницький національний аграрний університет	381.3	397.5	121.1	126.9	127.1	55	100%
57	Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського	375.5	383.8	128.1	121.8	122.8	55	68%
58	Сумський національний аграрний університет	370.7	380.3	127.7	123.5	118.1	52	62%

59	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	384.4	381.8	127.3	128.3	124.9	51	--
60	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	397.1	399.6	133.5	128.2	131.3	51	84%
61	Київський університет туризму, економіки і права	396.5	395.2	126.3	128.3	131.4	50	57%
62	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	384.6	402.3	130	123.6	123	50	100%
63	Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	395.7	387.9	125.6	135.5	131	47	66%
64	Київський національний лінгвістичний університет	423.8	422.5	129.3	135.3	158.3	45	68%
65	Донецький юридичний інститут МВС України	381.2	н/з	124.2	130.4	124.5	43	63%
66	Міжнародний гуманітарний університет	372.1	372.1	119.4	128.7	124.2	43	--
67	Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	394.1	392.3	127.9	134.2	130.2	42	79%
68	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	402.6	420.6	134	134.2	130.7	41	76%
69	Одеський національний морський університет	387.3	392.3	125.1	126.8	131.7	40	80%
70	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	360.6	365.3	122.7	120.9	118.6	39	62%
71	Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»	377.7	372.0	114.8	125.4	129.6	39	74%
72	Київський університет імені Бориса Грінченка	408.1	401.0	130.8	139.6	134.7	38	90%
73	Житомирський національний агроєкологічний університет	388.5	н/з	128.6	125.2	128.5	37	--
74	Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»	384.8	376.3	128.3	122.4	130.5	37	62%
75	Національний університет «Одеська морська академія»	419.9	462.7	134.7	137.8	145	36	72%
76	Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»	384.9	н/з	121.1	122.3	140.1	36	--
77	Академія праці, соціальних відносин і туризму	371.6	382.5	121.6	125.4	121.2	33	69%
78	Київський національний університет культури і мистецтв	402.5	412.0	132	139.6	129.7	33	100%
79	Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»	380.1	391.4	121.8	128.6	126.3	33	67%
80	Східноєвропейський університет економіки і менеджменту	362.1	371.1	121.6	120.2	119.5	31	--
81	Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»	376.5	380.5	128.4	124.9	125.2	30	79%
82	Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука	429	452.1	118.6	119.7	124	29	--
83	Рівненський інститут Київського університету права Національної академії наук України	390.5	н/з	126.2	129.3	122.1	29	--
84	Бердянський державний педагогічний університет	375.3	380.3	120.1	126.8	120	28	74%
85	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	379.9	367.4	129	126.8	119.4	28	58%
86	Криворізький національний університет	376.5	н/з	125.2	127.1	123	27	--
87	Макіївський економіко-гуманітарний інститут	319	353.0	119	100	100	26	100%
88	Дніпропетровський гуманітарний університет	368.9	365.4	124.9	122.8	119.3	22	--
89	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	388.2	378.8	128.6	134.5	122.3	22	--

90	Вінницький соціально-економічний інститут вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	393.3	н/з	133.4	127.8	129.6	21	--
91	Київський міжнародний університет	392.2	382.7	122.6	126.4	133.8	21	66%
92	Харківський економіко-правовий університет	391.6	395.1	127.3	125.8	126.3	21	--
93	Луцький інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	362.7	363.8	121.4	123.5	117.1	20	54%
94	Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського	376.2	н/з	123.9	124.3	126.5	20	***
95	ПАТ «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»	391.1	384.8	123.7	127.5	131.2	20	63%
96	Київський національний університет технологій та дизайну	387.2	405.8	122.9	130.1	122.1	19	100%
97	Одеський державний екологічний університет	375	392.6	119.1	128.7	122.8	19	***
98	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	367.5	н/з	123.1	126.7	119.5	19	***
99	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	370.9	н/з	121.2	126	126.3	18	***
100	Університет сучасних знань	369.9	377.5	122.9	126.3	119.1	18	--
101	Київський університет ринкових відносин	380.1	386.3	127.5	125.5	124.8	17	--
102	Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	376	383.4	128	130.2	116.8	17	--
103	Харківський національний автомобільно-дорожній університет	344	н/з	114.4	122.6	115.5	17	***
104	Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка	396.1	н/з	124.6	138.8	132.6	17	***
105	Придніпровська державна академія будівництва та архітектури	398.6	н/з	130.9	131.2	132.1	16	***
106	Рівненський державний гуманітарний університет	396.3	н/з	121.6	125.6	127.8	16	***
107	Житомирська філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	384.6	н/з	130.8	122.8	120.1	15	--
108	Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	355.2	н/з	126	111.4	119.7	15	--
109	Національна металургійна академія України	397.5	н/з	130.2	135.1	131.6	15	***
110	Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	383.7	н/з	129.9	125.9	120.9	13	***
111	Національна академія Служби безпеки України	435.6	н/з	141.7	130.9	140.3	13	--
112	Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка	371.4	н/з	119.1	126.4	118.5	13	***
113	Черкаський державний технологічний університет	388.2	н/з	121.2	137.5	132.3	13	***
114	Вінницька філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	365.5	н/з	120.8	121.3	121.2	12	--
115	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	401.7	н/з	120.4	145.7	135.6	12	***
116	Національна академія Національної гвардії України	392.3	н/з	117.8	144.8	116.1	12	***
117	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	376	н/з	122.3	121.2	133.9	12	--
118	Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України	380	374.7	121.4	130.5	132.1	12	***

119	Донбаська державна машинобудівна академія	413.4	н/з	135	149.5	117	11	***
120	Донецький державний університет управління	374.9	387.1	114.5	128.6	131.8	11	69%
121	Житомирський державний університет імені Івана Франка	372.9	н/з	128.3	119	122.3	11	***
122	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	388.4	н/з	125	133	129.6	11	***
123	Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика	354.9	345.7	119.3	119.2	115.3	11	--
124	Білоцерківський інститут економіки та управління вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	366	н/з	129.7	122	115.8	10	--
125	Луцький національний технічний університет	378.5	н/з	115.2	124.8	126	10	***
126	Національний університет харчових технологій	367	н/з	114.6	128.7	127.3	10	***
127	Львівський університет бізнесу та права	381	н/з	105	117.5	123.2	10	--
128	Бердянський університет менеджменту і бізнесу	371.1	375.6	123.7	125.4	122.4	10	--
129	Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова	362.4	н/з	115.2	127	121.7	10	--
130	Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України	419.6	н/з	148.7	138.4	126.1	10	--
131	Український католицький університет	--	521.2	--	--	--	--	--
132	Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	--	421.9	--	--	--	--	--

3.3.2. ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЙТИНГІВ ЗВО ЗА СЕРЕДНІМИ ОЦІНКАМИ

Як вже зазначалося вище, через неврахування осіб, які не подолали порогові бали, представлені дані про середні офіційні оцінки ЄФВВ випускників ЗВО в дійсності досить однобоко свідчать про середній рівень випускників певного ЗВО. Ще менше інформації середні оцінки надають про якість освітніх послуг в ЗВО, оскільки не враховується рівень початкового потенціалу тих, кого навчали в бакалавраті.

Середній рівень випускників більш повно характеризується середнім відсотком правильності відповідей на запитання тестів. В обраному для ЄФВВ форматі тестів цей показник еквівалентний середньому тестовому балу. Тестовий бал можна отримати помноживши частку правильних відповідей на максимальний тестовий бал тестування. Відомості про відсотки правильних відповідей надано далі.

Якість освітньої послуги визначається ступенем реалізації освітнього потенціалу студентів. Таку інформацію по ЗВО надано в Розділі 4 «Якість освіти vs Якість освітньої послуги». Попри зазначені застереження й низьку інформаційну цінність рейтингів по балах (в порівнянні з іншими типами даних), у таблицях нижче надано кілька рейтингів ЗВО.

Таблиця 26. ТОП-10 за середнім балом ЄФВВ (рейтингом) випускників бакалаврату середніх і великих правничих шкіл (більше 100 випускників)

№	ЗВО	ЄФВВ (рейтинг)
1	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	461.8
2	Львівський національний університет імені Івана Франка	445.3
3	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	435.6

4	Національний університет «Острозька академія»	427.7
5	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	421.7
6	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	421.5
7	Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	420.8
8	Хмельницький університет управління та права	418.9
9	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	416.5
10	Національний університет «Одеська юридична академія»	415.6

Таблиця 27. ТОП-10 за середнім балом блоку «Право» випускників бакалаврату середніх і великих правничих шкіл (більше 100 випускників)

№	ЗВО	Середній бал блоку «Право»
1	Львівський національний університет імені Івана Франка	159.0
2	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	150.1
3	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	148.6
4	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	148.2
5	Національний університет «Острозька академія»	144.8
6	Хмельницький університет управління та права	142.8
7	Національний університет «Одеська юридична академія»	137.9
8	Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	137.5
9	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	137.4
10	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	137.3

Таблиця 28. ТОП-10 за середнім балом ЄФВВ (рейтингом) випускників бакалаврату серед всіх правничих шкіл (незалежно від кількості випускників)

№	ЗВО	ЄФВВ (рейтинг)
1	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	488.1
2	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	461.8
3	Львівський національний університет імені Івана Франка	445.3
4	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	435.6
5	Національна академія Служби безпеки України	435.6
6	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»	429.0
7	Національний університет «Острозька академія»	427.7
8	Київський національний лінгвістичний університет	423.8
9	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	421.7
10	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	421.5

Таблиця 29. ТОП-10 за середнім балом блоку «Право» випусників бакалаврату серед всіх правничих шкіл (незалежно від кількості випусників)

№	ЗВО	Середній бал блоку «Право»
1	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	160.5
2	Львівський національний університет імені Івана Франка	159.0
3	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	150.1
4	Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України	148.7
5	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	148.6
6	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	148.2
7	Національний університет «Острозька академія»	144.8
8	Хмельницький університет управління та права	142.8
9	Національна академія Служби безпеки України	141.7
10	Національний університет «Одеська юридична академія»	137.9

3.3.3. ВІДСОТОК ПРАВИЛЬНИХ ВІДПОВІДЕЙ ВИПУСКНИКІВ ЗВО В ТЕСТІ З ФАХУ (блок «Право» ЄФВВ правничі дисципліни)

У таблиці нижче надано середній відсоток правильних відповідей випусників відповідних ЗВО по кожній з 6 правничих дисциплін, які входили в блок «Право» ЄФВВ. Порядок слідування ЗВО в таблиці визначено за кількістю випусників ЗВО серед учасників ЄФВВ (від більшої кількості на початку таблиці, до меншої в кінці). Подвійними зірочками (**) зазначено назви ЗВО, випусники яких не отримали ступінь бакалавра права, а мають інші спеціальності за попереднім дипломом (перехресний вступ).

Таблиця 30. Середній відсоток правильних відповідей по блоку «Право» і 6 правничих дисциплінах, які увійшли в блок «Право»

№	ЗВО	% Адміністративне право	% Цивільне право	% Цивільне процесуальне право	% Конституційне право	% Кримінальне процесуальне право	% Кримінальне право	% весь блок Право
0	У середньому по Україні	50.6	49.3	45.9	48.4	42.8	48.5	48.8
1	Національний університет «Одеська юридична академія»	50.5	50.7	47.0	49.3	44.9	49.6	49.8
2	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	58.9	56.2	52.9	57.9	48.3	61.5	57.3
3	Національна академія внутрішніх справ	46.3	44.8	41.3	42.6	38.6	43.5	44.1
4	Харківський національний університет внутрішніх справ	46.3	43.4	41.0	43.0	42.6	46.6	45.0
5	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	57.3	56.5	55.4	57.0	48.3	56.3	56.2
6	Університет державної фіскальної служби України	52.9	52.0	46.3	49.5	39.8	46.9	49.3
7	Львівський національний університет імені Івана Франка	61.5	62.2	63.3	61.6	54.1	65.8	62.4
8	Львівський державний університет внутрішніх справ	47.3	44.5	42.1	44.0	38.5	43.6	44.5
9	Національний університет «Львівська політехніка»	47.5	45.9	39.4	45.1	36.9	42.5	44.3
10	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	45.0	45.1	42.1	42.0	42.7	44.2	44.5
11	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	55.2	53.3	47.2	49.1	40.0	46.7	50.0
12	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	50.2	49.4	47.0	51.6	44.0	48.7	49.7

13	Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	54.5	50.8	43.4	51.9	40.6	45.4	49.1
14	Київський національний торговельно-економічний університет	49.6	50.0	43.5	46.6	39.5	42.2	46.6
15	Одеський державний університет внутрішніх справ	45.0	42.9	37.8	40.2	37.2	40.7	41.7
16	Сумський державний університет	49.3	49.4	42.6	45.9	42.9	46.2	47.3
17	Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	51.2	51.9	47.9	47.3	40.4	48.4	49.1
18	Чернігівський національний технологічний університет	46.6	43.7	40.9	43.3	37.7	42.9	43.6
19	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	58.8	57.8	49.9	56.9	48.6	60.0	56.8
20	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	46.9	48.8	44.6	47.0	41.7	46.4	47.0
21	Національний авіаційний університет	47.3	46.7	40.9	44.0	40.3	43.8	45.0
22	Київський університет права Національної академії наук України	49.7	48.7	45.7	46.0	39.8	46.6	47.5
23	Донецький національний університет імені Василя Стуса	51.0	50.2	48.7	47.9	45.1	46.9	49.3
24	Запорізький національний університет	53.6	50.9	48.3	47.4	41.3	47.5	49.4
25	Тернопільський національний економічний університет	47.8	49.0	42.8	48.7	41.1	42.0	46.4
26	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	46.8	49.5	45.6	44.8	39.6	44.9	46.4
27	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	51.8	48.9	46.7	46.7	42.1	47.5	48.5
28	Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	47.5	47.9	47.7	49.4	45.3	46.1	48.2
29	Хмельницький університет управління та права	55.2	52.6	52.8	53.7	42.3	49.5	52.4
30	Національний університет біоресурсів і природокористування України	46.8	46.9	40.8	43.6	41.4	40.6	44.3
31	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	48.2	51.6	45.6	50.1	40.1	50.6	49.2
32	Національний транспортний університет	45.8	44.2	41.1	44.4	38.8	42.4	44.0
33	Університет митної справи та фінансів	50.2	54.7	44.3	47.4	39.6	47.3	48.7
34	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	51.5	48.8	42.9	47.1	40.5	44.2	47.1
35	Академія Державної пенітенціарної служби	48.1	42.3	35.9	39.9	41.0	42.6	42.8
36	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	46.2	52.5	47.8	47.3	41.5	46.2	48.1
37	Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	50.9	45.1	42.8	43.9	39.3	43.0	45.4
38	Національний університет «Острозька академія»	53.8	55.4	51.6	53.8	49.5	51.3	53.6
39	Львівський торговельно-економічний університет	48.2	44.9	46.1	42.5	37.6	42.1	44.7
40	Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	47.7	45.3	44.3	41.8	40.1	43.4	44.8
41	Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного	46.6	44.4	44.5	46.3	41.3	44.6	45.6
42	Національний університет водного господарства та природокористування	48.0	44.8	37.8	44.4	39.9	39.5	43.7
43	Приватний вищий навчальний заклад Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького	45.2	45.6	38.3	40.4	37.3	39.0	42.3
44	Маріупольський державний університет	48.7	44.6	42.4	45.9	40.4	47.0	46.0
45	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»	45.9	40.9	38.3	43.9	38.0	39.6	42.3
46	Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»	44.9	44.1	44.7	44.8	39.7	43.7	44.7
47	Запорізький національний технічний університет	45.1	41.5	36.0	39.6	34.4	40.0	40.9
48	Білоцерківський національний аграрний університет	44.1	46.7	39.2	40.0	33.1	38.5	41.6

49	Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»	47.3	47.1	43.1	47.5	43.1	45.0	46.7
50	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	64.9	63.0	61.3	61.6	55.2	69.2	63.5
51	Класичний приватний університет	47.9	44.8	41.8	44.9	38.0	43.2	44.8
52	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	46.2	49.4	48.5	46.9	43.8	44.7	47.4
53	Херсонський державний університет	48.0	47.2	45.5	44.9	41.6	48.6	47.2
54	Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	45.0	42.5	41.3	41.6	38.7	39.2	42.4
55	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	43.8	43.7	41.3	41.0	37.7	42.3	42.7
56	Вінницький національний аграрний університет	45.6	39.3	34.2	42.6	37.0	38.5	40.7
57	Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського	46.4	43.7	42.5	43.5	38.6	44.4	44.4
58	Сумський національний аграрний університет	46.5	47.8	41.3	47.3	41.9	41.1	45.5
59	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	46.6	44.2	38.7	42.1	35.7	39.1	42.4
60	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	52.0	47.0	47.5	47.0	38.0	41.1	46.6
61	Київський університет туризму, економіки і права	42.7	43.4	38.7	42.1	41.1	42.3	42.7
62	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	47.2	42.9	42.3	42.8	48.0	42.1	44.9
63	Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	45.0	51.0	47.1	40.0	36.8	44.6	45.2
64	Київський національний лінгвістичний університет	50.4	45.7	41.7	45.9	37.5	45.6	45.8
65	Донецький юридичний інститут МВС України	42.0	44.2	44.7	39.8	46.3	43.8	44.2
66	Міжнародний гуманітарний університет	43.2	39.7	38.5	39.1	31.8	43.3	40.6
67	Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	44.4	46.2	41.2	47.3	36.4	45.9	45.1
68	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	53.2	45.3	41.5	46.3	36.5	50.0	47.3
69	Одеський національний морський університет	44.7	43.0	38.6	43.2	36.9	42.8	42.9
70	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	46.1	42.2	45.5	43.0	39.1	41.3	43.7
71	Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»	40.5	40.7	34.1	36.9	40.0	32.7	38.1
72	Київський університет імені Бориса Грінченка	50.4	47.9	43.8	44.8	38.6	45.9	46.5
73	Житомирський національний агроєкологічний університет	49.9	46.9	44.6	48.0	30.6	40.9	45.3
74	Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»	40.2	45.5	41.9	41.1	36.2	39.8	41.4
75	Національний університет «Одеська морська академія»	50.8	51.7	52.9	45.9	36.7	47.5	48.9
76	Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»	44.1	47.0	37.8	45.0	40.7	37.2	43.1
77	Академія праці, соціальних відносин і туризму	41.4	41.9	40.8	42.8	34.7	40.3	41.4
78	Київський національний університет культури і мистецтв	52.4	46.5	48.0	47.1	41.9	47.2	48.4
79	Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»	39.2	44.1	45.9	37.2	40.6	40.8	41.8
80	Вищий навчальний заклад «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту» (у формі товариства з обмеженою відповідальністю)	45.6	36.3	36.9	38.7	38.7	38.0	39.8
81	Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»	49.1	43.8	43.9	41.8	34.9	39.3	43.3
82	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»	43.5	38.8	38.5	40.1	39.8	42.4	41.4
83	Рівненський інститут Київського університету права Національної академії наук України	50.4	49.3	39.7	42.2	37.4	40.6	44.9

84	Бердянський державний педагогічний університет	44.4	37.3	44.0	42.6	37.3	40.3	41.6
85	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	49.6	43.0	48.3	42.6	43.0	39.7	44.9
86	Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»	43.3	45.1	47.6	33.8	44.0	43.2	43.2
87	Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»	73.7	40.9	14.7	37.6	51.6	34.4	43.7
88	Вищий навчальний приватний заклад «Дніпропетровський гуманітарний університет»	47.7	42.5	42.3	41.0	43.3	42.7	44.1
89	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	47.6	43.2	39.5	40.8	41.5	42.2	43.4
90	Вінницький соціально-економічний інститут вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	49.8	48.2	43.3	49.4	34.3	41.0	46.1
91	Приватний вищий навчальний заклад «Київський міжнародний університет»	40.4	43.2	34.1	42.2	39.3	36.6	40.1
92	Харківський економіко-правовий університет у формі товариства з обмеженою відповідальністю	40.7	42.9	49.8	47.0	40.8	42.5	44.6
93	Луцький інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	40.2	35.3	32.3	35.9	33.2	34.9	36.1
94	Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського	48.2	39.7	41.6	40.7	45.9	45.6	44.5
95	Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»	46.5	46.0	42.1	48.6	33.3	43.2	45.3
96	Київський національний університет технологій та дизайну	39.0	45.0	41.1	48.5	37.1	41.4	43.1
97	**Одеський державний екологічний університет	47.3	37.3	33.6	40.1	30.4	38.1	39.4
98	**Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	43.4	44.3	40.4	49.3	46.2	37.6	44.5
99	**Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	43.4	40.6	43.2	41.6	48.7	39.1	43.2
100	Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань»	45.1	43.2	42.5	46.8	46.5	35.3	43.8
101	Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин» у формі товариства з обмеженою відповідальністю	41.8	48.0	43.2	41.2	40.9	44.0	44.2
102	Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	54.8	43.6	39.5	44.4	47.0	38.4	45.6
103	**Харківський національний автомобільно-дорожній університет	34.2	43.5	35.7	41.0	42.5	36.0	39.3
104	**Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка	49.2	41.7	44.4	41.5	49.0	44.3	45.8
105	**Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»	48.7	40.6	42.8	49.5	42.3	46.1	46.0
106	**Рівненський державний гуманітарний університет	47.3	46.1	38.8	42.8	41.0	36.6	42.9
107	Житомирська філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	49.4	43.5	54.6	48.2	31.1	45.1	46.7
108	Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	48.7	45.1	53.4	40.1	52.1	39.8	46.6
109	**Національна металургійна академія України	50.0	54.7	39.2	44.5	31.5	45.6	46.7
110	**Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	53.3	43.0	35.2	47.4	44.6	44.8	46.1
111	Національна академія Служби безпеки України	42.2	47.2	41.6	49.6	44.0	54.0	47.8
112	**Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка	47.3	37.0	37.2	46.7	34.0	43.6	42.6

113	**Черкаський державний технологічний університет	44.5	38.8	44.2	40.8	40.3	41.8	42.2
114	Вінницька філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	43.6	38.3	34.4	37.8	47.9	38.6	40.8
115	**Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	51.7	40.8	27.7	46.1	44.1	44.0	44.1
116	**Національна академія Національної гвардії України	38.7	34.9	35.5	48.6	27.8	27.0	36.5
117	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	51.5	35.1	50.1	35.8	47.8	42.4	44.9
118	**Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України	43.9	39.5	27.9	42.7	35.1	43.9	40.4
119	**Донбаська державна машинобудівна академія	47.3	46.7	35.4	38.6	42.6	48.1	44.6
120	Донецький державний університет управління	44.1	38.6	37.4	39.6	47.9	38.2	41.6
121	**Житомирський державний університет імені Івана Франка	43.3	40.5	47.3	49.1	43.9	38.4	44.2
122	**Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка	43.5	36.2	45.6	46.0	41.0	40.1	42.8
123	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»	40.2	42.1	38.0	39.3	43.9	42.5	41.4
124	Білоцерківський інститут економіки та управління вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	48.4	42.4	34.6	39.7	40.9	44.2	42.6
125	**Луцький національний технічний університет	40.9	46.5	40.2	41.4	38.6	37.6	42.0
126	**Національний університет харчових технологій	40.0	44.4	34.8	42.5	45.6	36.1	40.8
127	Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права»	35.0	26.2	26.4	36.5	38.5	37.3	33.5
128	Товариство з обмеженою відповідальністю «Бердянський університет менеджменту і бізнесу»	42.0	44.7	48.6	40.8	38.9	40.3	43.3
129	Академія муніципального управління	54.2	41.7	48.0	54.5	57.3	47.8	50.9
130	Бердянський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету	50.4	40.7	41.7	39.1	31.1	36.5	40.9
131	Кропивницький інститут приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	52.2	43.4	45.6	44.8	46.2	43.1	46.5
132	Мелітопольський інститут державного та муніципального управління «Класичного приватного університету»	36.5	49.6	34.7	38.6	37.7	41.6	40.9
133	Приватний вищий навчальний заклад «Херсонський економічно – правовий інститут»	46.7	44.2	31.8	43.1	27.5	41.5	41.9
134	Товариство з обмеженою відповідальністю «Ізмаїльський інститут водного транспорту»	34.6	33.9	43.8	32.9	47.7	28.6	35.8
135	Хмельницький інститут соціальних технологій вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	46.7	49.8	42.4	44.8	30.5	44.0	44.9
136	Кіровоградський інститут розвитку людини вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	43.0	45.9	36.1	38.0	41.4	48.6	43.3
137	Новокаховський гуманітарний інститут вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	46.6	38.2	38.0	39.2	37.9	42.4	41.2
138	Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці	44.6	40.7	37.5	51.1	44.6	49.0	46.1
139	Приватний вищий навчальний заклад «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»	53.0	40.7	49.8	48.3	29.0	39.1	44.7

У таблицях нижче надано верхні частини кількох рейтингів ЗВО по відсотку правильних відповідей в блоці «Право» ЄФВВ і з кожної з правничих дисциплін, включених до цього блоку. У деяких таблицях подано більше 10 ЗВО, оскільки у тих, які опинилися на чолі списків є дуже незначна кількість випускників, про що зазначено у кожному випадку окремо.

Таблиця 31. ТОП-10 ЗВО за загальним відсотком правильних відповідей випускників цих ЗВО в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей в блоці «Право»
1	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	63.5%
2	Львівський національний університет імені Івана Франка	62.4%
3	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	57.3%
4	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	56.8%
5	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	56.2%
6	Національний університет «Острозька академія»	53.6%
7	Хмельницький університет управління та права	52.4%
8	Академія муніципального управління	50.9%
9	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	50.0%
10	Національний університет «Одеська юридична академія»	49.8%

Таблиця 32. ТОП-10 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників цих ЗВО з адміністративного права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Адміністративне право
1	Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»	73.7% *
2	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	64.9%
3	Львівський національний університет імені Івана Франка	61.5%
4	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	58.9%
5	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	58.8%
6	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	57.3%
7	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	55.2%
8	Хмельницький університет управління та права	55.2%
9	Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	54.8%
10	Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	54.5%

* Тест склали 26 осіб

Таблиця 33. ТОП-10 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників цих ЗВО з цивільного права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Цивільне право
1	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	63.0%
2	Львівський національний університет імені Івана Франка	62.2%
3	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	57.8%
4	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	56.5%
5	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	56.2%
6	Національний університет «Острозька академія»	55.4%
7	Національна металургійна академія України	54.7%*
8	Університет митної справи та фінансів	54.7%
9	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	53.3%
10	Хмельницький університет управління та права	52.6%

* Тест склали 15 осіб, що не мають юридичної освіти (інженери, управлінці, економічні спеціальності).

Таблиця 34. ТОП-10 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників цих ЗВО з цивільного процесуального права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Цивільне процесуальне право
1	Львівський національний університет імені Івана Франка	63.3%
2	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	61.3%
3	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	55.4%
4	Житомирська філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	54.6% *
5	Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	53.4% *
6	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	52.9%
7	Національний університет «Одеська морська академія»	52.9%
8	Хмельницький університет управління та права	52.8%
9	Національний університет «Острозька академія»	51.6%
10	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	49.9%

* Тест склали 15 осіб

Таблиця 35. ТОП-11 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників ЗВО з конституційного права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Конституційне право
1	Львівський національний університет імені Івана Франка	61.6%
2	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	61.6%
3	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	57.9%
4	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	57.0%
5	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	56.9%
6	Академія муніципального управління	54.5% *
7	Національний університет «Острозька академія»	53.8%
8	Хмельницький університет управління та права	53.7%
9	Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	51.9%
10	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	51.6%
11	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	50.1%

* Тест склали 15 осіб

Таблиця 36. ТОП-12 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників ЗВО з кримінального процесуального права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Кримінальне процесуальне право
1	Академія муніципального управління	57.3% *
2	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	55.2%
3	Львівський національний університет імені Івана Франка	54.1%
4	Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	52.1% *
5	Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»	51.6%

6	Національний університет «Острозька академія»	49.5%
7	Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка	49.0% *
8	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	48.7% **
9	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	48.6%
10	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	48.3%
11	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	48.3%
12	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	48.0%

* Тест складала 17 осіб, що не мають юридичної освіти (педагоги і психологи)

** Тест складала 18 осіб, що не мають юридичної освіти (інженери, управлінці, фахівці з обліку і аудиту)

Таблиця 37. ТОП-12 ЗВО за відсотком правильних відповідей випускників цих ЗВО з кримінального права в блоці «Право» ЄФВВ

№	ЗВО	% правильних відповідей Кримінальне право
1	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	69.2%
2	Львівський національний університет імені Івана Франка	65.8%
3	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	61.5%
4	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	60.0%
5	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	56.3%
6	Національна академія Служби безпеки України	54.0% *
7	Національний університет «Острозька академія»	51.3%
8	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	50.6%
9	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	50.0%
10	Національний університет «Одеська юридична академія»	49.6%
11	Хмельницький університет управління та права	49.5%
12	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	48.7%

* Тест складала 12 осіб

Поєднавши інформацію про середній відсоток правильних відповідей з правничих дисциплін з інформацією про розкриття освітнього потенціалу (надано в Розділі 4 «Якість освіти vs Якість освітньої послуги»), можна скласти збалансоване об'єктивне враження про рівень викладання кожного з 6 правничих предметів у більшості правничих шкіл України.

3.3.4. ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЄФВВ

У середньому серед усіх учасників ЄФВВ в Україні жінки мають дещо вищі результати, ніж чоловіки: на 3,3 бали вищі оцінки з блоку «Право» і на 6,3 балів вищі загальні оцінки ЄФВВ (рейтинги). У жінок також дещо кращий відсоток подолання порогових балів – на 1-2% вищий, ніж у чоловіків. Аналогічна загальна картина (кращі середні оцінки жінок) спостерігається і в шкільних підсумкових освітніх показниках тих же осіб 2013 і попередніх років.

Таблиця 38. Освітні результати (оцінки) з середньої школи вступників до магістратури 2017 року

Освітній результат	хлопці	дівчата	Освітній результат	хлопці	дівчата
середній бал атестата	9.7	10.3	ЗНО Математика	155.6	155.6
ЗНО Українська мова і література	159.6	168.4	ЗНО Іноземна мова	150.6	153.0
ЗНО Історія України	168.2	168.2			

Картина гендерної залежності успішності відрізняється у помітної кількості ЗВО. У наступній таблиці надається кілька контрастних прикладів із статистично значимими помітними відмінностями.

Таблиця 39. Середні бали жінок і чоловіків з ЄФВВ і блоку «Право», а також гендерні різниці цих балів

ЗВО	%		ЄФВВ		Право		Різниця	
	Жінок	Чоловіків	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	ЄФВВ(ж-ч)	Право(ж-ч)
Національний транспортний університет	40.4%	59.6%	376.5	404.0	119.8	131.0	27.5	11.2
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	49.4%	50.6%	406.2	425.0	127.7	134.4	18.8	6.8
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	51.8%	48.2%	433.5	443.7	149.1	154.2	10.2	5.1
У середньому по Україні	49.9%	50.1%	413.4	419.7	137.4	140.7	6.3	3.3
Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	56.8%	43.2%	427.3	421.1	149.5	149.3	-6.1	-0.2
Академія Державної пенітенціарної служби	38.5%	61.5%	372.2	362.9	123.6	122.7	-9.3	-0.9
Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	57.4%	42.6%	432.1	416.2	139.5	137.2	-15.8	-2.3
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	64.3%	35.7%	397.2	373.8	134.3	127.9	-23.4	-6.4
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	51.8%	48.2%	507.9	470.5	166.9	155.4	-37.4	-11.5

ЗВО, розміщені над рядком з середніми по Україні рівнями мають помітно кращу успішність випускниць, ніж випускників. У нижній частині таблиці розміщено ЗВО, випускники яких мають помітно вищу успішність, ніж випускниці.

Звертає на себе увагу гендерна розбіжність успішності між Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого і його відокремленим підрозділом – Полтавським юридичним інститутом. Найвища гендерна різниця успішності спостерігається серед бакалаврів, що закінчили Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Найчастіше серед випускників ЗВО нижчою є середня успішність тієї статі, що превалює. Тобто, якщо серед випускників конкретного ЗВО більше жінок, то середня успішність в ЄФВВ випускників чоловіків цього ЗВО імовірно буде вищою. І навпаки, якщо серед випускників ЗВО більше чоловіків, імовірніше, що жінки з числа випускників цього ЗВО будуть мати в середньому вищі оцінки в ЄФВВ ніж чоловіки. Таке спостереження є правильним для більшості ЗВО. Цікавим є те, що гендерна пропорція вступників 2016 року мала помітно більше представництво жінок, а середні результати з блоку «Право» і підсумкові оцінки були вищими у чоловіків. На противагу цьому ЄФВВ 2017 року незначно переважали чоловіки, а кращі результати мали жінки.

Протилежні спостереження 2016 і 2017 років не пояснюються статистично значимими змінами в складі різних випусків. Правило про вищі оцінки представників тієї статі, частка якої була меншою під час навчання працювало і в 2016 році. Але на відміну від вступної кампанії 2017 року, в 2016 році в експерименті з впровадження магістерського ЗНО взяли участь переважно випускники тих факультетів, де превалювали жінки.

Можна зробити висновок, що гендерна розбіжність успішності залежить від:

- кон'юнктури при вступі, що залежить від регіону, популярності ЗВО, репутації способу навчання в ЗВО (чоловіки і жінки, що вступають до різних ЗВО мають початкові відмінності освітнього потенціалу, мотивації до навчання і рівня готовності наполегливо працювати);
- інструментів мотивації і атмосфери, створених у ЗВО (різні системи мотивації і контролю мають різний рівень впливу на жінок і чоловіків);
- інших факторів, включно з гендерною пропорцією під час навчання у бакалавраті.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЄДИНОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ 2017 РОКУ

1) Щодо дипломів, ринкової і державної регуляції юридичної освіти:

- Справжня цінність диплома про вищу юридичну освіту в Україні девальвована наявністю на ринку праці великої кількості дипломованих фахівців, що мають дуже низьку кваліфікацію, і яких не можна розрізнити за дипломом. Роботодавець не може орієнтуватися на наявність диплома державного зразка як підтвердження наявності мінімального рівня компетенцій. Так само, роботодавець не може повністю покладатися на факт диплома з поважної правничої школи, оскільки, як ми бачимо з наведених вище даних, занадто різним є рівень випускників, які навчалися за кошти бюджету і випускників, які навчалися за кошти фізичних і юридичних осіб.
- Державна регуляція має гарантувати наявність у володаря диплома державного зразка певного рівня компетенцій, що є необхідним (але не обов'язково достатнім) для виконання особою функцій, щодо яких у законодавстві і підзаконній нормативній документації висувається вимога наявності диплома про вищу юридичну освіту. Проте, мінімальні вимоги до реальних знань і компетенцій володаря диплома державного зразка не стандартизовано і не забезпечено механізмами уніфікованого контролю рівня випускників. Лише такі механізми можуть гарантувати спільну для всіх правничих шкіл мінімальну планку для тих, кому надається диплом державного зразка.
- В Україні також не працює ефективна ринкова регуляція щодо використання дипломів правників. У цій царині ключовою має бути боротьба правничої школи за свою репутацію і престиж. В інтересах роботодавця престиж і репутація правничої школи мають триматися, у першу чергу, на визнаній ринком гарантовано високій нижній межі кваліфікації випускників цієї школи. Це можливо лише за умови, якщо провідні правничі школи використовують свій стандарт гарантованих (мінімальних) вимог до випускників як ефективний елемент конкуренції. Наведена вище статистика щодо різниці рівня випускників контрактників і заочників провідних правничих шкіл свідчить про те, що вимоги до рівня компетенцій тих, кому правнича школа надає свій диплом, не є інструментом конкуренції. У абсолютній більшості випадків планка гарантованого репутацією школи мінімального рівня випускника взагалі не є інструментом системи управління престижем чи маркетингу правничої школи.
- Необхідне послідовне формування державними органами передумов становлення здорових інструментів ринкової конкуренції правничих шкіл. Підтримуватися мають інструменти конкуренції, в яких, у першу чергу, зацікавлені роботодавці (включно з державою, котра «наймає» на роботу суддів і прокурорів). Межі цього дослідження не дозволяють формулювати обґрунтовані рекомендації для МОН, НАЗЯВО і Національного агентства кваліфікацій щодо стратегічних кроків для стимулювання здорової конкуренції правничих шкіл рівнем гарантованих компетенцій своїх випускників. Проте опрацьована в цьому дослідженні інформація має стати хорошим фундаментом для наступних досліджень ринкового компоненту регулювання системи правничої освіти в Україні.

2) Щодо рейтингів ЗВО:

- Рейтинг ЗВО, побудований за будь-яким одним видом результатів ЄФВВ не може адекватно відобразити рівень викладання в ЗВО чи якість освітніх послуг. Подібні рейтинги мають будуватися з урахуванням додаткових освітніх вимірювань. Див. про це далі в розділі «Якість освіти vs якість освітньої послуги».
- Найбільш адекватним рейтингом ЗВО за рівнем правничих знань випускників (не плутати з рівнем викладання чи якістю освітньої послуги) є рейтинг, побудований за середнім рівнем правильності відповідей випускників на запитання ЄФВВ чи середнім тестовим балом (не плутати з балами офіційного результату в шкалі від 100 до 200 балів) випускників ЗВО.
- Рейтинг ЗВО за гарантованим рівнем компетенцій випускників можна будувати за відсотком подолання порогового бала серед випускників ЗВО. Такий «рейтинг самоповаги ЗВО» є відображенням стандартів ЗВО щодо допустимого de facto рівня компетенцій найслабших власних студентів, яким цей ЗВО вважає за допустиме надати свій диплом.

3) Щодо залежності рівня знань від місця постійного проживання:

- Якість знань випускників правничого бакалаврату, що походять з різних областей України, є різною.
- Враховуючи високий рівень осідлості можна говорити про різний рівень компетенцій молодих фахівців, що приступили до роботи.
- Імовірно, територіальні відмінності середнього рівня випускників є стабільними впродовж помітного періоду часу, а професійний рівень фахівців з досвідом роботи корелює з їхнім рівнем правничих знань на момент закінчення навчання у вищій школі. Існують регіональні відмінності середніх результатів різних стандартизованих професійних тестувань правників. Наприклад, восени 2016 року близько 2000 працівників Державної виконавчої служби з майже всіх областей України проходили тестування у межах апробації тестових запитань для системи добору приватних виконавців. Тестова успішність державних виконавців, як і у випадку ЄФВВ, залежала від області. Переважно, регіональні залежності результатів ЄФВВ і вищезгаданого масового тестування осіб з вищою юридичною освітою і стажем роботи корелюють одна з одною.
- Державним органам та органам саморегуляції правничих професій рекомендовано брати до уваги очевидно наявні регіональні відмінності рівня компетенцій кадрового потенціалу правників.

4) Щодо гендерних розбіжностей результатів ЄФВВ:

- Гендерні розбіжності результатів ЄФВВ існують, і в окремих ЗВО вони помітно (в рази) перевищують похибку результатів тестувань.
- Емпірично визначено функціональне для більшості ЗВО правило, за яким представники переважної серед студентів ЗВО статі, в середньому мають нижчі оцінки ЄФВВ.
- Гендерні розбіжності результатів ЄФВВ в масштабах країни не перевищують значення похибки результатів тестувань.

4. ЯКІСТЬ ОСВІТИ vs ЯКІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ

Необхідно чітко розмежувати два поняття, що стосуються результатів освітнього процесу, і можуть бути зафіксовані з використанням стандартизованих освітніх вимірювань:

- якість освіти, отриманої особою (рівень сформованих у випусника ЗВО професійних знань та інших важливих елементів професійних компетенцій);
- якість освітньої послуги, отриманої особою (внесок саме ЗВО в якість сформованих професійних знань і компетенцій).

Якість освіти визначається низкою факторів. Серед них:

1) стартовий рівень знань, умінь, навичок на момент вступу до бакалаврату;

2) пізнавальна здатність особи, включно з природними здібностями, елементами інтелекту;

3) особисті якості, система цінностей, мотивація особи, її готовність наполегливо й систематично працювати над опануванням нових знань і компетенцій;

4) якість викладання в ЗВО, включно з якістю програм навчання і навчальних матеріалів;

5) створені в ЗВО умови розвитку студента, включно з системою мотивації, стимулювання (і контролю) роботи студента над формуванням знань і компетенцій.

Фактори 1-3 можна назвати «освітнім потенціалом особи», а 4 і 5 – «якістю освітньої послуги».

Базуючись на сучасній конструктивістській педагогічній теорії можна сформулювати перше вихідне твердження цього дослідження:

Якість отриманої особою освіти визначається дією двох факторів:

- 1) **освітнім потенціалом особи;**
- 2) **тим, наскільки якісно освітня послуга розкрила освітній потенціал особи.**

Якість освіти (результату спільних зусиль студента і ЗВО) можна безпосередньо оцінити освітніми вимірюваннями після завершення навчання. Якість освітньої послуги неможливо оцінити простим освітнім вимірюванням після завершення навчання. Для оцінки ефективності (якості) освітньої послуги необхідно спиратися також на результати вимірювання потенціалу особи до початку навчання. Однаковий високий рівень успішності випусників двох правничих шкіл за результатами складання зовнішнього стандартизованого тестування не свідчить про однаковий рівень якості освітніх послуг у таких двох школах. Це пояснює простий приклад:

- Школа «А» надає середню за якістю освітню послугу, але завдяки своїй передісторії (репутації) і маркетинговим зусиллям набирає на навчання лише сильних абітурієнтів з високим освітнім потенціалом;
- Школа «Б» не може похвалитися блискучими досягненнями в наборі сильних студентів на навчання, але завдяки ефективній системі стимулювання навчальної роботи студентів, талановитому і мотивованому викладацькому складу, повністю реалізує освітній потенціал більшості студентів.

¹¹ Вважається, що найважливішою по впливу на результати освіти особою якістю є те, що серед психометристів прийнято називати «гріт» (калька з англomовного grit) – твердість характеру і невідступність в досягненні освітньої мети.

За результатами стандартизованого фахового випробування випускники Шкіл «А» і «Б» можуть мати однакові середньостатистичні результати. Але зрозуміло, що якість наданих Школою «Б» освітніх послуг є вищою.

Інший приклад:

- Школи «В» і «Г» надають співставні за якістю освітні послуги, але мають дуже різні успіхи вступних кампаній. Школі «В» вдається привабити і зарахувати на навчання сильних вступників, а школа «Г» змушена зараховувати слабких вступників, щоб заповнити планові місця;
- Випускники Школи «В» в середньому мають високі оцінки за результатами стандартизованого фахового випробування, а випускники Школи «Г» — посередні.

Помітна різниця успіхів випускників Шкіл «В» і «Г» у зовнішньому фаховому оцінюванні не свідчить про помітну різницю якості освітніх послуг цих двох шкіл.

З огляду на наведені міркування і приклади можна дійти до такого висновку:

Рейтинг правничих шкіл за середніми результатами ЄФВВ не можна використовувати як пряме свідчення якості освітніх послуг у правничих школах.

Такий рейтинг може однаковою мірою відображати, наприклад:

- або PR/маркетингові успіхи вступних кампаній;
- або якість наданих освітніх послуг;
- або одночасно і успіхи вступних кампаній і якість освітніх послуг.

Високі результати випускників бакалаврату можуть бути забезпечені ще на етапі вступу до бакалаврату, завдяки набору особливо сильного складу студентів. Його забезпечує висока репутація ЗВО, часто сформована десятиліття тому попередніми поколіннями викладачів й організаторів навчального процесу, політичним і суспільним впливом керівників ЗВО й провідних викладачів, особливо активною позицією з підтримки alma mater з боку випускників попередніх років, поточною кон'юктурою тощо. Часто ці фактори не корелюють з поточним станом якості освітньої послуги ЗВО.

Створені раніше репутаційні переваги на сьогодні можуть бути не підтверджені, не забезпечені високоякісною мотивованою творчою роботою викладачів і тих, хто організовує умови для розвитку потенціалу студентів, забезпечує систему їхньої мотивації і стимулювання роботи над власною освітою.

Досить зазначити, що інколи незважаючи на наявність усіх передумов реалізації потенціалу студентів і високу якість викладання, правничій школі не вдається привабити сильних абітурієнтів. Однією з причин такої ситуації можна вважати відсутність публічної та доступної об'єктивної інформації про якість освітньої послуги, яку брали б до відома абітурієнти та їхні батьки, обираючи ЗВО.

До проведення цього дослідження доступними були лише:

- 1) суб'єктивні зовнішні оцінки випускників (репутація випускників), що інтегрально відображають результат спільної дії комплексу з якості освітньої послуги і кон'юнктури вступної кампанії;
- 2) зарубіжні, чи створені подібно до зарубіжних рейтинги, які враховують, наприклад, індекси цитування, наукову роботу, але жодним чином не відображають, наприклад, ефективність створеної у ЗВО власної системи мотивації і контролю регулярної освітньої роботи студента.

У цьому дослідженні здійснено спробу порівняльного аналізу якості освітньої послуги бакалаврату зі спеціальності «Право» більшості великих правничих шкіл України.

Існує низка понять, близьких до поняття якості освітньої послуги: ефективність освітньої послуги, освітня додана вартість, міра реалізації потенціалу студента під час його навчання. Ці близькі поняття можуть суттєво відрізнятися за відтінками сенсу, але в цьому дослідженні вони використовуються взаємозамінно.

Об'єктивно присутні недоліки вихідних даних, у першу чергу, їхня неповнота для частини випускників і їхня наявність не для всіх 100% випускників бакалаврату, дозволяють відмовитися від прецизійного підходу, і, оцінивши похибки, не розрізняти:

- якість освітньої послуги;
- ефект освітньої послуги;
- освітню додану вартість;
- ступінь розкриття (реалізації) освітнього потенціалу студентів, за умови, що разом з даними про якість освітньої послуги повідомляється предмет освітнього вимірювання, на базі якого розраховувалася ця якість освітньої послуги.

У цьому дослідженні запропоновано розрахунок кількох видів якості освітньої послуги на основі оцінки ЄФВВ (рейтингу), оцінок за блоки «Право», «Іноземна мова», за кожну правничу дисципліну, включену до блоку «Право», та за компонент «Критичне мислення» ТЗНПК.

Якість освітньої послуги кожної правничої школи надається не в абсолютному вимірі, а в порівнянні з середнім по Україні рівнем. Відображення кількісної різниці між якістю освітньої послуги конкретної правничої школи і середнім рівнем цієї якості по всіх правничих школах України надається в так званій логістичній шкалі, яку прийнято використовувати в сучасній теорії тестів IRT.

Основна точка відліку, тобто відображення середнього рівня якості освітніх послуг правничих шкіл по Україні, має чисельний вираз 0 (нуль) логітів. Негативне значення порівняльної якості освітньої послуги правничої школи значить, що в ній потенціал студента розкривається гірше, ніж в середньому в усіх правничих школах. Відповідно, позитивне значення свідчить про те, що за результатами навчання у цій правничій школі особа буде мати кращу освіту, ніж ця ж особа мала би за результатами навчання в інших правничих школах (у середньому).

4.1. КОРОТКИЙ ОПИС МЕТОДИКИ

Упродовж багатьох років для проведення конкурсів при вступі до бакалаврату ЗВО використовують різноманітні рейтинги, які базуються на комбінації декількох оцінок шкільного ЗНО і середнього бала атестата про середню освіту. Ця система не змогла б існувати таку кількість років, якби рейтинг не відображав освітній потенціал майбутнього студента і не мав би прогностичної валідності (здатності прогнозувати майбутні успіхи особи в бакалавраті).

Прогностичну валідність вступного рейтингу, що базується на оцінках ЗНО і середньому балі атестату, підтверджує й аналіз кореляції успіхів випускника бакалаврату (ЄФВВ) з вступним рейтингом в бакалаврат (успіхами в ЗНО).

Найкращим з доступних на сьогодні стандартизованих показників потенціалу вступника наразі є стандартизована рейтингова оцінка для вступу в бакалаврат, хоча необхідні додаткові дослідження, зокрема з таких питань:

- які особисті якості і здібності особи відображає оцінка з кожного з предметів ЗНО, окрім власне рівня навчальних досягнень з цього предмета;
- яку комбінацію особистих якостей, здібностей, навчальних досягнень потрібно вважати оптимальним відображенням поняття «потенціал вступника»;
- яка саме комбінація, яких саме предметів ЗНО і середньої оцінки атестата найкраще відповідає потенціалу вступника і має використовуватися як рейтинг при вступі.

У цьому дослідженні як показник потенціалу особи на початку навчання в бакалавраті використано стандартизований рейтинг вступу, виражений в логістичній шкалі, а не звично, у вигляді балів. Детальний опис формування стандартизовано-

го рейтингу, а також переведення балів у логіти надано далі в підрозділі 4.4. «Єдиний показник рівня освітнього потенціалу вступника (стандартизований рейтинг)»

ДРУГЕ ВИХІДНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Освітня послуга не є уніфікованою для студентів різного рівня підготовки, різного рівня освітнього потенціалу. З слабким студентом ЗВО працює в один спосіб, з сильним – в інший. Перелік і кількість зусиль, які ЗВО має витратити, працюючи зі слабким студентом, щоб отримати від нього посередній, а не слабкий результат навчання вочевидь не буде співпадати з переліком і кількістю зусиль для отримання високого освітнього результату від посереднього за потенціалом студента.

У деяких випадках ефективніше працює вища якість творчого викладання, в інших – дисципліна, мотивування студента, регулярний контроль. Некоректним буде порівнювати ефективність реалізації потенціалу сильних студентів в одній правничій школі з реалізацією потенціалу слабких студентів в іншій.

Успіхи після закінчення бакалаврату можна порівнювати лише всередині однакових за освітнім потенціалом категорій осіб.

Для цього всі учасники ЄФВВ, дані яких аналізуються, були умовно розділені на 5 рівновеликих груп за величиною стартового потенціалу (стандартизованої рейтингової оцінки для вступу в бакалаврат):

НАЙСЛАБШІ	СЛАБКІ	СЕРЕДНІ	СИЛЬНІ	НАЙСИЛЬНІШІ
-----------	--------	---------	--------	-------------

Для визначення меж між групами всі розрахунки виконувалися в шкалі логітів. Для наочності можна представити межі п'яти груп не лише в логітах, але й в балах:

найслабші мали стандартизований рейтинг від 100 до 149.4 балів (до -0.64 логіта)	слабкі – до 157.95 балів (від -0.64 до -0.28 логіта)	середні – до 165.55 балів (від -0.28 до +0.063 логіта)	сильні – до 175.5 балів (від +0.063 до +0.63 логіта)	найсильніші – від 175.5 до 200 (від +0.63 логіта і вище)
--	--	--	--	--

Вищевказані межі не є універсальними: їх визначено для конкретного дослідження на основі вимоги про рівність кількості осіб у кожній з п'яти груп. Варто окремо зазначити, що цей поділ є умовним та не може вважатися таким, що надає іншу оцінку здібностей студентів, ніж та, яка зазначена вище.

Потрібно звернути увагу на те, що окремі ЗВО, які мали високий поріг для вступу в бакалаврат, іноді можуть мати слабких за освітнім потенціалом студентів. Серед студентів цих ЗВО представники категорії «слабкі» чи «дуже слабкі» формально не повинні бути присутні, оскільки такі особи мають низькі рейтингові оцінки і не долають прохідний бал. Для наявності слабких за потенціалом студентів у високо рейтингових правничих школах є декілька причин:

- 1) стандартизований рейтинг визначався за фіксованим переліком предметів. Завдяки можливості надавати сертифікати ЗНО по предметах на вибір, в середньому подані на конкурс бали ЗНО у абітурієнтів були вищі за бали повного набору предметів ЗНО, що складала ці особи. Тому у деяких осіб величина стандартизованого рейтингу могла бути помітно нижчою їхнього вступного рейтингу конкретного ЗВО, за яким особу було зараховано на навчання;
- 2) пільги і інші позаконкурсні елементи вступу сприяли зарахуванню слабких вступників.

4.2. РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРАВНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИ. УСПІХИ В ЄФВВ ОСІБ З РІЗНИМ ОСВІТНІМ ПОТЕНЦІАЛОМ

На наступному рисунку наведено гістограму розподілу рівня освітнього потенціалу (стандартизованого рейтингу) тих, хто навчався на бакалавраті. Рейтинг переведено в стандартизовані одиниці логітів (середнє значення дорівнює 0 (нуль) логітів, стандартне відхилення розподілу дорівнює 1 логіт).

Горизонтальна вісь – освітній потенціал, виражений в стандартизованих логітах; вертикальна вісь – кількість осіб з відповідним освітнім потенціалом. Розподіл виявився лівозміщеним, що свідчить про понаднормову (у розумінні нормального розподілу) непропорційно велику частку зарахованих до бакалаврату «Право» слабких і дуже слабких абітурієнтів.

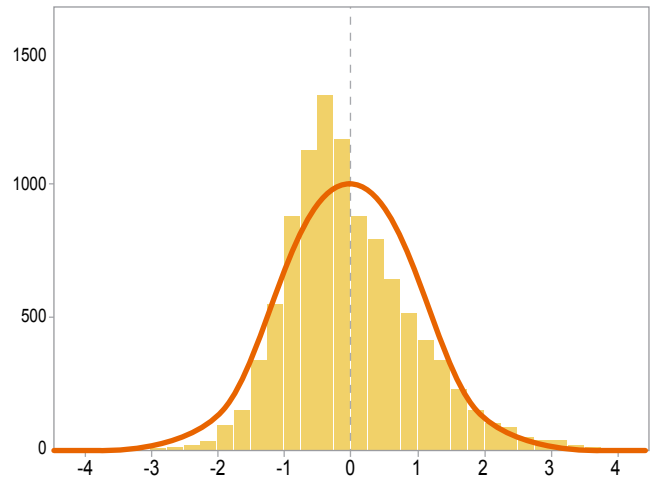

Рисунок 12. Розподіл рівнів освітнього потенціалу зарахованих до бакалаврату

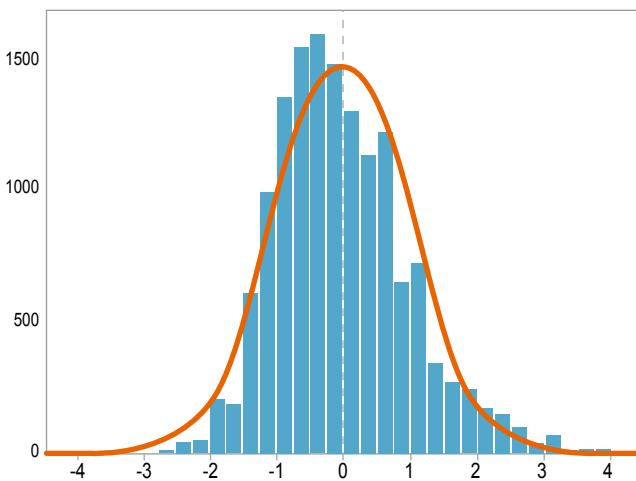

Рисунок 13. Розподіл рівнів підготовки «Право» (за відповідним блоком ЄФВВ)

Упродовж навчання на бакалавраті реалізація освітнього потенціалу студентів призвела до поданого на наступному рисунку розподілу рівнів підготованості з права (за відповідним блоком ЄФВВ) цих випускників бакалаврату. Середній рівень підготованості відповідає нулю логітів. На гістограмі нижче: горизонтальна вісь – рівень підготовки з права, виражений в стандартизованих логітах; вертикальна вісь – кількість осіб, що мають відповідний рівень підготовки з права.

На наступному великому рисунку, розміщеному далі, в лівій колонці гістограм наведено розподіли рівнів освітнього потенціалу в кожній з 5 груп (зверху до низу: від найслабших до найсильніших), а в колонці гістограм правіше – розподіли рівня підготовки з права після закінчення бакалаврату у кожній з тих самих 5 груп.

Порівнюючи гістограми до і після навчання на бакалавраті можна помітити, що в кожній групі освітнього потенціалу є певна кількість осіб, які за результатами навчання на бакалавраті змінили своє місце в рейтингу. Наприклад: частина осіб із середнім освітнім потенціалом реалізувала його краще й отримала результати з блоку «Право» вище середнього. Відповідно, частина осіб з середнім потенціалом не реалізувала його впродовж навчання на бакалавраті, і виявилася серед осіб зі слабким результатом із профільного блоку ЄФВВ («Право»).

У кожній групі вузький пік розподілу освітнього потенціалу при його реалізації через 4 роки навчання у кваліфікаційний результат «Право» ЄФВВ перетворюється в досить розмитий «горб». Таке «розмивання» спричинене низкою причин, серед яких визначне місце посідає той факт, що особи з однаковим освітнім потенціалом навчаючись у різних ЗВО з різною якістю освітніх послуг отримують освіту різної якості, тому результат з блоку «Право» ЄФВВ таких осіб має бути різним.

Крім вищезазваної причини діють також похибки оцінювання та інші фактори, що розмивають розподіл результатів, наприклад, особисті якості студентів (зокрема, наполегливість – grit), не враховані в повному обсязі при формуванні кількісного вираження освітнього потенціалу.

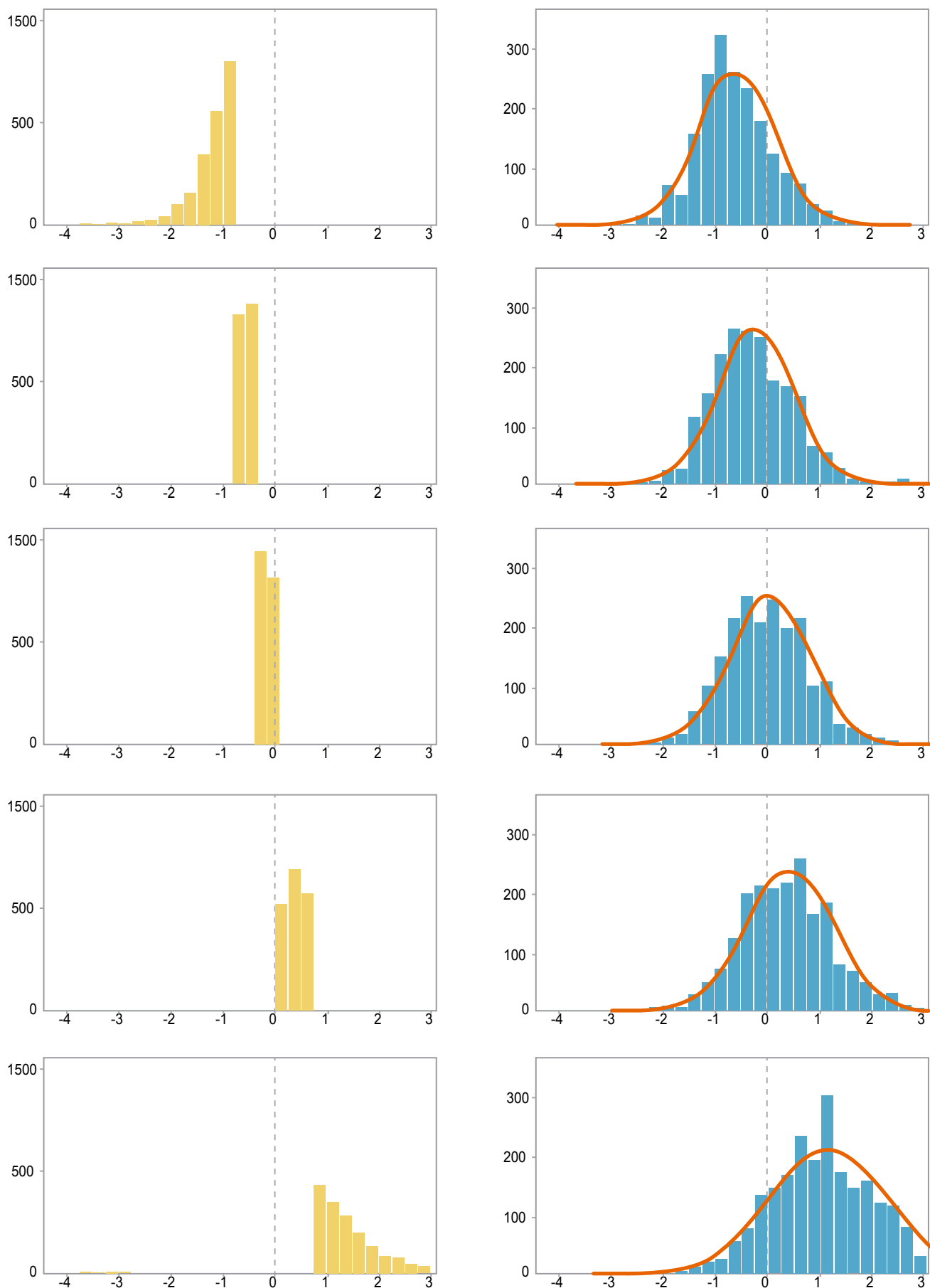

Рисунок 14. Успіхи з блоку «Право» ЄФВВ: реалізація освітнього потенціалу кожної з 5 груп з різним потенціалом за результатами навчання на бакалавраті

Розглядаючи наведений вище рисунок нескладно помітити, що при переміщенні зверху донизу зміщення піків гістограм освітнього потенціалу вправо супроводжується синхронним зсувом вправо гістограм розподілів результатів з блоку «Право».

Тобто, переважно діє принцип: слабші за освітнім потенціалом (на момент зарахування до бакалаврату) закінчують бакалаврат з гіршими результатами ЄФВВ з профільних дисциплін блоку «Право», а сильніші на вході до бакалаврату закінчують його з кращими результатами з фаху. У таблиці нижче наведено середні значення рівня підготовки (блок «Право» ЄФВВ) після закінчення бакалаврату щодо кожної з груп освітнього потенціалу.

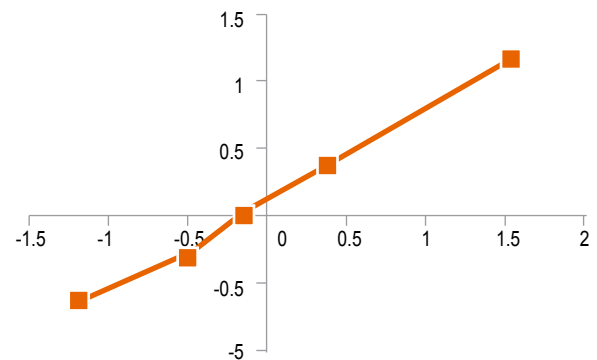

Рисунок 15. Відповідність результату освіти (вертикальна вісь) освітньому потенціалу до початку навчання (горизонтальна вісь)

Таблиця 40. Відповідність результату освіти освітньому потенціалу до початку навчання

Умовна назва групи	Середній освітній потенціал представників групи до бакалаврату (в логітах)	Середній рівень компетенцій з права представників цієї ж групи після бакалаврату (в логітах)
Найслабші	-1.198	- 0.589
Слабкі	-0.548	- 0.242
Середні	-0.152	0.028
Сильні	0.389	0.400
Найсильніші	1.506	1.143

Такий результат є додатковим підтвердженням прогностичної валідності використання системи ЗНО при вступі до бакалаврату: кращі результати ЗНО при вступі добре корелюють з кращими результатами ЄФВВ після закінчення бакалаврату.

4.3. РОЗКРИТТЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА В РІЗНИХ ПРАВНИЧИХ ШКОЛАХ

Для визначення розкриття освітнього потенціалу студентів було проаналізовано освітні послуги тих ЗВО, випускники яких взяли участь у ЄФВВ у кількості, достатній для проведення аналізу за декількома рівнями освітнього потенціалу студентів. Для кожного з таких ЗВО досліджувалося наскільки ефективно освітній потенціал студентів перетворювався в позитивні оцінки з правничих дисциплін в ЄФВВ як результат навчання на бакалавраті. Числовим виразом ефективності перетворення освітнього потенціалу в освітні результати є математична різниця між оцінкою правничих знань і оцінкою освітнього потенціалу. Математичній різниці оцінок принципово різних освітніх вимірювань можна надати смислове наповнення лише за таких умов:

- 1) освітні вимірювання концептуально сумісні (в нашому випадку це так, бо ми вважаємо, що рівень правничих знань є наслідком дії освітньої послуги над освітнім потенціалом);
- 2) результати вимірювань, що віднімаються один від одного, виражені в сумісних шкалах (це також так, бо обидва результати виражені в однакових стандартизованих логістичних шкалах, логітах).

Можливість розумної інтерпретації різниці оцінок двох абсолютно відмінних оцінювань стало однією з головних причин використання в дослідженні саме шкал логітів сучасної теорії тестів (IRT).

Варто зауважити, що величина різниці між результатом навчання і потенціалом студента не може безпосередньо говорити про рівень якості освітньої послуги чи освітньої доданої вартості. Необхідна також точка відліку, щоб стверджувати,

Зауваження для психометристів:

- 1) При перетворенні сирих балів в логіти використовувалася подвійна стандартизація:
 - середнє значення оцінок у кожній стандартизованій логістичній шкалі (Mean) дорівнює нулю;
 - стандартне відхилення оцінок у кожній шкалі (StDev) дорівнює одному логіту.
- 2) При формуванні оцінок у логістичних шкалах (в логітах) як першоджерело використовувалася така інформація:
 - для оцінки правничих знань (загальної оцінки з права і оцінок по конкретних правничих дисциплінах) використовувалася IRT інформація розрахована на основі індивідуальних відповідей кожного з вступників на кожне з 70 (69) завдань тесту з права. Такий підхід є методично правильним і не потребуватиме корекції в подальших дослідженнях, зокрема результатів ЄФВВ наступних років.
 - для формування оцінки (в логітах) освітнього потенціалу використовувалася синтетична оцінка в балах: стандартизований рейтинговий бал, сформований згідно з описаною в розділі про стандартизований рейтинг формулою зваженої суми оцінок трьох предметів ЗНО і середнього бала атестату. Такий підхід має бути додатково досліджений в подальшому через нелінійність шкал оцінок ЗНО і не повну з'ясованість того, що саме вимірюють тести ЗНО. Можливо, в подальшому необхідно буде використовувати індивідуальні тестові бали (а не бали в шкалі 100-200) чи індивідуальні відповіді на всі запитання тестів ЗНО для застосування IRT обробки масиву екзаменаційних даних. Наразі використано те, що було доступнішим і в що вірить система вищої школи як показник освітнього потенціалу при зарахуванні до бакалаврату.

що конкретна правнича школа добре чи погано реалізує освітній потенціал студента, потрібне еталонне значення різниці між результатом навчання і потенціалом студента (точка відліку), з яким можна було б порівнювати згадану різницю оцінок щодо конкретної правничої школи. Таким еталонним значенням різниці між результатом навчання і потенціалом студента є середнє математичне різниці освітнього результату (рівня підготовки) і освітнього потенціалу, розраховане для всіх учасників ЄФВВ України.

Відповідно до другого вихідного твердження (див. вище) вважається некоректним порівняння, наприклад, рівня перетворення освітнього потенціалу вкрай слабких студентів конкретної правничої школи з середнім по Україні рівнем перетворення освітнього потенціалу всіх студентів (від вкрай слабких до найсильніших).

Рівень перетворення освітнього потенціалу в освітній результат слабких (за потенціалом) студентів правничої школи можна порівнювати лише з середнім по Україні рівнем перетворення освітнього потенціалу саме слабких студентів. Так само, прогрес сильних студентів конкретного ЗВО потрібно порівнювати з прогресом лише сильних студентів по всій Україні, а не з прогресом всіх студентів.

Мовою психометрії: *некоректність порівняння між собою прогресу в різних категоріях освітнього потенціалу спричинена нелінійністю відповідності освітнього результату освітньому потенціалу.*

Іншими словами: для досягнення інтуїтивно співставних прогресу слабого студента і прогресу сильного студента від ЗВО вимагається застосування різного обсягу зусиль, які часто мають зовсім різний характер. В одному випадку необхідне якісне викладання, умови для самостійної роботи й позитивна стимуляція студента, в іншому – у першу чергу контроль, засоби стимуляції регулярності роботи, а також викладання, добре адаптоване під рівень студента. Звісно, порівнювати можна лише порівнюване.

4.3.1. ДОСЛІДЖУВАНІ ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Для проведення якісного аналізу було виконано два основних види досліджень:

- за результатами предметних тестів ЄФВВ, у першу чергу блоку «Право» як стандартизованого показника рівня сформованих професійних компетенцій;
- за результатом ЄФВВ (сумою результатів блоків «Право», ТЗНПК й «Іноземної мови»).

У першому випадку використовувався рівень підготовки на основі відповідей вступника на запитання тесту, тестові бали, а не шкальовані бали офіційного результату ЄФВВ. У другому випадку використовувалася сума трьох офіційних результатів тестувань, що давала загальний результат у шкалі 300..600. У першому випадку до уваги брався рівень профільних пред-

метних компетенцій (в галузі права), і в аналізі брали участь всі кандидати, включно з помітною кількістю тих, хто не подолав порогові бали. У другому випадку (загальна оцінка ЄФВВ в шкалі 300..600) відбувається мультидисциплінарна (не лише право) оцінка випускників, але з аналізу вилучається велика група з кількох тисяч осіб, що показали найслабші результати, тобто не подолали хоча б один з порогів.

Вилучення з розгляду слабо підготованих осіб впливає на показники ефективності освіти в бакалавраті, підвищуючи показники результативності надання освітньої послуги навчальних закладів із невисоким рівнем якості такої послуги. Саме тому варто надавати перевагу врахуванню результатів предметних досліджень, виконаних із застосуванням тестових балів. Такі результати відображають повну картину щодо випускників, на протипагу дослідженням, що базуються на конкурсній (рейтинговій) оцінці в балах, з яких автоматично вилучаються найслабші випускники, що замість бала отримали оцінку «не подолав поріг».

4.3.2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У наведеній на наступних сторінках великій таблиці надано графічне представлення порівняння якості освітніх послуг низки правничих шкіл із середнім по Україні рівнем. Заради наочності обрано саме графічне представлення, через великий обсяг числових даних. У таблиці подано набір гістограм: числові значення висот колонок по двох основних гістограмах надано вертикальними рядками праворуч від кожної з цих гістограм.

Пояснення до таблиці, наданої нижче.

- По кожному різновиду оцінки освітньої послуги представлено окрему гістограму з п'ятьма стовпчиками відповідно до п'яти категорій освітнього потенціалу. Найменший потенціал – ліворуч, а найбільший – праворуч у кожній групі стовпчиків гістограми.
- Горизонтальна лінія в гістограмі подає середній по Україні рівень у кожній категорії. Якщо якість освітньої послуги (розкриття освітнього потенціалу студента) у конкретній категорії є вищою, ніж у середньому по Україні, такий стовпчик направлено вгору від горизонтальної лінії і його забарвлено в зелений (синій, блакитний) колір. Якщо якість нижче середньої, то стовпчик направлено вниз від горизонтальної лінії середнього і забарвлено в червоний (жовтий, помаранчевий чи коричневий) колір.
- Окремі елементи даних (стовпчики в гістограмах) по якості освітніх послуг не надано (стовпчики відсутні). Це значить, що відповідна категорія освітнього потенціалу в правничій школі була представлена недостатньою для статистичних висновків кількістю випускників (менше 5 осіб).
- Розподіл освітнього потенціалу студентів у різних правничих школах є різним. Наприклад, серед студентів Національного університету «Києво-Могилянська академія» взагалі відсутня категорія найслабших, у той час, як серед студентів окремих ЗВО переважають найслабші. Візуальну інформацію про пропорції сильних і слабких за освітнім потенціалом студентів кожного ЗВО представлено у вигляді чорно-білої гістограми, в якій висота стовпчиків, що знаходяться ліворуч, представляють частку слабших, а праворуч – частку сильніших серед тих, хто проходив навчання в ЗВО.
- Окремою колонкою подано інформацію про відсоток випускників ЗВО, чиї дані були враховані в розрахунках щодо якості освітньої послуги. Цей відсоток менший 100% через те, що не щодо всіх 100% учасників ЄФВВ вдалося отримати необхідний для розрахунків повний обсяг інформації. Щодо деяких ЗВО в таблиці надано результати розрахунку якості освітньої послуги попри низьке значення відсотка врахованих випускників (репрезентативність менше 40%). Дані по цих ЗВО не варто використовувати для кількісного порівняння показників з іншими ЗВО, але надані відомості все ж становлять загальну картину і можуть бути корисними для самого ЗВО для порівняльної оцінки якості викладання різних правничих предметів у цьому ЗВО.
- Якість освітньої послуги ЗВО необхідно оцінювати по гістограмах загальної оцінки «Право». Розрахунки по шести окремих правничих дисциплінах надано не з метою загальної оцінки якості освітньої послуги, а для висвітлення більш детальної інформації щодо ефективності організації освітнього процесу в предметних циклах ЗВО, зокрема, для підсумкової оцінки системи стимулювання і контролю роботи студентів, адаптованості викладання до рівня студентів тощо. Ця інформація має бути корисною для покращення навчальної роботи в ЗВО.

Кілька прикладів того, як потрібно читати запропоновану графічну і числову інформацію, надано в наступному після таблиці розділі.

№	ЗВО	% репрезентативності		Розподіл студентів за початковим освітнім потенціалом		Якість освітньої послуги (реалізація потенціалу студентів: Право)	Якість освітньої послуги (логіти)	Адміністративне право	Цивільне право	Цивільне процесуальне право	Конституційне право	Кримінальне процесуальне право	Кримінальне право	Критичне мислення	Іноземна мова	Реалізація освітнього потенціалу в рейтингову оцінку вступу в магістратуру
		%	осіб	%	% розподілу											
1	Національний університет «Одеська юридична академія»	79.3%	2285		16% 17% 21% 23% 24%		-0.06 0.05 -0.07 -0.02 -0.05									
2	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	90.9%	2162		10% 15% 18% 23% 33%		0.39 0.52 0.46 0.39 0.31									
3	Національна академія внутрішніх справ	42.2%	815		28% 27% 24% 16% 6%		-0.15 -0.27 -0.49 -0.47 -0.39									
4	Харківський національний університет внутрішніх справ	53.2%	534		27% 34% 21% 13% 5%		-0.10 -0.22 0.01 -0.43 -0.25									
5	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	85.2%	500		5% 6% 14% 20% 54%		0.17 -0.06 -0.02 -0.08 -0.45									
6	Університет державної фіскальної служби України	68.9%	338		12% 18% 17% 27% 27%		-0.33 0.10 -0.09 -0.06 -0.31									
7	Львівський національний університет імені Івана Франка	68.1%	310		5% 6% 14% 23% 52%		1.00 1.35 1.01 0.58 0.24									
8	Львівський державний університет внутрішніх справ	61.8%	288		22% 22% 21% 7%		-0.26 -0.21 -0.35 -0.44 -0.43									

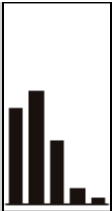

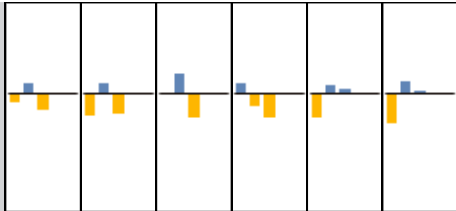
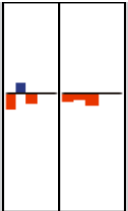

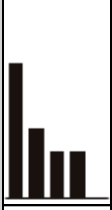
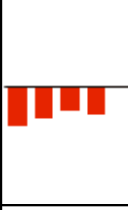
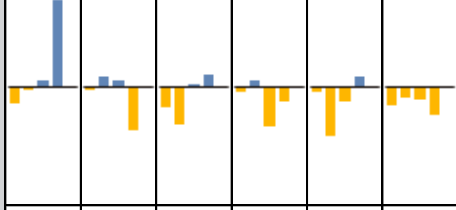

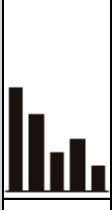

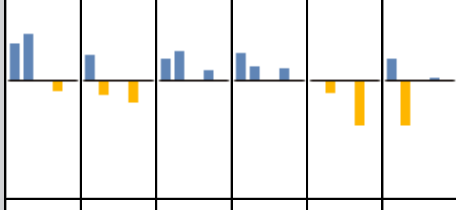
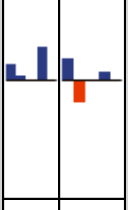
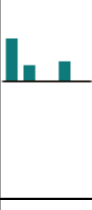
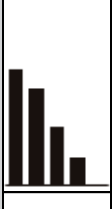

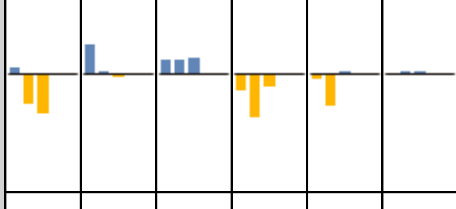
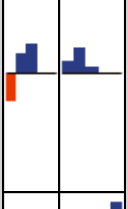

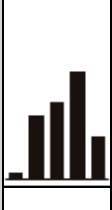

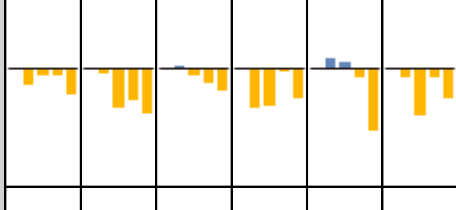
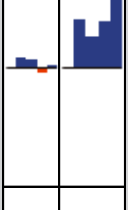

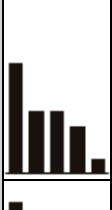

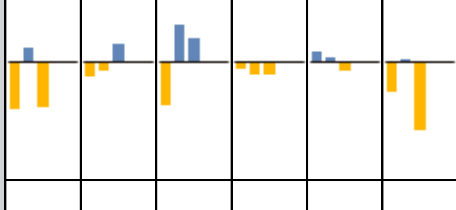
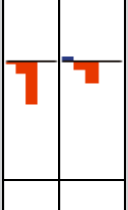

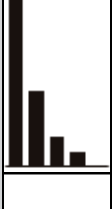

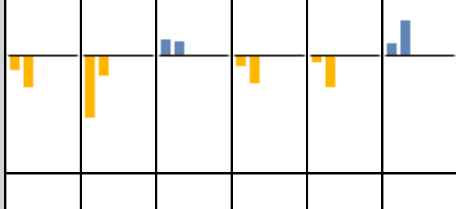
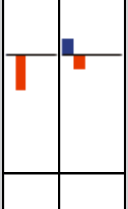

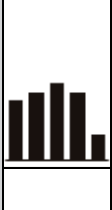

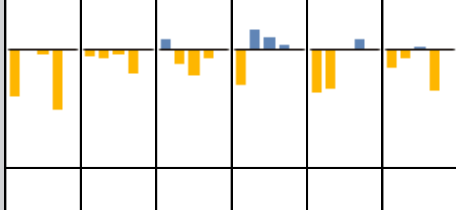
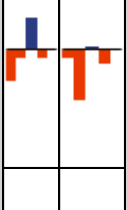

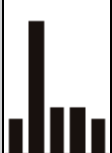

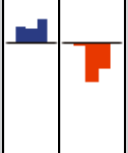

9	Харківський національний університет внутрішніх справ	63.1%	282		17% 28% 22% 17% 15%		-0.30 -0.43 -0.52 -0.44 -0.45								
10	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	67.3%	281		38% 25% 21% 14% 2%		0.001 -0.21 0.01 -0.12 —								
11	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	65.8%	272		18% 27% 23% 16% 15%		0.37 0.12 0.14 -0.05 0.01								
12	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	71.5%	239		9% 19% 25% 28% 19%		-0.04 0.01 0.21 -0.21 -0.41								
13	Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	69.3%	218		24% 21% 23% 21% 11%		0.27 -0.02 0.26 0.10 0.53								
14	Київський національний торговельно-економічний університет	59.1%	215		20% 17% 20% 20% 22%		-0.16 -0.02 -0.57 -0.39 -0.43								
15	Одеський державний університет внутрішніх справ	46.9%	207		37% 30% 14% 15% 3%		-0.18 -0.13 -0.81 -0.28 —								
16	Сумський державний університет	66.2%	201		28% 18% 23% 17% 14%		-0.22 -0.20 0.05 0.03 0.23								
17	Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	80.6%	180		17% 25% 19% 14%		0.03 0.01 -0.05 0.19 0.41								

18	Чернігівський національний технологічний університет	67.8%	174		24% 36% 19% 13% 8%		-0.06 -0.48 -0.20 -0.30 -0.51						
19	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	83.2%	173		13% 20% 24% 24% 19%		0.49 0.56 0.59 0.93 0.50						
20	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	61.2%	165		19% 21% 20% 19% 22%		0.19 -0.02 -0.16 -0.58 -0.49						
21	Національний авіаційний університет	70.4%	152		28% 30% 20% 18% 5%		-0.42 -0.19 -0.23 -0.34 -0.22						
22	Київський університет права Національної академії наук України	52.7%	148		14% 28% 31% 22% 5%		0.36 0.06 0.16 -0.39 0.67						
23	Донецький національний університет імені Василя Стуса	38.6%	140		22% 17% 22% 19% 20%		0.20 -0.16 -0.02 -0.13 0.27						
24	Запорізький національний університет	74.1%	139		26% 26% 17% 22% 8%		-0.03 0.03 0.01 0.57 -0.13						
25	Тернопільський національний економічний університет	51.5%	130		24% 22% 16% 21% 16%		-0.14 -0.20 -0.41 -0.62 0.00						
26	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	69.9%	123		41% 24% 16% 15% 3%		0.21 0.02 -0.01 -0.38 —						

27	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	77.7%	121		12% 23% 16% 26% 23%		0.65 -0.24 -0.22 -0.37 -0.38				
28	Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	54.5%	121		21% 23% 24% 20% 12%		0.04 0.08 0.11 -0.41 -0.48				
29	Хмельницький університет управління та права	76.0%	121		24% 16% 22% 22% 16%		0.21 0.87 0.57 0.35 -0.31				
30	Національний університет біоресурсів і природокористування України	53.1%	113		25% 27% 25% 10% 13%		-0.20 -0.40 -0.51 -0.41 -0.36				
31	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	78.6%	112		32% 13% 30% 18% 8%		0.77 -0.39 0.09 0.53 0.69				
32	Національний транспортний університет	86.9%	107		33% 19% 23% 14% 11%		0.04 -0.50 -0.31 -0.31 -0.78				
33	Університет митної справи та фінансів	92.5%	107		20% 19% 24% 23% 13%		-0.34 0.32 -0.21 -0.13 -0.10				
34	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	78.6%	103		26% 25% 20% 19% 11%		0.08 -0.18 0.45 -0.36 -0.25				
35	Академія Державної пенітенціарної служби	97.1%	102		42% 26% 16% 13% 2%		-0.15 -0.38 -0.42 0.52 —				

36	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	75.0%	100		5% 19% 24% 32% 20%		-0.35 0.09 -0.22 -0.26 -0.59						
37	Національна академія державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	50.0%	98		29% 37% 27% 6% 2%		0.19 0.03 0.10 — —						
38	Національний університет «Острозька академія»	61.9%	97		17% 17% 23% 17% 27%		0.64 -0.09 0.52 -0.07 0.22						
39	Львівський торговельно-економічний університет	39.6%	96		18% 24% 34% 21% 3%		-0.30 -0.29 -0.12 -0.24 —						
40	Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного	66.7%	78		23% 19% 27% 17% 13%		-0.15 0.42 -0.16 -0.50 -0.55						
41	Національний університет водного господарства та природокористування	60.3%	78		36% 23% 19% 15% 6%		-0.33 -0.60 -0.16 -0.23 —						
42	Приватний вищий навчальний заклад Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького	45.5%	77		66% 14% 14% 0% 6%		-0.07 0.19 -0.18 — —						
43	Маріупольський державний університет	78.9%	76		28% 27% 23% 17% 5%		0.22 -0.42 -0.27 -0.25 —						
44	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»	41.4%	70		66% 17% 7% 10% 0%		-0.07 0.27 — — —						

45	Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»	62.7%	67		26% 26% 21% 10% 17%		-0.15 -0.83 0.05 0.39 -0.51			
46	Запорізький національний технічний університет	65.2%	66		37% 30% 19% 14% 0%		-0.54 -0.40 0.04 -1.01 —			
47	Білоцерківський національний аграрний університет	80.0%	65		48% 31% 17% 2% 2%		-0.39 -0.07 0.06 — —			
48	Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»	34.4%	64		64% 14% 18% 5% 0%		-0.07 — 0.28 — —			
49	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	92.2%	64		0% 3% 12% 24% 61%		— — 0.45 0.15 -0.16			
50	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	75.8%	62		28% 15% 21% 30% 6%		0.15 0.49 0.01 -0.60 —			
51	Херсонський державний університет	73.3%	60		25% 27% 20% 23% 5%		-0.04 -0.24 -0.36 0.05 —			
52	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	39.3%	56		36% 18% 18% 9%		-0.14 -0.61 -0.68 -0.12 —			
53	Вінницький національний аграрний університет	76.4%	55		33% 31% 14% 19% 2%		-0.47 -0.44 -1.11 -0.58 —			

54	Таврійський національний університет імені В.І.Вєрнадського	67.3%	55		32% 38% 22% 5% 3%		-0.14 0.19 -0.36			
55	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	74.5%	51		45% 24% 16% 0%		-0.38 -0.30 -0.22			
56	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	45.1%	51		35% 26% 13% 17% 9%		0.76 -0.06			
57	Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	66.0%	47		39% 32% 19% 10% 0%		0.20 -0.35 -0.23			
58	Київський національний лінгвістичний університет	93.3%	45		2% 21% 26% 36% 14%		-0.42 -0.72 -0.36			
59	Донецький юридичний інститут МВС України	44.2%	43		37% 21% 21% 16% 5%		-0.50 0.22 -0.63			
60	Міжнародний гуманітарний університет	46.5%	43		60% 25% 10% 5% 0%		-0.27 -0.33			
61	Центрально-український державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	83.3%	42		20% 23% 26% 23% 9%		-0.64 -0.24 -0.03			
62	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	61.0%	41		12% 44% 16% 16% 12%		-0.32 -0.22 -0.49			

63	Одеський національний морський університет	77.5%	40		32% 23% 23% 23% 0%		-0.40 -0.86 -0.50 -0.33 —					
64	Київський університет імені Бориса Грінченка	55.3%	38		24% 19% 19% 33% 5%		0.28 -0.24 -0.30 -0.67 —					
65	Житомирський національний агрологічний університет	81.1%	37		20% 23% 30% 23% 3%		-0.16 0.12 0.00 -0.51 —					
66	Національний університет «Одеська морська академія»	91.7%	36		15% 6% 27% 42% 9%		0.00 — -0.52 -0.18 —					
67	Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»	58.3%	36		48% 19% 19% 0% 14%		-0.15 0.02 -0.43 — —					
68	Академія праці, соціальних відносин і туризму	39.4%	33		46% 38% 15% 0% 0%		-0.13 -0.29 — — —					
69	Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»	90.9%	33		40% 27% 23% 10% 0%		-0.08 -0.55 -0.63 — —					
70	Рівненський інститут Київського університету права Національної академії наук України	75.9%	29		27% 32% 27% 14% 0%		-0.40 -0.03 0.30 — —					

Таблиця. Якість освітніх послуг правничих шкіл

ПРИКЛАДИ ПОЯСНЕННЯ ДАНИХ ЩОДО ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Випускники правничих бакалавратів Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) і Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ ім. Т. Шевченка) знаходяться в групі найкращих в Україні за результатами ЄФВВ. Розглянемо, наскільки розкрито освітній потенціал різних груп випускників цих ЗВО (іншими словами, яка якість освітніх послуг).

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розподіл випускників бакалаврату за освітнім потенціалом при вступі до бакалаврату надано на рисунку.

З гістограми видно, що більше половини (54%) зарахованих до бакалаврату КНУ ім. Т. Шевченка осіб належать до категорії найбільш сильних за освітнім потенціалом осіб.

Кількість дуже слабких (5%) і слабких осіб (6%) серед зарахованих до бакалаврату – вкрай мала. Середні за своїм потенціалом (14%) і сильні (20%) в сумі складають близько третини зарахованих до бакалаврату.

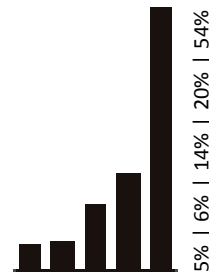

Рисунок 16. Розподіл зарахованих до правничого бакалаврату КНУ ім. Т. Шевченка за їхнім освітнім потенціалом

Ступінь розкриття правничого освітнього потенціалу випускників КНУ ім. Т. Шевченка (за результатами тесту «Право» ЄФВВ) подано на рисунку нижче.

З гістограми видно, що якість освітньої послуги КНУ ім. Т. Шевченка з навчання праву (відповідний блок «Право» ЄФВВ) в групі осіб, що мають найнижчий освітній потенціал, є помітно вищою, ніж в середньому по Україні. Графічний вираз якості послуги для цієї групи – крайній лівий стовпчик у гістограмі, що йде вгору від горизонтальної лінії (середні значення по Україні) і має зелений колір. Відповідний числовий вираз якості послуги (+0.17 логіта) можна знайти у вертикальному рядку праворуч від гістограми.

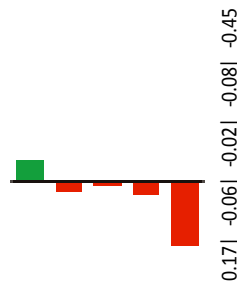

Рисунок 17. Розкриття потенціалу в навчанні праву зарахованих до правничого бакалаврату КНУ ім. Т. Шевченка по групах осіб з різним освітнім потенціалом

Ця інформація свідчить, що особи з найслабшим освітнім потенціалом, які пройшли навчання в КНУ ім. Т. Шевченка, продемонстрували помітно кращий результат тесту у блоці «Право» ЄФВВ, ніж у середньому особи з таким самим освітнім потенціалом, що навчалися в інших правничих школах. Особи із середнім освітнім потенціалом (центральна колонка нульової висоти в гістограмі і відповідне значення в логітах -0.02) продемонстрували практично середній по Україні результат з блоку «Право» ЄФВВ у своїй категорії. Група випускників КНУ ім. Т. Шевченка з найсильнішим освітнім потенціалом продемонструвала високі бали в тесті з блоку «Право» ЄФВВ. Але випускники інших правничих шкіл, які мали такий же освітній потенціал при вступі до бакалаврату, продемонстрували набагато вищі бали в тесті з блоку «Право» ЄФВВ.

Іншими словами, освітня послуга КНУ ім. Т. Шевченка реалізує потенціал найсильніших студентів помітно гірше, ніж це роблять інші ЗВО на бакалаврських програмах. Виражена в логітах якість освітньої послуги для найсильніших у КНУ ім. Т. Шевченка – (мінус) 0.45, а середня по Україні для цієї ж категорії – 0 (нуль). Більше половини бакалаврів КНУ ім. Т. Шевченка мали при вступі до бакалаврату найсильніший освітній потенціал, який не втратили впродовж навчання і отримали високі бали за тест з блоку «Право» ЄФВВ. За рахунок надзвичайно потужного прошарку сильних за потенціалом студентів середній бал з блоку «Право» ЄФВВ випускників КНУ ім. Т. Шевченка є одним з найвищих серед ЗВО в Україні. У абсолютної більшості ЗВО серед випускників немає настільки масово представленої групи осіб з найвищим освітнім потенціалом.

ВИСНОВОК: високий результат випускників КНУ ім. Т. Шевченка в ЄФВВ забезпечено успіхами в стратегічно важливому наборі сильних студентів до бакалаврату, а не виключно якістю освітньої послуги, котра не є вищою, аніж в інших правничих школах.

**Національний університет
«Києво-Могилянська академія»**

Особи з найсильнішим освітнім потенціалом становлять 61% випускників 2017 року в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА). Загалом 85% випуску склали сильні (24%) і найсильніші (61%).

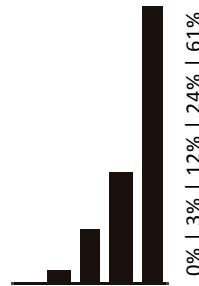

Рисунок 18. Розподіл зарахованих до правничого бакалаврату НаУКМА в 2013 році осіб за їхнім освітнім потенціалом

Якість освітньої послуги для слабких і найслабших у випадку НаУКМА не вдається розрахувати через практичну відсутність осіб з таким потенціалом серед тих, кого зараховують до НаУКМА. Саме тому два перших стовпчики ліворуч у гістограмі якості освітньої послуги НаУКМА відсутні, як відсутні і числові дані по перших двох категоріях (найслабші і слабкі) у вертикально розміщеному рядку з числовими значеннями праворуч.

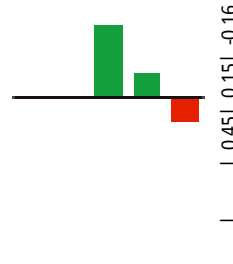

Рисунок 19. Розкриття потенціалу в навчанні праву зарахованих до правничого бакалаврату НаУКМА по групах осіб з різним освітнім потенціалом

Ефективність (якість) освітньої послуги НаУКМА для середніх і сильних є вищою, ніж в середньому по Україні, особливо для осіб з середнім освітнім потенціалом (+0.45 логіта для НаУКМА в порівнянні з 0.0 для всіх ЗВО України в середньому). На жаль, ефективність освіти в НаУКМА для найсильніших є помітно нижчою, ніж в середньому для цієї категорії по інших ЗВО України.

Можна зробити висновок, що впродовж навчання бакалаврів, випущених у 2017 році, освітня робота з ними в правничій школі НаУКМА була орієнтована на категорію сильних і середніх за потенціалом студентів, а от найсильніші, які складають майже 2/3 студентства в цій правничій школі, отримували освітню послугу, що була менш ефективною для них, ніж в інших правничих школах для цієї ж категорії студентів.

Розподіл студентів за початковим освітнім потенціалом	% розподілу	Якість освітньої послуги (реалізація потенціалу студентів: Право)	якість освітньої послуги (логіти)	Адміністративне право	Цивільне право	Цивільне процесуальне право	Конституційне право	Кримінальне процесуальне право	Кримінальне право	Критичне мислення	Іноземна мова	Реалізація освітнього потенціалу в рейтингову оцінку вступу в магістратуру
	0% 3% 12% 24% 61%		0.45 0.15 -0.16									

Рисунок 20. Якість освітньої послуги НаУКМА по предметах у розрізі 5 категорій потенціалу студентів

По 5 правничих дисциплінах з 6 включених до ЄФВВ (крім адміністративного права) ефективність освітньої послуги для категорії найсильніших студентів у НаУКМА виявилася нижчою ніж у середньому по інших правничих школах. Ці дані відображають жовті стовпчики вниз від горизонтальної лінії середнього по Україні значення на крайніх правих місцях у 5 гістограмах з 6.

Підготовка з іноземної мови виявилася більш ефективною, ніж в середньому по всіх правничих школах України, для всіх категорій студентів НаУКМА (три темно-сині стовпчики вгору від горизонтальної лінії на гістограмі «Іноземна мова»).

Компонент ТЗНПК «Критичне мислення» не є предметом вивчення в жодній правничій школі. Цей компонент інтелекту, як правило, є остаточно визначеним у особи на момент закінчення середньої школи, але в подальшому може розвиватися впродовж років наполегливої комплексної роботи під час навчання. Критичним мисленням, прийомами критичного мислення має бути просякнута освітня робота по всіх предметах. За цієї умови потенціал критичного мислення студента буде розвиватися. Критичне мислення в категорії сильних студентів (їх в НаУКМА є 24%) є дещо кращим, ніж у студентів з аналогічним потенціалом в інших правничих школах, а в категоріях, що складають 73% випущених студентів НаУКМА (середні (12%) і найсильніші (61%)), рівень критичного мислення в тесті ТЗНПК виявився помітно гіршим, ніж у аналогічних за потенціалом випускників інших правничих шкіл.

Попри це, середня оцінка випускників бакалаврату НаУКМА з критичного мислення, є однією з найкращих у країні порівняно з середніми оцінками випускників інших ЗВО, що навчали переважно не найсильніших студентів. Як і в випадку оцінки з права, рекордний результат НаУКМА пояснюється не стільки розвинутою, системною роботою над критичним мисленням в стінах НаУКМА, а більше успіхом відбору на навчання на бакалавраті осіб з високим рівнем потенціалу, рівень критичного мислення котрих був високим ще до початку навчання в НаУКМА.

Феномен НаУКМА і КНУ ім. Т. Шевченка полягає в найкращих результатах освіти їхніх середньостатистичних випускників при слабкому розвитку потенціалу більшості їхніх студентів упродовж навчання у порівнянні з розвитком, що отримують студенти такого ж найвищого і високого потенціалу в інших правничих школах.

Завдячуючи репутаційним і кон'юнктурним перевагам, ці правничі школи набирають на навчання переважно сильних та найсильніших вступників. Потенціал найкращих з них не реалізується під час навчання на бакалавраті в достатньому обсязі через орієнтованість фактично здійснюваної освітньої послуги на нижчий рівень потенціалу студентів: середніх і сильних (але не найсильніших) в НаУКМА, а також слабких і середніх в КНУ ім. Т. Шевченка

Освітня робота з носіями високого потенціалу часто вимагає індивідуальної роботи чи умов для реалізації цього потенціалу, тому не дивно, що при великій кількості таких осіб необхідним є інший підхід до організації освітньої роботи. Досить типовою для більшості правничих шкіл є нижча ефективність роботи з найсильнішими студентами порівняно з роботою з більш слабкими студентами. Але є кілька прикладів помітно вищої, ніж у середньому по Україні, ефективності роботи з найсильнішими, зокрема, але не обмежуючись, такими правничими школами:

- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
- Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
- Львівський національний університет імені Івана Франка;

У деяких з цих правничих шкіл сумарна кількість найсильніших студентів була вищою, ніж в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» чи Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, проте потенціал найсильніших студентів розкривався помітно краще.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Ще один приклад комплексного пояснення формату представленої інформації: розглянемо коротку інтерпретацію даних для Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС).

У порівнянні з середнім по країні рівнем освітнього потенціалу (зарахованих до правничого бакалаврату в 2013 році) ХНУВС зарахував на навчання трохи слабший склад:

найслабші – 27%
(в середньому
по Україні 20%)

слабкі – 34%
(в середньому
по Україні 20%)

середні – 21%
(в середньому
по Україні 20%)

сильні – 13%
(в середньому
по Україні 20%)

найсильніші – 5%
(в середньому
по Україні 20%)

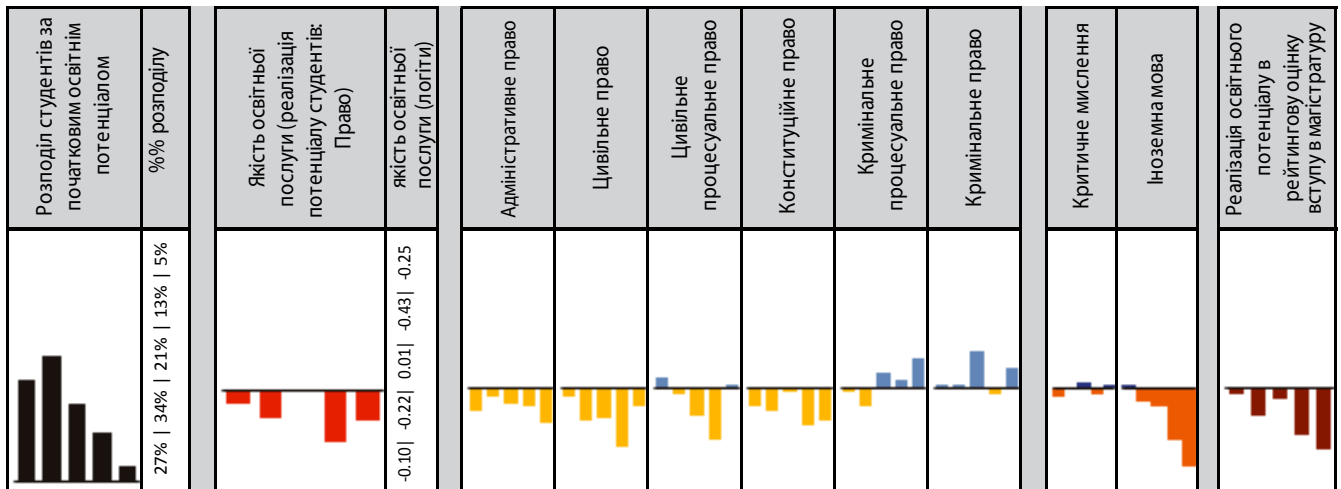

Рисунок 21. Дані Харківського національного університету внутрішніх справ

Якість освітньої послуги (комплекс з якості навчання, контролю і стимулювання роботи студентів) у ХНУВС дала середній по Україні результат якості правничих знань в категорії осіб із середнім освітнім потенціалом, про що свідчить центральна колонка (з нульовою висотою) в гістограмі якості освітніх послуг і відповідна величина 0.01 логіта у вертикально розміщеному праворуч від гістограми рядку значень.

Потенціал усіх інших студентів реалізовано гірше, ніж у середньому по Україні, особливо в категорії сильних і найсильніших. Вертикальний рядок з даними праворуч від гістограми якості освітньої послуги надає такі значення якості освітньої послуги в логітах: -0.1 (для найслабших), -0.22 (для слабких), -0.43 (для сильних), -0.25 (для найсильніших).

Реалізація освітнього потенціалу студентів щодо формування знань з правничих дисциплін, включених до блоку «Право» ЄФВВ, по чотирьох з шести відбулася гірше ніж у середньому по Україні, особливо з цивільного права. Потенціал майже всіх груп студентів з кримінального права і кримінального процесуального права в ХНУВС розкрито помітно краще, ніж у середньому по Україні (в інших правничих школах), особливо в групі середніх і найсильніших.

Рівень випускників ХНУВС з критичного мислення продемонстровано приблизно на середньому по Україні рівні у всіх групах освітнього потенціалу.

Якість освітньої послуги ХНУВС у частині оволодіння іноземною мовою виявилася на середньому по Україні рівні лише для групи найслабших студентів, які продемонстрували середні в Україні (у цій групі) оцінки з блоку «Іноземна мова» ЄФВВ. Усі інші категорії випускників ХНУВС продемонстрували результати з іноземної мови від «гірше» до «набагато гірше» в порівнянні з результатами відповідних категорій освітнього потенціалу бакалаврів у середньому по Україні.

Бакалаври ХНУВС, що мали найвищий освітній потенціал, продемонстрували одні з найгірших у країні результатів з іноземної мови в своїй категорії.

Гістограма в останній колонці показує співвідношення середніх по Україні рейтингових оцінок ЄФВВ (тобто суми оцінок «Право», ТЗНПК, «Іноземна мова») з середніми оцінками випускників ХНУВС по кожній категорії освітнього потенціалу.

З гістограми також випливає, що лише потенціал найслабших і середніх (крайня ліва і центральна колонки останньої гістограми) було розвинуто в результаті навчання в ХНУВС на рівні, що не значно нижчий середнього по Україні. Потенціал, продемонстрований на ЄФВВ, усіх інших категорій (слабких, сильних, дуже сильних) реалізовано помітно гірше, ніж у середньому по інших правничих школах України.

Київський національний лінгвістичний університет

Як завершальний приклад для пояснення формату представленої інформації розглянемо коротку інтерпретацію окремих даних для Київського національного лінгвістичного університету (КНЛУ):

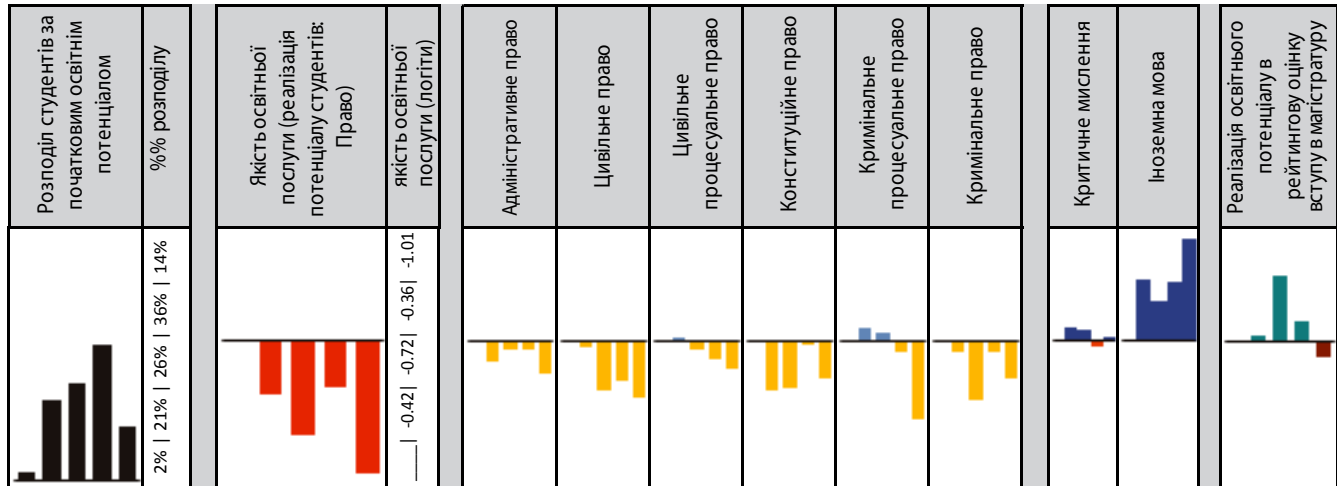

Рисунок 22. Дані Київського національного лінгвістичного університету.

КНЛУ має факультет економіки і права, на який університету вдається набирати порівняно сильний склад студентів (порівняно із середнім по Україні). Вивчення кримінального процесуального права слабкими і середніми студентами КНЛУ відбувається на трохи кращому в порівнянні з іншими правничими школами рівні (блакитні стовпчики в гістограмі по кримінальному процесуальному праву). Усі інші правничі дисципліни (з числа оцінюваних в ЄФВВ) вивчаються в КНЛУ менш ефективно, ніж у середньому по Україні.

Звертають на себе увагу досить високі успіхи випускників КНЛУ в тесті «Іноземна мова» ЄФВВ. Вони є найкращими в порівнянні з іншими правничими школами по більшості категорій вступників. Такий результат не дивує з огляду на лінгвістичний профіль КНЛУ.

Спосіб формування підсумкової рейтингової оцінки ЄФВВ, в якому «Право» має таку ж вагу, як і «Іноземна мова», дозволило трьом з п'яти категорій випускників КНЛУ мати помітно вищий, ніж у середньому по Україні результат магістерського рейтингу і вищі шанси вступу до магістратури попри не найкращі результати з блоку «Право».

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРЕДСТАВЛЕНИХ ДАНИХ ЩОДО ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ

1. Основним показником варто вважати оцінку освітньої послуги, що базується на оцінці блоку «Право» ЄФВВ. Правничий бакалаврат надає системні правничі знання фактично «з нуля», базуючись лише на загальному освітньому потенціалі студента.
2. На противагу викладеному в попередньому пункті, успіхи з іноземної мови в ЄФВВ суттєвою мірою визначаються основами, закладеними в середній школі, а не лише обмеженою кількістю годин, які присвячують вивченню іноземної мови у правничому бакалавраті. Правильно було б брати в якості точки відліку оцінку якості освітньої послуги з опанування іноземної мови не загальний освітній потенціал вступника, а іншу оцінку, в якій вага успіхів у ЗНО з іноземної мови була б набагато вищою.
3. Поняття «якість освітньої послуги на бакалавраті» не варто застосовувати щодо ТЗНПК, оскільки навчання на бакалавраті незначною мірою впливає на особисті якості, що вимірюються в ТЗНПК. Навіть запропоновані результати щодо одного з блоків варто сприймати критично.

4. Ступінь довіри до оцінки якості освітньої послуги конкретного ЗВО потрібно визначати виходячи з колонок «% репрезентативності» і «осіб». Наприклад, через закритість (режимність) і неповноту даних по студентах Національної академії внутрішніх справ (НАВС) в ЄДЕБО, ступінь репрезентативності представлених даних для випускників НАВС складає всього 42.2%, щодо яких вдалося отримати повний набір необхідних для розрахунків даних, тому конкретні кількісні показники по цьому ЗВО можна використовувати лише на рівні загальних якісних порівнянь. Проте, опрацьовано дані сотень випускників НАВС, тому представлені дані цілком відображають загальну якісну картину.

ВИСНОВКИ ЩОДО РЕЙТИНГІВ ТА ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

1. Результати дослідження підтверджують тезу про недопустимість використання рейтингу середніх оцінок випускників для визначення якості освітньої послуги без врахування освітнього потенціалу зарахованих до бакалаврату осіб.
2. Дані щодо якості освітніх послуг правничих шкіл мають бути публічно доступними вступникам і їхнім батькам. Інформація про якість освітніх послуг для різних категорій освітнього потенціалу необхідна для прийняття вступником усвідомленого й зваженого рішення перед поданням документів на вступ. Вступник має бути поінформованим про реалізацію освітнього потенціалу, яку забезпечує обрана правнична школа для відповідного рівня потенціалу.
3. Представлені детальні дані по конкретних дисциплінах і категоріях потенціалу студентів надають можливість кожному ЗВО об'єктивно порівняти власну ситуацію з середнім по всіх правничих школах рівнем, що дозволить зробити відповідні корективи в організації процесу навчання.

4.4. ЄДИНИЙ ПОКАЗНИК РІВНЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВСТУПНИКА (СТАНДАРТИЗОВАНИЙ РЕЙТИНГ)

ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИ ПРИ ВСТУПІ ДО БАКАЛАВРАТУ

Для кількісного визначення рівня освітнього потенціалу особи, що вступає до бакалаврату за спеціальністю «Право», заклади вищої освіти використовують такі дані:

- середній бал атестата;
- оцінки трьох предметів ЗНО.

Невелика кількість правничих шкіл використовує ще так званий творчий конкурс при вступі. На жаль, інформація щодо суті і результатів творчих конкурсів виявилася недоступною. Як правило, оцінка за творчий конкурс використовується як оцінка, що замінює третій предмет ЗНО при вступі.

З метою формування оптимального балансу (вагових коефіцієнтів) між чотирма кількісними показниками рівня освітнього потенціалу вступника було розпочато дослідження прогностичної валідності і факторного навантаження оцінок ЗНО і середнього бала атестата. Оцінки ЗНО і середній бал атестата демонструють помітний статистичний вплив на результати складення ЄФВВ.

Результати такого дослідження представлені окремо наприкінці цієї публікації. У якості кількісного показника освітнього потенціалу особи було обрано зважену суму чотирьох оцінок, за схемою, що використовується ЗВО для проведення конкурсів при вступі до бакалаврату. Така схема є результатом роботи сотень освітян, що формували політику укладання вступного рейтингу своїх ЗВО впродовж багатьох років.

Було досліджено умови прийому на бакалаврат 2017 року майже 100 правничих шкіл. Схема формування конкурсного бала (за виключенням регіональних та інших коефіцієнтів) виявилася досить типовою, але з відмінностями переліку предметів ЗНО і вагових коефіцієнтів. У таблиці нижче як приклади наведені типові схеми формування рейтингу. Такі типові схеми найчастіше повторюються в умовах прийому інших ЗВО на спеціальність «Право».

У наступній таблиці використано такі скорочення назв ЗВО:

КНУ ім. Т. Шевченка – Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 НУ ОЮА – Національний університет «Одеська юридична академія»
 НЮУ ім. Ярослава Мудрого – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
 ЛНУ ім. І. Франка – Львівський національний університет імені Івана Франка
 НАВС – Національна академія внутрішніх справ
 АДПтСУ – Академія Державної пенітенціарної служби України
 УДФСУ – Університет державної фіскальної служби України;
 НАДПрСУ – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
 КНЕУ ім. В. Гетьмана – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Таблиця 41. Вагові коефіцієнти, що використовуються у ЗВО для формування рейтингової оцінки при вступі до бакалаврату

ЗВО	Перший коефіцієнт	Другий коефіцієнт	Третій коефіцієнт	Четвертий коефіцієнт (предмет на вибір)			
	Середній бал атестата	Укр. мова та література	Історія України	Іноземна мова	Математика	Географія	Творчий конкурс
КНУ ім. Т. Шевченка	0.1	0.25	0.4	0.25		0.25	
НУ ОЮА	0.1	0.5	0.2	0.2	0.2		
НЮУ ім. Ярослава Мудрого	0.1	0.4	0.3	0.2	0.2		
ЛНУ ім. І. Франка	0.1	0.25	0.45	0.2	0.2		
НАВС	0.1	0.3	0.35	0.25	0.25		0.25
Академія СБУ	0.1	0.3	0.3	0.3			
АДПтСУ	0.1	0.3	0.35	0.25	0.25		
УДФСУ	0.1	0.3	0.35	0.25		0.25	
НАДПрСУ	0.1	0.3	0.3	0.3	0.3		
КНЕУ ім. В. Гетьмана	0.1	0.2	0.4	0.3		0.3	
Львівська політехніка	0.05	0.3	0.4	0.25	0.25		
Академія адвокатури	0.1	0.2	0.4	0.3	0.3		

Усі ЗВО переводять середній бал атестата про середню освіту в шкалу 100..200 балів за одним і тим самим алгоритмом, який, як правило, відображено у вигляді таблиці в умовах конкурсу. Алгоритм відповідає такій формулі:

$$B_{100} = 100 + 10 \cdot (B_{12} - 2) \text{ для всіх балів } B_{12}, \text{ починаючи з } 2$$

де B_{12} – середній бал атестата в 12 бальній шкалі, а B_{100} – бал в шкалі 100..200.

Незважаючи на те, що в 2012 і 2013 роках багато ЗВО при вступі на бакалаврат приймали на вибір також результати ЗНО з фізики, хімії, біології, географії, всесвітньої історії, російської мови, наразі, можна обмежитися комбінацією трьох предметів:

- 1) українська мова та література
- 2) історія України
- 3) іноземна мова

Якщо при розрахунку показника рівня освітнього потенціалу конкретної особи виявлялось, що відповідний предмет особа не складала, але складала додатковий іспит з іншого предмету, то в розрахунках виконувалася факультативна заміна предмету. Такий складний розрахунок став можливим завдяки наданим УЦОЯО знеособленим базам резуль-

татів ЗНО попередніх років. Доступність результату відповідного предмету ЗНО у відсотках по особах в базі надано в таблиці нижче:

Таблиця 42. Доступність результату відповідного предмету ЗНО

Предмет ЗНО	Доступність результату	Предмет ЗНО	Доступність результату
Українська мова і література	99.4%	Фізика	3.9%
Історія України	50.7%	Хімія	1.1%
Іноземна мова	65.9%	Біологія	8.0%
Математика	32.8%	Російська мова і література	0.6%
Географія	21.1%	Світова література	0.9%
Всесвітня історія	4.8%		

У якості остаточної моделі (схеми) розрахунку рівня освітнього потенціалу особи на початку навчання на бакалавраті використано такі вагові коефіцієнти:

Середній бал атестата – **0.1** Українська мова та література – **0.3**
 Історія України – **0.35** Іноземна мова (чи предмет на заміну) – **0.25**

Як було зазначено вище, оцінка з іноземної мови за відсутності результату ЗНО з цього предмету замінювалася на математику, географію чи інший предмет, результати якого були в наявності по конкретній особі. У невеликому відсотку випадків «Історія України» (за відсутності результату ЗНО з цього предмета) замінювалася іншим предметом. Розрахований з використанням вагових коефіцієнтів рівень освітнього потенціалу є величиною в шкалі 100..200, як і конкурсний бал.

Варто звернути увагу на відмінність реального конкурсного бала, за яким абітурієнта було зараховано на навчання, від стандартизованого рівня освітнього потенціалу. Маючи вибір, яку саме оцінку (з якого предмета на вибір) подавати для участі в конкурсі, вступник завжди обирає предмет, з якого має вищу оцінку, тому у випадку фіксованого набору предметів середній конкурсний бал завжди буде трохи меншим, ніж у випадку наявності предметів на вибір. Таку відмінність можна спостерігати порівнюючи конкурсний бал, обчислений за предметами, поданими абітурієнтами (спираючись на дані ЄДЕБО) зі стандартизованим рівнем освітнього потенціалу, розрахованим по описаній вище схемі з фіксованими предметами на основі даних УЦОЯО.

Середній конкурсний бал зарахованих у 2013 році до бакалаврату за даними ЄДЕБО складає 166.6, а середній стандартизований рівень освітнього потенціалу цих самих осіб – 162.2. Така різниця (4.4 бали) статистично є прийнятною, оскільки є меншою за стандартну похибку вимірювання ЗНО. Відсоток осіб, які мали менше трьох необхідних оцінок ЗНО, в досліджуваній базі був незначним: середня кількість предметів (результатів) ЗНО на одну особу складала 2.91.

Для того, щоб не знижувати статистичний розмір досліджуваної групи осіб на 9%, у випадку відсутності третьої оцінки ЗНО в її якості використовувалося середнє арифметичне значення першої і другої оцінок ЗНО. Необхідно визнати наявність очевидної похибки, пов'язаної із заміною предметів у реалізації схеми розрахунку стандартизованого рейтингу. Така додаткова похибка є ціною компромісу між бажанням максимальної точності й потребою розрахувати стандартизований рівень освітнього потенціалу для максимальної кількості осіб. Похибка, пов'язана із заміною предметів, виявилася невеликою, завдяки відомому досить високому рівню кореляції між оцінками ЗНО з різних предметів у випускників середньої школи.

Стандартизований рівень освітнього потенціалу зарахованих до бакалаврату вдалося розрахувати для 10175 осіб із наявних 15688 у зведеній базі даних цього дослідження. Згадані 10175 осіб складаються переважно з успішних вступників до правничого бакалаврату 2013 року, а також незначної кількості вступників 2012 року. Освітні успіхи саме цих осіб (випускників бакалаврату 2017 року) є основним об'єктом дослідження якості освітніх послуг.

Розрахований масив даних надав можливість дослідити якість освітніх послуг 70 правничих шкіл України. Результати дослідження є репрезентативними по правничих школах, що в загальному обсязі випускають переважну більшість бакалаврів в Україні.

4.5. ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ОСВІТНІХ УСПІХІВ ВИПУСКНИКА БАКАЛАВРАТУ

Для оцінки стану правничої освіти на освітньому рівні бакалавра необхідно спиратися на специфікацію очікуваних професійних компетенцій і на систему показників чи освітніх вимірювань.

Відповідаючи на питання щодо того, які інструменти і показники оцінки рівня випускника мають використовуватися, найкращий світовий досвід показує, що основою кількісного показника рівня професійних компетенцій фахівця має бути стандартизоване зовнішнє оцінювання, яке проводиться у складі професійного сертифікування поза межами університетської освітньої системи. Оцінювати випускників бакалаврату з метою з'ясування об'єктивного стану справ правничої освіти потрібно за програмами, створеними для професійних сертифікацій. Наразі таких загальнонавчальних програм для всіх правничих професій в Україні не існує.

Предметом подальших досліджень має стати формулювання таксономії професійної компетенції юриста. Така таксономія може використовуватися як основа для тестування з метою професійної сертифікації, і як орієнтир для правничих шкіл. Прикладом дослідження з метою формулювання опису компетенцій однієї з юридичних професій може слугувати «Аналіз практики судді 2013-2015 (За результатами опитування суддів з метою визначення кваліфікаційних вимог для вступу в професію)¹²», де було досліджено реальні вимоги до професійних компетенцій судді і сформульовано обґрунтовані практикою кваліфікаційні вимоги до знань особи, що претендує на посаду судді.

Як додатковий показник рівня правничих компетенцій випускника в подальшому можна пробувати використовувати середній бал додатка до диплома, якщо подальші дослідження покажуть можливість формулювання такого стандартизованого показника в умовах академічної автономії ЗВО, лише часткової стандартизованості переліку предметів і їхнього наповнення.

У цьому дослідженні було з'ясовано, що наявність диплома з відзнакою не є надійним стандартизованим показником високого рівня компетенцій. Однак не виключається використання цього показника в подальшому як одного з додаткових показників рівня компетенцій дипломованого фахівця.

Без суттєвих змін освітньої політики вищезгадані додаткові показники не можуть бути стандартизованими, оскільки повністю покладаються на стандарти вимог правничих шкіл до своїх випускників. Такі стандарти різняться у правничих школах. Рівень оцінки «відмінно» однієї правничої школи може відповідати рівню «добре з мінусом» іншої правничої школи. Спостереження показують, що рівень вимог навіть всередині однієї правничої школи може різнитися залежно від форми освіти. Наприклад, рівень компетенцій випускника заочної форми, що отримав диплом з відзнакою, може відповідати компетенціям середнього рівня випускника, що навчався за денною формою у тій самій правничій школі.

У цьому дослідженні освітні результати визначалися в умовах відсутності обґрунтованої таксономії (опису) компетенцій юриста, що має ступінь бакалавра, тому як **єдиний доступний стандартизований** показник рівня сформованих компетенцій після випуску з бакалаврату було обрано результати складення ЄФВВ.

Для зручності порівняння освітнього потенціалу осіб до початку навчання на бакалавраті з освітніми результатами після бакалаврату, кількісні показники переводилися у стандартизовану шкалу Proficiency, що використовується в сучасній теорії тестів (IRT). Шкала логітів є нуль-центрованою, тобто особа з рівнем освітнього потенціалу нуль логітів є середньостатистичною за своїм рівнем. Особа з рівнем освітнього потенціалу, наприклад, -3 (мінус три) логіти є вкрай слабо підготованою для продовження навчання, а особа з рівнем освітнього потенціалу +3 логіти є виключно добре підготованою. Необхідність перетворення результатів оцінювання до і після бакалаврату в нову спільну шкалу зумовлена низкою причин, зокрема:

- оцінки до і після бакалаврату є результатами зовсім різних тестувань;
- оцінки виражені в балах до і після бакалаврату представлені в різних шкалах, які не допускають прямого арифметичного співставлення, зокрема, віднімання одна від одної.

¹² Мудрук С. О., «Аналіз практики судді 2013-2015 (За результатами опитування суддів з метою визначення кваліфікаційних вимог для вступу в професію)», Київ, 2015. Дослідження виконано МГО «Універсальна екзаменаційна мережа» за підтримки Проекту USAID «Справедливе правосуддя», Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і Ради суддів України, http://www.fair.org.ua/content/library_doc/1_Judicial_Practice_Analysis_2013_2015.pdf.

Запропонована методика оцінювання ефективності освіти на бакалавраті не надає результату в абсолютній шкалі, а лише дозволяє отримати порівняння ефективності освіти в різних ЗВО, а також із середнім рівнем по країні. Середній рівень освітнього потенціалу всіх бакалаврів країни на момент вступу до бакалаврату є нуль логітів. Середній рівень освітнього результату всіх вступників до магістратури по кожній дисципліні, що входила до складу ЄФВВ, є також нуль логітів.

ЯК ВИКОНУВАЛОСЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ БАЛІВ У ЛОГІТИ?

У логіти переводилися такі оцінки:

- 1) стандартизований рівень освітнього потенціалу зарахованих на бакалаврат (шкала 100..200);
- 2) конкурсний бал при вступі на магістратуру (шкала 300..600);
- 3) оцінки з предметів ЄФВВ (шкали відповідають тестовим балам, наприклад, «Право» – від 0 до 70, «Іноземна мова» – від 0 до 42, «Критичне мислення» ТЗНПК – від 0 до 12).

Перед перетворенням у логіти досліджувався розподіл оцінок, зокрема, його нормальність, стандартне відхилення й середнє значення. Кожна з оцінок лінійними перетвореннями перераховувалася у так звану шкалу P-value з діапазоном допустимих значень: найменше допустиме значення =0.00(6), тобто «практичний нуль», найбільше допустиме значення =0.99(3), «практична одиниця».

Значення P перераховувалися в логіти відповідно до класичної формули з використанням натурального логарифму:

$$\text{Logit} = \ln(P/(1-P))$$

Після цього середні значення і стандартні відхилення логітів для всього масиву даних стандартизувалися з використанням лінійного перетворення. Взнявши середнє значення Logit для осіб, що навчалися у конкретному ЗВО, на початку навчання і порівнявши його з середнім значенням Logit цих самих осіб в 2017 році після навчання (результати ЄФВВ), можна робити висновки про ефективність освітньої послуги в конкретному ЗВО в порівнянні з середнім по Україні рівнем чи в порівнянні з іншим ЗВО.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПРИКЛАД ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ ДВОХ ЗВО

ЗВО-1 мав середній рівень зарахованих до бакалаврату = -1 (мінус один логіт, що набагато нижче середнього по Україні), а результат випускників бакалаврату = -0.5 (нижче середнього по Україні). ЗВО-2 мав середній рівень зарахованих до бакалаврату = 0 (нуль, тобто рівень зарахованих до бакалаврату відповідав середньому по Україні), а їхній результат після випуску з бакалаврату = +0.5 (вище середнього випускника бакалаврату).

У цьому випадку можна робити такі висновки:

- 1) попри очевидно різний рівень бакалаврів, випущених ЗВО-1 і ЗВО-2, обидва освітні заклади, кожний у своїй категорії початкового рівня студентів, продемонстрували освітню послугу кращу за ефективністю, ніж в середньому по Україні;
- 2) ЗВО-1 із найслабших вступників зробив слабких бакалаврів;
- 3) ЗВО-2 із середніх за рівнем вступників зробив бакалаврів вище середнього рівня;
- 4) обидва ЗВО надали приблизно однакову освітню додану вартість впродовж навчання студентів на бакалавраті, тобто надані в обох ЗВО освітні послуги виявилися співставними за своїм ефектом розкриття освітнього потенціалу;
- 5) якість освітньої послуги в обох ЗВО можна лише умовно вважати однаковою, оскільки пряме порівняння варто робити лише за результатами однотипних освітніх зусиль щодо студентів приблизно однакового освітнього потенціалу. У наведеному прикладі ЗВО-1 і ЗВО-2 працювали з дуже різними за своїм потенціалом студентами і, ймовірно, застосовували різні моделі освітньої роботи, характерні для аудиторій різного рівня підготованості.

4.6. ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИ ПРИ ВСТУПІ ДО МАГІСТРАТУРИ. СПОСІБ ФОРМУВАННЯ РЕЙТИНГУ

При проведенні конкурсу до магістратури за спеціальністю 081 «Право» у 2017 році використовувався метод формування рейтингу, що враховував результати кожного з трьох предметних тестувань ЄФВВ з однаковою вагою:

$$\text{Рейтинг} = 1 * \text{Право} + 1 * \text{ТЗНПК} + 1 * \text{Іноземна мова}$$

де назви блоків ЄФВВ позначають бал за відповідний блок,
а «Рейтинг» – загальний результат ЄФВВ використовуваний як рейтингова конкурсна оцінка.

Рівний розподіл ваги між блоками ЄФВВ став результатом вимушеного консенсусу членів робочої групи МОН, які не мали обґрунтувань для будь-якого конкретного розподілу ваги між компонентами ЄФВВ. Утвердження цієї практики і продовження використання необґрунтованої схеми формування рейтингу можна допустити лише як тимчасовий компроміс. Проблема формування рейтингу вимагає аналізу і з'ясування підстав для обґрунтованого визначення ваги кожного з блоків тестувань, що входять до ЄФВВ, при формуванні вступного рейтингу.

Стандартним методом встановлення обґрунтованих пропорцій компонентів рейтингової оцінки є статистичний аналіз співвідношення фахового рівня кожного випускника в момент закінчення магістратури з набором його предметних успіхів при вступі. Такий аналіз має виконуватися на репрезентативній групі осіб. Можливості для подібного аналізу можуть з'явитися лише за умови появи стандартизованого тесту, що проводитиметься після, чи в процесі завершення навчання на магістратурі.

Наприкінці цього дослідження наведено приклад застосування такого аналізу для формування обґрунтованої схеми побудови конкурсної оцінки вступу до бакалаврату. Аналіз вдалося провести лише на основі стандартизованого мірила результату навчання на бакалавраті (ЄФВВ) і стандартизованого мірила освітнього потенціалу при вступі до бакалаврату (ЗНО). На жаль, наразі в Україні не існує стандартизованих освітніх чи кваліфікаційних вимірювань для осіб, що завершують навчання на магістратурі чи які проходить дипломований магістр при доступі до правничої професії. Не маючи можливості покладатися на такі вимірювання можна лише пропонувати окремі міркування щодо доцільності певних пропорцій між балами за блоки ЄФВВ. Якщо не з'явиться зовнішнє стандартизоване мірило результатів навчання на магістратурі, визначення пропорцій між компонентами рейтингової оцінки при вступі до магістратури має визначатися на основі нестандартизованих освітніх вимірювань чи суспільним компромісом і базуватися на тому варіанті, що отримає найбільшу довіру.

4.7. ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ СПОСОБУ ФОРМУВАННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ВСТУПУ ДО МАГІСТРАТУРИ

При чинній системі побудови рейтингового бала попередня багаторічна правнича освіта у межах бакалаврату виглядає не основною умовою для доступу на навчання у правничій магістратурі. Дві третини конкурсного рейтингового бала складають оцінки з неправничих дисциплін. Якщо розглянути середні бали за трьома блоками ЄФВВ, отримані особами з різними спеціальностями попередньої освіти (див. таблицю нижче), стає зрозуміло, що випускників правничого бакалаврату принципово відрізняє від випускників інших спеціальностей лише оцінка з блоку «Право» серед трьох компонентів ЄФВВ.

Таблиця 43. Середні оцінки ЄФВВ осіб з різною попередньою спеціальністю

Попередня освіта	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Правнича	137.8	135.1	134.8
Правоохоронна	120.9	125.0	121.5
Управлінська, економічна	124.2	130.0	128.9
Гуманітарна	123.7	130.9	131.5
Природнича, інженерна	122.6	129.1	125.9

Використана система формування рейтингу визначає однаково гідними навчання на правничій магістратурі і хорошого випускника правничого бакалаврату, і хорошого випускника бакалаврату іноземної філології, що не цілком відповідає меті ЄФВВ.

Наявність навчальних компетенцій (ТЗНПК) потрібно враховувати на початку навчання правника, а не після проходження 75% освітнього шляху. Мається на увазі співвідношення часу навчання на бакалавраті (4 роки, 75%) і на магістратурі (1 рік і 4 місяці, 25%). Цей аргумент є слушним, і головним висновком має бути рішення МОН про запровадження ТЗНПК при вступі до бакалаврату, а не при вступі до магістратури. Додаткової ваги цьому аргументу надає той факт, що ТЗНПК декларує вимірювання головним чином таких компонентів інтелекту, які мало змінюються впродовж життя людини між віком 18 і 22 роки (середній віковий проміжок навчання на бакалавраті). На момент вступу до бакалаврату особисті параметри, вимірювання яких декларує ТЗНПК, є природними даними вступників, відкоригованими навчанням у середній школі, сім'єю і оточенням. Лише результати вимірювання критичного мислення мають статистично значимі шанси змінитися впродовж 4-х років навчання на бакалавраті завдяки наполегливій і спрямованій на формування критичного мислення навчальній роботі. Крім того, ще необхідно провести дослідження того, які саме особисті якості і компоненти інтелекту в дійсності вимірює ТЗНПК.

Наведені вище міркування вимагають приділення уваги обґрунтуванню вагових пропорцій блоків ЄФВВ при формуванні підсумкової оцінки, що використовуватиметься як рейтингова оцінка при здійсненні конкурсного вступу до магістратури.

4.8. РЕЗУЛЬТАТИ ЄФВВ ВИПУСКНИКІВ ЗВО РІЗНИХ ТИПІВ

У цьому дослідженні використано описане вище авторське розділення закладів вищої освіти на 6 типів. Середні результати випускників кожного типу ЗВО наведено в таблиці нижче.

Таблиця 44. Середні бали блоків ЄФВВ випускників ЗВО різного типу

тип ЗВО	ЄФВВ рейтинг	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Спеціалізовані правничі	424.9	143.8	139.0	137.7
Силових відомств	386.0	127.8	128.3	126.1
Класичні університети	420.9	140.1	136.8	139.3
Спеціалізовані неправничі	391.3	127.7	129.8	129.0
Інші (МОЗ, МінКультури, богословські)	387.0	125.5	131.7	127.3
Іноземні	426.0	137.6	139.6	136.3
У середньому по всіх	407.6	135.4	133.9	133.2

Таблиця 45. Відсоток подолання порогових балів випускниками ЗВО різного типу

тип ЗВО	ЄФВВ рейтинг	Право	ТЗНПК	Іноземна мова
Спеціалізовані правничі	85.7%	93.3%	95.2%	96.5%
Силових відомств	75.5%	86.0%	91.2%	93.6%
Класичні університети	82.6%	91.6%	94.1%	95.8%
Спеціалізовані неправничі	74.2%	85.9%	90.1%	94.1%
Інші (МОЗ, МінКультури, богословські)	75.0%	89.3%	90.5%	92.9%
Іноземні	77.8%	77.8%	88.9%	100.0%
У середньому по всіх	79.7%	89.3%	92.7%	95.1%

З представлених вище даних випливає, що в середньому найгірші результати ЄФВВ мають випускники двох типів ЗВО: тих, що підпорядковуються силовим відомствам, та «інших», що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я, Міністерству культури і богословських. Варто зазначити, що серед учасників ЄФВВ випускники ЗВО останнього типу в більшості (53%) мають дипломи бакалаврів неправничих спеціальностей. Тобто, найгіршими результатами ЄФВВ серед бакалаврів права є у випускників ЗВО силових відомств.

4.9. РЕЗУЛЬТАТИ ЄФВВ ОСІБ, ЩО ОТРИМАЛИ ДИПЛОМ БАКАЛАВРА З ВІДЗНАКОЮ

Відсоток володарів дипломів з відзнакою у окремих ЗВО в 2017 році сягає 25% загальної кількості бакалаврів. Загальний відсоток дипломів з відзнакою серед випускників бакалаврату 2017 року складає 9.8%. Відсоток володарів дипломів з відзнакою серед вступників до магістратури є помітно вищим: дещо більше 12%. Такий результат є очевидним, оскільки володарі дипломів з відзнакою мають вищу мотивацію претендувати на продовження навчання на наступному кваліфікаційному рівні.

Якщо окремо розглянути категорії вступників до магістратури за ознакою форми навчання на бакалавраті, то серед бакалаврів-заочників відсоток володарів дипломів з відзнакою складає 8%, у той час, як серед випускників денної форми навчання – 15%.

Як було зазначено вище, частка володарів дипломів з відзнакою серед всіх вступників (по всіх формах навчання) складає близько 12%. Цю категорію вступників будемо називати кращими за ознакою диплому з відзнакою.

4.9.1. СЕРЕДНІ БАЛИ ЄФВВ ВЛАСНИКІВ ДИПЛОМІВ З ВІДЗНАКОЮ

У таблицях нижче наведено середні бали з різних блоків ЄФВВ володарів дипломів з відзнакою залежно від форми навчання та способу фінансування навчання

Таблиця 46. Результати ЄФВВ володарів дипломів з відзнакою залежно від форми навчання

Форма навчання	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг ЄФВВ
Денна	156.1	147.0	147.5	454.3
Вечірня	140.4	136.4	139.4	415.3
Заочна	135.6	132.4	132.4	404.2
У середньому	152.6	144.9	144.9	446.0

Таблиця 47. Результати ЄФВВ володарів дипломів з відзнакою залежно від форми фінансування навчання на бакалавраті

Форма фінансування	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг ЄФВВ
Бюджет	151.8	163.0	153.7	469.8
Контракт	135.9	140.4	134.7	416.5

У процесі підготовки цього дослідження було вирішено порівняти результати осіб, які отримали диплом бакалавра з відзнакою (12% вступників до магістратури) та тих, хто мав найвищі бали на ЗНО при вступі до бакалаврату. Виявилося, як це зазначено у наступній таблиці, що середні оцінки ЄФВВ є більш високими у тих вступників, котрі входили до 12% кращих за оцінками ЗНО при вступі до бакалаврату в порівнянні з оцінками ЄФВВ тих, хто входить в число 12% кращих випускників бакалаврату (серед вступників до магістратури) за ознакою отримання диплома з відзнакою.

Велика різниця середніх балів володарів дипломів з відзнакою серед випускників різних форм навчання і різних правничих шкіл свідчить про те, що «стандарт диплома з відзнакою» в правничих школах України не прив'язаний до жодного зовнішнього критерія чи об'єктивного рівня компетенцій, а служить лише для того, щоб відмітити кращих серед конкретних груп випускників.

У випадку заочної форми навчання диплом з відзнакою відмічає кращих з найслабших. Так, середній рівень (за результатами ЄФВВ) володаря диплома з відзнакою, що навчався на заочній формі навчання, є нижчим, ніж середній рівень звичайного випускника денної форми навчання, який не отримав диплом з відзнакою.

Таблиця 48. Середні бали ЄФВВ володарів дипломів бакалавра з відзнакою та тих, хто мав найкращі результати у шкільному ЗНО

	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг ЄФВВ
Особи, що отримали диплом бакалавра з відзнакою	152.6	144.9	144.9	446.0
Кращі 12% вступників до бакалаврату за результатами ЗНО	163.2	158.4	165.3	486.5
Загальне середнє значення	135.4	133.9	133.2	407.6

Можна зробити висновок, що об'єктивне зовнішнє оцінювання компетенцій випускників бакалаврату виявило: **оцінки особи в ЗНО 2013 року надають більш точний прогноз успіху особи в ЄФВВ в 2017 році, ніж тип диплома (з відзнакою, чи без відзнаки), виданий за кілька тижнів перед ЄФВВ в 2017 році.**

4.9.2. ПОДОЛАННЯ ПОРОГОВИХ БАЛІВ ВОЛОДАРЯМИ ДИПЛОМІВ З ВІДЗНАКОЮ

Необхідно звернути увагу: **10.6% володарів дипломів з відзнакою не подолали хоча б один поріг при складенні ЄФВВ. Тобто майже 11% вступників**, що мали дипломи з відзнакою, не змогли подолати «пори́г некомпетентності» в ЄФВВ і вибули із конкурсу до магістратури.

Таблиця 49. Подолання порогових балів володарями дипломів бакалавра з відзнакою та тими, хто мав найкращі результати у шкільному ЗНО

	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Всі блоки ЄФВВ
Особи, що отримали диплом бакалавра з відзнакою	96.6%	96.8%	97.2%	89.4%
Кращі 12% вступників до бакалаврату за результатами ЗНО	99.4%	99.9%	99.4%	94.5%
Загальне середнє значення	89.3%	92.7%	95.1%	79.7%

Отже, наявність диплому з відзнакою не є гарантією наявності навіть базового рівня компетенцій, достатнього, щоб долати «пороги некомпетентності» в ЄФВВ.

Серед власників дипломів із відзнакою заочників 16.5% (кожний шостий) не подолали хоча б один з порогів ЄФВВ. Відсоток неподолання хоча б одного з порогів серед володарів дипломів з відзнакою, котрі навчалися за контрактом на заочній формі навчання є ще вищим – **17,1%**.

ВИСНОВКИ:

- 1) наведені вище спостереження цілком пояснюють девальвацію цінності градації правничих дипломів на звичайні і з відзнакою;
- 2) заочна форма правничої освіти у поєднанні з навчанням за кошти фізичних і юридичних осіб, вочевидь, стають символом подвійних стандартів у правничій освіті та відсутності механізмів забезпечення гарантій з боку держави наявності бодай базових компетенцій у володарів дипломів державного зразка.

4.10. РОЗКРИТТЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИПУСКНИКІВ ЗВО РІЗНОГО ТИПУ

У розділі «Якість освіти vs якість освітньої послуги» описано розрахунок ступеня реалізації освітнього потенціалу студентів за результатами навчання на бакалавраті. На наступному рисунку представлені результати такого розрахунку для випускників 4 з 6 згаданих типів ЗВО. Розрахунок по ЗВО Міністерства культури, Міністерства охорони здоров'я, богословських та іноземних ЗВО не представлено, через невелику кількість їхніх випускників серед учасників ЄФВВ і брак повних даних.

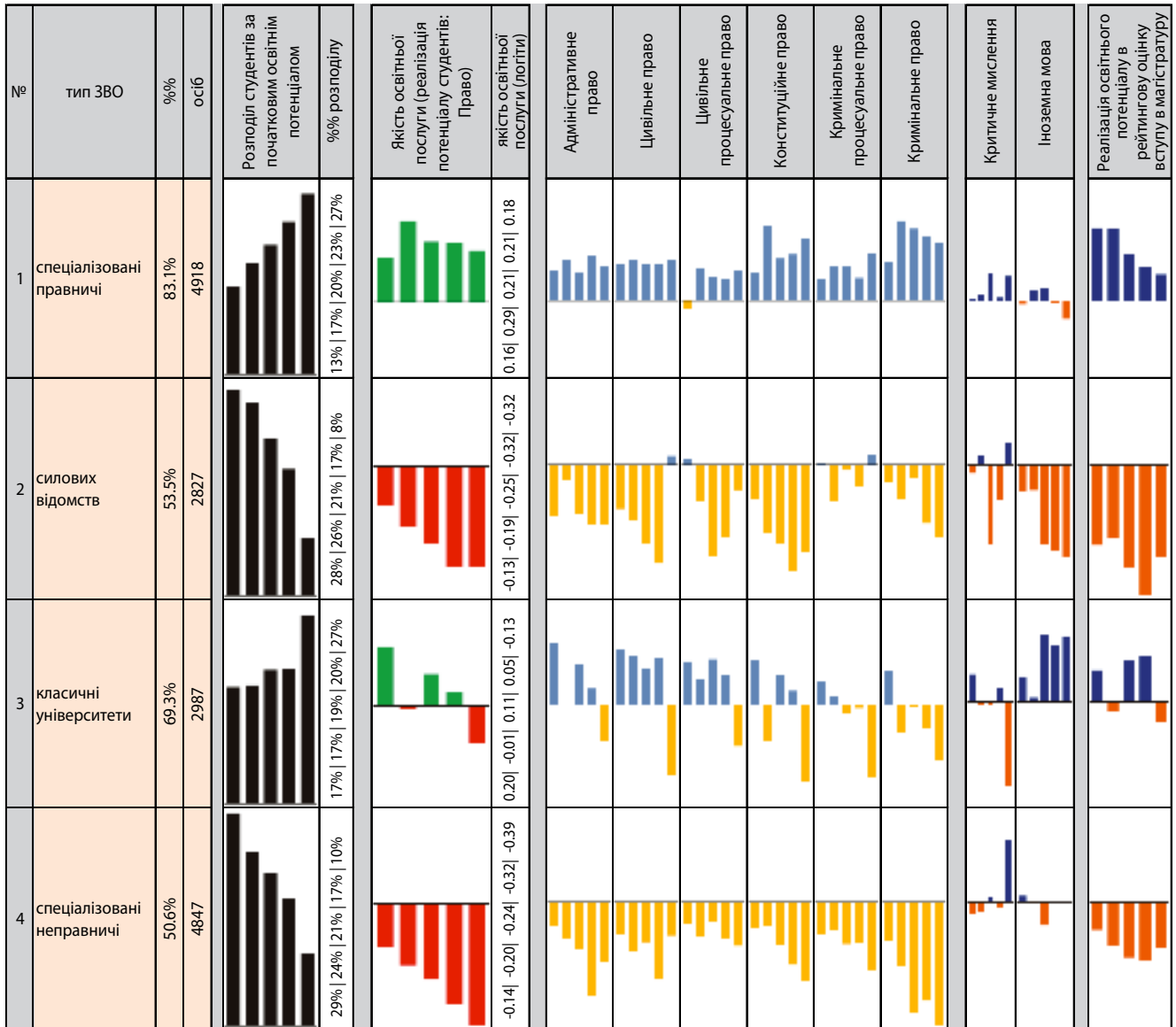

Рисунок 23. Реалізація освітнього потенціалу випускників ЗВО різного типу

З чотирьох представлених на рисунку вище типів ЗВО два типи (спеціалізовані правничі ЗВО і класичні університети) навчали більш сильних за початковим освітнім потенціалом групи студентів (див. чорно-білі гістограми і відповідні їм величини розподілу студентів за освітнім потенціалом). Реалізація освітнього потенціалу студентів (якість освітньої послуги) є найкращою в тих самих двох типах ЗВО. Звертає на себе увагу контраст двох фактів:

- 1) відсоток найсильніших за потенціалом студентів класичних університетів є вищим, ніж у спеціалізованих правничих ЗВО;
- 2) якість освітньої послуги для найсильніших у класичних університетах в середньому є гіршою, ніж у спеціалізованих правничих ЗВО.

Розкриття освітнього потенціалу (якість освітньої послуги) у ЗВО силових відомств є найгіршим серед всіх типів ЗВО саме з дисциплін цивільного матеріального і процесуального права, конституційного права. Розкриття освітнього потенціалу з адміністративного права, кримінального матеріального і процесуального права є найгіршим в спеціалізованих неправничих ЗВО.

Освітня послуга найкращої якості з цивільного матеріального і процесуального права надається в класичних університетах, за виключенням цієї послуги для найсильніших. Освітній потенціал найсильніших студентів зі згаданих предметів найкраще розкривається у спеціалізованих правничих ЗВО.

Освітня послуга найкращої якості з конституційного права, кримінального матеріального і процесуального права надається у спеціалізованих правничих ЗВО.

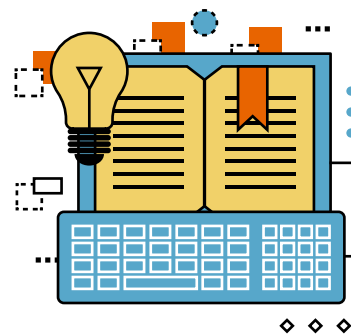
Освітня послуга з адміністративного права найкраще надається у спеціалізованих правничих ЗВО і в класичних університетах. Але за окремими групами за рівнем освітнього потенціалу якість освітньої послуги з адміністративного права в класичних університетах не є однаковою: дуже ефективно реалізується освітній потенціал найслабших, але найсильніші реалізують свій потенціал в адміністративному праві на помітно гіршому рівні, ніж у середньому по всіх правничих школах. Якість освітньої послуги спеціалізованих правничих ЗВО є стабільно високою практично для всіх правничих предметів, включених до ЄФВВ і для всіх рівнів освітнього потенціалу. Іноземні мови в спеціалізованих правничих ЗВО викладаються в цілому на середньому рівні.

Освітня послуга найкращої якості з іноземних мов надається у класичних університетах, а найгіршої якості – у ЗВО силових відомств.

Потенціал критичного мислення студентів у різних типах ЗВО не відображає стабільних тенденцій, і тому не є предметом детального аналізу в цій частині дослідження. Увага цьому компоненту ЄФВВ у контексті якості освітньої послуги не надається в першу чергу через те, що критичне мислення не є предметом цілеспрямованої організованої освітньої роботи в системі освіти, не є предметом навчальних планів, тому про «освітню послугу» в формуванні критичного мислення говорити наразі неможливо. Попри це, читачі можуть аналізувати надані гістограми щодо критичного мислення і робити власні висновки. Втім, необхідно пам'ятати, що висновки стосуватимуться, в першу чергу, не самої освітньої послуги бакалаврату, а результатів відбору на навчання, адже рівень критичного мислення не змінюється суттєво після вступу та протягом навчання. Наприклад, звертає на себе увагу контраст реалізації рівня критичного мислення серед найсильніших між випускниками класичних університетів і випускниками спеціалізованих неправничих університетів.

Серед всіх типів закладів вищої освіти найкращими з точки зору якості і ефективності правничої освітньої послуги є спеціалізовані правничі ЗВО і класичні університети. Саме ці типи ЗВО найкраще розвивають освітній потенціал майбутніх правників і здатні організувати набір на навчання на бакалаврат найперспективніших вступників. Інші типи ЗВО не здатні привабити достатню кількість сильних вступників і не забезпечують освітню послугу високої якості для реалізації освітнього потенціалу вступників.

5. ПРАВНИЧА ОСВІТА НА ДЕННІЙ ТА ЗАОЧНІЙ ФОРМАХ НАВЧАННЯ: ВІД БАКАЛАВРАТУ ДО МАГІСТРАТУРИ

5.1. ВСТУП ДО БАКАЛАВРАТУ НА РІЗНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У таблиці наведено середні оцінки з предметів ЗНО та середній бал атестатів, зарахованих до бакалаврату (в 2013 і частково в 2012 роках) залежно від обраної форми навчання:

Таблиця 50. Середні оцінки з предметів ЗНО та середній бал атестатів зарахованих до бакалаврату залежно від обраної форми навчання (2013, 2012)

Форма навчання	Середній бал атестат	ЗНО				Стандартизований рейтинг
		Українська мова	Історія	Іноземна мова	Математика	
Денна	10.04	165.1	169.0	152.9	156.2	162.3
Вечірня	9.68	162.0	159.5	148.9	158.7	151.1
Заочна	9.51	156.2	160.2	146.0	148.2	152.5
У середньому	10.00	163.7	167.8	151.7	155.3	160.9

Очевидно, що заочну форму навчання обирали вступники з гіршими конкурсними показниками, ніж ті, хто вступив на денну форму навчання.

Таблиця 51. Статистика зарахованих на різні форми навчання залежно від типу населеного пункту місця постійного проживання

Форма навчання	Село, селище	Селище міського типу	Місто районного підпорядкування	Місто обласного підпорядкування	Обласний центр
Денна	19.0%	8.2%	13.1%	50.7%	9.0%
Заочна	20.0%	8.1%	11.6%	50.2%	10.0%
У середньому	19.2%	8.2%	12.8%	50.7%	9.2%

Принципових відмінностей статистики місця проживання між денною і заочною формою навчання не спостерігається.

Таблиця 52. Тип оплати навчання за різними формами навчання

Форма навчання	Бюджет	Контракт
Денна	36.3%	63.7%
Вечірня	3.7%	96.3%
Заочна	13.7%	86.3%
у середньому	31.7%	68.3%

Варто відзначити вищий відсоток контрактників серед тих, хто навчається за заочною формою навчання.

5.2. ВИПУСК З БАКАЛАВРАТУ

За даними ЄДЕБО частка заочників серед випускників бакалаврату в 2017 році складала 37.5% (7279 з 19422 дипломів).

Таблиця 53. Гендерний розподіл випускників до бакалаврату та вступників до магістратури

	Жінки	Чоловіки		Жінки	Чоловіки
Випускники бакалаврату 2017 року			Вступники до магістратури (незалежно від року закінчення бакалаврату)		
Заочна форма навчання	50.4%	49.6%	Заочна форма навчання	49.3%	50.7%
Денна форма навчання	52.5%	47.5%	Денна форма навчання	52%	48%

Незалежно від форми навчання можна зробити висновок про гендерний баланс серед тих, хто здобуває правничу освіту. Є незначна різниця між денною та заочною формами навчання: за денною навчається трохи більше жінок, а за заочною – чоловіків.

Таблиця 54. Кількість років між складенням ЗНО, на основі якого особу було зараховано на навчання до бакалаврату, і отриманням диплома бакалавра права

Кількість років	3	4	5	6	7	8	9
Денна форма, %	0.21	96.31	2.88	0.44	0.10	0.05	0.01
Заочна форма, %	0.00	51.06	36.31	4.54	5.25	2.27	0.57

У середньому випускники заочної форми навчання отримують бакалаврську освіту довше (4.73 роки), ніж випускники денної форми навчання (4.04 роки).

Таблиця 55. Розподіл вступників до магістратури за роками отримання попереднього диплома

Рік закінчення бакалаврату	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Денна форма, %	0.01	0.0	0.4	0.7	1.2	2.1	95.7
Заочна форма, %	0.00	0.0	1.0	2.0	4.2	6.5	86.3

Серед випускників денної форми навчання, що вступали до магістратури в 2017 році, всього 4.3% складають випускники попередніх років (2016 і більш ранніх). Відповідний відсоток серед випускників заочної форми навчання суттєво більший: 13.7%. Можливо, це пояснюється бажанням мати професійну практику ще до закінчення магістратури, чи фінансовими причинами, або ж низькою успішністю випускників заочної форми навчання при складенні вступних іспитів до магістратури, що призводить до повторних спроб вступити до магістратури в наступні після закінчення бакалаврату роки. Наразі є недоступною інформація про попередні спроби вступу до магістратури, аналіз якої допоміг би прояснити останню гіпотезу.

5.2.1. ФАХОВИЙ РІВЕНЬ ВИПУСКНИКІВ БАКАЛАВРАТУ РІЗНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Одним з відображень фахового рівня випускників бакалаврату залежно від форми навчання є їхні середні результати з предметів ЄФВВ, в першу чергу блоку «Право».

Таблиця 56. Результати ЄФВВ залежно від форми навчання

Форма навчання	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтингова оцінка
Денна	139.1	136.4	136.2	416.6
Вечірня	130.9	132.7	132.6	400.7
Заочна	127.8	128.1	127.3	388.3
У середньому	135.4	133.9	133.2	407.6

Випускники заочної форми навчання отримують суттєво нижчі оцінки з усіх предметів. Різниця оцінок суттєво перевищує похибки результатів тестувань і є статистично значимою.

У цьому дослідженні не розглядається статистика за вечірньою формою навчання, оскільки випускники вечірньої форми навчання складають лише 0.8% і 0.6% серед випускників бакалаврату і вступників до магістратури 2017 року відповідно.

5.2.2. ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ (ПОРОГОВИХ БАЛІВ) ЄФВВ ЗАЛЕЖНО ВІД ФОРМИ НАВЧАННЯ

У наступній таблиці наведено відсотки успішності подолання бар'єрів блоків ЄФВВ залежно від форми навчання на бакалавраті.

Таблиця 57. Подолання прохідних бар'єрів ЄФВВ залежно від форми навчання

Форма навчання	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Подолали всі три бар'єри
Денна	90.5%	94.0%	95.8%	82.2%
Заочна	86.2%	89.1%	93.3%	72.4%
У середньому	89.3%	92.7%	95.1%	79.7%

Отже, 27.6% випускників заочної форми навчання не подолали щонайменше один з трьох порогових балів у тестах ЄФВВ. Найбільш показовими є оцінки з профільних дисциплін (блок «Право»), тому далі будемо розглядати саме цей параметр як основний показник фахового рівня.

У середині груп випускників однієї форми навчання відсутні суттєві відмінності результатів з права залежно від типу населеного пункту постійного проживання.

Таблиця 58. Результати за блоком «Право» ЄФВВ залежно від форми навчання та місця постійного проживання

Форма навчання	Село, селище	Селище міського типу	Місто районного підпорядкування	Місто обласного підпорядкування	Обласний центр
Денна	137.4	138.4	140.4	139.9	137.9
Заочна	126.4	126.0	125.6	129.1	128.0
У середньому	134.4	135.0	137.0	137.0	134.6

Гендерні відмінності оцінок також не виявляють помітної залежності від форми навчання: у будь-якій категорії жінки мають на 2.3-2.7 балів вищі оцінки, ніж чоловіки.

Цікавими і статистично значимими є відмінності успішності в тесті блоку «Право» ЄФВВ залежно від спеціальності бакалаврського диплома і форми навчання на бакалавраті:

Таблиця 59. Результати за блоком «Право» ЄФВВ залежно від форми навчання та спеціальності бакалаврату

	Право	Правоохоронна діяльність	Економічні і управлінські	Гуманітарні	Природничі й інженерні	У середньому
Денна	140.0	119.3	120.3	124.9	119.4	139.1
Заочна	128.1	112.7	123.7	119.1	126.5	127.8
У середньому	137.8	120.9	124.2	123.7	122.6	135.4

Діапазон середніх оцінок є досить широким: від 140 балів у випускників денної форми навчання спеціальності «Право» до 112.7 у випускників-заочників зі спеціальності «Правоохоронна діяльність».

Імовірно, такі порівняно високі результати випускників заочної форми інженерних спеціальностей зумовлені сформованою звичкою до системного і регулярного самостійного навчання. Крім того, необхідно зазначити, що говорити варто в першу чергу про низьку успішність правників, випускників заочної форми навчання, включно з тими, хто навчався у спеціалізованих ЗВО, де випускники денної форми навчання демонструють високі результати єдиного фахового випробування.

Вартим уваги є порівняння успіху випускників-заочників природничо-інженерних спеціальностей – 126.5 бали і результатів випускників-заочників правничого бакалаврату 128.1 балів. Різниця в 1.6 бала не є суттєвою і свідчить про невисокий рівень (в середньому) правничої освіти заочної форми навчання.

Статистично значущими є також суттєві відмінності успішності з блоку «Право» ЄФВВ залежно від типу навчального закладу (відповідно до використаної в дослідженні класифікації, описаної в попередніх розділах) і форми навчання:

Таблиця 60. Співвідношення успішності залежно від форми навчання та типу ЗВО

	Правничі	Відомчі (силові)	Класичні університети	Спеціалізовані неюридичні	Інші відомчі	Іноземні	У середньому
Денна	146.1	130.5	142.8	128.8	127.2	137.6	139.1
Заочна	130.1	126.0	130.5	124.7	н/д*		127.8
У середньому	143.8	127.8	140.1	127.7	н/д	137.6	135.4

* недостатня кількість даних

Важливо звернути увагу на серйозну різницю в успішності в профільному блоці «Право» ЄФВВ між випускниками ЗВО силових відомств, з одного боку, і випускниками класичних університетів та спеціалізованих правничих ЗВО, з іншого боку.

Випускники «відомчих (силових) ЗВО», що вступали до правничої магістратури, переважно отримували бакалаврську освіту за спеціальністю «Право», а відсоток осіб з дипломом за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» є досить невеликим, їх серед вступників до магістратури є лише близько 100 осіб.

5.3. НАВЧАННЯ ЗА ЗАОЧНОЮ ФОРМОЮ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Навчання за заочною формою вимагає окремого аналізу, адже ця форма навчання є феноменом, який в українській освіті залишився зі спадком повоєнної радянської системи. Питання щодо доцільності продовження навчання майбутніх правників та оцінки ефективності навчання за цією формою можна вирішити, проаналізувавши об'єктивні результати ЄФВВ 2017 року.

Таблиця 61. ТОП-12 ЗВО за кількістю, що випустили в 2017 році найбільше бакалаврів за заочною формою навчання за спеціальністю «Право»

№	ЗВО	Кількість дипломів, отриманих заочниками	% заочників серед випускників
1	Національний університет «Одеська юридична академія»	581	21.1%
2	Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого	564	23.5%
3	Харківський національний університет внутрішніх справ	386	71.2%
4	Львівський державний університет внутрішніх справ	256	58.4%
5	Міжрегіональна академія управління персоналом	247	57.3%
6	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	173	65.8%
7	Університет державної фіскальної служби України	160	38.4%
8	Класичний приватний університет	140	76.9%

9	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	138	45.7%
10	Київський університет права Національної академії наук України	137	58.3%
11	Київський національний торговельно-економічний університет	135	46.7%
12	Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	126	34.6%

Таблиця 62. ТОП-12 ЗВО з найбільшим відсотком бакалаврів заочної форми освіти серед випускників 2017 року

№	ЗВО	Кількість дипломів, отриманих заочниками	% заочників серед випускників
1	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	32	100.0%
2	Жмеринська філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	30	100.0%
3	Донецька філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань»	20	100.0%
4	Дніпропетровський інститут ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	5	100.0%
5	Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»	23	95.8%
6	Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань»	93	93.0%
7	Львівський інститут ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	10	90.9%
8	Приватний вищий навчальний заклад Університет новітніх технологій	29	80.6%
9	Приватний вищий навчальний заклад «Донецький університет економіки та права»	18	78.3%
10	Класичний приватний університет	140	76.9%
11	Донецький державний університет управління	12	75.0%
12	Харківський національний університет внутрішніх справ	386	71.2%

Відсоток заочників серед випускників бакалаврату провідних правничих шкіл не перевищує 25%.

5.3.1. УСПІШНІСТЬ У ЄФВВ ВИПУСКНИКІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ РІЗНИХ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ

Середні оцінки з блоку «Право» і сумарна оцінка ЄФВВ (рейтинг) низки ЗВО наведено в таблиці нижче. У таблицю не включено ЗВО, що випускають невелику кількість бакалаврів заочної форми навчання, а також ЗВО, щодо яких відсутні повні дані в ЄДЕБО (наприклад, Національна академія внутрішніх справ).

Таблиця 63. Результати навчання за заочною формою навчання: блок «Право» та загальний рейтинг ЄФВВ

ЗВО	Право	рейтинг
Національний університет «Острозька академія»	143.9	429.1
Середній рівень за денною формою навчання	139.1	416.6
Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого	138.6	390.7
Львівський національний університет ім. Івана Франка	137.9	397.7
Запорізький національний університет	136.7	408.3
ТОВ «Академія адвокатури України»	135.8	412.8
Середній рівень за всіма формами навчання	135.4	407.6
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	135.1	406.5
Херсонський державний університет	134.5	399.5
Хмельницький університет управління та права	133.8	397.6

Донецький національний університет ім. В. Стуса	133.0	383.2
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого	131.8	398.2
Одеський державний університет внутрішніх справ	131.6	390.9
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	131.4	394.3
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	131.3	424.7
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди	130.9	392.5
Чорноморський національний університет імені Петра Могили	130.9	386.9
Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара	130.3	394.6
Харківський національний університет внутрішніх справ	129.0	386.3
Тернопільський національний економічний університет	128.3	387.2
Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»	128.0	382.2
Середній рівень за заочною формою навчання	127.8	388.3
Київський університет туризму, економіки і права	127.5	400.4
Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	127.2	388.1
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	126.5	406.3
Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. Дідоренка	126.3	383.9
Київська державна академія водного транспорту ім. П. Конашевича-Сагайдачного	126.3	374.4
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля	126.2	392.4
Київський університет права Національної академії наук України	125.9	377.5
Національний авіаційний університет	125.7	403.9
Сумський державний університет	125.7	378.9
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	125.7	379.0
Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського	125.5	389.9
Ужгородський національний університет	125.4	382.4
Харківський національний університет ім. В. Каразіна	125.1	383.3
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника	124.9	382.6
Львівський торговельно-економічний університет	124.8	377.7
Університет державної фіскальної служби України	124.8	393.8
Національний університет «Одеська юридична академія»	124.7	385.3
Київський національний торговельно-економічний університет	123.2	374.0
Класичний приватний університет	123.0	370.3
Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського	122.4	361.9
Львівський державний університет внутрішніх справ	122.4	375.1
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького	122.2	370.7
Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки	122.1	380.0
Академія праці, соціальних відносин і туризму	121.7	374.4
Чернігівський національний технологічний університет	121.3	377.8
Національний університет «Львівська політехніка»	120.8	362.1
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	120.5	340.8
Національний університет водного господарства та природокористування	119.4	362.5
Міжнародний науково-технічний університет ім. академіка Ю. Бугая	119.4	374.2
Національний університет біоресурсів і природокористування України	117.7	358.9

Рядки в таблиці вище відсортовано зверху до низу в порядку зменшення середньої оцінки з блоку «Право». Індикативно включено рядки з середніми по всіх ЗВО оцінками на заочній, денній та всіх формах навчання.

Ці дані свідчать, що рівень випускників заочної форми навчання абсолютної більшості правничих шкіл є нижчим від середнього рівня випускників бакалаврату всіх форм навчання. Рівень випускників-заочників лише декількох правничих шкіл можна порівнювати з середнім по Україні рівнем випускників денної форми навчання з «Права» (139.1 балів). Серед них – Острозька академія, Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і Львівський національний університет імені Івана Франка.

Рівень випускників-заочників більшості правничих шкіл не можна вважати справді задовільним, зважаючи на те, що всі випускники, незалежно від форми навчання, отримують однакові дипломи державного зразка.

5.3.2. РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАОЧНИКІВ ВЕЛИКИХ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ

На рисунках нижче подані результати досліджень реалізації освітнього потенціалу. Пояснення форми представлення таких даних надано в розділі «Якість освіти vs якість освітньої послуги».

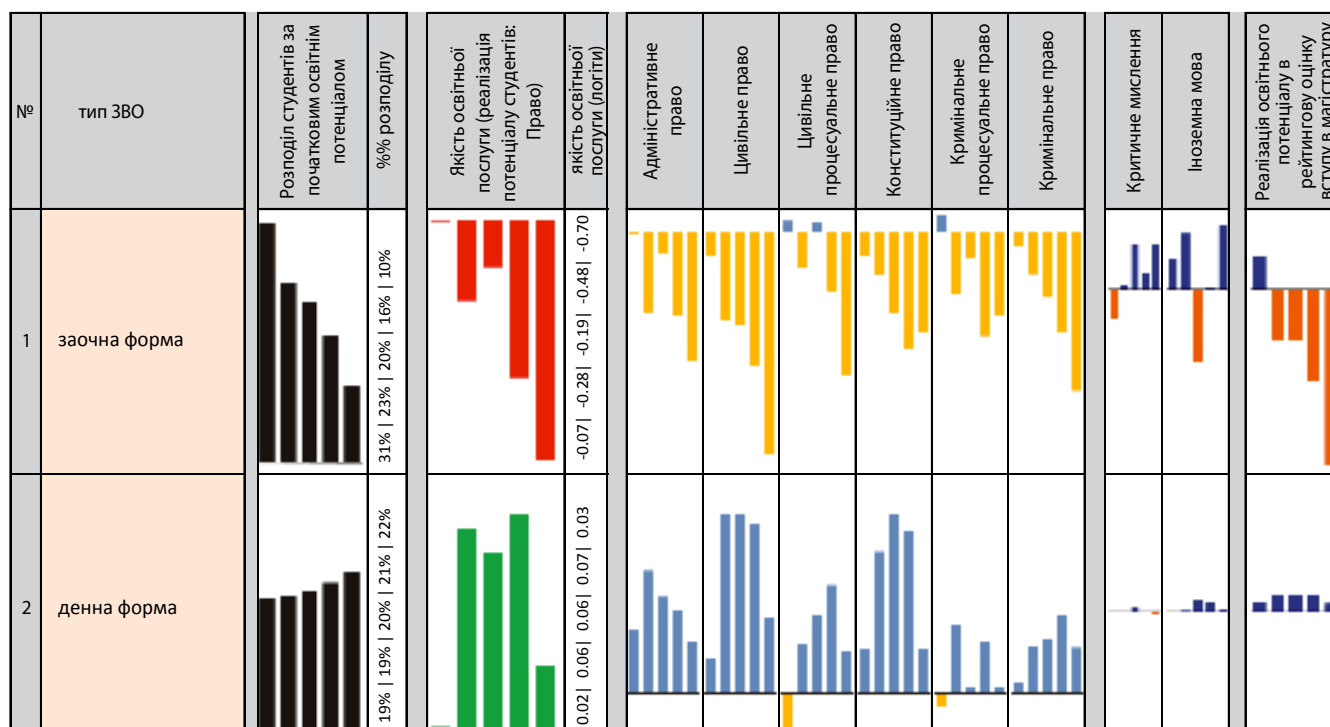

Рисунок 24. Реалізація освітнього потенціалу в залежності від форми навчання

Розподіл бакалаврів заочної форми навчання за рівнями освітнього потенціалу (гістограма зліва на рисунку вище) підтверджує основну тенденцію, яку можна описати так: що нижче освітній потенціал особи, тим імовірніше вона обиратиме заочну форму освіти на бакалавраті.

Аналіз результатів ЄФВВ у 2017 році показує, що ця тенденція переважає не всюди. У деяких правничих школах заочну форму освіти на магістратурі свідомо обирає помітна кількість сильних і найсильніших випускників денної форми бакалаврату.

Реалізація освітнього потенціалу в засвоєнні правничих дисциплін студентами заочної форми навчання відбувається помітно гірше, ніж у середньому по всіх формах навчання. При цьому, що вищий потенціал особи, то гірше, порівняно з денною формою навчання, реалізується її потенціал на заочній формі навчання.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАОЧНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Однією з найкращих в Україні є ситуація з успішністю на ЄФВВ випускників заочної форми навчання Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. Результати розрахунку реалізації освітнього потенціалу заочників кількох правничих шкіл подано на рисунку нижче.

№	тип ЗВО	Розподіл студентів за початковим освітнім потенціалом		Якість освітньої послуги (реалізація потенціалу студентів: Право)	Якість освітньої послуги (логіти)	Адміністративне право	Цивільне право	Цивільне процесуальне право	Конституційне право	Кримінальне процесуальне право	Кримінальне право	Критичне мислення	Іноземна мова	Реалізація освітнього потенціалу в рейтингову оцінку вступу в магістратуру
		% розподілу	% розподілу											
1	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого		9% 20% 22% 25%		0.23 0.07 -0.02 -0.29 -0.57									
2	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого		0% 11% 22% 33%		0.55 -0.47 0.39 0.67 —									
3	Київський національний університет імені Тараса Шевченка		4% 12% 23% 42%		0.65 -0.66 -0.61 -0.73 -0.96									
4	Національний університет «Одеська юридична академія»		8% 16% 26% 33%		-0.32 -0.70 -0.65 -0.42 -0.44 -0.41									
5	Львівський національний університет імені Івана Франка		13% 25% 25% 38%		-1.00 0.17 — -0.25 -0.97									

Рисунок 25. Реалізація освітнього потенціалу заочників великих правничих шкіл

Середній рівень успішності на ЄФВВ випускників заочної форми навчання Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого є порівнюваним з середнім по Україні рівнем успішності по всіх формах навчання, а успішність в ЄФВВ бакалаврів-заочників Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого є порівнюваною із середнім по Україні рівнем успішності випускників денної форми навчання. Така порівняно висока успішність випускників заочної форми навчання суперечить загальнодержавним тенденціям та потребує додаткового вивчення.

5.3.3. ЗАРАХУВАННЯ ДО ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА МАГІСТРАТУРИ

На заочній формі навчатимуться 46% зарахованих до магістратури за спеціальністю «Право» (4889 з 10633). Частка заочників серед майбутніх магістрів майже на чверть більша, ніж частка заочників серед випускників бакалаврату в 2017 році – 37.5% (7279 з 19422). Підвищення на магістерському рівні освіти (у порівнянні з бакалавратом) відсотка осіб, що навчаються за заочною формою навчання, навряд чи можна вважати позитивною тенденцією для правничої освіти в Україні, зокрема, з огляду на нижчі показники реалізації потенціалу заочників і їхні невисокі успіхи при зовнішньому оцінюванні.

Можна зробити висновок, що заочна форма навчання на магістратурі буде ефективною лише за двох умов:

- 1) завершення формування основного обсягу правничих знань, необхідних магістру, ще під час навчання на бакалавраті;
- 2) обов'язкове постійне засвоєння практично значимих професійних компетенцій впродовж всього навчання на магістратурі, що може бути забезпечено лише за умови роботи за фахом із постійним менторським супроводом.

Серед зарахованих на магістратуру 76.7% є випускниками бакалаврату тієї ж правничої школи. Але цей параметр (відсоток власних бакалаврів серед зарахованих до магістратури) суттєво відрізняється залежно від форми навчання. Так, серед зарахованих усіма ЗВО до заочної магістратури «власні» бакалаври складають 64%, у той час, як серед зарахованих на денну форму навчання – 87.6%. Це свідчить про велику «плинність» ринку заочної правничої освіти. Помітна кількість кандидатів обирає форму навчання, на яку менший конкурс, і помітна кількість правничих шкіл іде на компроміси між бажанням виконати план зарахування і необхідністю тримати рівень вимог до вступника на адекватно високому рівні. Детальніша інформація щодо рівня вимог при зарахуванні до магістратури заочної форми навчання подана у таблиці нижче.

Таблиця 64. Середні оцінки ЄФВВ зарахованих до магістратури за спеціальністю «Право» в 2017 році залежно від форми навчання

Форма навчання	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг
Заочна	131.1	131.5	130.0	393.0
Денна	143.4	140.4	140.9	424.4
У середньому	135.4	133.9	133.2	407.6

Розрив у оцінках ЄФВВ зарахованих до магістратури між тими, хто продовжує навчання за заочною і тими, хто продовжує навчання за денною формою навчання приблизно відповідає такому ж розриву серед випускників бакалаврату, тобто проведення конкурсу не змінило розрив рівня компетенцій майбутніх випускників, з якими працюють на різних формах навчання.

Інформацію про середні рейтинги і предметні оцінки ЄФВВ зарахованих на заочну форму навчання магістратури з «Права» кожної правничої школи можна знайти в таблиці нижче. Рядки в таблиці відсортовано зверху до низу в порядку зменшення середнього рейтингу зарахованих на заочну форму навчання. Довідково надано колонку із середнім рейтингом зарахованих на денну форму навчання того ж ЗВО, а також рядок із середнім рівнем оцінок в усіх ЗВО.

Таблиця 65. Середні рейтинги і предметні оцінки ЄФВВ зарахованих на заочну форму навчання магістратури за спеціальністю «Право»

№	ЗВО	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг заочної форми навчання	Рейтинг денної форми навчання
1	Національний університет «Острозька академія»	156.0	160.2	146.0	462.2	423.0
2	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	157.8	149.7	149.3	456.8	387.1

3	Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. С. Дем'янчука	129.8	135.4	129.2	455.6	442.5
4	Ужгородський національний університет	156.4	146.9	149.0	452.3	469.6
5	Одеський державний екологічний університет	167.0	112.0	165.0	444.0	387.5
6	Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	138.3	142.2	151.4	431.5	470.4
7	Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького	151.6	142.1	136.6	430.2	416.5
8	Інститут управління і права НЮУ ім. Ярослава Мудрого	141.4	136.7	144.6	422.6	416.0
9	Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого	149.4	136.8	131.5	417.7	432.4
10	Університет митної справи та фінансів	140.8	135.0	138.7	414.5	406.3
11	Львівський національний університет ім. Івана Франка	148.6	131.3	135.1	413.8	461.4
12	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	135.0	139.8	138.8	413.7	435.8
13	Університет державної фіскальної служби України	137.3	138.4	135.8	411.5	418.7
14	Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого	141.3	135.2	132.8	409.2	446.9
15	Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича	135.9	134.8	135.6	406.3	418.1
16	Вінницький національний аграрний університет	130.8	137.6	137.7	406.1	394.0
17	ТОВ «Академія адвокатури України»	133.8	137.3	134.4	405.5	425.8
18	Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського	132.4	133.2	138.0	403.6	440.6
19	Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. Дідоренка	136.9	135.5	129.9	402.3	
20	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	134.7	141.7	125.3	401.7	374.3
21	Маріупольський державний університет	138.0	138.3	124.6	400.9	397.5
22	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	133.6	132.7	131.4	397.7	419.9
23	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	129.5	136.8	131.4	397.6	417.1
24	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	130.7	134.8	132.1	397.6	413.2
25	Київський національний торговельно-економічний університет	129.0	134.3	133.7	397.5	421.7
26	Херсонський державний університет	132.8	132.9	130.6	396.2	401.7
27	Національний університет «Одеська юридична академія»	130.4	132.3	130.5	393.3	421.7
28	Середній рівень по країні	131.1	131.5	130.0	393.0	424.4
29	Національний авіаційний університет	125.1	134.4	133.2	392.6	411.8
30	Київський університет культури	125.5	141.3	125.5	392.3	390.3
31	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	136.6	129.8	123.9	390.4	419.6
32	ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	127.4	129.6	132.7	389.7	378.1
33	Чернігівський національний технологічний університет	124.3	131.6	132.6	388.5	394.1

34	Запорізький національний університет	127.4	132.1	127.9	387.4	407.7
35	Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського	132.6	136.4	121.0	387.0	380.9
36	Київський університет права Національної академії наук України	135.9	127.9	122.1	386.0	404.5
37	Буковинський університет	121.1	133.3	130.7	385.1	361.9
38	Державний Національний гірничий університет	129.9	133.2	122.6	384.8	394.1
39	Київський національний університет технологій та дизайну	120.0	125.5	139.0	384.5	427.0
40	Хмельницький університет управління та права	131.8	130.5	122.3	384.5	426.0
41	ПАТ «Національна академія управління»	133.9	124.1	126.2	384.1	385.9
42	Національний транспортний університет	117.4	131.0	135.8	384.1	400.7
43	Івано-Франківський університет права ім. Данила Галицького	123.6	132.7	127.7	384.0	382.2
44	Донецький національний університет імені Василя Стуса	128.3	132.0	123.0	383.3	425.0
45	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	121.7	127.4	133.5	382.6	392.2
46	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	125.5	130.9	125.3	381.7	396.6
47	Міжнародний гуманітарний університет	117.3	138.8	125.3	381.3	370.5
48	Академія праці, соціальних відносин і туризму	126.0	126.2	125.9	381.2	386.3
49	Тернопільський національний економічний університет	126.4	126.9	128.3	381.1	402.5
50	Сумський державний університет	125.8	131.6	123.8	381.1	402.3
51	Донецький державний університет управління	123.4	129.5	126.7	379.6	394.6
52	Центрально український державний педагогічний університет імені В. Винниченка	126.3	128.1	124.9	379.3	406.4
53	Національна академія внутрішніх справ	125.2	126.8	126.9	379.2	389.8
54	Львівський державний університет внутрішніх справ	125.2	126.1	127.8	379.1	389.5
55	Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»	127.8	126.9	124.0	378.7	386.2
56	Національний університет «Львівська політехніка»	127.3	128.6	122.4	378.3	398.9
57	Державний університет інфраструктури та технологій	127.0	126.7	124.3	377.9	418.1
58	Одеський національний морський університет	126.3	126.6	124.8	377.7	403.0
59	Львівський торговельно-економічний університет	125.7	126.6	124.7	377.0	379.8
60	Східноєвропейський університет економіки і менеджменту	134.1	115.2	127.5	376.8	356.8
61	Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Гжицького	120.8	122.0	132.9	375.7	349.5
62	Бердянський державний педагогічний університет	126.4	127.8	120.8	375.1	391.7
63	Полтавський університет економіки і торгівлі	125.6	126.9	122.4	374.9	389.3

64	Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля	124.1	129.1	121.5	374.7	
65	Класичний приватний університет	127.7	125.8	120.5	374.0	388.6
66	Харківський національний університет внутрішніх справ	125.0	126.4	121.6	373.0	393.1
67	Університет сучасних знань	129.8	121.6	121.4	372.8	388.5
68	Білоцерківський національний аграрний університет	127.0	125.5	118.8	371.3	389.8
69	Національний університет водного господарства та природокористування	124.9	124.2	120.5	370.9	392.1
70	Одеський державний університет внутрішніх справ	124.4	125.1	121.4	370.8	399.0
71	Сумський національний аграрний університет	129.9	121.6	119.3	370.8	385.3
72	Національний університет біоресурсів і природокористування України	117.6	129.3	122.3	369.1	432.3
73	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	124.3	124.4	120.2	367.3	403.1
74	Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського	120.4	127.0	119.6	366.9	363.6
75	Академія Державної пенітенціарної служби	122.7	121.6	121.9	366.2	374.2
76	Львівський інститут ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	127.0	110.0	125.5	362.5	375.3
77	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	123.4	125.2	111.9	360.6	375.0
78	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	105.5	128.0	125.0	358.5	374.0
79	Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика	119.0	113.1	116.5	345.7	

Різниця найвищої середньої рейтингової оцінки (542.2 бала, Острозька академія) зарахованих на заочну форму навчання і найнижчої середньої оцінки (345.5 бала, Міжнародний класичний університет ім. П. Орлика) складає надзвичайно високе значення 116.5 балів.

ВИСНОВКИ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗА ЗАОЧНОЮ ФОРМОЮ

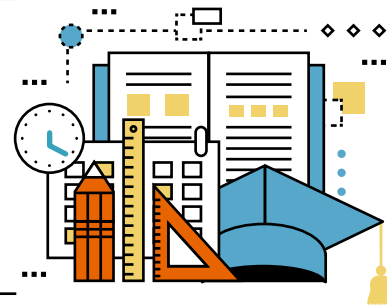
Стандартизовані освітні вимірювання висвітлюють системні проблеми заочної форми юридичної освіти в Україні, зокрема:

- занадто високий відсоток випускників заочної форми навчання має вкрай низький рівень фахових знань, але отримує стандартний диплом юриста, що девальвує цінність високої підготовки інших студентів;
- у середньому погана (порівняно з денною формою навчання) реалізація освітнього потенціалу студентів під час навчання на заочній формі.

Такі проблеми завдають шкоди іміджу правничої освіти, адже стандартизований диплом державного зразка не містить інформації про форму навчання чи об'єктивний рівень успіхів бакалавра.

Заочна форма навчання у правничих школах вимагає уваги МОН як державного регулятора в сфері освіти. Зокрема, необхідно забезпечити контроль наявності у всіх володарів дипломів мінімального рівня професійних компетенцій.

6. ЗАРАХУВАННЯ ДО ПРАВНИЧОЇ МАГІСТРАТУРИ. ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ

ОПИС ДАНИХ

Представлена в цьому розділі інформація ґрунтується на отриманих з ЄДЕБО даних станом на 22 вересня 2017 року. ЗВО продовжували зарахування до магістратури до кінця 2017 року, але абсолютна більшість зарахувань відбулася на момент отримання даних і відображена у цьому дослідженні.

Серед 10633 зарахованих осіб освітні дані 123 осіб не дозволяють встановлення відповідного зв'язку зі знеособленою екзаменаційною інформацією, отриманою з бази даних УЦОЯО. Можна висловити припущення, що кожна з цих 123 осіб належить до однієї з таких категорій:

- іноземці;
- демобілізовані після 30.07.2017;
- інші пільгові категорії.

Щодо цих осіб у базі даних відсутні ключові поля, завдяки яким можна було б зібрати більш повну інформацію, тому деякі статистичні дані, наведені нижче в цьому розділі, побудовані на несуттєво меншій, в порівнянні з 10633, кількості зарахованих осіб.

Загальна кількість зарахованих до правничих магістратур осіб у наданих даних складає 10633.

Кількість ЗВО, що здійснили відображене в ЄДЕБО зарахування до магістратури – 103 (станом на 22.09.2017). Два ЗВО з 103 в попередні 4 роки не проводили підготовку бакалаврів права, тому зараховували виключно випускників інших ЗВО.

6.1. ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ

Зарахування майбутніх магістрів права відбувалося на різноманітні освітні програми.

Таблиця 66. Освітні програми, на яких в 2017 році розпочали навчання майбутні магістри права

Назва освітньої програми	осіб
«Право» (чи 081 «Право»)	5940
назва невідома	3385
Правознавство	615
Господарське та адміністративне право і процес	53
Інтелектуальна власність	45
Комерційне право	45
Цивільне право і процес	44
Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності	43
Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура.)	41
Правове забезпечення підприємницької діяльності	40
Трудове право та правове забезпечення управлінської діяльності	40
Кримінальна юстиція, правоохоронна діяльність, Цивільно-правова спеціалізація	39
Кримінально-правова	35
Фінансове право	32
Господарське право	30

Міжнародне право	23
Програма подвійного дипломування з університетом ім. Миколаса Ромеріса (Вільнюс, Литва)	23
Екологічна політика і право	21
Конституційне і адміністративне право	17
Права людини	16
Приватне право та інтелектуальна власність	16
Інформаційне право та право інтелектуальної власності	15
Публічне право	14
Правове забезпечення природокористування і охорони довкілля	12
Право (на основі ОК Р спеціаліста)	11
Державне будівництво і місцеве самоврядування, Суд, прокуратура, адвокатура, Господарське право, Інтелектуальна власність	10
Господарсько-правова діяльність	9
Правове забезпечення в галузі охорони здоров'я	7
Магістр з права	6
Правове забезпечення публічних закупівель	4
Інтелектуальна власність, Господарське право, Державне будівництво і місцеве самоврядування, Суд, прокуратура, адвокатура	2

Щонайменше 62% зарахованих у 2017 році до магістратури буде проходити загальну освітню програму «Право», чи 081 «Право», чи «Правознавство». На основі інформації з вищенаведеної таблиці можна спробувати зробити висновки щодо пропорцій між спеціалізаціями майбутніх випускників магістратури. Але, на жаль, повної інформації щодо освітніх програм майбутніх магістрів в ЄДЕБО немає.

Станом на 22 вересня 2017 року ЗВО не повідомили до ЄДЕБО назв конкретних правничих освітніх програм, по яких розпочали навчання на магістратурі 3385 осіб. Наразі інформація про наявність спеціалізації, а не проходження загальної програми навчання, наявна лише для 693 осіб (6.5% від загальної кількості зарахованих до магістратури). На цей момент можна стверджувати, що спеціалізацію матимуть лише від 6.5% до 38% майбутніх магістрів.

Таблиця 67. ЗВО, що не внесли назви освітніх програм до ЄДЕБО щодо певної кількості студентів правничої магістратури

ЗВО	осіб
Національна академія внутрішніх справ	929
Харківський національний університет внутрішніх справ	297
Університет державної фіскальної служби України	237
Національний університет «Львівська політехніка»	195
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	173
Хмельницький університет управління та права	121
Одеський державний університет внутрішніх справ	116
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	115
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	103
Університет митної справи та фінансів	93
ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	77
Національний університет «Києво-Могилянська академія»	69
Національний транспортний університет	64
Державний університет інфраструктури та технологій	51
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди	49
Херсонський державний університет	45
Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	42

Київський університет права Національної академії наук України	40
Одеський національний морський університет	39
Академія праці, соціальних відносин і туризму	37
Сумський національний аграрний університет	36
Академія Державної пенітенціарної служби	34
Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	34
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля	34
Криворізький економічний інститут КНЕУ ім. В. Гетьмана»	33
Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського	29
Міжнародний гуманітарний університет	28
Чорноморський національний університет імені Петра Могили	28
Макіївський економіко-гуманітарний інститут	25
Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»	23
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»	22
Київський університет туризму, економіки і права	20
Бердянський державний педагогічний університет	19
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	19
Білоцерківський національний аграрний університет	18
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика	16
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України	15
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту	14
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	12
Київський міжнародний університет	7
Київський університет ринкових відносин	6
Львівський інститут ПАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	5
Національний університет «Острозька академія»	5
Бердянський університет менеджменту і бізнесу	5
Міжнародний університет бізнесу і права	4
Національний університет біоресурсів і природокористування України	2

6.2. ВСТУПНИКИ, ЩО ЗАКІНЧИЛИ БАКАЛАВРАТ В ЗВО, ЯКІ НЕ МАЮТЬ МАГІСТРАТУРИ

Серед 10633 зарахованих до правничої магістратури осіб всього 680 є випускниками ЗВО, які не мають правничої магістратури. Для продовження навчання на наступному освітньому рівні ці особи повинні були вступати до магістратур інших ЗВО. Розподіл цих 680 зарахованих на магістратуру осіб між ЗВО є нерівномірним. П'ять ЗВО зарахували до себе більше 42% цієї категорії вступників. У таблиці нижче вказано, який відсоток з вищезгаданих 680 осіб зараховано до кожного з цих 5 закладів вищої освіти.

Таблиця 68. Відсоток зарахування випускників ЗВО, що не мають магістратури (5 ЗВО, які зарахували найбільшу кількість таких випускників)

ЗВО	%
Національна академія внутрішніх справ	20.0%
Харківський національний університет внутрішніх справ	8.5%
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	5.0%
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	4.7%
Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань»	3.8%

Більшість з 680 осіб, а саме 79.3%, вступили на заочну форму навчання. 1.2% вступили на вечірню форму навчання до вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля».

6.3. ЗАРАХОВАНІ ДО МАГІСТРАТУРИ ВЛАСНІ ВИПУСКНИКИ БАКАЛАВРАТУ

Відсоток своїх випускників бакалаврату серед зарахованих до магістратури відрізняється за формами навчання:

- 54.2% зарахованих на вечірню форму навчання на магістратурі отримали попередній диплом у тому ж ЗВО;
- 63.7% зарахованих на заочну форму навчання на магістратурі отримали попередній диплом у тому ж ЗВО;
- 87.2% зарахованих на магістратуру на денну форму навчання отримали попередній диплом у тому ж ЗВО.

76.4% зарахованих вступили до магістратури того ж ЗВО, в якому отримали диплом бакалавра.

Відсоток власних випускників бакалаврату серед зарахованих до магістратури різняться. Наприклад:

- жодного свого випускника не зарахували на магістратуру за спеціальністю «Право»: Університет «Крок», Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Український католицький університет (останні два не випускали бакалаврів), Донецький університет економіки та права, Макіївський економіко-гуманітарний інститут та Київський національний університет технологій та дизайну;
- близько 50% серед зарахованих на магістратуру складають власні випускники у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Національній академії внутрішніх справ та низці інших ЗВО;
- більше 90% зарахованих до магістратури складають власні випускники у Національного університету «Одеська юридична академія», Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та інших;
- 100% зарахованих є власними випускниками у Дніпропетровському гуманітарному університеті, Одеській морській академії, Київському міжнародному університеті, Київському національному лінгвістичному університеті та Дніпропетровському гуманітарному університеті.

Детальну інформацію щодо всіх ЗВО наведено в таблиці нижче. Рядки таблиці відсортовано в порядку зменшення відсотка власних випускників, серед зарахованих до магістратури.

Таблиця 69. Кількість осіб, зарахованих на магістратуру кожного ЗВО, відсоток власних випускників бакалаврату серед зарахованих, порівняння успішності зарахованих і власних випускників

№	ЗВО, що зарахував на навчання в магістратурі	Кількість зарахованих на магістратуру	З них власні випускники бакалаврату	ЄФВВ всіх зарахованих на магістратуру	ЄФВВ всіх власних випускників бакалаврів
1	Дніпропетровський гуманітарний університет	9	100.0%	365.4	368.9
2	Київський національний лінгвістичний університет	17	100.0%	422.5	423.8
3	Національний університет «Одеська морська академія»	10	100.0%	462.7	419.9
4	Київський міжнародний університет	7	100.0%	382.7	392.2
5	Макіївський економіко-гуманітарний інститут	25	96.0%	353.0	319.0
6	Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая	22	95.5%	374.3	375.2
7	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	173	95.4%	412.0	406.9
8	Київський університет туризму, економіки і права	20	95.0%	395.2	396.5
9	Національний університет «Одеська юридична академія»	1575	93.3%	414.7	415.6
10	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	131	93.1%	406.6	404.3
11	Одеський державний екологічний університет	11	90.9%	392.6	375.0

12	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	99	90.9%	424.2	421.7
13	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	1800	90.3%	434.7	435.6
14	Ужгородський національний університет	39	89.7%	465.4	405.4
15	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	115	89.6%	408.0	408.5
16	Національний університет «Острозька академія»	79	86.1%	425.5	427.7
17	Міжнародний гуманітарний університет	28	85.7%	372.1	372.1
18	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	49	85.7%	400.2	386.4
19	Київський університет права Національної академії наук України	40	85.0%	396.0	395.5
20	Державний університет інфраструктури та технологій	51	84.3%	394.8	389.8
21	Національний університет «Львівська політехніка»	195	84.1%	389.1	388.0
22	Київський університет ринкових відносин	6	83.3%	386.3	380.1
23	Запорізький національний технічний університет	24	83.3%	386.4	379.5
24	Київський національний університет культури і мистецтв	6	83.3%	412.0	402.5
25	Львівський національний університет імені Івана Франка	297	82.5%	443.5	445.3
26	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	28	82.1%	399.6	397.1
27	Національний авіаційний університет	88	81.8%	403.6	395.4
28	Національний транспортний університет	64	81.3%	395.4	384.9
29	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	47	80.9%	417.1	404.0
30	Сумський державний університет	142	80.3%	393.1	398.0
31	Тернопільський національний економічний університет	91	80.2%	391.3	396.5
32	Бердянський університет менеджменту і бізнесу	5	80.0%	375.6	371.1
33	Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	25	80.0%	392.3	394.1
34	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	154	79.9%	420.4	416.5
35	Університет державної фіскальної служби України	237	79.3%	414.2	414.1
36	Класичний приватний університет	43	79.1%	379.9	383.2
37	Львівський торговельно-економічний університет	61	78.7%	378.6	385.3
38	Національний гірничий університет	42	78.6%	388.7	390.5
39	Львівський державний університет внутрішніх справ	177	78.0%	384.0	383.7
40	Чернігівський національний технологічний університет	121	77.7%	391.2	385.4
41	Донецький національний університет імені Василя Стуса	100	76.0%	406.7	405.7
42	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	29	75.9%	365.3	360.6
43	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	33	75.8%	381.8	384.4

44	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	86	75.6%	388.7	392.1
45	Херсонський державний університет	45	75.6%	398.9	399.1
46	Університет митної справи та фінансів	93	75.3%	408.5	409.4
47	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	68	75.0%	422.9	421.5
48	Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара	103	74.8%	410.5	412.2
49	Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького	51	74.5%	383.3	383.5
50	Запорізький національний університет	113	74.3%	395.9	412.3
51	Буковинський університет	23	73.9%	372.0	377.7
52	Європейський університет	18	72.2%	376.3	384.8
53	Сумський національний аграрний університет	36	72.2%	380.3	370.7
54	Національний університет водного господарства та природокористування	67	71.6%	380.1	377.0
55	Східноєвропейський університет економіки і менеджменту	14	71.4%	371.1	362.1
56	Маріупольський державний університет	41	70.7%	399.7	396.3
57	Київський університет імені Бориса Грінченка	20	70.0%	401.0	408.1
58	Полтавський університет економіки і торгівлі	23	69.6%	380.5	376.5
59	Київський національний торговельно-економічний університет	164	69.5%	407.2	403.5
60	Академія Державної пенітенціарної служби	111	69.4%	368.1	368.3
61	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	16	68.8%	367.4	379.9
62	Бердянський державний педагогічний університет	19	68.4%	380.3	375.3
63	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	19	68.4%	378.8	388.2
64	Національний університет біоресурсів і природокористування України	82	68.3%	390.7	388.0
65	Таврійський національний університет імені В.І.Вєрнадського	34	67.6%	383.8	375.5
66	Білоцерківський національний аграрний університет	18	66.7%	377.5	369.3
67	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	12	66.7%	444.3	391.6
68	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	157	66.2%	386.4	381.9
69	Хмельницький університет управління та права	121	66.1%	405.7	418.9
70	Університет імені Альфреда Нобеля	34	64.7%	387.9	395.7
71	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	30	63.3%	420.6	402.6
72	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	566	62.5%	453.0	461.8
73	Харківський економіко-правовий університет	8	62.5%	395.1	391.6
74	Харківський національний університет внутрішніх справ	297	60.3%	375.9	383.9
75	Вінницький національний аграрний університет	35	57.1%	397.5	381.3

76	Київський університет культури	7	57.1%	391.4	380.1
77	Академія праці, соціальних відносин і туризму	37	56.8%	382.5	371.6
78	Приватне акціонерне товариство «Національна академія управління»	23	56.5%	384.8	391.1
79	Одеський національний морський університет	39	56.4%	392.3	387.3
80	Академія адвокатури України	116	54.3%	411.9	420.8
81	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	34	52.9%	402.9	389.1
82	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	69	50.7%	509.6	488.1
83	Луцький інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	6	50.0%	363.8	362.7
84	Одеський державний університет внутрішніх справ	116	50.0%	379.5	378.3
85	Міжнародний університет бізнесу і права	4	50.0%	362.0	370.7
86	Національна академія внутрішніх справ	929	49.7%	380.5	380.2
87	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	29	44.8%	372.7	370.1
88	Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика	16	43.8%	345.7	354.9
89	Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука	39	43.6%	452.1	429.0
90	Приватне акціонерне товариство «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	77	33.8%	385.6	380.4
91	Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	42	31.0%	383.4	376.0
92	Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	5	20.0%	370.2	342.0
93	Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького	12	16.7%	371.3	386.5
94	Університет сучасних знань	34	14.7%	377.5	369.9
95	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	35	14.3%	402.3	384.6
96	Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України	15	13.3%	374.7	380.0
97	Донецький державний університет управління	24	12.5%	387.1	374.9
98	Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	19	5.3%	395.9	391.2
99	Український католицький університет	16	0.0%	521.2	--
100	Університет економіки та права «КРОК»	1	0.0%	--	389.2
101	Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	37	0.0%	421.9	--
102	Київський національний університет технологій та дизайну	9	0.0%	405.8	387.2
103	Донецький університет економіки та права	4	0.0%	356.0	366.0

В умовах вільного відкритого конкурсу відсоток власних випускників бакалаврату серед зарахованих до магістратури є результатом впливу кількох різнонаправлених факторів:

- престижу і PR/маркетингових зусиль правничої школи;
- сформованої лояльності власних студентів;
- конкурентоздатності випускників власного бакалаврату;
- рівня компромісності вимог до вступника при зарахуванні на магістратуру (як результат визначення керівництвом ЗВО точки балансу економічних інтересів та інтересів набору лише сильних вступників).

Вплив кожного з перелічених факторів не є простим і лінійним. Наприклад, однаковий результат зменшення відсотка власних бакалаврів на магістратурі надають протилежні значення фактору «престиж+PR». Так, великий відсоток сильних випускників бакалаврату менш престижних ЗВО схильні пробувати свої сили у вступі до магістратури більш престижних правничих шкіл. Їхнє місце в магістратурі перших ЗВО займають більш слабкі чужі випускники, що шукають місця вступу з меншим рівнем конкурсу, з меншим рівнем вимог.

Великий відсоток чужих випускників бакалаврату приймають до себе також ЗВО з високою репутацією і PR успіхами. Наприклад, серед осіб, зарахованих до магістратури Національного університету «Києво-Могилянська академія», половину складають випускники бакалавратів інших правничих шкіл. Через вступну кон'юнктуру до цього ЗВО подали заяви на вступ багато дуже сильних випускників інших ЗВО, конкуренцію з якими не витримала помітна частина власних порівняно сильних випускників бакалаврату. Освітня міграція під час переходу з бакалаврського на магістерський рівень освіти має бути предметом окремого комбінованого соціологічного і тестологічного дослідження.

Наразі маємо можливість розглянути окремі статистичні зрізи освітньої міграції і спробувати сформулювати загальні тенденції.

6.3.1. «ДОНОРИ» І «РЕЦИПІЄНТИ» ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ

Близько двох з половиною тисяч майбутніх магістрів права були зараховані до ЗВО, в якому не закінчували бакалаврат. Це занадто велика група осіб, щоб оминати їх увагою в статистичному дослідженні. Помітна кількість ЗВО зарахували на навчання до магістратури велику кількість успішних випускників бакалавратів інших ЗВО. Умовно назвемо «Реципієнтами» ті ЗВО, що зарахували до себе помітну кількість успішних чужих випускників.

Серед ЗВО є й такі, що підготували багато успішних вступників на магістратуру, не зарахували у підсумку їх до власної магістратури. Будемо умовно називати їх «Донори». Інформація про ЗВО, що найбільшою мірою виступили донорами і реципієнтами надано в двох таблицях нижче.

Таблиця 70. ТОП-10 «Реципієнтів»: ЗВО з максимальною кількістю зарахованих до магістратури випускників інших ЗВО

№	ЗВО, що зарахували до магістратури найбільше випускників інших ЗВО	осіб
1.	Національна академія внутрішніх справ	432
2.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	208
3.	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	165
4.	Харківський національний університет внутрішніх справ	102
5.	Національний університет «Одеська юридична академія»	97
6.	Львівський національний університет імені Івана Франка	54
7.	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	53
8.	Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	50
9.	Київський національний торговельно-економічний університет	45
10.	Університет державної фіскальної служби України	43

Таблиця 71. ТОП-10 «Донорів»: ЗВО з максимальною кількістю випусників бакалаврату, зарахованих до магістратур інших ЗВО

№	ЗВО, які підготували найбільшу кількість майбутніх магістрів, зарахованих до інших ЗВО	осіб
1.	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	121
2.	Національний університет «Одеська юридична академія»	101
3.	Національна академія внутрішніх справ	78
4.	Київський університет права Національної академії наук України	70
5.	Харківський національний університет внутрішніх справ	69
6.	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	67
7.	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	64
8.	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	57
9.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	56
10.	Університет державної фіскальної служби України	54

Сім ЗВО присутні і серед донорів, і серед реципієнтів. Баланс «надання» та «отримання» радикально порушено на користь «отримання» у двох ЗВО: Національної академії внутрішніх справ і Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

6.4. ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ МІЖ ЗВО

Серед зарахованих до магістратури є досить помітна кількість осіб (1838), що попри можливість вступити до магістратури alma mater вступили до магістратури іншого ЗВО. Це велика за розміром категорія осіб, тому виявилось цікавим дослідити «перехресну міграцію» вступників з одного ЗВО до іншого. У таблиці нижче представлено, який відсоток зарахованих до магістратури випусників кожного із ЗВО, що пропонує магістратуру, був зарахований до магістратури іншого ЗВО (% відтоку з alma mater для продовження навчання на наступному рівні вищої освіти). Середній рівень по всіх ЗВО – 22.9%.

Таблиця 72. Успішні випусники ЗВО, що продовжили навчання на магістратурі іншого ЗВО (розміщено в порядку зменшення відсотка зарахованих до «чужих» магістратур)

№	ЗВО, що випустив майбутніх магістрів (зарахованих до магістратури)	Випущено тих, хто вступив до магістратури, осіб	З них зараховано до іншого ЗВО
1	Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»	25	100.0%
2	Київський національний університет технологій та дизайну	7	100.0%
3	Приватний вищий навчальний заклад «Донецький університет економіки та права»	1	100.0%
4	Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут»	0	---
5	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	38	78.9%
6	Київський національний університет культури і мистецтв	22	77.3%
7	Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»	14	71.4%
8	Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького	59	69.5%
9	Київський університет права Національної академії наук України	104	67.3%
10	Білоцерківський національний аграрний університет	36	66.7%
11	Донецький державний університет управління	8	62.5%
12	Національний університет «Одеська морська академія»	25	60.0%
13	Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	27	51.9%
14	Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	43	51.2%

15	Маріупольський державний університет	56	48.2%
16	Київський національний лінгвістичний університет	32	46.9%
17	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	15	46.7%
18	Київський університет імені Бориса Грінченка	24	45.8%
19	Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського	42	45.2%
20	Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин» у формі товариства з обмеженою відповідальністю	9	44.4%
21	Приватний вищий навчальний заклад «Київський міжнародний університет»	12	41.7%
22	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	71	39.4%
23	Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	170	39.4%
24	Київський університет туризму, економіки і права	31	38.7%
25	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	57	38.6%
26	Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого	148	38.5%
27	Вищий навчальний заклад «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту» (у формі товариства з обмеженою відповідальністю)	16	37.5%
28	Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»	34	35.3%
29	Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»	20	35.0%
30	Національний транспортний університет	81	34.6%
31	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	29	34.5%
32	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»	32	34.4%
33	Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»	187	34.2%
34	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	18	33.3%
35	Луцький інститут розвитку людини Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	3	33.3%
36	Приватний вищий навчальний заклад Міжнародний університет бізнесу і права	3	33.3%
37	Товариство з обмеженою відповідальністю «Бердянський університет менеджменту і бізнесу»	6	33.3%
38	Сумський національний аграрний університет	37	32.4%
39	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	50	32.0%
40	Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»	47	29.8%
41	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	34	29.4%
42	Вінницький національний аграрний університет	28	28.6%
43	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	73	27.4%
44	Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України»	84	27.4%
45	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	26	26.9%
46	Харківський національний університет внутрішніх справ	257	26.8%
47	Львівський державний університет внутрішніх справ	185	25.9%
48	Сумський державний університет	143	25.9%
49	Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань»	8	25.0%
50	Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	28	25.0%
51	Державний університет інфраструктури та технологій	60	25.0%
52	Національний університет біоресурсів і природокористування України	77	24.7%
53	Київський національний торговельно-економічний університет	152	23.7%

54	Національний авіаційний університет	93	23.7%
55	Донецький національний університет імені Василя Стуса	100	23.0%
56	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	27	22.2%
57	Університет державної фіскальної служби України	246	22.0%
58	Запорізький національний технічний університет	23	21.7%
59	Класичний приватний університет	43	20.9%
60	Запорізький національний університет	106	20.8%
61	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	15	20.0%
62	Херсонський державний університет	42	19.0%
63	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	125	18.4%
64	Чернігівський національний технологічний університет	115	18.3%
65	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	95	17.9%
66	Львівський торговельно-економічний університет	60	16.7%
67	Одеський державний екологічний університет	12	16.7%
68	Харківський економіко-правовий університет у формі товариства з обмеженою відповідальністю	6	16.7%
69	Національний університет «Острозька академія»	80	15.0%
70	Національний університет водного господарства та природокористування	56	14.3%
71	Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»	14	14.3%
72	Тернопільський національний економічний університет	85	14.1%
73	Національна академія внутрішніх справ	562	13.9%
74	Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету	29	13.8%
75	Одеський державний університет внутрішніх справ	82	13.4%
76	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	420	13.3%
77	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	75	13.3%
78	Хмельницький університет управління та права	90	13.3%
79	Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	38	13.2%
80	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	185	11.9%
81	Львівський національний університет імені Івана Франка	277	11.6%
82	Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»	18	11.1%
83	Національний університет «Львівська політехніка»	185	10.8%
84	Вищий навчальний приватний заклад «Дніпропетровський гуманітарний університет»	10	10.0%
85	Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	10	10.0%
86	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»	20	10.0%
87	Одеський національний морський університет	24	8.3%
88	Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»	131	7.6%
89	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого	1755	6.9%
90	Університет митної справи та фінансів	75	6.7%
91	Національний університет «Одеська юридична академія»	1573	6.4%
92	Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»	18	5.6%
93	Приватний вищий навчальний заклад Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького	40	5.0%

94	Міжнародний гуманітарний університет	25	4.0%
95	Академія Державної пенітенціарної служби	77	0.0%
96	Академія праці, соціальних відносин і туризму	21	0.0%
97	Бердянський державний педагогічний університет	13	0.0%
98	Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	1	0.0%
99	Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького	2	0.0%
100	Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»	7	0.0%
101	Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України	3	0.0%

6.4.1. ШЛЯХИ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ МІЖ ЗВО

Розгляд шляхів переходу на навчання на магістратурі між конкретними ЗВО вказує на переважно несистемний характер такої індивідуальної освітньої міграції, тобто важко говорити, що випускники бакалаврату конкретного університету А вступають переважно до магістратури конкретного університету Б.

У таблиці нижче наведено всі випадки переходу на навчання до «чужої» магістратури груп розміром від 10 до 37 осіб. Групи з меншою кількістю осіб не показано.

Таблиця 73. Найбільші міграційні групи успішних вступників, зарахованих до «чужих» магістратур

Донор	Реципієнт	Академія Державної пенітенціарної служби	Донецький державний університет управління	Інститут управління і права НЮУ ім. Ярослава Мудрого	КНУ ім. Т. Шевченка	ЛНУ ім. І. Франка	НАВС	НаУКМА	Львівська політехніка	НЮУ ім. Ярослава Мудрого	ХНУВС
Білоцерківський національний аграрний університет							11				
КНЕУ ім. В. Гетьмана					23						
КНУ ім. Т. Шевченка							15				
Київський університет права НАНУ							10				
Львівський державний університет внутрішніх справ						10			10		
Маріупольський державний університет			10								
НАВС		12									
НПУ ім. М. Драгоманова							12				
Національний транспортний університет							14				
НаУКМА					11						
НУ «ОЮА»					16		14			13	
НЮУ ім. Ярослава Мудрого				11	30			13			
Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого										37	
Університет державної фіскальної служби України							12				
ХНПУ ім. Г. Сковороди										13	10
ХНУВС							17			11	

У таблиці і поясненнях нижче використано такі скорочення назв ЗВО:

- КНЕУ ім. В. Гетьмана – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
- КНУ ім. Т. Шевченка – Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- НАВС – Національна академія внутрішніх справ
- НПУ ім. М. Драгоманова – Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова
- НаУКМА – Національний університет «Києво-Могилянська академія»
- НУ «ОЮА» – Національний університет «Одеська юридична академія»
- ХНПУ ім. Г. Сковороди – Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
- ХНУВС – Харківський національний університет внутрішніх справ
- ЛНУ ім. І. Франка – Львівський національний університет імені Івана Франка
- НЮУ ім. Ярослава Мудрого – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Розглянемо кілька показових випадків освітньої міграції з перелічених у таблиці вище:

КНУ ім. Т. Шевченка як донор:

- 15 випускників КНУ ім. Т. Шевченка вступили до магістратури Національної академії внутрішніх справ. Їхній середній рейтинг склав 417 балів, середня оцінка з блоку «Право» – 126. Ці параметри є вище середнього порівняно з власними зарахованими на магістратуру випускниками бакалаврату Національної академії внутрішніх справ.
- У той же час середній рейтинг власних бакалаврів зарахованих до власної магістратури КНУ ім. Т. Шевченка склав 463.3, а середній бал з блоку «Право» – 150.3.

Слабші випускники бакалаврату КНУ ім. Т. Шевченка вступили до магістратури Національної академії внутрішніх справ, підсиливши собою середній рівень студентів магістратури цього ЗВО.

КНУ ім. Т. Шевченка як реципієнт:

- 23 випускники КНЕУ ім. В. Гетьмана вступили до магістратури КНУ ім. Т. Шевченка, маючи середній рейтинг 426 і середню оцінку з блоку «Право» – 146.3.
- 11 випускників бакалаврату НаУКМА вступили до магістратури КНУ ім. Т. Шевченка маючи середній рейтинг 459.5 і середню оцінку з блоку «Право» – 148.5.
- Середній рейтинг власних випускників бакалаврату, зарахованих до власної магістратури НаУКМА становить 509.6, а середня оцінка з права – 168.4.

Слабші випускники НаУКМА, що були не здатні конкурувати за місця в магістратурі у власній alma mater, вступили до магістратури КНУ ім. Т. Шевченка. Рівень підготовки цієї слабшої групи випускників НаУКМА виявився практично відповідним середньому рівню зарахованих на магістратуру власних бакалаврів КНУ ім. Т. Шевченка.

- 16 випускників бакалаврату НУ «ОЮА» вступили до магістратури КНУ ім. Т. Шевченка маючи середній рейтинг 442.8 і середню оцінку з блоку «Право» – 140.4.
- Середній рейтинг власних випускників бакалаврату, зарахованих до власної магістратури НУОЮА становить 415.7, а середня оцінка з блоку «Право» – 139.2.

НУ «ОЮА» виступив донором своїх кращих випускників для КНУ ім. Т. Шевченка.

- 30 випускників бакалаврату НЮУ ім. Ярослава Мудрого вступили до магістратури КНУ ім. Т. Шевченка, маючи середній рейтинг 476.6 і середню оцінку з блоку «Право» – 163.
- Середній рейтинг власних випускників бакалаврату, зарахованих до власної магістратури НЮУ ім. Ярослава Мудрого становить 437.5, а середня оцінка з блоку «Право» – 152.2.

НЮУ ім. Ярослава Мудрого виступив донором кращих випускників для КНУ ім. Т. Шевченка.

Національна академія внутрішніх справ (НАВС) як донор:

- 12 випускників бакалаврату НАВС було зараховано до магістратури Академії Державної пенітенціарної служби (АДПС) з середнім рейтингом 352.8 і середньою оцінкою з блоку «Право» – 118.8.
- У той же час до власної магістратури НАВС зараховано власних випускників бакалаврату НАВС із середнім рейтингом 379.8 і середньою оцінкою з блоку «Право» – 125.4, тобто до магістратури Академії Державної пенітенціарної служби пішли слабші випускники бакалаврату НАВС, котрі не були здатні конкурувати зі своїми однокурсниками за місця на магістратурі НАВС.

Національна академія внутрішніх справ (НАВС) як реципієнт:

- 14 випускників бакалаврату НУ «ОЮА» вступили до магістратури НАВС маючи середній рейтинг 403.1 і середню оцінку з блоку «Право» – 133.5. Такі оцінки є помітно вищими середнього рівня зарахованих до магістратури власних випускників НАВС і помітно нижчими відповідних середніх оцінок випускників власного бакалаврату ОЮА, зарахованих до магістратури ОЮА. Тобто, зараховані до НАВС слабкі випускники НУ «ОЮА» є сильнішими в порівнянні з середнім рівнем зарахованих власних випускників НАВС.
- Як і у випадку із зарахуванням до НАВС випускників КНУ ім. Т. Шевченка, НАВС зараховує чужих слабких випускників, які в дійсності виявляються помітним підсиленням середнього рівня студентів магістратури НАВС.
- Національний транспортний університет (НТУ) надав 14 випускників бакалаврату до магістратури НАВС. Їхній середній рейтинг – 376.6, середня оцінка з блоку «Право» – 124.3 (оцінки практично на рівні власних випускників, зарахованих до магістратури НАВС). У той же час середній рейтинг і середній бал з блоку «Право» зарахованих до магістратури НТУ власних випускників бакалаврату НТУ складають 390.4 та 125 балів відповідно. Це значить, що НТУ виступив донором для магістратури НАВС, надавши таких своїх випускників, що є не набагато сильнішими від тих, хто залишився у власній магістратурі НТУ.
- Харківський національний університет внутрішніх справ (ХНУВС) надав 17 випускників бакалаврату до магістратури НАВС. Їхній середній рейтинг – 372.4, середня оцінка з блоку «Право» – 126.2. Такі оцінки знаходяться приблизно на рівні власних випускників НАВС з числа зарахованих до магістратури НАВС. Середній рейтинг і оцінка з блоку «Право» власних випускників ХНУВС, зарахованих до магістратури ХНУВС складають 376.1 та 127 балів відповідно, що майже співпадає з оцінками тих випускників бакалаврату ХНУВС, що вступили на магістратуру НАВС.

ПРИКЛАД МІГРАЦІЇ МІЖ ВІДОКРЕМЛЕНИМ ПІДРОЗДІЛОМ І ГОЛОВНИМ ЗВО:

- Полтавський юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого як донор надав 37 успішних випускників денної форми навчання до НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Майже половина з них, закінчивши бакалаврат денної форми навчання вступили на магістратуру заочної форми навчання. Ця підгрупа має середній рейтинг і оцінку з блоку «Право» – 377.3 і 129 відповідно.
- Випускники Полтавського юридичного інституту, що вступили до магістратури денної форми навчання в НЮУ ім. Ярослава Мудрого, мали середній рейтинг і оцінку з блоку «Право» – 451.4 та 155.7 відповідно.
- Середній рейтинг випускників бакалаврату НЮУ ім. Ярослава Мудрого, зарахованих до власної магістратури заочної форми навчання становить 412, а середня оцінка з блоку «Право» – 142.7.
- Відповідні показники зарахованих до магістратури НЮУ ім. Ярослава Мудрого денної форми навчання склали – 447.9 та 153.2 відповідно.

Порівняння вищенаведених даних дозволяє зробити такі висновки: сильні випускники бакалаврату Полтавського юридичного інституту йшли в магістратуру НЮУ ім. Ярослава Мудрого денної форми навчання і виявлялися там трохи сильнішими в конкурсі, ніж власні випускники НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Найслабші випускники Полтавського юридичного інституту йшли в магістратуру НЮУ заочної форми навчання і виявлялися там помітно слабшими в конкурсі, ніж власні випускники НЮУ.

6.4.2. МІГРАЦІЯ МІЖ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ

Більш детальний загальний аналіз заочної форми навчання на бакалавраті і магістратурі надано в окремому розділі, присвяченому заочній формі освіти. Там само наведені середні бали ЄФВВ зарахованих до магістратури заочної і денної форми навчання. У цьому розділі розглянемо лише статистику зміни форми навчання при вступі до магістратури.

Таблиця 74. *Форми попереднього навчання на бакалавраті зарахованих на заочну і денну форми навчання магістратури*

Форма навчання	Навчались на заочній формі навчання в бакалавраті	Навчались на денній формі навчання в бакалавраті
Серед зарахованих до магістратури заочної форми навчання	35.4%	64.6%
Серед зарахованих до магістратури денної форми навчання	1.9%	98.1%

Перехід від заочної форми навчання на бакалавраті на денну форму навчання на магістратурі є нетиповим, а перехід від денної форми навчання на бакалавраті на заочну форму навчання на магістратурі є домінуючою тенденцією серед зарахованих на заочну форму. Це може відображати як реалізацію бажання майбутніх магістрів отримати фахову практику ще до закінчення магістратури, так і більш прозаїчний факт меншої успішності в ЄФВВ випускників бакалаврату заочної форми освіти.

6.5. МАГІСТРАТУРИ ПРИВАТНИХ ЗВО

Серед 103 ЗВО, що зарахували вступників до правничої магістратури, 26 є приватними, на ці 25% ЗВО припадає всього 5% зарахованих. Середній конкурсний бал зарахованих до магістратури в приватні ЗВО склав 389 балів, а зарахованих до державних ЗВО – 410,3 бали. У помітної кількості (20) державних ЗВО середній конкурсний бал зарахованих до магістратури є нижчим, ніж середній конкурсний бал зарахованих до приватних ЗВО. Лише у двох приватних ЗВО середній бал зарахованих на магістратуру перевищує середній бал зарахованих до недержавних ЗВО (410.3). Йдеться про Український католицький університет (середній конкурсний бал зарахованих – 521.2) і Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (середній конкурсний бал зарахованих – 452.1).

Середній бал блоку «Право» зарахованих до магістратури в приватні ЗВО склав 127.6 балів, а зарахованих до державних ЗВО – 138,3 бали. У 21 державного ЗВО середній бал з блоку «Право» зарахованих до магістратури є меншим, ніж середній бал з блоку «Право» зарахованих до магістратури приватних ЗВО. Два приватних ЗВО (Харківський економіко-правовий університет і Український католицький університет) мають середній бал з блоку «Право» зарахованих до магістратури вищим від середнього бала з блоку «Право» по всіх зарахованих до недержавних ЗВО.

Можна говорити про невисокий (в середньому) рівень вимог приватних ЗВО до вступників, але неможливо говорити, що це є принциповою родовою ознакою приватних ЗВО, оскільки занадто помітна кількість державних ЗВО має нижчий рівень вимог до вступників на магістратуру.

6.6. МАГІСТРАТУРИ ЗВО РІЗНИХ ТИПІВ

У попередніх розділах було описано авторське розділення закладів вищої освіти на 6 типів: правничі; силові; класичні університети; спеціалізовані неюридичні; інші (ЗВО підпорядкування не МОН); іноземні.

Іноземні ЗВО в цьому розділі не розглядаються, оскільки зарахування до магістратур іноземних ЗВО не є предметом цього дослідження. Інші ЗВО (підпорядкування не МОН) зарахували до правничої магістратури мало осіб, тому не є об'єктом статистичного дослідження.

РІВНІ УСПІХІВ В ЄФВВ ЗАРАХОВАНИХ ДО МАГІСТРАТУР РІЗНИХ ТИПІВ ЗВО

У таблиці нижче наведено інформацію про середні оцінки ЄФВВ осіб, що були зараховані до магістратур ЗВО різного типу.

Таблиця 75. Середні оцінки ЄФВВ осіб, що були зараховані до магістратур ЗВО різного типу

Тип ЗВО	Кількість зарахованих, осіб	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Рейтинг ЄФВВ
Спеціалізовані правничі	3702	144.8	140.3	139.2	424.0
Силових відомств	2058	127.6	129.1	127.4	384.2
Класичні університети	2267	142.7	140.1	142.9	425.0
Спеціалізовані неправничі	2434	130.8	132.7	131.1	395.8

Найкращі середні результати з фахового блоку «Право» ЄФВВ і когнітивного тестування (ТЗНПК) у зарахованих до магістратур спеціалізованих правничих ЗВО.

Найкращі середні результати з іноземної мови і найвищі середні рейтинги – у зарахованих до правничих шкіл класичних університетів.

Найгірші середні бали по всіх блоках ЄФВВ – у зарахованих до ЗВО, підпорядкованих силовим відомствам. Рівні успіхів осіб, зарахованих до ЗВО силових відомств, є вкрай низькими, в порівнянні із зарахованими до правничих ЗВО і класичних університетів.

6.6.1. МІГРАЦІЯ МІЖ РІЗНИМИ ТИПАМИ ЗВО

У таблиці нижче наведена кількість зарахованих до магістратури осіб, розділена по типу ЗВО, до магістратури якого особа вступила, і типу ЗВО, в якому закінчила бакалаврат.

Таблиця 76. Демонстрація освітньої міграції між різними типами ЗВО

Тип ЗВО	Закінчили бакалаврат в ЗВО цього типу	Вступили в магістратуру ЗВО цього типу
Спеціалізовані правничі	3685	3702
Силових відомств	1695	2058
Класичні університети	2121	2267
Спеціалізовані неправничі	2941	2434

Спеціалізовані неправничі ЗВО зарахували до своїх магістратур на 507 менше успішних осіб, ніж підготували на бакалавраті. ЗВО силових відомств зарахували до своїх магістратур на 363 успішних вступників більше, ніж підготували успішних вступників. Ця статистика відображає основний напрям освітньої міграції.

Варто пояснити ці тенденції детальніше: ЗВО силових відомств зарахували на магістратуру 1401 успішних випускники тих самих ЗВО силових відомств. Інші 657 з 2058 зарахованих закінчили ЗВО інших типів. 462 з 657 осіб закінчили бакалаврат у спеціалізованих неюридичних ЗВО, 106 – класичні університети, а 64 – спеціалізовані правничі ЗВО.

Для порівняння: з 3702 зарахованих до магістратур спеціалізованих правничих ЗВО 3395 осіб закінчили бакалаврат у спеціалізованих правничих ЗВО, 65 – в ЗВО силових відомств, 89 – в класичних університетах, 148 – в спеціалізованих неправничих ЗВО, 3 – в ЗВО підпорядкування Міністерства охорони здоров'я України і Міністерства культури України, 2 – в іноземних ЗВО.

ВИСНОВКИ ЩОДО ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ

1. Кількість місць у правничих магістратурах силових відомств є непропорційно великою у співвідношенні з кількістю бакалаврів, які ці ЗВО підготували для вступу до магістратури на достатньо якісному рівні.
2. Ураховуючи наведені в попередніх розділах досить низькі середні оцінки ЄФВВ випускників ЗВО силових відомств, ЗВО саме цього типу завдяки відкритому конкурсу з використанням ЄФВВ і зарахуванню випускників ЗВО інших типів отримали найбільше значно успішніших, ніж їхні власні, випускників інших ЗВО.
3. Середній рівень знань осіб, зарахованих до магістратур ЗВО силових відомств, залишається низьким попри відносне покращення цього рівня завдяки освітній міграції.

6.7. ПЕРЕХРЕСНИЙ ВСТУП

У 2017 році вперше відбувся перехресний вступ на правничу магістратуру. Перехресним вступом називають вступ абітурієнта до магістратури за спеціальністю, що не відповідає спеціальності його бакалаврського диплома.

У таблиці нижче наведено процентний розподіл абітурієнтів, що претендували на вступ на магістратуру зі спеціальності «Право», за спеціальністю їхнього попереднього диплома.

Таблиця 77. Розподіл вступників за спеціальністю бакалаврату

Попередня спеціальність	% серед вступників	Попередня спеціальність	% серед вступників
Право, правознавство	87.95%	Філологія і переклад	0.33%
Менеджмент, управління	1.35%	Психологія	0.29%
Економісти	1.27%	Фізичне виховання і спорт	0.18%
Фінанси, банківська справа	0.84%	Міжнародне право	0.17%
Історія	0.82%	Товарознавство і торгівля	0.15%
Педагогічна	0.62%	Політологія	0.11%
Правоохоронна діяльність	0.56%	Соціальна робота	0.11%
Облік, аудит, податки	0.45%	Соціологія	0.10%
Екологія	0.36%	Пожежна безпека	0.10%
Транспорт	0.34%		

Для зручності аналізу широкий спектр спеціальностей вступників за попереднім дипломом було розділено на 5 категорій:

ПРАВО	ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ	ЕКОНОМІЧНІ Й УПРАВЛІНСЬКІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ	ГУМАНІТАРНІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ	ПРИРОДНИЧІ Й ІНЖЕНЕРНІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
-------	--------------------------	---	---------------------------	--------------------------------------

Успішність представників різних спеціальностей в подоланні бар'єрів ЄФВВ представлено в таблиці нижче.

Таблиця 78. Відсоток подолання бар'єрів у тестах ЄФВВ

Спеціальності за попереднім дипломом	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Подолали всі бар'єри
Право	90.1%	93.1%	95.3%	80.8%
Правоохоронна діяльність	77.8%	86.7%	85.6%	63.3%
Економічні й управлінські спеціальності	86.9%	90.7%	94.9%	75.7%
Гуманітарні спеціальності	86.0%	91.5%	94.0%	75.5%
Природничі й інженерні спеціальності	85.1%	90.6%	94.5%	74.3%
У середньому	89.3%	92.7%	95.1%	79.7%

Найвищі відсотки подолання бар'єрів некомпетентності – у бакалаврів права. Найнижчі відсотки – у бакалаврів правоохоронної діяльності.

Середні оцінки тестів ЄФВВ тих, хто подолав бар'єр, та середній рейтинг по кожній категорії спеціальностей представлено в таблиці нижче.

Таблиця 79. Середні оцінки ЄФВВ залежно від спеціальності за попереднім дипломом

Спеціальності за попереднім дипломом	Право	ТЗНПК	Іноземна мова	Подолали всі бар'єри
Право	90.1%	93.1%	95.3%	80.8%
Правоохоронна діяльність	77.8%	86.7%	85.6%	63.3%
Економічні й управлінські спеціальності	86.9%	90.7%	94.9%	75.7%
Гуманітарні спеціальності	86.0%	91.5%	94.0%	75.5%
Природничі й інженерні спеціальності	85.1%	90.6%	94.5%	74.3%
У середньому	89.3%	92.7%	95.1%	79.7%

Найкращі результати у бакалаврів із попередньою спеціальністю «Право», а найгірші – у бакалаврів правоохоронної діяльності, природничих й інженерних спеціальностей.

Наочна статистика результатів участі в конкурсі представників різних спеціальностей представлена в таблиці нижче.

Таблиця 80. Результати перехресного вступу

Спеціальності за попереднім дипломом	Не подолали бар'єр ЄФВВ	Не пройшли за конкурсом	Зараховано до магістратури	Зараховано до того ж ЗВО
Право	19.2%	10.3%	70.4%	83.0%
Правоохоронна діяльність	36.7%	17.4%	45.9%	80.0%
Економічні й управлінські спеціальності	24.3%	21.3%	54.4%	19.1%
Гуманітарні спеціальності	24.5%	25.8%	49.7%	17.2%
Природничі й інженерні спеціальності	25.7%	26.1%	48.2%	16.6%
У середньому	20.3%	12.7%	66.9%	76.7%

Пояснення даних таблиці на прикладі спеціальності «Право» / «Правознавство» за дипломом бакалавра:

- 19.2% вступників з дипломом бакалавра «Право» не подолали бар'єр хоча б по одному з блоків ЄФВВ і вибули з конкурсу;
- 10.3% подолали всі три бар'єри, але отримали занадто низькі результати і не були зараховані до ЗВО, до яких подавали заяви на вступ;
- 70.4% успішно пройшли конкурс і були зараховані на магістратуру за спеціальність «Право»;
- $19.2\% + 10.3\% + 70.4\% = 100\%$ з точністю до використаного округлення.

Величина 83% в рядку спеціальності «Право» означає, що 83% зарахованих до магістратури конкретного ЗВО мають диплом бакалавра, отриманий в тому ж ЗВО.

Найкращі показники успішності вступу демонструють правники, і це є природнім результатом. Найгірші показники – у спеціалістів з правоохоронної діяльності, що є неочікуваним, адже це суміжні спеціальності, а також у гуманітаріїв та представників природничих й інженерних спеціальностей, що не викликає подиву.

Цікавим результатом перехресного вступу є те, що трохи більше половини (54.4%) управлінців і представників групи економічних спеціальностей досягли успіху при вступі до правничої магістратури. Представники інших не правничих спеціальностей мали загальний успіх перехресного вступу нижче 50%.

Таблиця 81. Середні рейтинги зарахованих до магістратури зі спеціальності «Право» залежно від спеціальності за попереднім дипломом

Спеціальності за попереднім дипломом	Рейтинг зарахованих	Рейтинг вступників, що не були зараховані через низькі результати
Право	414.7	393.1
Правоохоронна діяльність	369.8	363.3
Економічні й управлінські спеціальності	389.1	373.4
Гуманітарні спеціальності	395.5	375.1
Природничі й інженерні спеціальності	381.9	373.1
У середньому	409.8	389.0

Варто звернути увагу на те, що середній рейтинг бакалаврів-правників (393.1 бали), які були не успішними в конкурсі і яких не зараховано до магістратури є вищим за більшість середніх рейтингів бакалаврів інших спеціальностей, зарахованих до правничої магістратури (від 369.8 до 395.5 балів по різних попередніх спеціальностях). Середній бал зарахованих бакалаврів гуманітарних спеціальностей є найвищим серед інших не правничих спеціальностей. Такий результат досягнуто за рахунок найвищих оцінок з іноземної мови – 133.5 бала серед тих із гуманітаріїв, кого зараховано до правничої магістратури.

Таблиця 82. Склад зарахованих до магістратури за спеціальністю «Право» бакалаврів залежно від спеціальності їхнього попереднього диплома

Спеціальності за попереднім дипломом	% серед зарахованих до магістратури з права
Право	91.1%
Правоохоронна діяльність	0.5%
Економічні й управлінські спеціальності	3.6%
Гуманітарні спеціальності	2.2%
Природничі й інженерні спеціальності	2.6%

Важливою є інформація про уподобання тих, хто вступав за перехресним вступом щодо форми навчання. Зовсім невелика частка з них була зарахована на денну форму навчання.

Таблиця 83. Частка зарахованих на денну форму навчання всередині зарахованих груп залежно від попередньої спеціальності

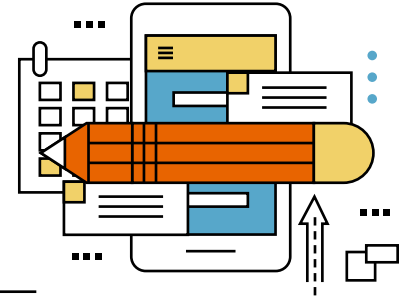
Спеціальності за попереднім дипломом	% зарахованих на денну форму навчання
Право	61.9%
Правоохоронна діяльність	13.3%
Економічні й управлінські спеціальності	11.1%
Гуманітарні спеціальності	14.9%
Природничі й інженерні спеціальності	15.8%

Денну форму навчання обрали лише 13.8% володарів попередньої неправничої освіти.

ВИСНОВКИ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕХРЕСНОГО ВСТУПУ

- 1) Тести, що входять до складу ЄФВВ, в першу чергу тести блоку «Право», суттєво зменшили частку осіб, що не отримували правничу освіту бакалавра, серед зарахованих до магістратури в порівнянні з їхньою часткою серед вступників. Відсоток неправників знизився з 12.1% серед тих, хто вступав, до 8.9% серед зарахованих.
- 2) Кожен одинадцятий майбутній магістр права не отримував правничої освіти до вступу на магістратуру. Це важливо з огляду на характер блоку «Право» ЄФВВ, котрий перевіряє знання лише 6 правничих дисциплін. Додаткове вступне випробування, яке проходив кожен одинадцятий майбутній магістр не є стандартизованим. Немає впевненості, що це додаткове випробування у багатьох ЗВО було достатньо направлене на не включені до ЄФВВ правничі дисципліни. Успішне проходження ЄФВВ не може бути свідченням повноти і системності правничих знань вступників, що не проходили навчання на правничому бакалавраті.
- 3) Варто висловити обґрунтовані сумніви, що навчання на правничій магістратурі впродовж достатньо короткого проміжку часу виявиться достатнім для завершення формування системних правничих знань у володарів попередніх неправничих спеціальностей. Необхідна експертиза магістерських навчальних програм і систем контролю знань на магістратурі, щоб надати відповідь на запитання про доцільність навчання за окремими програмами для осіб, що не мають бакалаврського освітнього рівня зі спеціальності «Право». Особливо обґрунтованими є висезгадані побоювання з врахуванням того, що 86.2% зарахованих до магістратури володарів попередньої неправничої спеціальності будуть навчатися на заочній формі навчання.
- 4) Спосіб формування конкурсної оцінки надає переваги при вступі до магістратури за спеціальністю «Право» представникам спеціальностей, у яких обсяг вивчення іноземної мови на бакалавраті був вищим, ніж у правників. Володарі більш ґрунтовних правничих знань серед бакалаврів права часто програють вступну конкуренцію особам з почасти несистемними і слабшими правничими знаннями, які проходили навчання за неправничими програмами.
- 5) Комп'ютерне моделювання потенційних результатів конкурсу при зміні способу формування конкурсної оцінки через використання зменшувальних вагових коефіцієнтів для блоків «Іноземна мова» і ТЗНПК вказує на те, що у більшій частині тих, хто вступав за перехресним вступом, залишається шанси бути зарахованими лише на заочну форму навчання і лише за контрактом виключно до ЗВО, які встановили найнижчі прохідні бали. Залишається надати відповідь на запитання про шанси отримати системні фахові знання з правничої спеціальності без навчання на магістратурі за спеціальними програмами. Спеціальні програми мали б забезпечити знання з предметів, не включених до ЄФВВ і системність правничих знань.

7 ДОДАТКОВІ ПСИХОМЕТРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

У цьому розділі надано в скороченому вигляді результати кількох психометричних досліджень, розраховані на читача, що прагне глибше ознайомитися з методиками проведення тестологічного аналізу, який дозволив здійснити підготовку цього дослідження.

7.1. ОБ'ЄКТ ТЕСТОЛОГІЧНИХ ВИМІРЮВАНЬ. ПОНЯТТЯ GRIT

Зовнішні стандартизовані тести часто вимірюють не лише знання заявленого предмету тестування, але й інші компетенції осіб. Тестування, яке вимірює не те, або не лише те, що заявлено предметом тесту, в тестології називають невалідним. Якщо особисті якості, що не є предметом тестування але впливають на оцінку, сприяють успішному опануванню компетенцій з предмету тестування, в таких випадках не прийнято говорити про невалідність тестування, хоча би тому, що внесок особистої якості в оцінку з предмету неможливо відділити від результату дії цієї якості – опанування предмету тестування.

Цінність результатів ЗНО для прогнозування успіхів вступників під час навчання на бакалавраті підтверджується багаторічною освітньою практикою вищої школи, більшість представників якої погоджуються з тим, що з огляду на статистику, більш успішними в університетському навчанні є студенти, які мали вищі оцінки ЗНО при вступі.

Посередні чи погані знання з української мови і літератури, історії, математики і багатьох інших предметів ЗНО за формальною ознакою ніяк не можуть вплинути на успішне засвоєння правничих знань, принципово відмінних від отримуваних у школі знань з неправничих дисциплін. Не зважаючи на це, високі оцінки особи в ЗНО з шкільних предметів, як правило, свідчать про високу імовірність отримання особою високих оцінок з профільних правничих дисциплін під час навчання у правничій школі в майбутньому. Це наводить на вже визнану в середовищі тестологів думку, що оцінки ЗНО, крім формальних знань з шкільного предмета, відображають ще й необхідні для успішного навчання і в середній школі, і в університеті особисті якості і здібності особи. Наприклад, здатність до довготривалої систематичної роботи, старанність, наполегливість, ретельність. Можна продовжувати перелік особистих якостей, завдяки яким особа досягає успіху в навчанні, нерідко попри відсутність у неї природної обдарованості до предмета. Говорячи про ці якості в зарубіжній тестологічній літературі використовують поняття «сила характеру».

Останнім часом популярним стало використання поняття grit, що в перекладі з англійської значить маленькі частинки каменю, пісок, гріт, а в переносному значенні – наполегливість у досягненні мети, силу характеру, рішучість у подоланні перешкод.

Такі особисті якості і здібності особи не завжди є очевидними, тому не просто диференціювати їх від формальних знань, умінь, навичок, а також одна від одної. Вони не можуть бути предметом прямого вимірювання, на противагу таким якостям як, здатність запам'ятовувати, швидкість читання, чи ще більш очевидним фізичним характеристикам особи як-то зріст, вага, фізична сила. Психометристи називають якості, що не допускають безпосереднього (прямого) вимірювання, латентними чи прихованими параметрами. Поширеною думкою є те, що ми не знаємо достеменно, які латентні параметри вимірюють тести ЗНО.

Аналіз латентних параметрів ЗНО досі не виконано, і це є науковим викликом. У більшості випадків те саме можна сказати і про інші тестування, зокрема, про окремі тестування, що входять до ЄФВВ.

7.2. СПІЛЬНІСТЬ ЛАТЕНТНИХ ПАРАМЕТРІВ РІЗНИХ ТЕСТУВАНЬ

Володіючи великим масивом так званих «освітніх досьє» з результатами ЗНО, ЄФВВ та додатковою інформацією про навчання в середній школі і на бакалавраті, можна спробувати з'ясувати наявність спільних факторів впливу на різні оцінки і їхні взаємозв'язки. У подальшому це дозволить з'ясувати, які саме з особистих якостей відображають (вимірюють) різні тести.

Аналіз взаємозв'язків результатів незалежних освітніх вимірювань виконувався з використанням програми SPSS (Factor analysis, Regression, Automated linear modelling).

Виконано спробу побудови невеликої кількості значимих факторів (у термінах SPSS: компонент) на основі великого переліку освітніх вимірювань, здійснених упродовж освітньої історії вступників до магістратури за спеціальністю «Право».

У дослідженні використано такі позначення освітніх вимірювань:

- тестові бали шести правничих предметів у складі тесту блоку «Право» ЄФВВ:

ADL – Адміністративне право

CTL – Конституційне право

CVL – Цивільне право

CVP – Цивільний процес

CRL – Кримінальне право

CRP – Кримінальний процес

- тестові бали трьох когнітивних тестувань у складі ТЗНПК:

CriTh – критичне мислення

AnaTh – аналітичне мислення

LogTh – логічне мислення

- тестові бали двох тестувань в складі тесту з блоку «Іноземної мови» ЄФВВ:

ReadingFL – читання (завдання №1..№4 тесту)

UseFL – використання мови (завдання №5 і 6 тесту);

Тестовий бал блоку «Іноземна мова» ЄФВВ є сумою ReadingFL і UseFL. На цьому етапі дослідження сума не використовувалася.

- результати тестів ЗНО, які склали вступники до магістратури раніше, при вступі до бакалаврату:

Ukr – Українська мова і література

Hist – Історія України

Math – Математика

FL – Іноземна мова

Geo – Географія

інші предмети (**Bio** – Біологія, **Phys** – Фізика, **Chem** – Хімія, **WHist** – Всесвітня історія, **WLit** – Всесвітня література, **Rus** – Російська мова і література).

Величини, що використовувалися як додаткові освітні вимірювання:

- Atestat** – середній бал атестата про середню освіту як підсумкове відображення успішності процесу навчання у старших класах середньої школи;
- Excelece-Diploma** – факт наявності диплома з відзнакою (бінарна характеристика, 1/0, «так/ні») як загальне відображення успішності проходження навчання на бакалавраті.

Як вторинні показники (такі, що базуються на інших показниках, але мають окрему інформаційну цінність) використовувалися такі:

- SCHOOLRATING** – стандартизований рейтинг вступу на магістратуру, розрахований на основі середнього бала атестата і оцінок Ukr, Hist та Math (див. про це в розділі щодо встановлення єдиного показника);
- MAGISTR_rating** – конкурсний рейтинг при вступі до магістратури (сума оцінок блоків ЄФВВ: право, ТЗНПК і іноземна мова);
- LAWSTATUS** – статус подолання бар'єра в тесті «Право» (бінарний: 1/0, «так/ні»);
- TZNPKSTATUS** – статус подолання бар'єра в тесті ТЗНПК (бінарний: 1/0, «так/ні»);
- FLSTATUS** – статус подолання бар'єра в тесті «Іноземна мова» (бінарний: 1/0, «так/ні»);
- No_FAIL** – статус подолання одночасно всіх бар'єрів ЄФВВ (бінарний: 1/0, «так/ні»).

При використанні результатів 15 прямих предметних вимірювань ЗНО і ЄФВВ і двох підсумкових показників (пункти 1-6 в переліку вище), факторний аналіз SPSS формує всього два значимих фактори, які пояснюють половину варіативності масиву даних, **тобто результати абсолютно різних 17 освітніх вимірювань, проведених у різні роки різними методами на половину визначаються двома невідомими факторами.**

Таблиця 84. Результат факторного аналізу SPSS: фактори (компоненти) та їхні коефіцієнти

	Component 1	Component 2
Excelece-Diploma	-,028	,161
Atestat	,127	,046
Ukr	,170	,047
Hist	,133	,074
FL	,243	-,070
Math	,147	,038
CriTh	,111	,051
AnaTh	,096	,007
LogTh	,117	-,030
ADL	-,022	,190
CVL	-,058	,232
CVP	-,030	,207
CTL	,009	,180
CRP	-,042	,190
CRL	-,010	,206
ReadingFL	,217	-,052
UseFL	,193	-,093

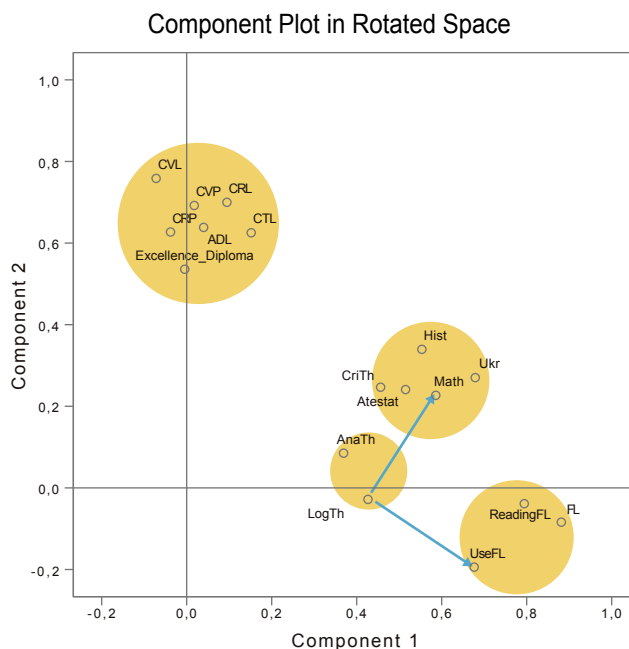

Рисунок 25. Розміщення 17 освітніх вимірювань в двомірному факторному просторі

Вдалу і продуктивну візуалізацію надає розміщення освітніх вимірювань в двомірному факторному просторі.

Спостерігається 4 консолідовані групи (позначено жовтими кружками), в кожній з яких освітні вимірювання демонструють спорідненість.

- 1) вимірювання шести правничих дисциплін і категорія диплома (з відзнакою чи без): ADL, CTL, CVL, CVP, CRL, CRP, Excellence_Diploma;
- 2) група шкільних вимірювань: Hist, Ukr, Math (історія України, українська мова і література, математика з ЗНО) і критичне мислення (CriTh з ТЗНПК);
- 3) група з іноземної мови: іноземна мова (FL з ЗНО), читання і використання мови (ReadingFL, UseFL) з блоку іноземної мови ЄФВВ;
- 4) група загальних здібностей: аналітичне мислення (AnaTh) і логічне мислення (LogTh) з ТЗНПК.

З результатів факторного аналізу можна зробити висновок про можливість приблизного пояснення результатів великої кількості освітніх вимірювань за допомогою всього кількох латентних параметрів. Цей висновок можна сформулювати і в інший спосіб: результати освітніх вимірювань, виконаних упродовж навчання, попри свою різноманітність, відображають (вимірюють) не таку велику різноманітність якостей особи (латентних параметрів). Серед вимірюваних латентних параметрів є два домінуючих.

На жаль, результати факторного аналізу не дозволяють робити висновок про те, **чим саме є ці два фактори.** Для їхнього точного опису необхідно проводити додаткові системні дослідження. Але цілком можливо надати кожному з факторів умовну інтерпретацію і назву, виходячи з інтуїтивного розуміння графічної візуалізації через міркування «що до чого ближче» в двофакторному просторі.

Всі вимірювання можна згрупувати в два набори, кожен з яких розміщується на одній з осей факторів. На вертикальній осі (Component 2) знаходяться всі правничі вимірювання, а ближче до горизонтальної осі (Component 1) – всі шкільні вимірювання (ЗНО і атестат), а також компоненти ТЗНПК та іноземної мови в складі ЄФВВ. Component 1 можна ідентифікувати як **«здібності і шкільні успіхи»**. Component 2 можна ідентифікувати як **«успіхи навчання з фаху»**. Це трактування факторів не є доведеним результатом дослідження, але є обґрунтованим припущенням.

Розглянемо, які висновки можна зробити щодо тестувань з огляду на їхнє розміщення в двомірному факторному просторі.

ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Вимірювання шести правничих дисциплін і наявність диплома з відзнакою виявилися найбільш консолідованою групою в низці виконаних факторних аналізів, що свідчить про спорідненість, близькість латентних параметрів, які вимірюються кожним з шести предметних вимірювань і фактом володіння дипломом з відзнакою. Усю групу можна обґрунтовано назвати «Рівень підготовки з фахових дисциплін».

ІНОЗЕМНА МОВА

Блок «Іноземна мова» ЄФВВ проводиться у форматі тесту, наближеному до шкільного ЗНО з іноземної мови. Середні результати блоку «Іноземна мова» ЄФВВ є вкрай низькими, що свідчить про відсутність помітної «доданої вартості» в знаннях бакалаврів з іноземної мови, доданої під час навчання на бакалавраті. Враховуючи це, не дивно, що компоненти тесту іноземної мови ЄФВВ (читання і використання мови) добре групуються з результатами тесту іноземної мови ЗНО, складеному перед вступом до бакалаврату, оскільки ці навички (читання і використання мови) в основному спираються на базу, отриману вступниками ще в середній школі.

ТЗНПК

Компонент ТЗНПК «Критичне мислення» (CriTh) добре агрегується з групою результатів ЗНО, а не з іншими загальними здібностями цього ж блоку ЄФВВ (логічне і аналітичне мислення). Таке спостереження відображає, швидше за все, сутність використаного тесту критичного мислення і кристалічний характер цього різновиду здібностей. (Кристалічний інтелект набувається людиною з часом («кристалізується») і залежить від довготривалих зусиль людини із засвоєння навичок і знань. Критичному мисленню не можна навчити впродовж стандартного семестрового предметного курсу, але довготривала багаторічна освітня робота з системним застосуванням підходів критичного мислення здатна позитивно вплинути на вимірюваний рівень критичного мислення особи. Кристалічний інтелект, на відміну від флюїдного (див. нижче), постійно зростає впродовж продуктивної частини життя людини).

Компонент ТЗНПК «Критичне мислення» (CriTh на малюнку візуалізації факторного простору) є найближчим до відображення середнього бала атестата про середню освіту (Atestat). Прийнято вважати, що середній бал атестата свідчить в першу чергу про рівень старанності випускника, а також про рівень його уважності та інші подібні особисті якості. Хороша агрегація середнього бала атестата з результатами частини тесту ТЗНПК, названої «критичним мисленням», має вказати про те, які саме передумови «критичного мислення», в першу чергу, впливають на цю частину оцінки ТЗНПК (уважність, старанність).

Аналітичне і логічне мислення у факторному просторі стоять осторонь від критичного мислення і шкільних успіхів (ЗНО), що імовірно відображає флюїдний характер цих інтелектуальних здібностей. (Флюїдний інтелект відображає здатність особи адаптуватися до нового, нових ситуацій, гнучкість мислення, здатність швидко оволодівати новими знаннями, швидкість мислення. Сучасні дослідження когнітивної науки свідчать, що флюїдний інтелект на 60-65% є генетично обумовленим, на 15% формується сім'єю упродовж перших майже двох десятиліть життя, на 10% – формується звичним (у тому числі робочим) оточенням упродовж життя, і на 10-15% довготривалою освітою. Можна вважати невеликим внеском освіти впродовж 4-х років навчання на бакалавраті, у формування флюїдного інтелекту. Флюїдний інтелект часто вважають вродженою здатністю, рівень якої зростає з віком, досягаючи максимуму в порівняно молодому віці після повноліття і зменшується в подальшому).

Надійні валідні тести аналітичного і логічного мислення складені особою перед і після навчання на бакалавраті мають давати дуже подібні результати. Різниця вимірювань цих якостей до і після навчання на бакалавраті має відобразити більшою мірою вікові зміни флюїдного інтелекту, і меншою мірою вплив навчання на бакалавраті.

Ці міркування дозволили використовувати результати компоненту ТЗНПК як незалежні змінні в іншому дослідженні, в якому було здійснено спробу формулювання факторів, що впливають на результати навчання з правничих дисциплін.

При детальному розгляді розміщення різних вимірювань у двофакторному просторі звертає на себе увагу несподіваний факт: попри очікування спорідненості результатів вимірювання логічного мислення ТЗНПК (LogTh) з результатами з математики ЗНО (Math), видно, що LogTh розміщений досить далеко від Math. Ця відстань є достатньо великою, щоб стверджувати про сильні відмінності латентних параметрів, вимірюваних цими двома тестами (LogTh і Math). Гіпотеза перевірялася побудовою в SPSS інших варіантів дво- і тривимірних факторних моделей з використанням великої кількості комбінацій прямих освітніх вимірювань і їхніх похідних параметрів із наведеного вище переліку. LogTh і Math не були близькими в жодному з побудованих факторних просторів.

7.3. «СПОРІДНЕНІСТЬ» ТЗНПК І ПОДОЛАННЯ ПОРОГУ В ТЕСТУВАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Варто звернути увагу, що відстані в факторному просторі від LogTh до Math і до UseFL мало відрізняються. Це спостереження можна сформулювати іншими словами: вимірювання «Логічне мислення» споріднене з вимірюванням «Математика» (ЗНО) не більшою мірою, ніж «Логічне мислення» споріднене з навиками використання іноземної мови.

Цю особливість варто окремо розглянути, бо вона не є інтуїтивно зрозумілою. Краще зрозуміти це явище вдалося при додаванні до факторного дослідження параметра FLSTATUS, що відображає подолання вступником порогу (рівня некомпетентності) в блоці «Іноземна мова» ЄФВВ. Цей параметр є бінарним, і приймає значення «1» для тих осіб, що подолали бар'єр, і значення «0» для тих, хто не подолав.

Наявність чотирьох пов'язаних з володінням іноземною мовою параметрів помітно перерозподілило розміщення різних вимірювань у двофакторному просторі. Домінування мовних вимірювань розмістило їх суттєво ближче до осі першого фактору і відсунуло інші шкільні вимірювання і ТЗНПК від цієї осі. Взаємне розташування інших вимірювань у цілому не змінилися.

Розміщення FLSTATUS у факторному просторі недалеко від логічного й аналітичного мислення підказує можливу спорідненість вимірювання цього параметра з ТЗНПК.

Для з'ясування деталей цієї можливої спорідненості було виконано таке дослідження: з'ясувалося, наскільки правильність відповідей на кожне із запитань тесту з англійської мови в складі ЄФВВ корелює з результатами ТЗНПК тієї ж особи.

Кореляційне дослідження виявило сім запитань тесту англійської мови, правильність відповідей на які корелює з успішністю з ТЗНПК. Всі інші запитання не демонструють помітних кореляцій з результатами ТЗНПК. Виявлені 7 запитань демонструють слабку чи дуже слабку кореляцію Пірсона з тестовим балом ТЗНПК.

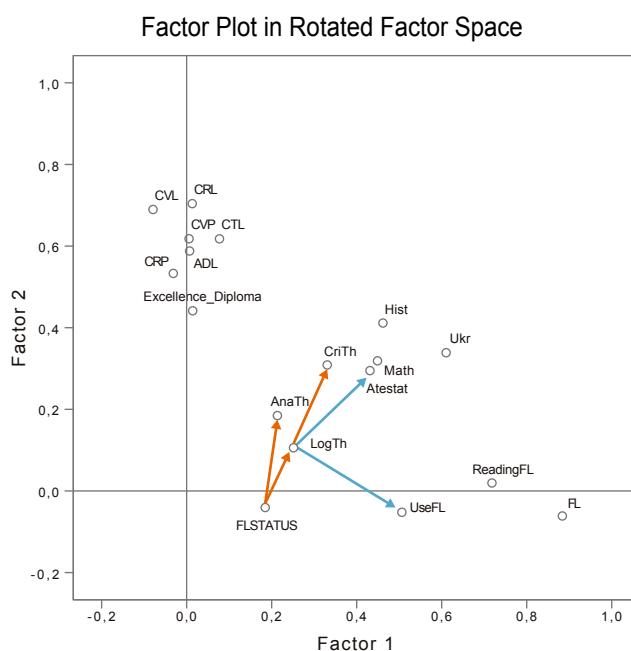

Рисунок 26. Розміщення освітніх вимірювань в двовірному факторному просторі після додавання параметра FLSTATUS

Таблиця 85. Кореляції тестового бала ТЗНПК з успішністю відповідей на запитання тесту з англійської мови

№ запитання	Кореляція Пірсона з тестовим балом ТЗНПК
1	0.24
3	0.31
5	0.25
8	0.23
18	0.29
19	0.31
36	0.25

Було досліджено кореляцію правильності відповідей одна з одною по всіх питаннях блоку з англійської мови ЄФВВ. Цікавим виявилось те, що помітну кореляцію одне з одним на рівні 0.25-0.4 демонструють ті ж самі 7 запитань. Інші запитання не мають лінійної кореляції правильності відповіді одна з одною: середній рівень кореляції Пірсона складає 0.057 і жодна з кореляцій питань (крім 7 згаданих) не перевищує 0.2.

Така картина вказує на наявність помітного спільного фактора, що приводить до успішності відповіді по всіх семи запитаннях. Цей фактор, вочевидь, має мало спільного з володінням англійською мовою, але споріднений з предметом вимірювання ТЗНПК.

Нижче наведено тексти всіх 7 згаданих тестових завдань.

У ЗАВДАННЯХ №1, 3, 5 НЕОБХІДНО БУЛО ОБРАТИ НАЗВУ ТЕМИ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ПІДХОДИТЬ ДО ФРАГМЕНТА ТЕКСТУ. ПЕРЕЛІК ВАРИАНТІВ ВІДПОВІДІ:

A Interviewing imprisoned criminals	E Education opportunities and new experiences
B Cure of ill inmates	F Convict code of conduct
C Staff risks while managing health problems of prisoners	G Vulnerable prisoners
D University courses for people kept in jail	H Arriving at place of confinement

№1

When someone is put in prison they have at least one interview and assessment to make sure they understand prison rules and procedures, know what their rights are, get the right healthcare, are told of courses available. The prisoner gets a prison number and their property is recorded and put somewhere safe until they're released. Prisoners are also given a security category based on how likely they are to try to escape or their risk of causing harm to other prisoners and prison staff.

Правильна відповідь: **H Arriving at place of confinement**

№3

Prisoners get the same healthcare as anyone outside prison. Treatment is free but has to be approved by a prison doctor or member of the healthcare team. Prisons don't have hospitals, but many have in-patient beds. In some cases, the prison can get specialist support if prisoners have drug or alcohol problems, have HIV or AIDS, are disabled or have a learning difficulty. The healthcare team can ask the prisoner's family doctor for their records, but only if the prisoner agrees to it.

Правильна відповідь: **B Cure of ill inmates**

№5

Courses are normally available to help prisoners get new skills – learning to read and write, use computers and do basic maths. Most prisoners get an Individual Learning Plan listing courses and training. Most courses lead to qualifications that are recognized by employers outside prison, such as GCSEs or NVQs. Prisoners may be able to do a distance learning course in Open University. Many prisoners get the chance to work in prison workshops while carrying out their sentence. A 'low-risk' prisoner may be allowed to work in the community.

Правильна відповідь: **E Education opportunities and new experiences**

ЗАВДАННЯ №8 (ДАЙТЕ ВІДПОВІДЬ НА ЗАПИТАННЯ, БАЗУЮЧИСЬ НА ІНФОРМАЦІЇ НАВЕДЕНОГО ФРАГМЕНТА ТЕКСТУ)

Why did I fail the enrolment on an apprenticeship?

- A** because I wrote that the legal system in the country is the result of the relationship between Parliament and the courts
- B** because I considered law as a vital component in the successful integration of people
- C** because I knew little about the legal system
- D** because I hadn't thought through the personal motives for pursuing a career in law

Правильна відповідь: **D – because I hadn't thought through the personal motives for pursuing a career in law**

В ЗАВДАННЯХ №18 І №19 НЕОБХІДНО БУЛО ЗАПОВНИТИ ПРОПУСКИ В ТЕКСТІ.

Всі варіанти відповідей:

A to getting staffing levels up

B meaning they can't use their wisdom

C to get a grip on prisoner number

D to deliver more with less

E that we have the highest rate of imprisonment

F trying to use small sticking plasters

G that prisons must be more than human warehouses

H to adopt alternatives to prison where appropriate

Too Many Prisoners, Too Few Staff – Why Our Prisons Are in Crisis

Our prisons are in crisis – violence, self-harm and deaths in custody are at all-time high, prison capacity is stretched way beyond its limits and far too few prison officers struggle to deliver more with less. Against this backdrop, the Government has published its long-awaited Prisons and Courts Bill. They now accept (18) _____; they must be places of education, rehabilitation and reform.

The last three decades have seen numbers in England and Wales rising more sharply than ever, almost doubling to today's level of about 85,000. The latest figures again show (19) _____ in Western Europe. Prisons are massively overcrowded, while chronic staff shortages mean staff cannot even ensure safety.

Правильні відповіді:

№18 – G that prisons must be more than human warehouses

№19 – E that we have the highest rate of imprisonment

№36 (ЗАПОВНИТИ ПРОПУСК)

Officers were called to Pagnell Street, in Deptford, on Wednesday (36) _____ after 2pm after the gang pulled in front of their victims, forcing them to stop.

Варіанти відповідей: **A** – shortly; **B** – shorter; **C** – short; **D** – the shortest.

Правильна відповідь: **A – shortly**

Вступники, які мали настільки низький рівень підготовки, що були здатні зрозуміти лише окремі слова в запропонованих тестах, могли робити припущення щодо правильної відповіді, уважно віднаходячи і порівнюючи зрозумілі (чи навіть не зрозумілі) їм слова чи групи слів у запропонованих текстах і варіантах відповіді. Для успішної реалізації такого підходу очевидно необхідні такі якості (в порядку зменшення їхнього значення):

- А) уважність, ретельність, наполегливість;
- Б) здатність аналізувати;
- В) здатність приходити до умовисновку (логіка).

Пункти Б) і В) відповідають компонентам ТЗНПК. Пункт А) відображає латентний параметр, який імовірно вимірює ТЗНПК додатково до заявлених розробниками ТЗНПК компонент. Аналіз кореляцій підказує, що серед слабо підготованих з іноземної мови вступників з більшим успіхом долали пороговий бал ті, хто мав вищі оцінки з ТЗНПК. Найбільше допомагали в подоланні порогового бала відповіді на наведені вище запитання №1, 3, 5, 8, 18, 19, 36.

Варто зазначити, що в ЄФВВ 2017 року порогові бали з іноземної мови були встановлені на рівні, що нижче порога сліпого вгадування. З високою імовірністю можна було подолати пороговий бал ставлячи відмітки відповідей навмання, не маючи достатніх знань з іноземної мови. Невелика, але критична для подолання порогу перевага, яку надавали вступнику якості, що не мають відношення до володіння іноземною мовою, потребує додаткового дослідження: необхідно більш докладно з'ясувати, які саме якості допомогли.

Характерне розміщення FLSTATUS у двофакторному просторі надало підказку щодо впливу логічного мислення на успішність надання відповідей. Але детальний аналіз кореляцій успішності відповідей на 7 вищезгаданих запитань (що надавали перевагу саме особам з більшою оцінкою за ТЗНПК) виявив, що серед трьох вимірюваних ТЗНПК якостей внесок у перевагу надає лише компонент ТЗНПК «критичне мислення», але не логічне чи аналітичне мислення.

Наприклад, кореляція оцінки за питання №5 з оцінкою за критичне мислення складає 0.25, а з оцінкою за логічне мислення – всього 0.08. Аналогічно, питання №19 корелює з критичним мисленням на рівні 0.3 (слабка кореляція) і з логічним мисленням на рівні 0.13 (вкрай слабка кореляція, яку можна не враховувати).

Нескладно пояснити, чому слабка підготованим з іноземної мови вступникам правничого бакалаврату аналітичне і логічне мислення не особливо допомагає в наданні правильних відповідей:

- аналіз не допомагає, бо щоб аналізувати, слабка підготований вступник для початку має зрозуміти прочитане, а для цього необхідний щонайменше словниковий запас, якого, як правило, не мають слабка підготовані;
- логіка не допомагає, бо здатність до побудови логічних ланцюгів під час тестування іноземної мови реалізується лише при щонайменше базовому розумінні прочитаного тексту;

Критичне мислення (CriTh) у факторному просторі розміщене найближче до середньої оцінки атестату і знаходиться досить близько до оцінок ЗНО (крім FL). Існує обґрунтоване припущення, що суттєвою часткою цих оцінок (Atestat і CriTh) є міра старанності, наполегливості, здатності до систематичної роботи.

Слабка підготованому вступнику, що не розуміє запропонований в блоці з англійської мови ЄФВВ текст, можуть допомогти:

- уважність при співставленні слів між текстом, який необхідно було прочитати, і фразою чи ключовим словом відповіді;
- старанність;
- наполегливість у спробах виконати завдання (принцип «не здаватися»).

Очевидно, що латентний параметр «критичне мислення» ТЗНПК через свій числовий вираз в оцінці за цей компонент ТЗНПК відрізняється від загальноприйнятого розуміння критичного мислення і є досить близьким до старанності, уважності, наполегливості. Про це свідчить і близькість CriTh до Atestat в факторному просторі і кореляції з питаннями в тесті англійської мови.

7.4. СЕРТИФІКАТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

289 учасників ЄФВВ надали до приймальних комісій свої сертифікати з іноземної мови для отримання максимальної оцінки (200 балів) з відповідного компонента ЄФВВ. Серед них виявилось 47 осіб, що з різних причин не змогли подати сертифікати завчасно і отримати звільнення від складення блоку «Іноземна мова» до моменту реєстрації на ЄФВВ. Ці 47 осіб склали тест з іноземної мови і отримували оцінку в сертифікаті УЦОЯО.

Цікавою є статистика оцінок таких 47 вступників:

- мінімальний бал – 100;
- максимальний бал – 157;
- середній бал – 127.4.

Природа настільки низьких оцінок, можливо, пов'язана із бажанням частини цих осіб отримати будь-який позитивний бал, що є вищим порогового, щоб лише формально не припинити участь у конкурсі, а в подальшому – отримати 200 балів за сертифікат.

Проте, складно уявити, щоб особи різного віку, з різних областей, з різною передісторією (навіть різного фаху за попереднім дипломом) одночасно прийшли до висновку про необхідність лише подолати прохідний бар'єр, а не в повному обсязі демонструвати свій рівень володіння іноземною мовою.

7.4.1. ВІДПОВІДНІСТЬ СЕРТИФІКАТА БАЛАМ БЛОКУ «ІНОЗЕМНА МОВА» ЄФВВ

Наразі немає достатніх аргументів для оспорування застосування норми про нарахування високого бала з іноземної мови особам, що надають сертифікати про відповідний рівень володіння мовою. Проте, необхідно провести дискусію про обґрунтованість еквіваленту саме 200 балів для володарів сертифікатів. Варто було б провести дослідження відповідності

балів тестування іноземної мови в ЄФВВ до сертифікаційних рівнів відомих систем зовнішнього оцінювання володіння іноземною мовою. У тестології подібні дослідження називають equating (прирівнювання) чи linking (зв'язування). У прирівнюванні (equating) йдеться про встановлення еквівалентності оцінок повністю аналогічних тестувань. У зв'язуванні (linking) йдеться про порівняння оцінок тестувань з різними програмами чи такими, що суттєво відрізняються за форматами.

Вихідні дані для подібних досліджень наразі не доступні. Але виявилось можливим провести дослідження, що хоч і не має повної доказової сили, але надає обґрунтовані орієнтири відповідності зовнішніх сертифікатів балам блоку «Іноземна мова» ЄФВВ.

Нижче наведено результати регресійного дослідження щодо бала з іноземної мови. Регресією називають тип статистичного дослідження, в якому з'ясовують залежність залежного параметра від низки незалежних. Побудувавши рівняння регресії можна використати його для формування прогнозу значення залежного параметра, якщо відомі значення незалежних параметрів, що впливають на залежний параметр.

Було проведено розрахунки відповідно до гіпотези, що результат ЄФВВ з іноземної мови можна з істотним ступенем імовірності передбачити, врахувавши великий набір освітніх та інших релевантних даних щодо вступника. В основі гіпотези лежить факт суттєвої кореляції один з одним окремих результатів різних освітніх вимірювань. У якості предикторів (даних, що використовуються для передбачення оцінки з іноземної мови) використовувалася така інформація:

- тип і форма власності навчального закладу, в якому особа закінчила бакалаврат;
- факт наявності диплома з відзнакою;
- форма навчання (заочна / денна);
- фінансування навчання (бюджет / контракт);
- оцінки особи в ЗНО 2013 року при вступі на бакалаврат по всіх предметах, які особа складала, включно з іноземною мовою;
- рейтинг, з яким особу зарахували до бакалаврату;
- середній бал атестата про середню освіту;
- тип населеного пункту походження особи (від обласного центру до села);
- стать особи;
- оцінки ЄФВВ з блоків «Право» і ТЗНПК (включно з тестовими балами за тематичні компоненти тестів, наприклад: критичне, аналітичне і логічне мислення окремо одне від одного, адміністративне право тощо).

Низка досліджень лінійної регресії, проведених із використанням програми SPSS, дозволила виключити більшість з наведених факторів. Було використано принцип відмови від використання фактору, якщо його внесок у прогноз не перевищує 1%. Так, наприклад, було виключено інформацію про навчальний заклад та форму навчання, про результати більшості тестів ЗНО 2013 року і тестові бали з окремих правничих дисциплін (залишилася лише загальна оцінка блоку «Право», яка має певну кореляцію з прогнозом).

У результаті розрахунку з урахуванням значимих факторів у програмі SPSS було отримано вагові коефіцієнти, що наведено в наступній таблиці.

Таблиця 86. Результат розрахунку вагових коефіцієнтів у програмі SPSS

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0.930	3.556		0.221	0.825
exc_dipl	1.097	0.73	0.018	1.503	0.133
budget	0.489	0.586	0.011	0.836	0.403
atestat	0.569	0.309	0.027	1.839	0.066

rating	-0.049	0.043	-0.03	-1.136	0.256
gender	-1.517	0.524	-0.033	-2.895	0.004
FL_2013	0.749	0.029	0.579	25.68	0
kind_of_city	0.941	0.221	0.049	4.265	0
Law	0.117	0.014	0.118	8.563	0
Cri_th	0.879	0.145	0.078	6.045	0
Ana_th	0.63	0.177	0.041	3.57	0
Log_th	0.554	0.181	0.035	3.06	0.002
Гуманітарні спеціальності	395.5	395.5	395.5	395.5	375.1
Природничі й інженерні спеціальності	381.9	381.9	381.9	381.9	373.1
У середньому	409.8	409.8	409.8	409.8	389.0

7.4.2. ПРОГНОЗУВАННЯ ОЦІНКИ БЛОКУ «ІНОЗЕМНА МОВА» ЄФВВ

Прогноз оцінки блоку «Іноземна мова» ЄФВВ (FL) визначається за формулою:

$$FL = 0.93 + 1.097*exc_dipl + 0.489*budget + 0.569*atestat - 0.049*rating - 1.517*gender + 0.749*FL_2013 + 0.941*kind_of_city + 0.117*Law + 0.879*Cri_th + 0.63*Ana_th + 0.554*Log_th$$

Використано позначення:

- **FL** – прогноз оцінки блоку «Іноземна мова» ЄФВВ
- **exc_dipl** – наявність диплома бакалавра з відзнакою (1 або 0)
- **budget** – фінансування навчання на бакалавраті (1 – бюджет, 0 – контракт)
- **atestat** – середній бал атестата про середню освіту
- **rating** – вступний рейтинг, з яким особу було зараховано до бакалаврату (в шкалі 100-200)
- **gender** – стать особи (ч-0, ж-1)
- **FL_2013** – оцінка ЗНО з іноземної мови (2013 рік)
- **kind_of_city** – тип населеного пункту походження особи (обласний центр – 5, місто обласного підпорядкування – 4, місто районного підпорядкування – 3, СМТ – 2, село – 1)
- **Law** – оцінка тесту «Право» ЄФВВ (в шкалі 100-200)
- **Cri_th** – тестовий бал за критичне мислення (від 0 до 12 балів)
- **Ana_th** – тестовий бал за аналітичне мислення (від 0 до 9 балів)
- **Log_th** – тестовий бал за логічне мислення (від 0 до 9 балів)

Ступінь впливу на прогноз (коефіцієнт регресії) тих з факторів, якими не знехтувано в результаті низки досліджень, наведено в таблиці нижче.

Найбільший вплив на прогноз оцінки блоку «Іноземна мова» ЄФВВ (близько 65%) має результат вступника з іноземної мови, отриманий в ЗНО перед вступом до бакалаврату (2013 рік).

Таблиця 87. Ступінь впливу на прогноз не врахованих факторів

Фактор	% впливу
exc_dipl	2.0%
budget	1.2%
atestat	3.0%
rating	-3.4%
gender	-3.7%
FL_2013	64.8%
kind_of_city	5.5%
Law	13.2%
Cri_th	8.7%
Ana_th	4.6%
Log_th	3.9%

Помітний вплив мають також:

- всі елементи ТЗНПК (критичне, аналітичне, логічне мислення);
- результат з блоку «Право»;
- тип населеного пункту походження вступника (кращі результати у тих, хто виріс в обласних центрах, гірші – у тих, хто виріс у селах).

Використавши коефіцієнти, отримані в регресійному дослідженні в SPSS, було розраховано прогноз результатів всіх, хто складав іноземну мову в рамках ЄФВВ, після чого прогноз було порівняно з фактичними оцінками. Таким способом було оцінено точність, з якою комплекс з 11 показників передбачив оцінку тесту блоку «Іноземна мова» в ЄФВВ. Стандартне відхилення передбачених значень від реальних виявилось достатньо великим – 16.2 бала. На цю величину (16 балів) можна опиратися при оцінюванні похибки передбачення індивідуального значення бала особи з іноземної мови, але похибка передбачення усередненої оцінки з іноземної мови по великій кількості довільно обраних груп по 200 вступників виявилася мінімальною (кілька балів розходження середнього значення прогнозу з середнім значенням фактичних оцінок в кожній групі).

7.4.3. ПРОГНОЗ СЕРЕДНЬОЇ ОЦІНКИ ДЛЯ ВОЛОДАРІВ СЕРТИФІКАТІВ

Застосувавши наведену вище формулу до демографічних і освітніх даних осіб, що надали приймальним комісіям сертифікати з іноземної мови, можна визначити прогнози результатів цих осіб, для гіпотетичної ситуації, в якій всі вони склали б тест з блоку «Іноземна мова» в ЄФВВ.

59 з 289 (20.4%) не склали шкільного ЗНО з іноземної мови, тому для них не вдалося розрахувати прогноз. У 13 інших вступників з числа тих, хто надав сертифікат, також не вистачало певної інформації з переліку 11 предикторів (не вистачало одного з параметрів: стать, середній бал атестата, рейтинг при зарахуванні на бакалаврат чи оцінки з блоку «Право»), отже, прогноз оцінки з блоку «Іноземна мова» вдалося розрахувати лише для 207 осіб з 289.

Результати виявилися досить цікавими: особи, що надали сертифікати, могли б отримати за блок «Іноземна мова» ЄФВВ:

- в середньому 167 балів;
- від 123 до 189 балів ;
- стандартне відхилення від середнього = 12.86 бала.

Цей результат дуже контрастує з нарахованими кожній з цих осіб 200 балами.

Відповідно до прогнозу лише близько половини володарів сертифікатів про володіння іноземною мовою склали б блок «Іноземна мова» ЄФВВ на 170 балів чи більше.

Практика надання максимального бала 200 володарям сертифікатів з іноземної мови виглядає як надання їм несправедливої переваги.

Прийнятним було би встановлення правила, за яким кожному конкретному типу і рівню сертифіката ставиться у відповідність оцінка ЄФВВ, для прикладу 170 (160 чи 180) балів, з наданням можливості володарю сертифіката пройти тестування в рамках ЄФВВ для підтвердження більш високого бала.

7.5. ПРОГНОЗ ОЦІНКИ БЛОКУ «ПРАВО» ЄФВВ. ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ

Спосіб формування конкурсної оцінки при вступі на бакалаврат має бути обґрунтованим. Під час конкурсу успішні вступники до бакалаврату мають демонструвати в першу чергу показники, з приводу яких існують статистичні докази того, що такі показники свідчать про більші здатності вступника до засвоєння фахових знань. На основі таких показників можна будувати прогноз подальших успіхів особи в засвоєнні фахових знань. Показники, за допомогою яких будують прогноз, називають предикторами.

Маючи великий масив освітніх досьє можна з'ясувати за допомогою статистичних методів (регресії і методів оцінки важливості предикторів), які фактори придатні для виявлення потенціалу особи в засвоєнні фахових знань. Це важливо, зокрема, з огляду на необхідність формулювання обґрунтованої моделі для конкурсної оцінки.

В якості факторів впливу на прогноз оцінки блоку «Право» ЄФВВ (предикторів) розглядалися такі доступні дані про вступників:

- показники успішності з часу закінчення середньої школи:
 - Atestat** – середній бал атестата про середню освіту;
 - Ukr** – оцінка ЗНО з української мови і літератури;
 - Hist** – оцінка ЗНО з історії України;
 - Math** – оцінка ЗНО з математики;
 - FL** – оцінка ЗНО з іноземної мови;
 - Geo** – оцінка ЗНО з географії;
- показники, що стосуються ЗВО, в якому особа навчалася на бакалавраті:
 - HEI_type** – тип навчального закладу за прийнятою в цій роботі класифікацією (спеціалізований правничий ЗВО, класичний університет, ЗВО підпорядкування силових відомств, спеціалізований неправничий ЗВО, іноземний ЗВО);
 - No_magistr** – факт відсутності чи наявності правничої магістратури в ЗВО;
 - Private_HEI** – фактор приватної форми власності ЗВО;
- показники, що стосуються навчання особи на бакалавраті:
 - Budget** – факт навчання за бюджетні кошти чи за контрактом;
 - FullTime** – форма навчання (денна, заочна, вечірня);
- показники, що є загальними характеристиками особи:
 - Gender** – стать;
 - Residence** – тип населеного пункту місця основного проживання особи (обласний центр, місто обласного підпорядкування, місто районного підпорядкування, селище міського типу, село).

Аби переконатися в тому, що предиктори здатні хоч якось прогнозувати оцінку особи за блок «Право» ЄФВВ, розглянемо візуалізацію порівняння виконаного в SPSS прогнозу (predicted) з фактичними балами (observed) на рисунку. Колір кружечків відображає кількість осіб, що мали відповідні фактичний (по горизонталі) і прогнозований (по вертикалі) бали.

Прогноз індивідуальної оцінки особи за блок «Право» ЄФВВ є досить неточним, але тенденцію відображає правильно, і в статистичному сенсі є прийнятним. У випадку ідеального прогнозу всі кружечки мали би бути розміщені на одній діагональній лінії. Якби предиктори взагалі не могли слугувати для прогнозування оцінки з блоку «Право», кружечки на рисунку мали би формувати пляму, не витягнуту вздовж діагоналі.

З огляду на візуалізацію, якість прогнозу на основі перелічених предикторів можна вважати посередньою, але здатність предикторів до успішного прогнозування не можна заперечити.

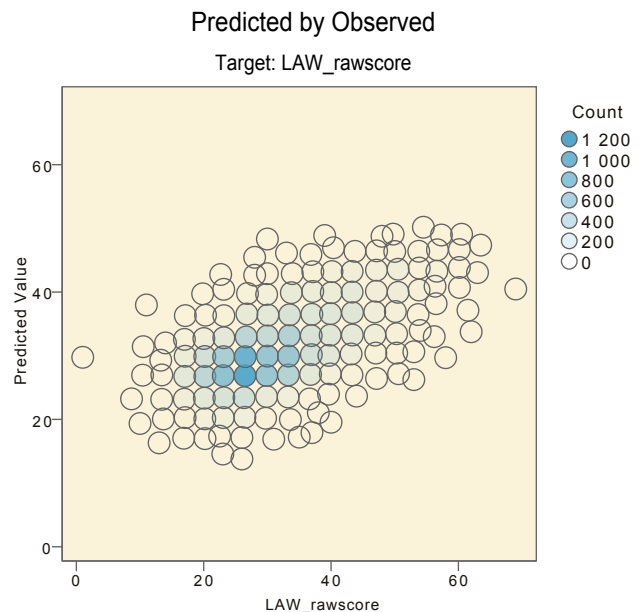

Рисунок 27. Порівняння прогнозу оцінки «Право» з її фактичним значенням (SPSS Automatic Linear Modeling)

Аналіз важливості предикторів виконувався за допомогою процедур SPSS Automatic Linear Modeling. Важливість предиктора визначається в Automatic Linear Modeling (LINEAR) SPSS на основі оцінки впливу предиктора на точність прогнозу. Для цього кожен предиктор по черзі видаляється з числа використовуваних, і розраховується, наскільки зростуть розбіжності між прогнозованими значеннями за побудованою моделлю (без конкретного предиктора) і дійсними спостережуваними значеннями прогнозованої величини. Найважливішими вважаються предиктори, відмова від використання яких найбільше погіршує точність прогнозування. Один з перших результатів оцінки важливості предикторів наведено на наступному рисунку.

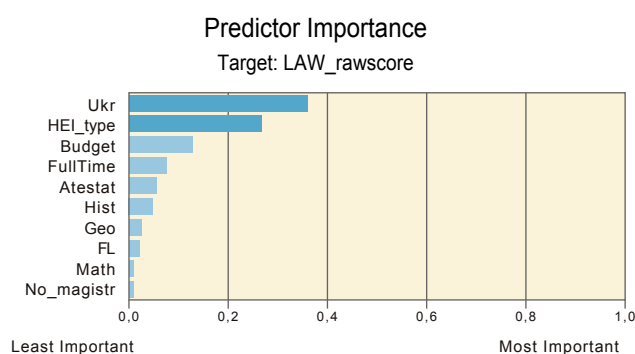

Рисунок 28. Результат розрахунку важливості 13 предикторів для прогнозу тестового бала блоку «Право» ЄФВВ

5 найважливіших предикторів:

- результат ЗНО з української мови (Ukr);
- тип навчального закладу за прийнятою в цій роботі класифікацією (HEI_type – спеціалізований правничий, класичний університет, ЗВО підпорядкування силових відомств, спеціалізований неправничий ЗВО, іноземний ЗВО);
- факт навчання за бюджетні кошти чи за контрактом (Budget);
- факт навчання на денній формі навчання чи на заочній/вечірній (FullTime);
- середній бал атестата про середню освіту (Atestat).

Ці 5 предикторів мають сумарну важливість для точності прогнозу 89%. Жоден з предикторів окремо не має домінуючого (більше 50% важливості) внеску. Важливість результату ЗНО з української мови і літератури складає 36%. Домінуючий внесок надають разом результат ЗНО з української мови і літератури і тип ЗВО. На рисунках (цьому і наступному) такі предиктори, що разом надають домінуючий внесок, зображено більш темним кольором.

Серед важливих предикторів взагалі не виявляються:

- стать (Gender);
- форма власності ЗВО, приватний ЗВО чи ні (Private_HEI);
- місце постійного проживання, 5 градацій від обласного центру до села (Residence).

Вище було згадано гіпотезу про те, що тестові бали деяких компонентів ТЗНПК не повинні суттєво змінюватися впродовж навчання на бакалавраті. У рамках цієї гіпотези тестові бали компонент ТЗНПК можна використовувати як предиктори. Якщо в число предикторів додати тестовий бал ТЗНПК, картина важливості предикторів змінюється (див. наступний рисунок).

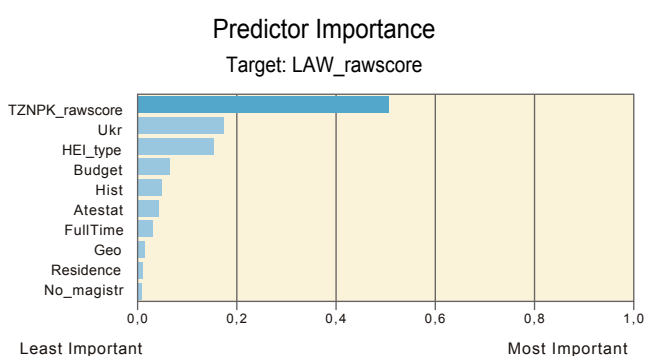

Рисунок 29. Результат розрахунку важливості 14 предикторів (включно з ТЗНПК) для прогнозу тестового бала блоку «Право» ЄФВВ

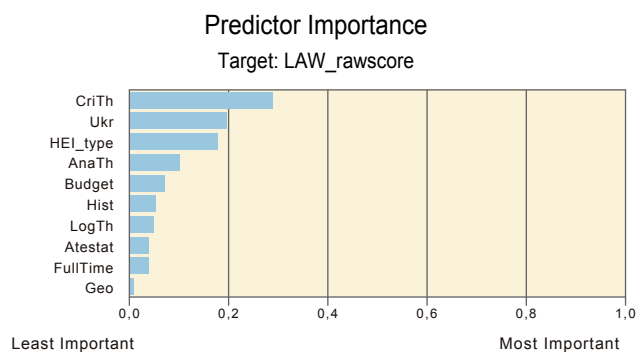

Рисунок 30. Результат розрахунку важливості 16 предикторів (включно з компонентами ТЗНПК) для прогнозу тестового бала блоку «Право» ЄФВВ

Більше половини внеску в точність прогнозу надає один предиктор – тестовий бал ТЗНПК (51% важливості). Результат ТЗНПК замінює собою латентні параметри, що представлені балами ЗНО з математики та іноземної мови. Останні зникають з переліку важливих предикторів при включенні ТЗНПК в число предикторів.

ТЗНПК містить в собі три різних вимірювання, тому цікавим виявилось з'ясувати важливість кожного з них для прогнозу оцінки з фаху. Нижче наведено результат розрахунку важливості предикторів, серед яких оцінка ТЗНПК замінена на три складові оцінки: за критичне (CriTh), аналітичне (AnaTh) і логічне (LogTh) мислення.

Найважливішим предиктором виявився тестовий бал за «критичне мислення» – 29% важливості. Найменш важливим серед складових ТЗНПК виявилось «логічне мислення», важливість якого співставна з важливістю середнього бала атестата і з важливістю оцінки ЗНО з історії.

7.6. ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРСНОЇ ОЦІНКИ (РЕЙТИНГУ) ПРИ ВСТУПІ ДО БАКАЛАВРАТУ

Наведені вище результати розрахунків мають цінність для кращого розуміння впливів на результат фахового навчання, але не всі згадані предиктори можуть бути використані як компоненти рейтингового конкурсного бала при вступі на бакалаврат. Якщо зосередитися на прагматичній задачі вибору показників, що можуть бути компонентами конкурсного бала, то необхідно відмовитися від використання:

- всіх факторів, пов'язаних з навчанням на бакалавраті, таких як форма навчання, бюджетне фінансування, тип ЗВО, приватна форма власності ЗВО, наявність магістратури. Всі ці показники є ще невідомими на момент формування рейтингової оцінки особи при широкому конкурсі;
- всіх факторів, що характеризують неосвітні параметри особи (стать, місце основного проживання тощо), оскільки врахування таких параметрів буде дискримінаційною нормою.

Доступними залишаються лише оцінки ЗНО, середній бал атестата і ТЗНПК.

Результат розрахунку важливості предикторів для прогнозування оцінки з блоку «Право» після закінчення бакалаврату наведено на наступному рисунку.

Оцінка ТЗНПК повністю замінює собою цінність оцінки ЗНО з іноземної мови (взагалі відсутня на рисунку) і зводить до мінімуму цінність оцінки ЗНО з математики для прогнозування освітніх успіхів майбутніх юристів.

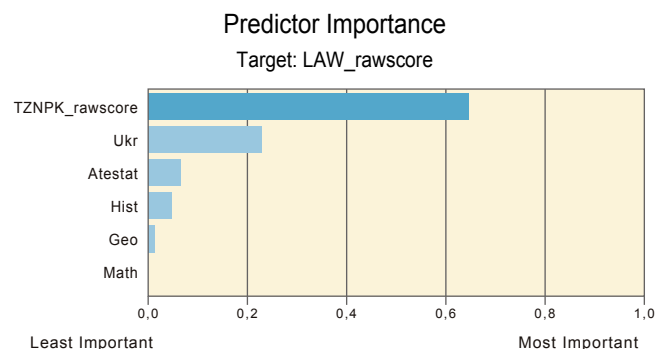

Рисунок 31. Результат розрахунку важливості потенційних компонент конкурсного рейтингу

Якби для вступу на правничий бакалаврат разом з ЗНО можна було скласти ТЗНПК, то найкращі прогностичні якості мав би конкурсний бал, сформований з:

- оцінки ТЗНПК;
- оцінки ЗНО з української мови і літератури;
- середнього бала атестата;
- оцінки ЗНО з історії України.

Аналіз лінійної регресії надає оптимальну формулу для рейтингової оцінки Rating з врахуванням ЗНО, середнього бала атестата і оцінки ТЗНПК, виражених у шкалі від 100 до 200 балів:

$$\text{Rating} = \text{TZNPk} * 0.167 + \text{Ukr} * 0.292 + \text{Hist} * 0.419 + \text{Atestat} * 0.122$$

Вплив округлення вагових коефіцієнтів в аналогічному дослідженні без використання результатів ТЗНПК (див. наступний розділ) виявився не критичним, тому вагові коефіцієнти можна округлити. У результаті округлення отримуємо рекомендовану формулу:

$$\text{Rating} = \text{TZNPК} * 0.2 + \text{Ukr} * 0.3 + \text{Hist} * 0.4 + \text{Atestat} * 0.1$$

Варто звернути увагу читачів, що не є фахівцями в статистиці чи тестології на те, що ваговий коефіцієнт результату ЗНО в формулі розрахунку рейтингу не означає важливості предмета ЗНО для прогнозу оцінки з блоку «Право» ЄФВВ. Тобто, не можна говорити про те, що важливість результату ЗНО з української мови для якості і точності прогнозу складає 30% (відповідно до ваги 0.3), а з історії – 40% (відповідно до ваги 0.4). Важливість кожного з вимірювань визначається не через вагові коефіцієнти, а через оцінку впливу на точність прогнозу.

Тестовий бал блоку «Право» ЄФВВ має кореляцію Пірсона 0.676 з прогнозом цієї оцінки на основі предикторів (ТЗНПК, українська мова і література, історія України, середній бал атестату). Точність такого прогнозу з використанням результату ТЗНПК, ЗНО і середнього бала атестату є вищою, ніж точність прогнозу з використанням лише ЗНО і середнього бала атестата (див. інформацію про формування конкурсної оцінки без використання ТЗНПК далі).

Пропорції тестових балів між трьома компонентами ТЗНПК (12 | 9 | 9 балів) наразі є ще не обґрунтованими, та й вимірювальні параметри ТЗНПК ще не є остаточно визначеними, тому було доцільно з'ясувати важливість кожної з компонент ТЗНПК в прогнозуванні фахової оцінки (блок «Право») у комбінації з іншими предикторами. Два основних предиктори, що мають домінуючу сумарну важливість 65%, це:

- «критичне мислення» CriTh (40%)
- українська мова і література Ukr (25%).

Важливість «аналітичного мислення» AnaTh – 14%, «логічного мислення» LogTh – 6%.

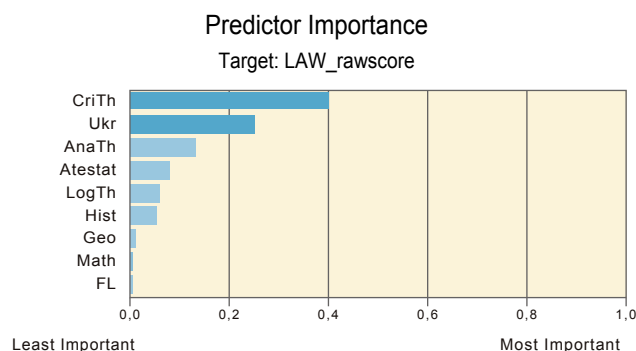

Рисунок 32. Результат розрахунку важливості потенційних складників конкурсного рейтингу з врахуванням окремих оцінок трьох компонент ТЗНПК

Висока важливість оцінки за «критичне мислення» в прогнозуванні освітніх успіхів і можливість нарощування рівня критичного мислення особи впродовж чотирьох років навчання на бакалавраті роблять необхідними подальші психометричні дослідження ТЗНПК, зокрема компонента «критичне мислення».

7.7. ФОРМУВАННЯ КОНКУРСНОЇ ОЦІНКИ НА БАЗІ ЗНО І СЕРЕДЬОГО БАЛА АТЕСТАТА

У цьому розділі здійснено спробу з'ясувати найкращий набір предметів ЗНО і вагові коефіцієнти результатів ЗНО для формування оптимальної схеми формування конкурсної оцінки. Оптимальною буде вважатися та схема, що матиме найбільшу прогностичну цінність, найкраще прогнозуватиме фаховий результат навчання на бакалавраті (блок «Право» ЄФВВ), базуючись на результатах ЗНО, які особа складала перед вступом до бакалаврату, і середнього бала атестата.

Математичною мовою: оптимальною буде вважатися та схема формування рейтингу, що дасть найвищий рівень лінійної кореляції між результатом розрахунку рейтингу за даними ЗНО 2013 року, з одного боку, і тестовим балом блоку «Право» ЄФВВ 2017 року, з іншого.

У якості залежної змінної (тобто того, що ми пробуємо прогнозувати з огляду на дані ЗНО) обрано саме тестовий бал, а не офіційний результат у шкалі від 100 до 200 балів, оскільки офіційний бал виключає з розгляду найслабших випускників бакалаврату, що не змогли подолати пороговий бал. Виключення з розгляду осіб, що не подолали бар'єр некомпетентності, робить розгляд неповним і необ'єктивним.

Традиційні обмеження кількості предметів ЗНО (не більше трьох), результати яких вимагаються від вступника до правничого бакалаврату, і максимальної кількості предметів ЗНО, які може скласти випускник (не більше чотирьох), вимагають від дослідника :

- 1) обґрунтовано обрати три предмети серед предметів ЗНО (фактично з п'яти наведених вище);
- 2) визначити вагові коефіцієнти, що при використанні в формулі рейтингу, дадуть найвищу кореляцію рейтингу при вступі до бакалаврату, з тестовим балом блоку «Право» ЄФВВ після закінчення бакалаврату.

Виконано низку статистичних досліджень лінійної регресії з використанням програми SPSS. Виявлено три схеми формування рейтингу з максимальним рівнем кореляції між рейтингом і тестовим балом блоку «Право» ЄФВВ.

Результати розрахунку регресії для трьох оптимальних комбінацій предметів ЗНО і середньої оцінки атестату наведено в зведеній таблиці. Табличну інформацію надано в форматі для фахівців у вигляді стандартного результату розрахунку в SPSS. Не обтяжений фаховою психометричною лексикою і позначеннями виклад результатів дослідження надано нижче.

Таблиця 88. Результати розрахунку коефіцієнтів регресії (Regression SPSS)

Coefficients ^a					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-40,758	3,427		-11,892	,000
ZNO_Ukr	,159	,023	,289	6,951	,000
ZNO_Hist	,162	,022	,291	7,526	,000
Atestat100_200	,050	,025	,071	2,028	,043
ZNO_Geo	,064	,016	,134	4,060	,000
(Constant)	-39,708	2,042		-19,444	,000
ZNO_Ukr	,132	,014	,241	9,239	,000
ZNO_Hist	,172	,013	,301	13,426	,000
Atestat100_200	,036	,015	,048	2,353	,019
ZNO_Math	,098	,010	,183	9,382	,000
(Constant)	-38,641	2,133		-18,117	,000
ZNO_Ukr	,161	,015	,287	10,810	,000
ZNO_Hist	,194	,013	,329	15,109	,000
Atestat100_200	,050	,015	,064	3,252	,001
ZNO_FL	,016	,010	,034	1,697	,090

a. Dependent Variable: LAW_rawscore

Виконані розрахунки надають такі три найкращих способи формування рейтингу:

$$1) \text{ Rating} = \text{Ukr} * 0.366 + \text{Hist} * 0.372 + \text{Geo} * 0.147 + \text{Atestat} * 0.115$$

При такій схемі формування рейтингу його кореляція з результатом блоку «Право» ЄФВВ складає 0.672 .

$$2) \text{ Rating} = \text{Ukr} * 0.301 + \text{Hist} * 0.393 + \text{Math} * 0.224 + \text{Atestat} * 0.082$$

При такій схемі формування рейтингу його кореляція з результатом блоку «Право» ЄФВВ складає також 0.672.

$$\mathbf{3) \text{ Rating} = \text{Ukr} * 0.382 + \text{Hist} * 0.461 + \text{FL} * 0.038 + \text{Atestat} * 0.119}$$

При такій схемі формування рейтингу його кореляція з результатом блоку «Право» ЄФВВ складає 0.640. Усі параметри виражені у шкалі від 100 до 200 балів.

Схема з використанням результату ЗНО з географії виглядає менш привабливою для використання в порівнянні зі схемою з використанням результату ЗНО з математики, оскільки:

- 1) показник значимості середнього бала атестата $=0.043$ (Sig. в правій колонці у вищенаведеній таблиці) є близьким до порогу значимості. Предиктори, значення Sig яких дорівнюють чи перевищують 0.05, вважаються малозначимими. Вважається, що середній бал атестата відображає здатність особи до ретельної довгострокової праці над власною освітою. Складно уявити надійний прогноз освітніх успіхів, на який не впливали би такі здатності особи. Малозначність середнього бала атестата у схемі розрахунку конкурсної оцінки з використанням ЗНО з географії не додає довіри до такої схеми;
- 2) розрахунок регресії в SPSS саме по цій комбінації оцінок ЗНО виконувався всього по 830 особах (для порівняння: розрахунок для інших комбінацій предметів проводився по декількох тисячах осіб кожен). Іншими словами, всього 830 осіб в базі даних, що опрацьовувалася, мали необхідну комбінацію предметних результатів ЗНО (українська мова, історія, географія). Попри те, що 830 виглядає як достатнє для розрахунку число осіб, результати цього розрахунку є менш репрезентативними в порівнянні з розрахунком по іншій оптимальній комбінації предметів – українська мова, історія, математика.

Схема з використанням результату ЗНО з іноземної мови є найменш гідною довіри серед трьох запропонованих, оскільки внесок результату ЗНО з іноземної мови в рейтинг складає всього 3.8%, а розрахунок регресії надає результат про малозначність предиктора ZNO_FL (оцінки з іноземної мови). Крім того, ця схема формування рейтингу надає найменший рівень кореляцій (найгірше прогнозує результат особи з блоку «Право» після бакалаврату) з трьох вище запропонованих схем.

Рекомендована для розрахунку конкурсної рейтингової оцінки для вступу в бакалаврат схема, за умови обмеження трьома предметами ЗНО, є така:

$$\mathbf{\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.301 + \text{Hist} * 0.393 + \text{Math} * 0.224 + \text{Atestat} * 0.082}$$

Використання сотих і тисячних долей у вагових коефіцієнтах виглядає незручним, тому рекомендована формула з округленими коефіцієнтами виглядає так:

$$\mathbf{\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.3 + \text{Hist} * 0.4 + \text{Math} * 0.2 + \text{Atestat} * 0.1}$$

Незначна відмінність округлених вагових коефіцієнтів від оптимальних неокруглених значень може погіршити прогностичну цінність запропонованої формули. Для оцінки впливу округлення було виконано окремий розрахунок: сформовано рейтинг за вищенаведеною формулою з округленими ваговими коефіцієнтами (0.3 | 0.4 | 0.2 | 0.1) і розраховано кореляцію Пірсона між рейтингом і тестовим балом відповідних осіб з блоку «Право» ЄФВВ. Рівень кореляції виявився 0.672, тобто таким, що співпадає з точністю до третього знаку після десяткової точки в порівнянні з використанням неокруглених вагових коефіцієнтів. **Це дозволяє рекомендувати МОН саме означений в останній формулі спосіб формування конкурсної оцінки при вступі до бакалаврату «Право».**

Додатково було розраховано рівень кореляції результату блоку «Право» ЄФВВ з рейтингом, що сформовано за широко використовуюваною правничими школами формулою з ваговими коефіцієнтами 0.3 | 0.35 | 0.25 | 0.1:

$$\mathbf{\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.3 + \text{Hist} * 0.35 + \text{Math} * 0.25 + \text{Atestat} * 0.1}$$

Рівень кореляції рейтингу і оцінки з блоку «Право» виявився також близьким до 0.672. Це свідчить про те, що частина правничих шкіл використовувала дійсно оптимальний спосіб формування рейтингової оцінки для конкурсу до бакалаврату. Немало правничих шкіл використовуючи ті ж вагові коефіцієнти дозволяли заміну оцінки ЗНО з математики оцінкою з іноземної мови чи географії (предмети на вибір). Враховуючи це, було розраховано рівень кореляції з оцінкою «Право» рейтингів з використанням результатів ЗНО з цих двох предметів замість математики.

При використанні результату ЗНО з іноземної мови формула розрахунку рейтингу:

$$\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.3 + \text{Hist} * 0.35 + \text{FL} * 0.25 + \text{Atestat} * 0.1$$

У цьому випадку кореляція складає 0.626, що менше, ніж у випадку застосування результату з математики (0.672). Прогностична якість нижча, ніж при використанні результату ЗНО з математики.

При використанні результату з географії:

$$\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.3 + \text{Hist} * 0.35 + \text{Geo} * 0.25 + \text{Atestat} * 0.1$$

Кореляція складає 0.667, що також означає трохи гірше прогнозування оцінки з права, в порівнянні з використанням математики як третього предмета. Варто відмітити, що заміна оцінки ЗНО з математики на оцінку з іноземної мови робить прогнозування менш точним (гіршим), ніж при заміні математики на географію.

Варто нагадати, що у наведеному вище матеріалі, оптимальність розрахунку конкурсної рейтингової оцінки оцінювалася з точки зору найкращого результату з фаху (блок «Право» ЄФВВ) після закінчення бакалаврату. Якщо в якості критерію брати до уваги ще й інші характеристики, наприклад рівень володіння іноземною мовою випускника бакалаврату, то оптимальний набір предметів ЗНО і їхньої ваги виявляться іншими. Це стосується і використання повної (сумарної) оцінки ЄФВВ в якості показника освітніх досягнень за результатами навчання на бакалавраті.

У випадку прогнозування сумарної оцінки ЄФВВ оптимальна конкурсна оцінка при вступі до бакалаврату має визначитися за формулою:

$$\text{Rating} = \text{Ukr} * 0.372 + \text{FL} * 0.337 + \text{Math} * 0.261 + \text{Atestat} * 0.03$$

Результат ЗНО з історії України виявився виключеним з розрахунку через малу важливість для прогнозування, а ваговий коефіцієнт середньої оцінки атестату є вкрай малим (3% ваги).

Було розраховано кореляцію Пірсона конкурсної оцінки (Rating) і сумарного результату ЄФВВ. Величина кореляції складає 0.745, що вважається сильною кореляцією і є вкрай незвичайним для взаємозв'язку настільки різних освітніх вимірювань, рознесених у часі на 4 і більше років. Усі необхідні для розрахунку дані виявилися наявними менше, ніж у 14% осіб, тому не можна говорити про повну репрезентативність цієї частини дослідження. Крім того, сумарна оцінка ЄФВВ не може слугувати показником успішності навчання на правничому бакалавраті. Така сумарна оцінка використовується лише для відображення потенціалу вступника до навчання на магістратурі. Вище в цій роботі вже ставилися під сумнів пропорції формування загальної оцінки ЄФВВ.

Зважаючи на вищезазначене не можна рекомендувати формування конкурсної оцінки для вступу на правничий бакалаврат, оптимізоване для сумарного результату ЄФВВ, а не для блоку «Право».

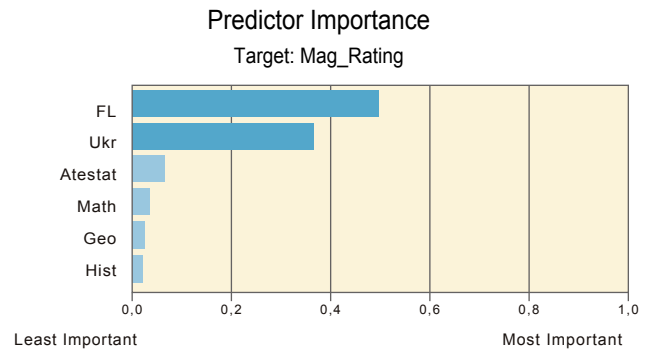

Рисунок 33. Важливість предикторів для прогнозування сумарної оцінки ЄФВВ на основі освітніх вимірювань середньої школи

7.8. ВАЖЛИВІСТЬ ОСВІТНІХ ПОКАЗНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ПРОГНОЗУ УСПІХІВ ОСОБИ

Важливість різних факторів для формування прогнозу оцінки блоку «Право» ЄФВВ була відображена в рисунках вище. Крім оцінки блоку «Право» ЄФВВ можна здійснювати прогнозування оцінок з 6 фахових правничих дисциплін, 3 компонент блоку ТЗНПК (критичне, аналітичне, логічне мислення) і 2 компонент блоку «Іноземна мова» (читання, використання мови). Крім того, можливо здійснювати прогнозування таких непрямих показників успіху особи на бакалавраті, як:

- факт навчання особи за кошти бюджету;
- факт отримання диплома з відзнакою.

У якості предикторів використано результати з п'яти предметів ЗНО і середній бал атестата. Розраховані величини важливості предикторів для прогнозу кожного з вище перелічених параметрів відображені в таблиці.

Таблиця 89. Важливість освітніх показників особи з середньої школи для прогнозу успішності при здобутті ступеня бакалавра

	Українська мова і література	Історія України	Іноземна мова	Математика	Географія	Середній бал атестата
Блок «Право» ЄФВВ (тестовий бал)	0.66	0.08	0.04	0.03	0.04	0.14
Адміністративне право	0.71	0.05	0.05	0.03	0.04	0.12
Цивільне право	0.73	0.09	0.01	0	0.03	0.14
Цивільне процесуальне право	0.66	0.07	0.06	0.02	0.03	0.16
Конституційне право	0.54	0.15	0.07	0.03	0.05	0.17
Кримінальне процесуальне право	0.53	0.1	0.06	0.08	0.04	0.19
Кримінальне право	0.69	0.07	0.05	0.04	0.06	0.1
Блок ТЗНПК (тестовий бал)	0.47	0	0.3	0.15	0.06	0.02
Критичне мислення	0.58	0	0.28	0.05	0.06	0.03
Аналітичне мислення	0.36	0.01	0.18	0.34	0.08	0.04
Логічне мислення	0.36	0.02	0.5	0.07	0.05	0
Блок Іноземна мова (тестовий бал)	0.08	0	0.88	0	0	0.03
Читання	0.08	0	0.88	0	0	0.03
Використання мови	0.11	0	0.87	0	0	0.02
ЄФВВ (сумарна оцінка)	0.37	0.02	0.5	0.03	0.02	0.06
Диплом з відзнакою	0.37	0.01	0	0.01	0	0.61
Навчання за кошти бюджету	0.56	0.02	0.07	0.08	0.04	0.23

Кожен тест вимірює латентні (приховані) параметри, серед яких крім формальних знань з предмету освітнього вимірювання можуть бути ще й фактори, що відносяться до особистих якостей (цінностей і мотивацій), які забезпечують особі успіх саме в цьому предметі. Часто такі якості здатні забезпечити успіхи і у вивченні інших предметів. Так, тесту ЗНО з української мови і літератури притаманна прогностична цінність для освітніх успіхів здобувачів вищої освіти з багатьох дисциплін.

Високу прогностичну цінність тесту ЗНО з української мови і літератури дослідники відмічали і щодо неправничих спеціальностей. Наприклад, Пономаренко В. С.¹³ відмічає, що для прогнозу засвоєння знань майбутніми економістами більш вагомим виявляється результат ЗНО з української мови і літератури, ніж результат ЗНО з математики, чи результат вимірювання коефіцієнту інтелектуального розвитку.

Очікувалося, що математика буде основним предиктором успішності засвоєння економічних дисциплін. Результат ЗНО з української мови і літератури, крім предмету оцінювання, відображає особисті характеристики особи, які відповідають за успіхи в навчанні майже незалежно від предмету.

¹³ Пономаренко В. С. Чи можна оцінити здатність особистості до навчання? / В. С. Пономаренко. // Вісник ТІМО. – 2010. – №10. – С. 39–41.

Хороший результат особи у ЗНО з української мови і літератури, крім підтвердження знань з предмету, свідчить про наявність навичок і здатності до систематичної освітньої роботи особи і про певний високий рівень інтелекту, важливий для ефективного засвоєння нових компетенцій.

Обмеження на обсяг матеріалу для публікації цієї роботи не дозволяють одночасно розмістити і вихідні дані, і міркування щодо ідентифікації латентних параметрів освітніх вимірювань, важливих для прогнозування результатів інших освітніх вимірювань. При укладанні цієї роботи було вирішено надати перевагу публікації даних, що зробить їх доступними іншим дослідникам і дозволить вдумливному читачу самостійно зробити висновки. Для позначення найважливіших особливостей в таблиці вище кольором зазначено величини, відхилення яких від очікуваних середніх значень надає інформацію для умовисновків про спільні латентні параметри (чи їх відсутність), відображені в різних показниках освітніх вимірювань.

7.9. ЩОДО ЛАТЕНТНИХ ПАРАМЕТРІВ ТЗНПК

Викладені в одному з попередніх розділів дані щодо спорідненості (кореляції) оцінки за «критичне мислення» ТЗНПК зі здатністю подолати пороговий бал у тесті іноземної мови призводить до вже обґрунтованого припущення, що суттєва частина оцінки за «Критичне мислення» визначається такими якостями як уважність, старанність, здатність ефективно співставляти і гріт.

Результати комплексу виконаних досліджень, частина яких стисло представлена в цій роботі, дозволяють висловити такі гіпотези щодо латентних параметрів компонентів ТЗНПК:

- до концепту «критичне мислення» ТЗНПК входить в першу чергу уважність, старанність, здатність ефективно співставляти і гріт;
- концепт «аналітичне мислення» ТЗНПК має спорідненість з аналітичним мисленням, вимірюваним ЗНО з математики;
- «логічне мислення» ТЗНПК, ЗНО з математики, іноземна мова (ЗНО і відповідний блок ЄФВВ) вимірюють **різні** аспекти і прояви поняття логічного мислення.

Однак, лише автори ТЗНПК можуть оцінити, наскільки ці гіпотези, що було сформульовано на базі експериментальних матеріалів, відповідають розробленому ними конструкту ТЗНПК. Психометричні дослідження блоків ЄФВВ варто продовжити, оскільки досі достеменно не відомо, які саме латентні параметри в дійсності вимірюються ТЗНПК.

Крім продовження психометричного аналізу вже наявного масиву даних, пріоритетною задачею має стати підтвердження чи спростування гіпотези про сталість вимірюваних ТЗНПК параметрів упродовж навчання на бакалавраті. Особливу увагу в плануванні подальших досліджень варто приділити компоненту «критичне мислення», оскільки він вимірює імовірно кристалічні, а не флюїдні когнітивні компоненти, тому результати вимірювання можуть виявитися залежними від чотирьох років навчання на бакалавраті.

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОДАТКОВИХ ПСИХОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

- 1) Рекомендовано запровадження ТЗНПК як одного з основних тестів для вступу до правничого бакалаврату, а не магістратури. При використанні ТЗНПК для вступу до правничого бакалаврату, прогностична точність була би вищою в порівнянні з використанням лише результатів ЗНО. Рекомендовано використання ТЗНПК разом з результатами ЗНО з української мови і літератури, а також з історії України і середнім балом атестата.

- 2) Відповідно до гіпотези¹⁴ про фундаментальність загальних навчальних правничих компетенцій (незначність їхніх змін упродовж навчання на бакалавраті), варто додатково дослідити варіативність компонента «Критичне мислення». Для цього необхідно провести статистично репрезентативні освітні вимірювання ТЗНПК серед студентів правничих шкіл кожного з років навчання (від вступу на бакалаврат до завершення навчання на магістратурі). Таке дослідження цілком можливо провести впродовж 2017-2018 навчального року за умови зацікавленості розробників ТЗНПК і МОН.
- 3) Перед впровадженням ТЗНПК для вступу до правничого бакалаврату необхідно провести дослідження впливу пропорцій між компонентами ТЗНПК (обсягами частин тесту з критичного, аналітичного і логічного мислень) на прогностичну валідність цього тесту. Для цього потрібно застосувати описану вище методику до розрахунку оптимальної пропорції між компонентами підсумкової оцінки.
- 4) Результати проведених факторного і регресивних аналізів даних освітніх вимірювань частково розкривають:
 - a) якому саме конструкту відповідає ТЗНПК, що цей тест вимірює;
 - b) які саме важливі для освітнього успіху особисті якості вимірюють тести ЗНО.
 Варто продовжувати ґрунтовні психометричні дослідження ЗНО і блоків ЄФВВ з метою більш докладного з'ясування важливих для освітніх успіхів особистих якостей (цінностей і мотивацій), відображених в оцінках цих тестувань.
- 5) Найвища серед всіх предметів ЗНО і універсальна прогностична цінність результатів ЗНО з української мови і літератури викликає необхідність окремого ґрунтовного дослідження концепту, що вимірюється цим тестом у частині не специфічних саме для філології особистих якостей.
- 6) Оптимальним набором трьох предметів ЗНО для формування конкурсної рейтингової оцінки вступу до бакалаврату є українська мова і література, історія України, математика.
- 7) Використання предметів на вибір є небажаним. Прийнятним, але таким, що погіршує прогностичну якість конкурсної оцінки, є використання іноземної мови чи географії замість математики.
- 8) Обґрунтовано наступну рекомендовану формулу розрахунку конкурсної оцінки на базі моделі ЗНО 2013 року: **Rating = Ukr * 0.3 + Hist * 0.4 + Math * 0.2 + Atestat * 0.1** (використано наведені вище позначення).
 Прийнятною є також варіація формули розрахунку конкурсної оцінки: **Rating = Ukr * 0.3 + Hist * 0.35 + Math * 0.25 + Atestat * 0.1**. Необхідне додаткове дослідження, що встановить еквівалентні рекомендовані формули на базі моделі ЗНО 2017 року.
- 9) Усереднені вагові коефіцієнти, що впродовж років раніше використовувалися в багатьох правничих школах для формування конкурсної рейтингової оцінки вступу до бакалаврату, приблизно відповідають обґрунтованим у цьому дослідженні оптимальним значенням (див. формули вище), тобто вступ до багатьох правничих шкіл здійснювався за близькою до оптимальної схемою формування конкурсного бала.
- 10) Надання максимальної оцінки (200 балів) з блоку «Іноземна мова» ЄФВВ особам, що надали сертифікати про володіння мовою, є необґрунтованим і надає несправедливі переваги таким особам. Визначення конкретного еквівалентного сертифікату бала без проведення дослідження відповідності шкал оцінок між сертифікатами і ЄФВВ прямо заборонено загально визначеними міжнародними стандартами в галузі тестувань.¹⁵

¹⁴ Детальніше щодо гіпотези – див. пояснення вище про флюїдні і кристалічні когнітивні компоненти ТЗНПК

¹⁵ Standards for Educational and Psychological Testing https://en.wikipedia.org/wiki/Standards_for_Educational_and_Psychological_Testing International tests commission <https://www.intestcom.org/page/5>

- 11) З метою визначення еквівалента балів блоку «Іноземна мова» ЄФВВ до визнаних сертифікацій з володіння іноземною мовою (і їхніх рівнів) рекомендовано провести порівняльне дослідження (техніки linking, equating), тих з сертифікацій, результати яких приймаються для звільнення від складання блоку «Іноземна мова» ЄФВВ. Володарям сертифікатів варто надати можливість складання блоку «Іноземна мова» ЄФВВ у випадку, якщо запропонована в якості еквівалентної сертифікату оцінка ЄФВВ вважатиметься вступником недостатньо високою.
- 12) Наведений приклад аналізу успішності відповідей на 7 запитань блоку з англійської мови ЄФВВ, обумовленість подолання порогу в блоці «Іноземна мова» ЄФВВ особистими (у т. ч. когнітивними) якостями вступника, а не лише володінням іноземною мовою, демонструє необхідність професійного тестологічного супроводу розробки тестів. Необхідно мінімізувати вплив на предметну оцінку не пов'язаних з предметом оцінювання загальних інтелектуальних здібностей особи.
- 13) Встановлення порогового бала, порівнюваного з порогом сліпого вгадування, підвищує вплив не пов'язаних з предметом оцінювання якостей особи на факт подолання порогу і отримання оцінки з предмету (зокрема, блоку «Іноземна мова») для продовження участі в конкурсі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ:

1. Держава має гарантувати наявність у володаря диплома державного зразка певного рівня компетенцій, що, враховуючи автономію ЗВО, можливо лише у разі встановлення стандарту освітньо-професійної програми бакалаврського¹⁶ та магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Лише уніфіковані механізми державної регуляції можуть гарантувати спільний для всіх правничих шкіл мінімальний рівень знань, вмінь та компетенцій для тих, хто отримує диплом про вищу юридичну освіту. Варто також звернути увагу МОН на те, що ЗВО свідомо встановлюють занижені прохідні бали на вступ. За результатами дослідження є очевидним, що переважна більшість ЗВО набирають менше студентів, ніж мають ліцензований обсяг набору.
2. Оптимальним набором трьох предметів ЗНО для формування конкурсної рейтингової оцінки вступу до бакалаврату є українська мова і література, історія України, математика. Менш оптимальною є заміна математики на іноземну мову, ще менш оптимальною є заміна математики на географію. Не рекомендовано використання предметів на вибір.
3. Рекомендовано запровадження ТЗНПК як одного з основних тестів для вступу до правничого бакалаврату, а не магістратури. При використанні ТЗНПК для вступу до правничого бакалаврату, прогностична точність була би вищою в порівнянні з використанням лише результатів ЗНО.
4. МОН як орган уповноважений на впровадження державної політики у сфері освіти, має врахувати, що найбільшою є різниця успішності бюджетників і контрактників серед випускників правничих шкіл з високою загальною успішністю і високою репутацією. Результати студентів державних ЗВО є дещо кращими за результати студентів приватних ЗВО, як з точки зору результатів випускників, так і середнього бала набору майбутніх магістрів.

ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ У БАКАЛАВРАТІ ТА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ:

1. Серед усіх типів закладів вищої освіти найкращими з точки зору якості й ефективності правничої освітньої послуги є спеціалізовані правничі ЗВО і класичні університети. Саме ці типи ЗВО найкраще розвивають освітній потенціал майбутніх правників і здатні організувати набір на навчання в бакалавраті найперспективніших вступників. Інші типи ЗВО не здатні привабити достатню кількість сильних вступників і не забезпечують освітню послугу високої якості для реалізації освітнього потенціалу вступників.
2. Важливо звернути увагу на серйозну різницю в успішності в профільному блоці «Право» ЄФВВ між випускниками ЗВО силових відомств, з одного боку, і випускниками класичних університетів та спеціалізованих правничих ЗВО, з іншого боку.
3. Випускники всіх відомчих ЗВО, особливо силових відомств, мають значно нижчі показники на ЄФВВ. Їхні рейтингові бали більш ніж на 40 пунктів відрізняються від спеціалізованих правничих ЗВО. У свою чергу випускники класичних університетів та інших ЗВО мають хоча й нижчі показники порівняно зі спеціалізованими, проте, вони не є кардинально відмінними. При чому, цей розподіл залишається при визначенні середніх рейтингових балів тих, хто був зарахований на магістратуру.

ЩОДО ЯКОСТІ БЛОКІВ ЄФВВ У 2017 РОЦІ:

1. Використані в ЄФВВ тестові запитання загалом є якісними, забезпечують належний рівень дискримінації і не спонукають до вгадування відповіді. Психометричних ознак втручання в тестування чи його результати не виявлено.
2. Результати блоків «Право» і «Іноземна мова» є надійними. Блок «Право» виявився збалансованим і відповідає потребам конкурсів у ЗВО з різними рівнями прохідного бала. Блок ТЗНПК добре виконує функцію диференціації

¹⁶Проект Стандарту освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» було розроблено експертами за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні ще у 2015 році та передано МОН.

вступників з підвищеним рівнем навчальних компетенцій і надійно диференціює вступників середнього рівня. Блок «Іноземна мова» виявився розрахованим переважно на сильну аудиторію.

3. На основі порівняння об'єктивних показників доведено, що низькі тестові бали вступників з блоків «Іноземна мова» і «Право» є відображенням, у першу чергу, низького рівня компетенцій вступників, а не високого рівня складності запитань в цих блоках ЄФВВ. Стан вивчення іноземних мов у правничих школах є критично низьким. Бакалаври, що вивчали німецьку і французьку мови, в середньому мають трохи вищий рівень володіння мовою, ніж ті, хто вивчав англійську мову.
4. Рекомендовано підвищити мінімальний рівень вимог (рівень порогових балів) і категорично утриматися від встановлення порогового бала на рівні, близькому до порогу сліпого вгадування.
5. Необхідно забезпечувати максимально точний екзаменаційний результат у всьому діапазоні балів для проведення конкурсів із край широким діапазоном вимог (прохідних балів) різних правничих шкіл. Для цього рекомендовано:
 - підвищити кількість тестових запитань у всіх блоках: до не менше 100 у блоці «Право» і не менше 50-60 у блоках ТЗНПК і «Іноземна мова»;
 - переглянути принципи укладення блоків «Іноземна мова» і ТЗНПК, забезпечивши присутність в них достатньої кількості запитань, розрахованих на розрізнення слабо підготованих вступників.
6. Практика надання максимального бала 200 володарям сертифікатів з іноземної мови виглядає як надання їм несправедливої переваги. Прийнятним було би встановлення правила, за яким кожному конкретному типу і рівню сертифіката ставиться у відповідність певна оцінка ЄФВВ.

ЩОДО РЕЙТИНГІВ ЗВО:

1. Рейтинги ЗВО, побудований за будь-яким одним видом результатів ЄФВВ, не може адекватно відображати рівень викладання в ЗВО чи якість освітніх послуг. У цьому дослідженні показані рейтинги ЗВО за різними показниками, зокрема, за якістю надання освітньої послуги та можливістю реалізації освітнього потенціалу. Дані щодо якості освітніх послуг правничих шкіл мають бути публічно доступними вступникам і їхнім батькам. Інформація про якість освітніх послуг для різних категорій освітнього потенціалу необхідна для прийняття вступником усвідомленого й зваженого рішення перед поданням документів на вступ. Вступник має бути поінформованим про реалізацію освітнього потенціалу, яку забезпечує обрана правнича школа для відповідного рівня освітнього потенціалу.
2. Для ЗВО важливо враховувати представлені детальні дані щодо шести правничих дисциплін і категорій потенціалу студентів, що надають можливість об'єктивно оцінити ситуацію у конкретному ЗВО, порівняти її з середнім по всіх правничих школах рівнем, а також допоможуть запровадити необхідні зміни в організацію навчального процесу.

ЩОДО ЗНАЧЕННЯ ДИПЛОМУ З ВІДЗНАКОЮ:

1. Наявність диплому з відзнакою не є надійним стандартизованим показником високого рівня компетенцій. Однак не виключається використання цього показника в подальшому як одного з додаткових показників рівня компетенцій дипломованого фахівця.
2. У 2017 році серед вступників до магістратури за спеціальністю «Право» 12% осіб мали диплом бакалавра з відзнакою. Ці вступники показали кращі результати на ЄФВВ у порівнянні з іншими вступниками, проте, важливою є сильна кореляція між результатами шкільного вступного ЗНО та результатами ЄФВВ, а саме 12% кращих абітурієнтів за результатами шкільного ЗНО мають суттєво кращі результати у порівнянні з 12%, що отримали дипломи з відзнакою. Така кореляція дозволяє зробити висновок про істотну роль якісних шкільних освітніх вимірювань для прогнозування успішності у подальшому професійному навчанні під час здобуття вищої освіти.

3. Велика різниця середніх балів володарів дипломів з відзнакою серед випускників різних форм навчання і різних правничих шкіл свідчить про те, що «стандарт диплому з відзнакою» в правничих школах України не прив'язаний до жодного зовнішнього критерію чи об'єктивного рівня компетенцій, а служить лише для того, щоб виокремити кращих серед конкретних груп випускників. У випадку заочної форми навчання диплом з відзнакою виокремлює кращих з найслабших. Так, середній рівень (за результатами ЄФВВ) володаря диплому з відзнакою, що навчався на заочній формі навчання, є нижчим, ніж середній рівень звичайного випускника денної форми навчання, який не отримав диплому з відзнакою.
4. Необхідно звернути увагу: 10.6% володарів дипломів з відзнакою не подолали хоча б один поріг при складенні ЄФВВ. Тобто, майже 11% вступників, що мали дипломи з відзнакою, не змогли подолати «поріг некомпетентності» в ЄФВВ і вибули із конкурсу до магістратури. Кожний шостий володар диплому з відзнакою, що отримував освіту на заочній формі навчання не подолав хоча б один поріг при складенні ЄФВВ.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАННЯ ЗА ЗАОЧНОЮ ФОРМОЮ:

1. Рівень випускників-заочників більшості правничих шкіл не можна вважати задовільним, особливо зважаючи на те, що всі випускники, незалежно від форми навчання, отримують однакові дипломи державного зразка.
2. Реалізація освітнього потенціалу в засвоєнні правничих дисциплін студентами заочної форми навчання відбувається помітно гірше, ніж у середньому по всіх формах навчання. При цьому, що вищий потенціал особи, то гірше, порівняно з денною формою навчання, реалізується її потенціал на заочній формі навчання.
3. Значна частина успішних вступників на магістратуру продовжили навчання заочною формою (46%), при чому вони мали нижчий середній рейтинг, ніж ті, що продовжили навчання на денній формі навчання.
4. Основну тенденцію можна описати таким чином: особи з низьким освітнім потенціалом імовірно обирають заочну форму освіти в бакалавраті і в магістратурі. Проте, аналіз результатів ЄФВВ у 2017 році показує, що у деяких правничих школах заочну форму освіти в магістратурі свідомо обирає помітна кількість сильних і найсильніших випускників денної форми бакалаврату.
5. Стандартизовані освітні вимірювання висвітлюють системні проблеми заочної форми юридичної освіти в Україні, зокрема:
 - занадто високий відсоток випускників заочної форми навчання має критично низький рівень фахових знань;
 - у середньому спостерігається погана (порівняно з денною формою навчання) реалізація освітнього потенціалу студентів під час навчання на заочній формі.
6. Заочна форма навчання в правничих школах вимагає уваги МОН як державного регулятора в сфері освіти. Зокрема, необхідно забезпечити контроль наявності у всіх володарів дипломів мінімального рівня професійних компетенцій.

ЩОДО ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ:

1. Абсолютна більшість студентів (76,4%) продовжили навчання у тому ж ЗВО, у якому отримали диплом бакалавра. Такий високий відсоток ставить під сумнів необхідність розподілу навчання на бакалаврат та магістратуру.
2. Ураховуючи досить низькі середні оцінки ЄФВВ випускників ЗВО силових відомств, ЗВО саме цього типу завдяки відкритому конкурсу з використанням ЄФВВ і зарахуванню випускників ЗВО інших типів отримали найбільше значно успішніших, ніж їхні власні, випускників інших ЗВО.
3. Середній рівень знань осіб, зарахованих до магістратур ЗВО силових відомств, залишається низьким попри відносне покращення цього рівня завдяки освітній міграції.

ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕХРЕСНОГО ВСТУПУ:

1. Тести, що входять до складу ЄФВВ, в першу чергу тести блоку «Право», суттєво зменшили частку осіб, що не отримували правничу освіту бакалавра, серед зарахованих до магістратури в порівнянні з їхньою часткою серед вступників. Відсоток неправників знизився з 12.1% серед тих, хто вступав, до 8.9% серед зарахованих.
2. Кожен одинадцятий майбутній магістр права не отримував правничої освіти до вступу в магістратуру. Варто висловити обґрунтовані сумніви, що навчання в правничій магістратурі впродовж достатньо короткого проміжку часу виявиться достатнім для завершення формування системних правничих знань у володарів попередніх неправничих спеціальностей. Необхідна експертиза магістерських навчальних програм і систем контролю знань в магістратурі, щоб надати відповідь на запитання про доцільність окремих програм для осіб, що не мають бакалаврського освітнього рівня зі спеціальності «Право». Особливо обґрунтованими є вищезгадані побоювання з врахуванням того, що 86.2% зарахованих до магістратури володарів попередньої неправничої спеціальності будуть навчатися на заочній формі навчання.
3. З точки зору перехресного вступу найгірші результати показали вступники, які мали диплом бакалавра з «Правоохоронної діяльності», що є досить показовим, адже навіть вступники з попередньою природничою та інженерною освітою продемонстрували кращі результати.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Предметом подальших досліджень може стати формулювання таксономії професійної компетенції юриста. Така таксономія може використовуватися як основа для тестування з метою професійної сертифікації, і як орієнтир для правничих шкіл. Варто також дослідити додаткові показники компетенції для формулювання стандартизованого освітнього вимірювання в умовах академічної автономії ЗВО та лише часткової стандартизованості переліку предметів і їхнього наповнення.
2. Вартим додаткового дослідження також є точка відліку оцінки якості освітньої послуги з опанування іноземної мови, що виключить вимірювання нерелевантних показників.
3. Для повністю обґрунтованого застосування рекомендованої формули обчислення конкурсної оцінки для вступу на бакалаврат необхідно провести додаткове дослідження з використанням даних вступу до бакалаврату в 2017 році. Рекомендовані вагові коефіцієнти в цій роботі були обчислені за даними ЗНО 2013 року. Шкалювання оцінок ЗНО, яке зараз застосовується УЦОЯО, відрізняється від використовованого в 2013 і попередні роки.
4. Необхідне додаткове дослідження для побудови оптимальної схеми формування рейтингу для вступу до бакалаврату. Уточненню підлягає вибір оптимального набору освітніх вимірювань (включно з компонентами ТЗНПК) і вагові коефіцієнти. Дослідження має виконуватися на основі з'ясування прогностичної валідності кожної із запропонованих схем формування рейтингу. Додаткове дослідження обов'язково необхідно провести у випадку прийняття рішення про використання ТЗНПК при вступі до бакалаврату.
5. Необхідно дослідити низькі показники надійності результатів блоку ТЗНПК, дослідити конструкт ТЗНПК і конструктну валідність. У проведенні конкурсу можна використовувати результати блоків ЄФВВ, включно з ТЗНПК, але необхідно враховувати похибку.
6. Потрібним також є дослідження для обґрунтування принципів побудови рейтингу для вступу до правничої магістратури. Наразі відсутні необхідні дані для проведення дослідження прогностичної валідності, але з'ясування так званих факторних навантажень окремих предметних компонент ЄФВВ чи збір інформації про поточну успішність студентів на магістратурі і її порівняння з психометричними даними ЄФВВ допоможе надати початкову інформацію для подальшого обговорення робочими групами МОН і ухвалення нормативних рішень.
7. Велика вага оцінки за «критичне мислення» в прогнозуванні освітніх успіхів і можливість нарощування рівня критичного мислення особи впродовж чотирьох років навчання на бакалавраті вимагають подальших психометричних досліджень ТЗНПК, зокрема компонента «критичне мислення».
8. Задля кращого розуміння освітніх траєкторій студентів предметом окремого комбінованого соціологічного і тестологічного дослідження має стати освітня міграція під час переходу з бакалаврського на магістерський рівень освіти.

ВАЖЛИВІ ДОКУМЕНТИ ТА ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 500 від 12.05.2016 року «Про затвердження Положення про проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання».
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2016 року № 409 «Щодо проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання».
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 121-р «Про проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання».
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.04.2017 № 579 «Про затвердження Положення про проведення єдиного фахового вступного випробування з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 «Право» в 2017 році.
5. Мудрук С. О., Київ, 2015. Дослідження виконано МГО «Універсальна екзаменаційна мережа» за підтримки Проекту USAID «Справедливе правосуддя», Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і Ради суддів України.
6. Пономаренко В. С. Чи можна оцінити здатність особистості до навчання? / В. С. Пономаренко. // Вісник ТІМО. – 2010. – №10. – С. 39–41.
7. Проект Стандарту освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні, 2015.

